Titel: Reis naar Rusland, de Kaukasus en Perzië, Mesopotamië, Koerdistan, Syrië, Palestina en Turkije: uitgevoerd in de jaren 1866, 1867 en 1868. Deel 2 / door TM, Chevalier Lycklama a Nijeholt

Auteur: Lycklama a Nijeholt, Tinco Martinus (1837-1900). Auteur van de tekst

Uitgever: Arthus Bertrand (Parijs)

Publicatiedatum: 1872-1875

Opmerking instellen: http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb30849318n

Type: tekst

Type: gedrukte monografie

Taal: frans

Taal: Frans

Formaat: 4 vol. (506, 524, 549, 712 p.): Portret, pl., Kleurenkaart. in-8

Formaat: Totaal aantal pagina's: 538

Beschrijving: bevat een inhoudsopgave

Beschrijving: met tekstmodus

Rechten: online beschikbaar

Rechten: publiek domein

Identificeer: ark: / 12148 / bpt6k65411999

Bron: Nationale bibliotheek van Frankrijk, filosofie, geschiedenis, afdeling Humane Wetenschappen, G-6326

Herkomst: Nationale Bibliotheek van Frankrijk

Datum van online beschikbaarheid: 16-09-2013

De weergegeven tekst kan enkele fouten bevatten. De tekst van dit document is automatisch gegenereerd door een programma voor optische tekenherkenning (OCR). Het geschatte herkenningspercentage voor dit document is 100%.

BRUSSEL. - IMP. DOOR P. ROSSEL, RUE DE LA BOBINE. 5.

REIS

In het oosten

DOOR

RUSLAND

Eigendom van auteursrechten

REIS

IN RUSLAND, IN CAUCASUS

EN IN PERZIË, PALESTINA EN TURKIJE

UITGEVOERD GEDURENDE DE JAREN 1865, 1866, 1867 en 1868
DOOR TM Chevalier LYCKLAIHA A NIJEHOLT
VOLUME II
PARIJS ARTHUS BERTRAND BIBLIOTHEEK - UITGEVER 21, rue Hautefeuille, 21
AMSTERDAM CL VAN LANGENHUYSEN BIBLIOTHEEK - UITGEVER
MDCCCLXXIII

BOEK II

Weg van Erivau naar Teheran. - Armenië en Aderbeidjân. - De Araxe. - Marand.

Solian. "- Aankomst in Tabriz.

Dit deel zal exclusief aan Perzië worden gewijd. Het vat alle observaties samen die ik heb kunnen verzamelen tijdens mijn verblijf van bijna een jaar in dit nog weinig bekende maar vaak beschreven land. De naam Perzië is een van de grote namen uit de oudheid, en tot de zeventiende eeuw speelde dit land soms een leidende rol in de wereldgeschiedenis. De limieten zijn vaak gevarieerd. Van een van de machtigste rijken in het Oosten, werd Perzië, na een lange reeks revoluties, gereduceerd tot de staat van een natie die tegenwoordig minder dan tien miljoen inwoners telt.

Maar als het zijn vroegere belang heeft verloren, heeft het in ieder geval zijn wetten, gebruiken en gebruiken behouden, en er is altijd een grote interesse om het te bestuderen, terwijl het zich zijn vaak glorieuze verleden herinnert. Terwijl ik door zijn provincies reis, terwijl ik zijn steden en monumenten bezoek, zal ik er daarom zoals gewoonlijk voor zorgen om de historische herinneringen die eraan verbonden zijn te identificeren.

Als toeschouwer van een stille en lege scène, zal de lezer graag zien dat de personages die het tot leven hebben gewekt, tot leven komen.

In mijn verlangen om compleet te zijn, hetzij door de plaatsen te beschrijven, hetzij door de zeden te schilderen, zal ik niet nalaten te herhalen, maar met de nodige mate, wat anderen voor mij hebben gezegd. Ik schrijf minder voor degenen die Perzië hebben bezocht dan voor degenen die het niet kennen. Afgezien van de huidige ideeën, denk ik echter hier enkele nieuwe observaties aan te brengen. In ieder geval durf ik mezelf te vleien dat ik systematisch elke overdrijving heb vermeden; Ik heb vooral geprobeerd om in mijn verslag een precisie in te voeren die mij te vaak voorkwam in de talrijke gepubliceerde werken over hetzelfde onderwerp.

Mijn eerste deel, gewijd aan Rusland en de Kaukasische provincies die deel uitmaken van dit rijk, leidde de lezer naar de rand van de Araxi's. Ik heb mijn route beschreven van Tiflis, de hoofdstad van Georgië, naar Djoulfa, het laatste station voordat ik de rivier bereikte die momenteel de grens vormt tussen Russische bezittingen en Perzische grond. Gedreven door de ruimte, kon ik dit laatste hoofdstuk niet alle ontwikkelingen geven waarvoor het vatbaar was. We zijn hier in het hart van Armenië, dit oude land waarvan de naam versmelt met de oorsprong van

---

de mensheid, die in relatief moderne tijden en zelfs vandaag de dag het toneel is geweest van de strijd van Perzië met zijn twee traditionele vijanden, Turkije en Rusland. Ik kan er niet overheen gaan zonder het onderwerp van een bepaalde beschrijving te zijn en zonder de belangrijkste feiten in herinnering te roepen die zijn bereikt in de buurt van deze Araxis waarop Armenië zit. Zelfs vóór Georgië behoorde het grootste deel van Armenië tot Perzië, dat het oude koninkrijk met die naam deelde met Turkije. Het is daarom om bij het onderwerp te blijven dat het onderwerp is van dit tweede deel, om met meer details terug te keren naar een land dat ik tijdens het hardlopen heb beschreven en dat nog maar een klein aantal jaren deel uitmaakt van Rusland. ' Het is zelfs nog natuurlijker om er hier over te praten.

De geschiedenis van Armenië begint, net als die van bijna alle Aziatische staten, met een fabelachtige periode, of in ieder geval zeer onzeker, waarover ik alleen maar een woord mag zeggen. De nationale tradities gebaseerd op de universele traditie die de ark naar de top van de berg Ararat brengt die de redding van de mensheid droeg, gaan terug tot Noach, de oprichting van de Armeense natie. De eerste van zijn koningen was Haig, een van de nakomelingen van Jafeth, die meer dan tweeduizend jaar voor Jezus Christus regeerde; van zijn naam werden de Armeniërs eerst Haiks genoemd, en Armenië Ha'asdan. In het vervolg veranderden ze deze namen in die van Armeniërs of Arameeërs, en van Armenië, vanwege de illustratie die Aram, een van de opvolgers van Haïg, over hun ras verspreidde.

De onafhankelijkheid van Armenië werd vroeg bereikt.

Eerst verplicht om de suprematie van de koningen van Assyrië te ondergaan, daarna die van Perzië, veroverd in 328 (hier zijn geschiedenis

---

wordt vrij zeker) door de Macedoniërs, die zijn eerste dynastie omver wierpen, dit land, na de dood van Alexander, onder de heerschappij kwam van de Seleucidische heersers, die koningen werden van Syrië en van bijna alle staten van Darius. Maar twee eeuwen voor de christelijke jaartelling herwon Armenië zijn autonomie onder nieuwe vorsten die twee afzonderlijke staten vormden. Deze revolutie vond plaats aan het einde, dat zo ongelukkig was geworden, van de regering van Antiochus de Grote, een van de opvolgers van Seleucus. op de troon van Syrië.

De twee commandanten aan wie hij de bewaking van Armenië had toevertrouwd, in navolging van andere provinciale gouverneurs, hadden hun onafhankelijkheid uitgeroepen en vroegen, in hun opstand, om de steun van de Romeinen tegen hun soeverein en vervolgens in oorlog met hen. Dankzij de Romeinse tussenkomst werd de soevereiniteit van de twee luitenants van Antiochus erkend, en het was tevergeefs dat enige tijd nadat zijn zoon, Seleucus Philopator, hen van hun staten probeerde te ontdoen. Armenië vormde, door een overeengekomen verdeling, twee verschillende koninkrijken, de ene onder de naam Klein Armenië, de andere onder de naam Groot Armenië of Groot Armenië. Het kleine Armenië, gelegen in het westen, onder de Pont-Euxin, bij de ingang van Klein-Azië, hield op met het hebben van bepaalde koningen rond het jaar 75 van Jezus Christus, toen het in de Romeinse provincie werd verkleind door Vespasianus. Groot-Armenië, gescheiden van het Kleinere door de Eufraat, werd in het noorden begrensd door Iberië en Albanië, dat later het koninkrijk van Georgië werd dat ik in het vorige deel bekend maakte, in het zuiden door de berg Taurus die de grens van Mesopotamië vormde. en in het oosten door de twee Medias, de grote, die van Cyrus, wiens hoofdstad

---

was Ecbatane, en de Superior Medie, bekend als Atropatene, tegenwoordig Aderbeidjân, de meest noordelijke provincie van Perzië. Dit deel van mijn reis gaat over Groot-Armenië; alleen over haar wil ik spreken.

De gouverneur van Groot-Armenië, nu koning, en genaamd Artaxias, sloot een bondgenootschap met de Romeinen, wier politiek en wapens al begonnen waren het Oosten binnen te vallen, en stelde zich daardoor veilig tegen de aanspraken van de vorsten. van de landen die hij had toegeëigend of veroverd. Hij stichtte twee belangrijke steden, de ene op de Araxis, de andere op de grens van Media, bij zijn naam genoemd, de eerste Artaxiasata of Artaxata, en de tweede, Arxata. Na de eerste hoofdstad van Armenië te zijn geweest, is Artaxata, meerdere keren verwoest en herbouwd, sinds de achtste eeuw niet langer een stad van geen belang. De troon die door Artaxias werd opgeheven, duurde niet lang. Drieëntwintig jaar later werd zijn zoon, aangevallen en verslagen door de koning van Syrië, gevangen genomen en werd Armenië opnieuw bijna een halve eeuw een Syrische provincie. Maar het jaar 128 vóór onze jaartelling werd de Armeense troon opgericht ten gunste van een nieuwe dynastie die geroepen was om het land een grote pracht te bezorgen. Deze details zijn geen hors d'oeuvre in een hoofdstuk gewijd aan de noordelijke provincies van Perzië, voorheen geïllustreerd onder namen die ik me zal herinneren en die de geschiedenis populair heeft gemaakt. De grote Syrische monarchie, uitgehouwen uit het uitgestrekte rijk van Alexander door haar bekwame luitenant Seleucus, heeft zeventig jaar in haar integriteit overleefd. Twee en een halve eeuw voor Christus, de. Parthen, de eerste,

---

gebruikmakend van hun afgelegen ligging aan het oostelijke uiteinde van de Syrische agglomeratie, schudde het juk af, onder het bevel van Arsace, een fortuinlijke soldaat die een bekwaam generaal was geworden, zoals sommigen zeggen, maar die anderen naar beneden halen uit Artaxercès-Mnemon, die kort voor de verovering van Alexander in Perzië regeerde. Vanaf dat moment vormden de Parthen een bijzondere en onafhankelijke staat; zij namen Arsace aan als koning, en deze werd de stichter van deze dynastie van Arsacides die gedurende vijfhonderd jaar regeerde op Parthide en Perzië verenigd onder dezelfde wet. Twee van de grootste heersers waren Mithridates I, die door zijn voorzichtigheid en moed de zaken van zijn natie naar het hoogste punt van welvaart brachten, en Mithridates II, aan wie zijn heldendaden de titel van Grand verdienden. Na hun veroveringen strekte het Arsacid-rijk, dat Media, Perzië, Mesopotamië en Babylonië omvatte, zich uit van de Eufraat tot de Indus. Groot-Armenië behoorde natuurlijk tot de provincies die door de Parthen werden ingenomen van de Seleuciden in Syrië. Mithridates II reconstrueerde het als een afzonderlijk koninkrijk ten gunste van zijn broer, Valarsace, die op de troon stond onder de naam of liever onder de bijnaam van Tigran, die al behoorde tot een van de koningen van Armenië van de oude dynastie van de Haïtianen, tijdgenoot van de eerste Cyrus. Deze naam van Tigran, geïllustreerd door de eerste twee Arsacid-heersers van Armenië, was een generieke naam en van waardigheid die in de Armeense taal soeverein betekende. of absolute koning. Tigran I bracht de sterke eigenschappen van zijn ras op de troon van Armenië. Hij was een gelukkige veroveraar en een groot politicus en onderwierp eerst Cappadocië, Pontus en anderen.

---

land dat van de koning van Syrië is afgenomen. Vervolgens gaf hij zijn koninkrijk een regelmatige organisatie, verdeelde Armenië in provincies, vestigde magistraten in de kleinste steden en vormde milities die hem van een groot leger moesten voorzien. Tegelijkertijd moedigde hij de landbouw aan, voorzag het land van wijze wetgeving en liet alle reeds oude geschriften uit de nationale geschiedenis onderzoeken en samenbrengen in één lichaam.

Deze eerste van de Arsacides-prinsen en zijn zoon Tigran II zijn de twee glorie van Armenië, en hun herinnering leeft voort in de staat van traditie in de herinnering aan hun natie die vandaag verspreid is. Omringd door machtige buren was Armenië, dit oude Polen, al vroeg verdeeld. Maar het was niet zonder een rol in de wereld te hebben gespeeld dat zijn naam zijn bestaan als onafhankelijke macht heeft overleefd. Het is met trots dat geschoolde Armeniërs, zelfs geleerden (en er zijn er velen in de verschillende delen van Azië en in sommige landen van Europa), spreken over deze tweede Tigran, die in de eeuw voor onze jaartelling voor het eerst de twee Armenië herenigde. om één koninkrijk te vormen, grijpt Atropatene (Aderbeidjân) in het Oosten, Mesopotamië in het Westen, steekt de Eufraat over, onderwerpt Fenicië en Syrië, trouwt met de dochter van de grote koning van Pontus, Mithridates VII, verbindt zich met zijn schoonvader tegen de Romeinen, wordt door het Syrische volk zelf naar de kroon van Syrië geroepen, moe van de voortdurende oorlogen die de Seleuciden werden gemaakt voor de soevereiniteit van het land; veroverde uiteindelijk Cappadocië en bracht, naast een enorme buit, meer dan driehonderdduizend gevangenen terug die hij vestigde in een prachtige stad die hij hen dwong te bouwen op de plek waar hij

---

was tot koning van Armenië gekroond en die hij bij zijn naam Tigranocerta noemt.

Maar het fortuin, tot dan toe gelukkig, van deze tweede en grotere Tigrane moest het opnemen tegen de Romeinse macht die zich op leven en dood voerde met de heldhaftige en hardnekkige koning van Pontus. De geschiedenis staat bol van deze grote oorlog waarin aan de ene kant Sylla, Lucullus en Pompey verschijnen, en aan de andere kant deze twee grote namen uit Azië, Mithridates en Tigrano. De vereisten van mijn raamwerk verbieden me alle details, die ook noodzakelijkerwijs bekend zijn bij de lezers. We kennen de tragische dood van de koning van Pontus en de opeenvolgende nederlagen van zijn schoonzoon, beroofd van al zijn veroveringen en na tien jaar verzet teruggebracht tot het bezit van alleen Armenië. Maar, zelfs definitief verslagen, behield zijn natie voor Tigran II deze titel van Grand, die de geschiedenis hem heeft bevestigd. Het was voor mij onmogelijk Armenië over te steken zonder deze glorieuze herinnering in herinnering te roepen die, ondanks een afstand van twintig eeuwen, nog steeds populair is onder dit volk dat tegenwoordig tot slaaf is gemaakt en verspreid. Laten we nu in een paar regels naar de moderne tijd gaan.

Het ras van de Arsaciden, uitgestorven in Perzië in het jaar 226 van die jaartelling, leefde op de troon van Armenië tot ongeveer het midden van de zesde eeuw, dat het moest wijken voor de Sassaniden, die het hele bezeten land domineerden. de familie Arsace. Na de val van de Sassaniden (650) was Armenië, veroverd door de Arabische mohammedanen, lange tijd in de greep van de meest trieste anarchie. De eerste Turken die West-Azië bereikten, namen het van de Kalifes; maar terwijl ze hun veroveringen uitbreidden in Perzië en in de landen die onderworpen waren aan de Griekse keizers van het Oosten, hadden de Armeniërs het juk afgeworpen,

---

gaf koningen die hen regeerden tot de komst van de kleinzoon van Genghis-Khan, die het rijk van de Arabieren omver wierp. Onder de heerschappij van de Tataren-Mongolen stopte Armenië echter niet met het hebben van bepaalde koningen.

In 1472 maakte Ouzoun-Haçan, het hoofd van de Turkomaanse stam Mouton-Blanc, nadat hij het grootste deel van Perzië had ingenomen, Armenië tot een provincie van zijn rijk.

In 1522 sloot Soliman II zich op zijn beurt aan bij het Ottomaanse rijk. De Sefi's of Sophi's van Perzië namen toen een deel van hun verovering op de Turken weg. Tegenwoordig

hebben de Russen de plaats ingenomen van de Perzen, en wat nu Armenië was, is in ongeveer gelijke delen verdeeld tussen Turkije en Rusland.

Dat is, in zeer korte tijd, de geschiedenis van dat ongelukkige en beroemde land dat eeuwenlang als slagveld diende voor de verschillende veroveraars van Azië. Vaak veroverd, onderdrukt, verstrooid, heeft de Armeense natie niettemin haar traditionele karakter en een fysionomie behouden waardoor ze erkend wordt in alle delen van Perzië, Turkije, Europa en zelfs India, waar we ze aantreffen. Ik heb in mijn eerste deel al in detail gesproken over de Armeniërs van Georgië; Ik heb in het kort het deel van Armenië beschreven dat tegenwoordig de meest zuidelijke provincie van Kaukasisch Rusland vormt. Voordat ik mijn reis aan de andere kant van de Araxis voortzet, moet ik nog een paar woorden zeggen over dit land dat tot gisteren Perzië was en dat daarom correcter tot dit boek behoort dan tot het vorige deel.

Ik ga de lezer meenemen naar Yerevan.

Op de laatste pagina's van mijn eerste deel heb ik het

---

waarschuwde dat ik terug zou moeten komen naar deze stad en ook naar die van Naghtchivan (ik zal hetzelfde zeggen over die van Djoulfa), wiens bestaan gedurende de laatste drie eeuwen samenvloeit met dat van de Perzische monarchie.

Het land gelegen aan beide zijden van de Araxis was vooral het grote slagveld tussen Turkije en Perzië, die vochten om bezit totdat deze laatste macht de onbetwiste soevereiniteit had verkregen van alle provincies die aan de Kaspische Zee grenst. Deze seculiere wedstrijd is het hele verhaal van Erivan.

Als we de Armeniërs mogen geloven, zou de stichting van deze stad erg oud zijn. Hier vinden we weer de tradities van de berg Ararat en de boog, waaraan ze met zoveel zelfgenoegzaamheid herinneren. Volgens hen komt de naam Erivan van een Armeens werkwoord dat zien betekent, omdat zijn grondgebied het eerste land was dat aan Noach verscheen toen hij afstamde van Ararat. Chardin, die deze primitieve traditie reproduceert, rapporteert, in verband met de oprichting van Erivan, andere versies waarnaar ik de lezer verwijs, waarbij hij voor mij de mening overneemt van deze reiziger, die, als hij geen geleerde is van beroep , is altijd een waarnemer vol scherpzinnigheid en gezond verstand. 'Er is niets te vinden', zei hij, 'in de geschiedenis van Perzië over de oorsprong van Erivan. Ik geloof niet dat het gebouwd is vóór de veroveringen van de Arabieren in Armenië; en wat mij doet geloven, is dat men, noch in de stad, noch in de omgeving, geen spoor van grote oudheid ziet (1).

(1) Reizen van de Chevalier Chardin in Perzië en andere plaatsen in het Oosten.

Parijs, 1811, uitgave door M. Langlës, t. II, p. 169

---

gemeen met prins Gagarin op de Kaukasus, geeft Erivan een oorsprong voorafgaand aan de introductie van het islamisme, en hij citeert ter ondersteuning een oude schrijver, Arakhéal, die spreekt over een aarden omheining gebouwd door de laatste koningen van Perzië, vóór de verovering van de Kalifes , rond een toch al aanzienlijke stad, bekend onder de naam Révan of Erevan (1).

Hoe dan ook, deze stad verschijnt niet in de geschiedenis tot de verovering van Armenië door de stichter van de Sophis-dynastie, Ismaël, die zich tegelijkertijd meester maakte van Georgië. In 1582 namen de Turken Erivan in en bouwden daar het fort dat men daar nog

steeds ziet, geperfectioneerd door de Perzen, die tweeëntwintig jaar later, onder Châh-Abbas-le-Grand, de stad hadden heroverd.

Châh-Séfi, een korte tijd vandaar heroverd door de Turken, gaf het in 1635 terug aan Perzië en, om het sterker te maken, bracht het het acht- of negenhonderd passen van de primitieve stad naar de plek die ze vandaag bewoont. .

In de loop van de zeventiende eeuw hebben de Perzen zich toegelegd op het verfraaien en vergroten van Erivan, en men kan zeggen dat deze stad als geheel een Perzische stad is. Het Serdar-paleis, de grote moskee, de fonteinen, tenslotte de mooiste monumenten, waarvan ik slechts een deel heb beschreven, dateren van de Sophis-prinsen. Gebruikmakend van de moeilijkheden die de val van deze dynastie kenmerkten, herwonnen de Turken in 1724, na meer dan een eeuw, het bezit van Erivan. Het was maar voor een korte tijd, want elf jaar later, de usurpator van de Sophis-troon, Nadir-Châh,

(i) Pittoreske Kaukasus, levering ve.

---

opnieuw namen deze plaats in van de Turken, die vanaf dat moment niet langer probeerden het te heroveren.

Maar aan het begin van deze eeuw zou Perzië een meer geduchte concurrent ontmoeten voor het bezit van Oost-Armenië en zijn hoofdstad, Erivan.

Meesteres van Georgië, Rusland kon niet nalaten een land te begeren dat, onafhankelijk van een rijke toename van het grondgebied, haar aan het zuidelijke uiteinde van haar uitgestrekte rijk een natuurlijke en gemakkelijk te verdedigen grens gaf. Vanaf 1808 begon ze de agressiebeweging die haar naar de Araxe zou brengen.

Europese gebeurtenissen beletten hem de verovering van het hele land na te streven. Bij de dood van keizer Alexander geloofde Perzië dat het kon heroveren wat het al had verloren. Nicolas accepteerde het gevecht, deze keer vastbesloten om het tot het einde te brengen. In minder dan twee jaar tijd werd heel Armenië en de aangrenzende provincie Aderbeidjân veroverd. Op 13 oktober 1827 bezweek Erivan; Tabriz, de hoofdstad van Aderbeidjân, viel achttien dagen later, en aan het begin van het volgende jaar, tekende de zegevierende generaal, Paskewitch, in het dorp Turkmantschaï de Leonijnse vrede die Rusland verzekerde van deze felbegeerde grens van de Araxis, het bezit van waarvan Perzië overgeleverd aan zijn genade voor de toekomst, en gaf het, naast het meest vruchtbare deel van Armenië, twee oude en gevoelige steden van groot belang, Erivan en Naghtchivan. Maar de meest kostbare aanwinst was die van dit oude klooster van Edjmiazin, waarvan ik al de beschrijving heb gegeven, gerespecteerde hoofdstad van de Armeense religie en zetel van de patriarch van deze gemeenschap; krachtige invloed op de Armeniërs,

---

die bovendien, niet in staat om hun onafhankelijkheid te herwinnen, lang hadden opgeroepen tot Russische overheersing, die zij, naar het zal worden begrepen, verkozen boven het moslimjuk. Veertig jaar van een beschermende regering, vol aandacht voor haar geloof en haar herinneringen, hebben volledig aan Rusland gehecht wat er overblijft van de Armeense natie in dit uitgestrekte land dat tegenwoordig bekend staat onder de administratieve naam Transkaukasië, en waar de officiële statistieken nog steeds een half miljoen hebben. Armeniërs. De specifieke regering van Erivan, ook bekend als Armenië-Russisch, en die de voormalige Perzische provincie met dezelfde naam en het grootste deel van de pachalik van Achaltsik, die in 1829 uit Turkije werd gehaald, omvat, maakt geen deel uit van de algemene bevolking. Rusland slechts voor een aantal van tweehonderdduizend inwoners, waarvan

Erivan van zijn kant amper vijftienduizend bevat. Maar elke dag neemt deze bevolking toe en krijgt de stad een commerciële betekenis die de terugkeer van haar vroegere welvaart kan voorspellen. Ik vul hier, op basis van mijn reisnotities, mijn persoonlijke observaties over Erivans huidige situatie in. Zonder ook maar iets van haar Perzische cachet te verliezen, krijgt de Armeense hoofdstad in bepaalde delen met de dag meer en meer een Europese uitstraling. Het is voornamelijk op het centrale plein dat de nieuwe constructies te zien zijn, waaronder de. opmerkelijker is het landhuis van de gouverneur, een groot gebouw in een zeer goede stijl.

Ook het postkantoor verdient lof voor zijn perfecte installatie. Reizigers zullen ook een goed gerund restaurant vinden op het Erivan-plein, waar

---

een café met biljart toegevoegd dat ik hier alleen noem omdat het getuigt van de volledige introductie, op dit Aziatische land, van westerse gebruiken, wat verder wordt aangetoond door het grote aantal openbare auto's dat op het plein en in de hoofdstraten geparkeerd staat; bijna allemaal zijn ze extreem schoon en sommige erg elegant. Maar wat vooral mijn aandacht trok en wat ik met de meeste zorg bezocht, waren de oude wijken, vooral de bazaars, die in alle oostelijke steden het centrum vormen dat het meest geschikt is om de bevolking zo intensief te bestuderen. Erivan heeft verschillende vrij grote bazaars die bijna in de vorm van een kruis zijn gebouwd; ze worden rijkelijk voorzien van producten uit het oosten, maar slecht voorzien van goederen uit Europa. We ontmoeten daar op elk uur van de dag een geweldige animatie. Armeniërs, Russen en moslims kruisen elkaar daar in alle richtingen; de laatste zijn Perzen, Tataren of Koerden. De Koerden roepen vooral de aandacht met hun kleding in rode zijde en hun tulbanden ook in zijde in verschillende kleuren. Ondanks hun uiterlijk en hun ietwat felle fysionomie, worden ze als eerlijk en loyaal beschouwd; zij minachten deze sluwheid die in de meeste oosterse volken aangeboren lijkt.

Ik zal er weinig aan toevoegen over Naghtchivan, die vijfendertig mijlen verwijderd is van Erivan, op weg naar Perzië. Vanaf de tijd van Chardin en Tavernier, die het tweehonderd jaar geleden bezochten, was het al " een grote verlaten stad, of beter gezegd een grote en wonderbaarlijke hoop ruïnes die men oprichtte en opnieuw bevolkte.

---

beetje bij beetje (1).

Hun grote historicus, Mozes van Chorene, verkondigt dat het de oudste ter wereld is, en de traditie voegt eraan toe dat dit was waar Noach voor het eerst zijn verblijf vestigde.

Het is aan deze oorsprong dat de Armeniërs de etymologie van de naam van de stad relateren, "omdat, om ze te zeggen, Nacchivan (Nakhidchevan) in het oude Armeense betekent: eerste woning of eerste hospice (2). Ik heb noch de tijd noch de middelen om deze onduidelijkheden te doorbreken. Vanaf de zestiende eeuw was het lot van deze tweede grote stad Armenië dat van Erivan zelf; de Turken en de Perzen bezaten het op hun beurt, en het behoorde uiteindelijk ook toe aan Perzië dat, zoals we zojuist hebben gezien, pas in 1828 werd onteigend ten behoeve van Rusland. Het werd voor het eerst verwoest in de zestiende eeuw door het leger van Sultan Amurat, maar werd in 1604 bijna volledig verwoest en ontvolkt door Abbas-le-Grand, die, na Armenië op de Turken te hebben heroverd, op het idee kwam om er een woestijn van te maken, om te voorkomen dat zijn vijanden zouden blijven bestaan in dit tussenland, wiens vruchtbaarheid hen aantrok en dat gedurende een eeuw een strijdtoneel voor de twee naties was geweest. Tijdens hun bezoek aan deze stad, zestig jaar na de wrede systematische ondergang ervan, waren Chardin en Tavernier in staat enkele

pogingen tot wedergeboorte te observeren die door de Perzische regering waren ondernomen, dus beter

(1) Chardin, t. II, p. 297

(2) Hospitium (residentie). Ibidem, p. 299.

---

geadviseerd. Maar de stad kon nooit meer opstaan; de strijd van Perzië en Rusland bracht een nieuw obstakel met zich mee, en in 1840 voegde een aardbeving nieuwe ruïnes toe aan deze puinhoop die vooral de oude en prachtige Naghtchivan vormde, die, na tweehonderdduizend inwoners te hebben gehad tel vandaag niet het twintigste deel. Ik heb al gewezen op de inspanningen van Rusland voor het herstel van deze tweede hoofdstad van Armenië. Er is zoveel te doen dat het lijkt alsof er niets is gedaan; maar het zou onrechtvaardig zijn om in dit opzicht de bezorgdheid en het initiatief van de lokale overheid niet te erkennen.

Ik beschreef in mijn vorige deel de weg van Naghtchivan naar Djoulfa, het laatste Russisch-Armeense station voordat ik de Araxis passeerde. Ik heb ook Djoulfa genoemd, maar ik heb nog niets gezegd, en ik kan deze stad niet verlaten zonder me de belangrijke herinnering te herinneren waaraan zijn naam meer in het bijzonder is gehecht. Ik heb zojuist gesproken over deze vastberadenheid die ChahAbbas aan het begin van de zeventiende eeuw nam om wat zich in de vlakten van Armenië bevond die we zojuist zijn overgestoken te ruïneren, om de reis, of in ieder geval het verblijf, onmogelijk te maken voor de Turken. Voor dit doel aarzelde hij niet om het hele land op te offeren. De meest mishandelde stad was Djoulfa; we kunnen zeggen dat het voor haar een complete verdwijning was.

Ik volgde deze route van Armenië en Noord-Perzië, in het gebruikelijke gezelschap van deze twee grote Franse reizigers uit de zeventiende eeuw, Tavernier en Chardin, wiens gewetensvolle nauwkeurigheid alleen kan worden herkend door het pad te volgen dat ze in een

---

tegengegaan, of niets is hen ontsnapt van wat interessant of gewoon nieuwsgierig was. Hier is volgens hen wat Djoulfa was, een halve eeuw na Abbas-le-Grand; wat ze zeggen over zijn ruïnes en zijn situatie kan en moet deel uitmaken van deze relatie. Er was een prachtige stenen brug die Shah-Abbas moest breken, en de hele stad werd verwoest om niets aan de Turken over te laten; noch door wat ervan overblijft, noch door haar bord, zie je niet dat ze ooit enige schoonheid heeft gehad; de stenen waren grofweg in elkaar gezet zonder cement, en de gebouwen leken meer op kelders dan op huizen. De noordwestkant was het meest bewoond en er was bijna niets aan de andere kant. Omdat de gronden in de buurt van Zulfa erg vruchtbaar zijn, zijn er enkele Armeense families teruggekeerd die daar zachtjes wonen (1). Het wordt oud genoemd om het te onderscheiden van een stad Julfa die tegenover Isfahan is gebouwd. We hebben echt gelijk om deze oude te noemen, want het is allemaal geruïneerd en neerslachtig. We weten er niets meer van, behalve de grootsheid die het had; het lag op de helling van een berg, langs de rivier en aan de oevers ervan. De wegen die - van nature moeilijk en sterk zijn, werden bewaakt

(1) Reizen van Jean-Baptiste Tavernier, in Turkije, in Perzië en in India, nieuwe editie. Rouen, 1713, t. Ik p. 63.

---

verschillende forten. Volgens de Armeniërs had de stad vierduizend huizen; echter, te oordelen naar de ruïnes, kon er niet de helft zijn geweest; toch waren de meeste van hen

slechts gaten en grotten die in de bergen waren gemaakt, geschikter om kuddes terug te trekken dan om mannen te huisvesten. Ik denk niet dat er een onvruchtbaarder en afschuwelijker plekje op de wereld is dan Julfa la Vella. Er is geen boom of gras te zien. In werkelijkheid zijn er gelukkiger en vruchtbaardere plekken in de buurt; maar toch is het waar dat men geen stad op een drogere en meer steenachtige plek kan zien. De figuur (de configuratie) was mooi als beloning en leek op een lang amfitheater. Er zijn momenteel slechts een dertigtal gezinnen, die allemaal Armeens zijn (1).

Door Djoulfa te vernietigen, vervoerde Abbas zijn bevolking naar Isfahan, dat hij voorstelde uit te breiden en te verfraaien om er de prachtige hoofdstad van Perzië van te maken, opnieuw samengesteld door zijn wapens en zijn beleid. De Armeniërs bouwden er een buitenwijk, een hele stad die, ter nagedachtenis aan het vaderland dat ze hadden moeten verlaten, de naam kreeg van de nieuwe Djoulfa. We zagen in het vorige deel dat Abbas-le-Grand 80.000 families uit hen had getrokken om het bezit van Georgië en de andere reeds veroverde Kaukasische provincies veilig te stellen, die hij had vervangen door evenveel 'Armeniërs en

(1) Chardin, t. II, p. 303.

Perzen. Hij handelde op dezelfde manier voor de bevolking tussen de Kur en de Araxis, en hij verspreidde ze in het binnenland van Perzië, zowel aan de kant van Tabriz als in Laristan. Chardin getuigt dat dit verwoestende beleid van Abbas-le-Grand een meedogenloze executie heeft ondergaan.

Men moet deze regels van een bijna eigentijdse schrijver lezen om er zeker van te zijn dat historici niet lichtvaardig zo'n buitengewoon ontwerp aan de koning van Perzië hebben toegeschreven. Daarom vervoerde hij de bewoners en het vee, vernielde hij allerlei gebouwen, stak hij het hele landschap en de bomen in brand, hij vergiftigde zelfs verschillende fonteinen, zoals de geschiedenis meldt; en degenen die het hebben gelezen, weten dat het voor hem behoorlijk succesvol is (1).

Ik ben klaar met wat ik over Armenië wilde zeggen om af te ronden wat de lezer er al over heeft gelezen in mijn eerste deel. Hij zag me op 5 april 1866 aan de oevers van de Araxis aankomen, vanuit de hoofdstad van Georgië, die ik op 19 maart daarvoor had verlaten. Ik had nog maar een derde van de weg afgelegd die mij zou leiden

(i) Chardin, t. II, p. 304.

---

naar de Perzische hoofdstad, die nu het doel van mijn reis was, en waar ik van plan was lang genoeg te blijven om mij in staat te stellen de huidige situatie, de zeden en moderne gebruiken van Perzië te bestuderen, inclusief de stad Teheran, het werk van de regerende dynastie, is de meest exacte en de meest volledige uitdrukking. Deze route zou me twee van de grootste en beroemdste steden van deze monarchie laten zien die zo'n enorme en turbulente rol in de geschiedenis heeft gespeeld, Tabriz (Tebriz of Tauris) en Kasbin, om nog maar te zwijgen van andere opmerkelijke plaatsen met verschillende effecten. De landen die we doorkruisen om van de grens naar Teheran te komen, verdienen ook vanuit topografisch en agrarisch oogpunt de aandacht van de reiziger. Ik had mezelf beloofd, zoals ik tot dan toe had gedaan, terwijl ik door Rusland en de Kaukasische provincies wandelde, elke dag mijn indrukken en waarnemingen op te merken, terwijl ik door de plaatsen ging die ze geboren maakten. Ik heb mijn woord gehouden en met mijn dagboek voor me begin ik het verslag van

mijn reis en mijn verblijf van bijna een jaar in de verschillende delen van Perzië, dat het tweede deel van dit boek moet vormen.

In Djoulfa moest ik afscheid nemen van de voertuigen, hoe onvolmaakt ook, waarmee ik tot dan toe had gelopen. Omdat ik er niet vanaf kon komen, moest ik de twee trojka's daar, van weinig waarde, die mij daar hadden gebracht, achterlaten. Het postkantoor bestaat wel in Perzië, maar de staat van de wegen laat het niet toe om er met de auto naartoe te reizen. Het zijn slechts paden, nauwelijks getraceerde paden die zich verplaatsen naargelang het seizoen, naargelang het mooi weer is of of het regent; vaak zwol plotseling een stortvloed aan

---

je dwingt je te zwijgen over lange omwegen door velden.

Dergelijke wegen, volledig rudimentair, kunnen alleen te paard worden afgelegd. Het is daarom te paard dat we door Perzië reizen. Bij elke estafette, op elk station, dat tshaparkha / neh wordt genoemd (wat Posthuis betekent), geeft de postmeester je het aantal paarden dat je nodig hebt volgens een prijs waaraan elk een vrijgevigheid toevoegt waarvan het verstandig is om een paar paarden te overhandigen. portie aan het begin als aanmoediging en de rest als beloning bij aankomst.

De door de post geleverde zadelpaarden zijn niet echt slecht, en hun tuig, hoewel het aan luxe ontbreekt, is zeer voldoende. Maar ik heb zadels en hoofdstellen in Europese stijl meegebracht, die direct verkrijgbaar zijn in de Kaukasus. Toen ik Tiflis verliet, had ik mezelf ook voorzien van een aanbeveling van de Perzische consul in deze stad, Mirza-Jùssùf-Khan, voor de hoofden van de verschillende tshaparkhanehs, van de grens tot Tabriz, om mijn eerste stappen op Perzisch te vergemakkelijken. grond voordat ze enige gewoonte hebben verworven, die niet lang duurde om te verwerven, van de manier van reizen in het land.

Dus ik ging Perzië binnen in goede omstandigheden, en mijn geest zou vrij zijn geweest van enige bezorgdheid als ik volledig gerustgesteld was geweest over mijn gezondheid. We zagen dat ik in Naghtchivan door een koortsaanval drie dagen vastzat. Ik had het niet meer gevoeld sinds ik deze stad verliet, misschien dankzij de kinine die ik uit voorzorg gebruikte. Toen ik opstond in Djoulfa om mijn reis voort te zetten, vreesde ik even dat ik zou worden teruggenomen door deze zeer onaangename metgezel, nog een tijdje vervelender.

---

lange race om te paard verder te gaan. Ik voelde een merkwaardig onbehagen, maar ik zou het kunnen toeschrijven aan de slechte nacht die ik zojuist in het poststation van Djoulfa had doorgebracht. Ik was daar aangekomen met een wind die de huizen omver wierp en bovendien erg koud, want het seizoen was nog weinig gevorderd; en in Armenië, zoals in het noorden van Perzië, moet dit fenomeen worden opgemerkt vanwege de hoogte van de plateaus boven het niveau van de zee, het is dat men, hoewel het zich op een zeer zuidelijke breedtegraad bevindt, daar in de winter en op het begin van de lente een onvergelijkbaar koudere temperatuur dan in de overeenkomstige Europese landen. Ik was heel goed behandeld door de postbeambte, een Pool, getrouwd met een vrouw geboren uit een Poolse en een Italiaan, die hun best deden om mij goed te doen. Maar hun huis, hoewel het er best goed uitzag, sloot niet goed; volledig geïsoleerd en de hele nacht aangevallen door deze woeste wind, was het een echte koeler. Hoezeer ik me ook bedekte, het was bijna onmogelijk voor mij om te slapen omdat ik verdoofd was. Ik schreef het onbehagen dat ik voelde toe aan een nacht die ik onder deze omstandigheden doorbracht, en toch trof ik mijn regelingen om langs de Araxi's te komen.

Deze passage wordt uitgevoerd door middel van een veerboot die wordt vastgehouden door een dwarskabel, de bruggen die vroeger bestonden zijn gebroken, en Perzië, zoals Rusland, toont geen verlangen om ze te herstellen. Ik spreek in het meervoud, want als ik de reizigers uit de oudheid en de Perzische historici mag geloven, waren er naast de Djoulfa-brug nog een of twee min of meer ver weg, boven of onder deze stad gebouwd. Chardin en Tavernier waren op dezelfde manier verplicht de Araxe te passeren

---

boot, en we hebben gezien dat deze laatste aan Abbas-leGrand de vernietiging toeschrijft van de brug die Djoulfa met de tegenoverliggende oever verbond, en waarvan de ruïnes nog steeds in het midden van de rivier te zien zijn. “Deze brug (zegt in zijn aantekeningen de geleerde redacteur van Chardin, M. Langlès), die Chéryf-ed-Dyn ZiaâlMulk noemt, werd gebruikt voor de doortocht van het leger van Timour (Tamerlan) in 788 van de Hegira (1396). Deze Perzische historicus maakt er een werkelijk indrukwekkende beschrijving van. Het was gebouwd van stenen die perfect met elkaar waren verbonden. Onder de bogen waren er twee enorme, een van zestig gez of Perzische ellen, de andere delinquent. Onder een van de bogen was een karavanserai gemaakt die altijd droog bleef, en de twee uiteinden van deze brug waren versterkt met poorten die, net als de brug zelf, waren gebouwd met stukken rotsen (1). De geleerde Franse geograaf Barbié du Bocage maakte er een Romeins bouwwerk van. Het zou eerder hofineut kunnen zijn voor de regering van de Kalifes, waaronder de belangrijke naburige stad Tabriz werd gesticht. Hoewel de Araxi's op deze plaats vrij breed en vooral erg snel zijn, met de middelen die de wetenschap bezit, zou het vandaag gemakkelijk zijn om een nieuwe brug te bouwen die als verbinding zou dienen tussen Rusland en Perzië. Maar misschien geeft geen van deze twee bevoegdheden om daar al te gemakkelijke communicatie tot stand te brengen.

Sinds 1827 leeft Perzië onder de terreur van de armen van Rusland, en als dit laatste beschermd is tegen die angst tegenover haar gesneuvelde buur, is ze die angst niet verschuldigd.

(i) Reizen van Chardin, t. II, p. 305.

---

minder om een gril van moslimpatriottisme te voorzien, opgewonden, in deze aangrenzende provincies, door een toevallige oorzaak. Het is begrijpelijk dat Rusland, in haar seculiere inspanningen tegen Perzië, niet stopte voordat ze de natuurlijke grens had verkregen, zo nauwkeurig en zo sterk, dat de loop van deze onstuimige Araxe die, door het plateau van Armenië en ten noorden van de berg Ararat liep, , stroomt van de Turkse pachalik van Kars, waar hij vandaan komt, naar Mougane; daar voegt het zich bij de Kur om samen de Kaspische Zee in te gaan en vormt op het grondgebied van Perzië deze ronde inkeping die de hele oude Armeense provincie bevat.

Toen ik eenmaal met mijn volk en mijn bagage naar de andere kant van de Araxis was vervoerd, kwam ik voor het eerst een wachthuis tegen dat werd bewoond door Perzische soldaten, en vrij dichtbij het postkantoor. Op de tentoonstelling van de brief van Mirza-Jùssùf-Khan haastte de Naib of het hoofd van de tschaparkhaneh zich om mij de paarden ter beschikking te stellen die ik nodig had, een draver voor mij, drie andere paarden voor mijn dienaren en twee lastdieren voor mij. mijn bagage, waarvan de sterkste een ijzeren bed met een kleine matras was, die me tijdens deze hele reis nooit heeft verlaten. Het hoofd van de post, na ook kennis te hebben genomen van de aanbeveling van de Perzische consul aan Tiflis, heette me hartelijk en vriendelijk welkom en, ondanks mijn aanvankelijke weigeringen, stond hij erop mij de eer te bewijzen van een escorte die bovendien zei hij,

antwoord hem voor mijn veiligheid bij het passeren van gevaarlijk geachte bergen die men op enige afstand van de Araxis ontmoet.

Ik vertrok in een goed tempo met mijn wereld, aangevuld met vijftien ruiters, aangevoerd door een kapitein genaamd Abdul-Khan, een echte Perzische onderscheiding, en ik nam, met hem lopend, de weg naar Tabriz.

Dit eerste land dat we doorkruisen wanneer we Perzië binnenkomen via Armenië, is Aderbeidjân, in het westen gescheiden door de keten van Jebel-Tak, van het zuidoostelijke deel van het grote Armenië, dat tegenwoordig de pachalik van Van en van het noordelijke deel van Turks Koerdistan.

Deze provincie, die in het oosten dicht bij de Kaspische Zee ligt, beantwoordt ruwweg aan de Kleine Media van de Ouden, die bekend was onder de reeds genoemde naam Atropatene.

Het ontving van de Perzen in een verre tijd de naam Azer-Beyan, Azerbydjân (nu Aderbeidjân), omdat

de aard van de bodem, meestal vulkanisch, en de vuurcultus die in deze regio is ontstaan. Azer betekent in feite vuur en batjân of baigân betekent bewaker. Aderbeidjân, met Tabriz als hoofdstad, is een van de vruchtbare provincies van Perzië. Tijdens de eerste paar mijlen steek je een zeer gecultiveerde vlakte over, waar de boeren bezig waren het land te ploegen met ploegen die door vier ossen werden getrokken. Tijdens het lopen hielden enkele mannen van het escorte, aangevoerd door de jonge zoon van kapitein Abdul-Khan, genaamd Noureselli, zich bezig met, om mij te vermaken, evoluties en acrobatische oefeningen die mij enorm interesseerden door hun vrijmoedigheid en precisie.

Aan het einde van deze vlakte betreed je abrupte hoogten waar smalle kloven zijn, een paar jaar eerder nog steeds besmet door struikrovers die de doorgang gevaarlijk maakten. De lokale overheid heeft

---

genadeloos opgejaagd op deze moedige criminelen, nomadische Koerden of Tataren, vooral vurig in de aanval van de karavanen die Perzië doorkruisen om naar Turkije of Georgië te gaan. Om te voorkomen dat soortgelijke feiten terugkeren, is er een grote troepenpost opgericht aan de rand van de Araxis, van waaruit deze de veiligheid van het land bewaakt en handhaaft. De inspanningen van de gouverneur van Tabriz werden met groot succes bekroond. Deze passen, die ooit zo formidabel waren, wekken vandaag de dag geen terreur meer op, hoewel er enkele vormen van agressie tegen geïsoleerde en weerloze reizigers kunnen worden opgemerkt, maar nooit tegen Europeanen. We lopen zonder al te veel moeite door deze barrière van middelmatige hoogte, maar wel erg steil.

Ik had de Araxe verlaten met dezelfde sterke wind waaraan ik zo'n slechte nacht had te danken. Bij het binnengaan van de kloven leek het plotseling gevallen, vervangen door een heerlijke en warme temperatuur, echte lentelucht, geparfumeerd door de eerste bloemen van de bergen en verfrist door de talrijke stromen die hier en daar langs het pad stromen. De wind en de kou pakten me op toen ik de kloven verliet. Daar nam de uitstekende Abdul-Khan afscheid van mij. Nadat ik zonder incidenten, in zijn aangenaam gezelschap, deze beruchte passage had doorkruist, kon ik in de escorte die mij was gegeven, slechts een beleefdheid zien, een ereteken, waarvoor ik de kapitein mijn dank betuigde voor zijn leider en voor hem die zoveel goede genade aan zijn opdracht had gebracht; maar ik was verre van verwaand en zette alles op aanbeveling van de gedienstige consul Mirza-Jùssùf-Khan, wiens goede effecten ik nog steeds voelde op de volgende stations.

Mijn reis was, zoals we kunnen zien, beloofd

---

auspiciën. Vanaf het begin ontmoette ik in Perzië dit minzame en welwillende welkom dat (ik zeg dit graag wanneer ik deze relatie begin) overal vond, en dit paardrijden had mijn onbehagen verdreven. Ik vervolgde mijn reis ongehinderd en had geen andere ergernis dan deze grote wind die ons letterlijk met stof bedekte, en de kou die in de lente aanhoudt op deze hoogvlakten, afgewisseld met heuvels, nog scherper maakte. 'S Avonds, vrij vroeg, bereikte ik Eirandibil, ons nachtstation, dat me alleen de meest primitieve accommodatie bood. De tshaparkhaneh bestond uit een eenpersoonskamer op de begane grond, waar ik me moest settelen met mijn drie bedienden. Vellen geolied papier, die aan de ramen waren geplakt, namen de plaats in van glas, en de kamer werd nog steeds verduisterd door stapels mest die buiten tegen elke opening waren opgestapeld om binnen warmte te leveren. De muren waren gemaakt van klei gekneed met gehakt stro. Zo werd ook het dorp Eirandibil gebouwd, dat slechts uit een paar kleine boerenhuisjes bestaat, en waar ik al snel rondliep voor het avondeten dat mijn Armeense kok aan het voorbereiden was, met de zeer schaarse middelen van dit bescheiden station. Ik probeerde tevergeefs te profiteren van een ethische kip, een echt operakomisch gevogelte, dat zich verzette tegen mes en vork. Maar ik haalde de pilau in. Alle Armeense of Perzische koks blinken uit in de bereiding van dit nationale gerecht, waar ik al vaak gebruik van maakte, en dat mijn gebruikelijke voedsel zou worden, net als dat van de hele bevolking van Perzië en Turkije. Ik zei er iets over

---

sprekend over 1 Georgisch dieet. De lezer weet dat pilau een rijstgerecht is waarin in zeer kleine stukjes gesneden vlees wordt gemengd. Om een goede pilau te krijgen, koken we de rijst in boter of vet, en we besprenkelen het opnieuw met het sap dat door dit gesneden vlees wordt geproduceerd en dat al sterk bruin is, voordat we het mengen met de rijst, erg dik, die we vullen met grote schalen. Het is, denken we, niet als een culinair recept dat ik dit schrijf, maar om te laten zien dat, als de keuken van de oosterlingen niet erg verfijnd is, ze in ieder geval overvloedig en gezond is. De Perzen houden van pilau in plaats van alles, en ze geven er de voorkeur aan boven al het Europese onderzoek en lekkernijen.

Je kunt je voorstellen welke nacht ik moet hebben doorgebracht in deze tshaparkhaneh met zijn met mest gedrenkte ramen.

Het was heet, het is waar, zelfs verstikkend, en ik werd herhaaldelijk gewekt door het gebrek aan lucht; dus ik dacht dat ik meer in een stal was dan in een slaapkamer. Dus voor zonsopgang stond ik op; Ik belde mijn wereld en even later waren we onderweg. We hadden twee lange periodes te voorzien om in Sofian te gaan slapen, waardoor ik twee dagen later vroeg in Tabriz zou aankomen, waar ik van plan was een aantal dagen door te brengen.

Van Eirandibil tot Iarand, dat het middenstation vormt, biedt de weg een gevarieerde opeenvolging van middelmatige vlakten en kleine bergen.

Een wees mij, aan de linkerkant, een van deze vlaktes aan waarin, in het jaar 920 van de Hegira (1514 van onze jaartelling), de door de Turken gewonnen slag plaatsvond,

---

bevolen door hun sultan, Feelim 1st, op de eerste van de Sophis, Ismaël-le-Grand, en waardoor de laatste al zijn veroveringen in het noorden van Perzië verloor, vervolgens teruggevonden door zijn opvolgers. In een andere vlakte zien we nog steeds de overblijfselen van een oude karavanserai - uit de tijd van Abbas-le-Grand, opmerkelijk vanwege zijn imposante architectuur en monumentale proporties. Reeds in de tijd van Tavernier werd dit

etablissement, dat zo nuttig was voor reizigers, die daar in de hitte van de dag en de nacht een verzekerd en gratis onderkomen vonden, niet langer zorgvuldig onderhouden. 'We vinden daar alleen', zei hij, 'maar een grote verlaten karavanserai, hoewel daar een uitgave is gemaakt, en die is gebouwd van prachtige gehouwen stenen die van ver moesten worden gebracht (1). Tegenwoordig is deze constructie van de meest illustere heerser van het moderne Perzië, waarvan we de sporen bij elke stap tegenkomen, een ruïne geworden; maar wat ervan overblijft, getuigt van de grootsheid van een regering die voor de Perzen was wat die van Lodewijk XIV voor Frankrijk was. Het best bewaarde deel is de voordeur, versierd met een marmeren bekleding en verschillende inscripties. Hoeveel ruïnes zijn er in Perzië, dat zoveel revoluties en dynastieën heeft zien opvolgen, en waarvan de verschillende provincies, vooral die van het noorden, zo vaak als slagvelden hebben gediend voor de indringers en de legers van de pretenders! Maar de meest werkelijke oorzaak van de ondergang in het hele Oosten was nog steeds de onzorgvuldigheid en de nonchalance die het onderhoud van met hoge kosten opgeworpen monumenten verhinderden, en dit vooroordeel

(1) Reizen naar Turkije, Perzië en Indië, vol. 1e, blz. 67.

---

die de vorsten ertoe brachten zich alleen bezig te houden met hun persoonlijke werken, en er in hun egoïstische pracht de voorkeur aan gaven om opgemerkt te worden door nieuwe constructies waaraan ze al hun middelen besteedden, dan van niets af te leiden om ze te herstellen of te voorkomen dat ze verloren gingen. voorgangers. Na de karavanserai van Abbas-le-Grand, die mij deze reflecties inspireerde, bevestigd door alles wat ik in Azië heb gezien, vinden we een reeks hoge hoogten en daarachter een vruchtbare en perfect gecultiveerde vlakte: bij de ingang ligt het mooie stadje Marand .

Vroeger was Marand een stad met tweeduizend vijfhonderd huizen. 'Het heeft zo veel tuinen', merkt mijn metgezel Chardin op, 'dat ze zelfs meer land bezetten dan de huizen (1). Het bestaat voornamelijk uit een lange straat beplant met populieren en verfrist door talrijke beekjes. Ook hier plaatst de traditie van de Armeniërs een herinnering aan de overweldigende geschiedenis. Het was in Marand, zeggen ze, dat de begrafenis van Noachs vrouw werd gehouden; anderen plaatsen daar het graf van Noach zelf, wat een tegengestelde traditie, zoals ik al zei, laat zien aan reizigers op de Armeense begraafplaats van Naghtchivan.

Al deze plaatsen in de buurt van Ararat zijn dus zeer goed bedeeld met een legende die betrekking heeft op het wonderbaarlijke behoud van de tweede vader van de mensheid. Met zijn tuinen biedt Marand een aspect vol frisheid. De vlakte van zijn naam, die nauwelijks meer is dan een competitie breed en vier of vijf competities lang,

(1) T. II, p. 317

---

onderscheidt zich ook door zijn vruchtbaarheid en zijn prachtige cultuur, als het ware doorkruist door een kleine rivier, waarvan de wateren, afgeleid met kunst en zorgvuldig beheerd, in dit geliefde kanton overvloedig produceren, in dit geliefde kanton, de mooiste vruchten en de beste groenten van de regio . Aangekomen bij de tshaparkhaneh van Yarand, en terwijl ik daar uitrustte van de zware handel die me daar had gebracht, stuurde ik een van mijn dienaren om voor me uit te gaan, om een onderkomen voor me te gaan houden dat in goede staat verkeert. de paar dagen die ik aan deze stad wilde besteden.

Na voldoende uitgerust en hersteld te zijn, hervatte ik het lopen en, na nog eens vijf uur rijden, arriveerde ik voor zonsondergang op het station van Sofian. De weg tussen Marand en Sofian is over het algemeen erg eentonig. Dicht genoeg bij deze eerste stad komen de hoge

bergen weer tevoorschijn, waar nog een grote hoeveelheid sneeuw te zien was, wat hielp om de temperatuur van deze plateaus van Aderbeidjân, die op een grote hoogte boven zeeniveau worden gehouden, af te koelen. de bedding van een rivier waarmee hij samenvloeit, de rivier is dan bijna droog; maar tijdens de regen wordt het soms erg sterk; we zijn dan op weg om in het open veld een tweede pad op de ene of de andere oever vrij te maken. Zo is het in Perzië. Iedereen, voor zijn gemak of door zijn fantasie te volgen, gaat zijn eigen weg, naar rechts en naar links van de aangegeven richting, met zoveel mogelijk respect voor culturen.

Maar vaker wel dan niet, zoals van Marand tot Sofian, zijn dit woestenij, onontgonnen heidevelden, waar niets

---

belemmert de grillige bewegingen van reizigers en caravans. Deze tweede stap toonde me de overblijfselen van een nieuwe karavanserai in ongeveer dezelfde staat als degene die ik de dag ervoor was tegengekomen. Te oordelen naar wat we nog kunnen zien, moet het heel mooi zijn geweest.

De vernietiging kan niet ver teruggaan, omdat Tavernier erover spreekt als een bestaand gebouw in zijn geheel, rond het midden van de zeventiende eeuw. De uitgedroogde rivier, die als pad dient, stroomt enige tijd langs een reeks hoogten, bestaande uit een roodachtige rots, en die een grote vreemdheid van vormen aantasten: het zijn evenveel kegels, maar zo symmetrisch dat ze zijn zou geloven gebeeldhouwd door mensenhand. Vanaf dit punt doorkruist de weg een regio zonder karakter en zonder ongelukken, waarna men blij is het charmante en koele dorpje Sofian te vinden. Aan het einde van deze vermoeiende dag was ik er meer in het bijzonder tevreden over. Ik had in feite tien lange uren te paard doorgebracht. Hoewel gepassioneerd door deze oefening, was het melken om te beginnen een beetje sterk. Maar je moest er wel aan wennen, want nu, gedurende de twee jaar die ik van plan was aan Perzië en Turkije te wijden, was er geen sprake meer van vervoer per auto, hoe primitief het ook was; Ik ging vaak de Russische trojka's en vogelspinnen missen. Desalniettemin wennen we aan alles, en al snel ontstaat er een gewoonte van een gelijkaardige manier van reizen, die de missie van de toerist vergemakkelijkt, doordat je langs de hele weg kleine uitstapjes kunt maken om de plaatsen te bezoeken die we niet met de auto konden bereiken.

---

grote stad die men niet kan zien tenzij men binnen is, vanwege de hoeveelheid bomen die in de straten en de omgeving zijn geplant, waardoor het meer het aanzien van een bos dan van een stad krijgt (1). Ik voelde een buitengewoon genoegen, na een hele dag te paard, te wandelen, op een mooie avond, in deze zo coole straten. Het was een echte ontspanning voor mij. Sofian's tshaparkhaneh biedt heel andere bronnen dan die van Eirandibil. Dus ik was in staat om daar een redelijk diner te krijgen, gevolgd door een goede nachtrust, en de volgende dag, ook heel vroeg, vertrok ik weer naar - Tabriz (2).

Ik had nog maar één post te gaan voordat ik deze hoofdstad van Aderbeidjân bereikte, die de eer had de hoofdstad van heel Perzië te zijn. Van Marand

bij Sofian was ik de hoge bergketen overgestoken die ten noordwesten van Tabriz oprijst. Nu volgt de weg een vlakte die zich ontwikkelt over verschillende mijlen, bezaaid met dorpen en doorsneden door verschillende stromen die hem bemesten; dus biedt ze een niet-erfenis aan

(1) T. I, p. 67. - - - - -

(2) Ik heb zelf niets kunnen leren over de oorsprong van Bonan.

“Sommige auteurs geloven (het is Chardin die spreekt) dat het de oude Sofia van Media is; Anderen beweren dat het de naam Sofian van de Sofis heette die er hun woonplaats vestigde, toen Ismaël I Ardevil (Ardibil) verliet en het hof naar Tauris bracht.

---

onderbroken door de mooiste gewassen, velden met tarwe en rijst, weiden, wijngaarden, boomgaarden die al de nadering van een bron voelden ver achter de bron van de landen van Europa op een overeenkomstige zuidelijke breedtegraad. Aan de linkerkant, in de verte, had ik de bergen van Ghilân, die langs de Kaspische Zee lopen, en voor mij de hoogten die nog steeds bedekt waren met sneeuw van Aderbeidjân. Hoe dichter ik bij Tabriz kwam, hoe interessanter de weg werd.

In een weiland, dat aan het pad grensde en werd doorkruist door een kleine rivier, gaven verschillende groepen Tataarse vrouwen zich over aan hun grote en bijna enige afleiding, die bestaat uit het samenkomen aan de waterkant om een hapje te eten tussen hen in, bij een proviand. die ze uit de stad brachten op muilezels die op enige afstand graasden. De muilezel is het geprefereerde roedeldier rond Tabriz. Ik ontmoet er een paar

sleepte verschillende caravans die uit de stad kwamen, beladen met goederen en in rijen aan elkaar vastgebonden, onder de controle van een enkele muilezelbestuurder. Soms kruiste ik paden met een mullah (moslimpriester) te paard, waarbij ik ernstig ging, soms met een elegante Perzische ruiter die zijn pas vertraagde om me te zien passeren, en een paar passen verder met vrouwen die, in plaats van te zitten, rijden. hun rijdieren als mannen. Andere vrouwen gingen te voet met lege manden die ongetwijfeld het fruit en de groenten bevatten die ze elke dag naar de stad brengen. Allen, ongeacht hun toestand, behalve de Armeniërs die meer vrijheid genieten, verbergen zorgvuldig hun gezichten, geheel bedekt met een witte sluier; deze sluier niet

---

presenteert slechts twee kleine openingen voor de ogen, die nog steeds worden beschermd door een fijn draadgaas waardoor de kleur van de pupillen niet eens kan worden geraden.

Het lichaam is bovendien omhuld door een andere veel grotere sluier, die aan het hoofd is bevestigd en die de taille volledig verbergt.

De bediende die ik had aangesteld om de leiding te nemen, wachtte me op bij de grote Perzische brug aan de rivier de Adchi, op enige afstand van de stad. Hij vertelde me dat hij me had tegengehouden om bij een Armeense te blijven, waar alles klaar stond om me te ontvangen, eraan toevoegend dat ik zeker tevreden zou zijn met zijn keuze. Met dit goede nieuws ging ik Tabriz binnen, vastbesloten mijn verblijf daar zo lang te verlengen als nodig was om mijn nieuwsgierigheid te bevredigen; deze rust leek mij bovendien gedicteerd door de eisen van mijn gezondheid, die me sinds de ongesteldheid die ik in Naghtchivan had ervaren, nooit ophielden. Van Tiflis tot het punt waar ik had bereikt, was mijn reis zwaar geweest, en deze laatste drie dagen, constant te paard, hadden me helemaal afgemaakt: deze gewelddadige oefening leek me echter niet voldoende om de soort van vernietiging te verklaren. ervoer en dat al snel de angsten rechtvaardigde die hij in mij opwekte.

HOOFDSTUK II

Tabriz (Tébriz, Tauris).

Als je van een behoorlijke afstand komt, is er iets groots aan het aspect van Tabriz. Deze stad is enorm groot; het bevatte, zeggen ze, vijfhonderdduizend inwoners, en Chardin verzekert

ons dat er in zijn tijd niet minder dan vijftienduizend huizen en vijftienduizend winkels waren. Vandaag komen we overeen hem ongeveer honderdvijftigduizend zielen toe te schrijven; dit is het nummer dat verschillende mensen me hebben gegeven. De stad ligt in een grote vlakte, aan drie zijden omgeven door een hoge bergketen die alleen de westelijke kant vrij laat, waardoor deze opmerkelijk vruchtbare en goed gecultiveerde vlakte zich ontwikkelt. De hellingen van de noordelijke berg, die het dichtst bij Tabriz ligt, bestaan uit zoveel heuvels die een kegelvorm hebben en bezaaid zijn met ruïnes die wijzen op oude forten en andere verschillende constructies. Ik kwam de stad binnen via een grote buitenwijk waar ik een kwartier liep, door een labyrint van smalle straatjes vol met kleine winkeltjes, voordat ik wachtte.

---

verf het huis waar ik moest blijven. De Armeniër die me logeerde, genaamd Serquis, ontving me bij de deur en leidde me naar de drie kamers op de begane grond die voor mij bestemd waren en die, zoals in elke Perzische woning, uitkeek op de binnenplaats. Ik had mijn bed in de grotere slaapkamer opgesteld, ik koos de tweede voor mijn eetkamer en mijn mensen vestigden zich in de derde. Er werd gekookt onder een schuurtje, op de binnenplaats, waar ook een kleine paardenstal was. Hoewel het appartement schaars was ingericht in oosterse stijl, had het toch de benodigdheden voor tafels, stoelen, kussens en vloerkleden, en het geheel was veel gematigder geprijsd dan ik had verwacht van een Armeniër in Frankrijk na de ervaring die ik had in Tiflis.

Ik was de drager van een brief van een Russische koopman in Tiflis, die de bank exploiteerde en als tussenpersoon fungeerde voor mijn zakelijke en persoonlijke onderhandelingen, gericht aan zijn correspondenten in Tabriz, MM. Würth en Fiedinger, beiden Zwitsers, en al meerdere jaren in het land gevestigd. Ze hadden een belangrijke export- en importhandel en hadden zich daar onder de beste omstandigheden gevestigd om de mensen die tot hen waren geadresseerd te verwelkomen. Dezelfde dag werd ik naar hun kantoor gereden, gelegen in het centrum van het zakendistrict, in de caravanseraïÊmir. Ik werd door hen ontvangen met die eenvoud en rondheid die het onderscheidende karakter is van de zonen van Helvetia. MM. Würth en Fiedinger stelden zich volledig tot mijn beschikking en de eerste lieten me het vurige verlangen zien om mezelf voor te stellen aan zijn vrouw in het huis dat ze

---

woonde op enige afstand van Tabriz. De handelaars leven dus op het platteland, waar hun gezinnen meer comfort en frisheid vinden. Mannen komen elke dag naar de stad om zaken te doen aan hun bureau en in hun winkels; de vrouwen en kinderen blijven in het land waar de mannen elke avond voor het avondeten terugkeren en de avond bij het gezin wordt doorgebracht.

Na willekeurig een eerste verkenning te hebben gemaakt door de straten en pleinen van Tabriz, ging ik te paard naar het huis van meneer Würth onder leiding van een van zijn dienaren die hij mij met dit doel had gestuurd. Er zijn geen openbare koetsen in Tabriz en de ietwat lange races worden te paard gedaan.

Madame Würth, een uitstekende en charmante vrouw, begroette me met gemak en gemak. Ik heb daar twee andere Zwitsers gevonden, MM. Meili en Bauman, die hebben bijgedragen aan het genieten van deze avond, die begon met een zeer comfortabel diner en enkele uren duurde, spraken meer over Europa dan over Perzië. Zwitserland, dat ik kende en waarvan ik een oprechte bewonderaar ben, droeg voor het grootste deel de dupe van ons onderhoud, en ik maakte al deze dappere mensen buitengewoon gelukkig die, zelfs meer dan alle andere Europeanen, de herinnering en aanbidding van hun land. Ik ontving van hen tegelijkertijd de

nuttigste informatie voor het bezoek dat ik de volgende dag voorstelde aan de stad Tabriz en haar omgeving. Toen ik vrij laat met pensioen ging, stond meneer Würth erop dat drie van zijn mensen me vergezelden. ik had wat

---

iiesiiauuu heeft de cruciale EUCE noodzakelijke voorzorgsmaatregelen; maar de volgende dag veranderde ik van gedachten toen ik hoorde dat deze arme duivels bij hun terugkeer waren aangevallen, en een van hen zelfs zwaar gewond aan de hand, buiten de deur van Tabriz, door criminelen die de hele nacht rondsluipen, zonder angst voor de lokale politie, maakte de rest met voldoende laksheid vanwege de nalatigheid van de inferieure agenten.

Ik zal proberen de lezer een vollediger bericht te geven over de stad Tabriz dan degene die tot dusver zijn verschenen. Een verkenning van acht dagen stelt me in dit opzicht in staat om niets over het hoofd te zien.

Wat was Tabriz? Ik zal nuchter zijn over de oorsprong ervan, vooral omdat het erg duister is; het is een van de onderwerpen waarover Europese en oosterse auteurs het meest hebben gediscussieerd, zonder tot overeenstemming te komen. We wilden deze stad een hoge ouderdom geven. Sommigen zagen daar de Gabris of de Tetra van Ptolemaeus, anderen de Gazaka of Ganzaka, toegeschreven door deze oude geograaf en door Strabo als de hoofdstad van atropatene Media; er zijn er die beweren dat het de Tigranocertus is van de eerste koningen van Armenië; sommigen zijn voor Suze, en een groter aantal wil dat het Ecbatane is. De positie van deze laatste twee steden wordt min of meer nauwkeurig bepaald op grote afstand van Tabriz; wat de andere hypothesen betreft, het zou een heel hoofdstuk kosten om ze te onderzoeken. Ik zal daarom vasthouden aan de meest erkende mening onder Arabische en Perzische historici, die de oprichting van Tabriz toeschrijft aan prinses Zobeideh, zowel nicht als echtgenote van de grote kalief Haroun-al-Raschid, de vijfde van de familie Abbas-

---

zijden, die Perzië regeerden van 786 tot 809 na Christus.

Veroverd door de eerste volgelingen van Mohammed, die het in 640 zonder al te veel moeite in beslag namen, werd het Perzische rijk van de Sassaniden een provincie van het grotere rijk van de Kaliphs, inclusief Bagdad, nadat Mekka en Damascus de hoofdstad waren. De oprichting van de eerste van deze steden ging niet terug tot 762 en ging dus pas een kwart eeuw vooraf aan de komst van Haroun-al-Raschid.

Bagdad werd pas later de prachtige hoofdstad van het islamisme, en ik zal de gelegenheid hebben om het in het volgende deel in detail te bespreken. Terwijl deze stad opkwam en zichzelf verfraaide, zwierf haar jonge en briljante kalief van vierentwintig jaar door de verschillende provincies van zijn rijk om ze te leren kennen en ook om daar de orde te herstellen, verstoord door plaatselijke opstanden en door de invallen van naburige volken.

Deze motieven brachten hem meer dan eens naar de uiterste provincies van Perzië, grenzend aan de Kaspische Zee.

Over Derbent gesproken, de hoofdstad van Dagestan, herinnerde ik me de verschillende verblijven die Haroun-al-Raschid daar maakte. Hij had eerder de specifieke gouverneurs van de andere Kaspische regio's in dienst moeten nemen, die vanwege hun afgelegen ligging van Bagdad tot onafhankelijkheid hadden uitgenodigd.

Het volgde op het herstel van zijn gezag, dat hij volledig en volledig uitoefende gedurende de duur van. zijn regering in de immense uitgestrektheid van zijn rijk, dat zijn geliefde en enige wettige vrouw, Zobeideh, de fundamenten moest leggen van de stad Tabriz, in een vruchtbare vlakte beschermd door een natuurlijke wal tegen de ijzige winden van het noorden.

Perzische geografen brengen deze stichting in verband met het jaar 175 AH (791 n.Chr.). De voorzichtige

---

Chardin heeft in dit verband de verschillende uitspraken van historici van het land verzameld. en dat de dokter eiste dat er ter ere van hem een stad in zijn land zou worden gebouwd; die, nadat hij met grote zorg en toewijding was uitgevoerd, deze nieuwe stad Tébris noemde, om aan te geven dat het zijn oorsprong dankt aan de geneeskunde, want teb betekent medicijn, en ris is het deelwoord van ricten, wat betekent gieten, verspreiden, om vrijgevigheid te maken.

Dit is de mening van enkelen. Dat van anderen heeft iets soortgelijks. Ze zeggen dat HalacouKhan, generaal van Haroun-al-Raschid, die al twee jaar ziek was met een derde koorts, waarvan hij wanhopig was om genezen te worden, hij wonderbaarlijk werd verlost, precies op de plaats waar Tauris nu is, door een kruid dat vond hij daar, en om de herinnering aan zo'n gelukkige genezing te bestendigen, bouwde hij deze stad en noemde het Têbrift, dat wil zeggen 'de koorts is weg ', want teb betekent ook koorts, en refl komt van het werkwoord riflen , wat betekent "vertrekken, weggaan ", en dat het door corruptie of door verzachting is dat we Tébris zeggen in plaats van Tébrift (1).

(1) Reizen van Chardin. T. II. p. 334.

---

van de provincie. Volgens deze Perzische geleerde zou de stad haar naam hebben gekregen, wat 'koorts tegengaan, koorts verdrijven ' betekent, omdat bij de bouw ervan, en in de vroege dagen van de bouw, de goedheid van de constructie was erkend. de uitzonderlijke gezondheid van zijn bodem.

In zijn aantekeningen over Chardin toont M. Langlès zich terughoudend in het overnemen van deze verschillende verklaringen. Hij verklaart de voorkeur te geven aan de etymologie voorgesteld door Hyde (Teb of Tâbriz, - die uitstraling, licht verspreidt), door te verwijzen naar de cultus van vuur, die vroeger zeer floreerde in de hoofdstad van Aderbeidjân en in de hele provincie, die, zoals ik al zei hierboven, lijkt zijn naam eraan te hebben ontleend.

Dit kleine verslag is een verder bewijs van de vruchtbaarheid van wetenschappers in alle landen in termen van hypothesen die betrekking hebben op het stichten van steden, evenals op het ontstaan van staten en dynastieën. Deze overvloed en tegelijkertijd deze onzekerheid in de systemen, die alle volkeren van het Oosten gemeen hebben, is vooral eigen aan Perzië, en we zullen in de loop van dit boek meer dan één voorbeeld zien.

Wat de ware etymologie van de naam van Tabriz ook mag zijn, de stichting door Zobéidéh lijkt zeker, en de traditie die haar eer aandoet, vindt haar bevestiging in de ontdekking, waarover Chardin spreekt, van medailles die in de omgeving van deze stad zijn begraven en waarop we lees de woorden van Zebd-èl-Khâtoùn (melkroom), die de naam en bijnaam vormen van de vrouw van de grote Haroun, zo genoemd vanwege de schitterende witheid van haar huidskleur (1).

(1) Ik dank de lezer van de Armeense etymologieën die deze vraag naar de oorsprong van Tabriz nog ingewikkelder maken. Armeense auteurs beweren dat deze stad, een van de oudste in Azië,

---

De opgestapelde ruïnes in Tabriz duiden op de vele revoluties die deze stad heeft ondergaan. De opeenvolgende verwoestingen waren zowel door de mens veroorzaakte als aardse stuiptrekkingen. Hier, zoals in Shirvan en in het algemeen in alle provincies die aan de

Kaspische Zee grenzen, wordt de grond constant bewerkt door ondergronds vuur, en periodieke explosies veroorzaken daar aardbevingen waarvan de geschiedenis de meest gewelddadige heeft opgetekend, over de rampen die in de stad Tabriz zijn veroorzaakt. zelf. Negenenzestig jaar na de oprichting, anderen zeggen slechts negenendertig jaar, vernietigde een eerste schok het bijna volledig. De kalief van Bagdad, Motewekhel-Billay, van 858 tot 861, verhoogde het door het te vergroten. Ongeveer tweehonderd jaar later, tegen het midden van de elfde eeuw, veroorzaakte een tweede aardbeving, zelfs nog heviger, slechts een hoop puin, waaronder veertigduizend mensen, naar men zegt, verpletterd bleven. De emir Soùdan, die Perzië bestuurde namens de kalief Quâyem, ontving van hem de opdracht om het groter en mooier te herbouwen, wat werd uitgevoerd.

Gedurende de volgende eeuwen had Tabriz nog steeds te lijden onder verschillende aardbevingen, maar ze veroorzaakten niet dezelfde rampen als de eerste twee, en de stad nam snel de ontwikkelingen over die het vanaf de dertiende eeuw tot de stad maakten. De beroemdste en de meest bloemist

Vroeger Châh-Êstân (koninklijke plaats) genoemd, omdat de koningen van Perzië daar hun thuis hadden gevonden. Deze naam werd veranderd in Tauris, wat letterlijk Armeens betekent 'plaats van wraak ', omdat daar een koning van Armenië de Perzische heerser versloeg die zijn broer liet vermoorden. Vandaag zeggen we bij voorkeur Tabriz.

---

gezondheid van Noord-Perzië. Maar in 1721 veranderde een verschrikkelijkere commotie van de bodem, die een immense vulkaan lijkt te bedekken, Tabriz opnieuw in een massa ruïnes waarvan het anderhalve eeuw lang niet is hersteld. Tachtigduizend van zijn inwoners verloren, zo wordt gezegd, hun leven in deze laatste catastrofe.

Oorlog heeft vaak onderaards vuur te hulp geschoten om het bestaan van deze hoofdstad van Aderbeidjân pijnlijker te maken, wat, zoals we later zullen zien, de hoofdstad van Perzië was. De beschrijving van de overblijfselen van zijn grootheid zal voor mij als een natuurlijke gelegenheid dienen. om te spreken over de politieke wisselvalligheden ervan en om de prinsen te noemen die er op verschillende momenten plezier in hadden gehad het te verfraaien.

Een paar regels zijn voldoende om een overzicht van Tabriz te geven. De stad, zei ik, is gelegen in een vlakte aan de voet van de hoogten die haar voeden met rivieren, waaraan zowel haar talrijke tuinen als haar platteland een grote vruchtbaarheid te danken hebben. Het wordt ook doorkruist door een rivier, de Mehranroud, anderen zeggen de Spintchaï, wiens water bekend staat om zijn goede kwaliteit. Deze rivier is het grootste deel van het jaar niet overvloedig, loopt soms over en richt grote schade aan aan beide oevers, slecht ingeperkt en slecht beschermd.

Enige afstand naar het noorden, buiten de laatste buitenwijken van de stad, stroomt de tweede rivier waarover ik heb gesproken, de Adschi, veel sterker, en die tijdens de regen een echte rivier wordt. De naam betekent "bitter" of "zout", omdat de meeste stromen die het tijdens grote overstromingen doen opzwellen en over bodems gaan die doordrenkt zijn met zout, het water een smaak geven.

---

waardoor ze ongeschikt zijn om te drinken en zelfs de vissen wegjagen.

Het interieur van de stad is triest, met zijn kronkelende en smalle straatjes, behalve in het centrale deel, waar de bazaars zich bevinden. Dit is waar de beweging is, het leven. Men blijft echter niet in deze commerciële wijken; we verkopen daar, we kopen daar; de kooplieden

brengen er de dag door, maar hun huizen bevinden zich in andere delen van de stad en in de buitenwijken. Wat bijdraagt aan het verdriet en de eentonigheid van de straten van Tabriz is dat men aan de openbare weg nauwelijks een huis ziet, alleen begrensd door de muren van de binnenplaatsen, die men binnenkomt door een enige deur om onderaan te vinden, het woonhuis, waarvan van buitenaf niets zichtbaar is. Deze huizen zijn over het algemeen erg eenvoudig. Ze zijn bijna allemaal gebouwd van modder, gemengd met klei en gehakt stro, ze zijn in korte tijd gebouwd, bijna kosteloos en zonder moeite, maar ze gaan ook weinig mee en gaan vaak niet langer dan een paar jaar. Ze zijn erg laag, in afwachting van de trillingen van de grond. Dit verklaart ook de afwezigheid van minaretten in de verschillende moskeeën, en het weinige monumentale karakter van alles wat er sinds de grote ramp van 1721 is gebouwd.

Tabriz is een samenstelling van twee steden, een binnen, de ander buiten. De eerste is volledig afgesloten door een dubbele gekanteelde muur waardoor het eerder de uitstraling dan de realiteit van een sterke stad heeft. Inderdaad, ondanks de ronde torens waarmee het is bewapend, zijn bastions en zijn gracht, zou deze dubbele muur nauwelijks de plaats garanderen tegen een ernstige aanval. Deze stadsmuur wordt doorboord door meerdere deuren. Drie van hen, die overeenkomen met de belangrijkste routes, overtreffen de

---

anderen door hun grootte en de details van hun constructie. Ze worden geflankeerd door slanke en elegante torentjes en versierd met een coating van geëmailleerd aardewerk, waarvan de verschillende kleuren verschillende ontwerpen reproduceren; het geheel heeft een buitengewoon origineel effect. Buiten de muren worden de constructies die gevolgd worden overal gevonden, niet als een opeenvolging van afzonderlijke voorsteden, maar als geheel dat een tweede stad vormt, een buitenstad, die de ommuurde stad aan alle kanten omgeeft. Voorbij deze tweede agglomeratie ontmoeten we de echte buitenwijken waarvan de uit elkaar geplaatste huizen zich verspreiden op het platteland.

Ongetwijfeld, in de dagen van de pracht en van de grote bevolking van Tabriz, vormde alles wat ik zojuist heb beschreven slechts één en dezelfde stad, waarschijnlijk verdedigd door een enorme versterkte omsingeling en nog steeds beschermd door werken op de hoogten. hebben er sporen van bewaard. Afgezien van de tuinen die in de binnenstad te zien zijn, zijn alle delen die buiten de huidige omheining liggen, de meest extreme buitenwijken, de omgeving in hun hele periferie, bedekt met tuinen en boomgaarden, die ik niet kon bewonderen. In hun volledige bloeit, het seizoen is te vroeg, maar dat moet in de zomer het meest pittoreske en meest verse panorama bieden. Het is gemakkelijk om een idee te krijgen van de hoogten die de stad domineren.

Ik kan het niet genoeg herhalen, degene die tegenwoordig door Perzië reist, vindt zeldzaam geluk in de dubbele relatie van deze twee grote Franse reizigers uit de zeventiende eeuw, die in het buitenland even gewaardeerd worden als in hun land, Chardin en Tavernier. Het is geen

---

stad, klein of groot, die ze niet hebben gezien en beschreven met een trouw, zorg, intelligentie die hun beschrijvingen geven, echter rekening houdend met de veranderingen die twee eeuwen hebben kunnen veroorzaken, een bijzondere verdienste van gelijkenis . Ik ben zeker verre van het weigeren van reizigers uit andere landen het deel van de lof die hun toekomt, in het bijzonder door hun werk en hun publicaties over Perzië: Mandelslo, Corneille Le Bruyn, Jean de Laet, Pietro della Valle, Oléarius, Kaempfer, Niebuhr , en meer recentelijk verdienen Morier, Kinneir, Burnes, KerPorter, Ouseley, Doctor Brugsch en, onder historici, Malcolm, in het bijzonder de erkenning van de toerist die dit uitgestrekte land bezoekt,

wetend als een antiquair, als een kunstenaar , een handelaar of, zoals ik, een eenvoudige amateur. Maar ik ben niet bang om het te herhalen, want het detail, de eenvoud, de nauwgezette waarheid, de twee Franse reizigers (en justitie wil dat ik hun tijdgenoot en emulator Jean Thévenot toevoeg) zegevieren over al degenen die de opdracht krijgen om te maken wij kennen Perzië. Dus ik denk dat ik de lezer tevreden zal zijn door volgens hen de fysionomie van de stad Tabriz te reproduceren voordat de verschrikkelijke stuiptrekking van 1721 haar volledig had misvormd.

Volgens Chardin had Tabriz rond 1670 geen muren of vestingwerken die die naam waardig waren; in hun seculiere strijd hadden de Turken en de Perzen het wederzijds ontmanteld. De stad met zijn vijftienduizend huizen en vijftienduizend winkels waarvan ik heb gesproken, was verdeeld in negen districten. De winkels vormden, zoals nu, een wijk apart. Ze bestonden uit lange en brede gewelfde straten, van veertig tot vijftig

---

voet hoog. “Deze straten”, voegt Chardin eraan toe, “heten Bazar, dat wil zeggen markt. Ze vormen het hart van de stad. De huizen zijn aan de buitenkant; bijna allemaal hebben ze een tuin. Ik heb in Tauris niet veel paleizen en prachtige huizen gezien; maar er zijn zulke mooie bazaars als overal in Azië; en het is bewonderenswaardig mooi om hun enorme uitgestrektheid te zien, hun breedte, hun prachtige koepels en de gewelven die ze bedekken, de grote mensen die er overdag zijn en de hoeveelheid koopwaar waarmee ze gevuld zijn. Wat betreft de andere plaatsen die bedoeld zijn voor het publiek, ze zijn niet minder mooi en ook niet minder druk.

Er zijn driehonderd karavanserais. Sommige zijn zo ruim dat ze elk plaats bieden aan driehonderd mensen.

De koffie- en tabakscabarets, en voor die sterke dranken gemaakt met het sap van de papaver, de baden en de moskeeën komen goed overeen met de grootsheid en pracht van deze andere gebouwen (1). Vanaf die tijd, zo getuigt Tavernier ook, waren de meeste in puin en de meest luxueuze werden verlaten. Ik zal de nodige details hierover later geven.

Tavernier merkt op dat in zijn tijd de meeste gebouwen in Tabriz gemaakt waren van door de zon gebakken bakstenen, en dat privéwoningen over het algemeen maar één verdieping hadden, hoogstens twee, met een terrasvormig dak; binnen waren ze gewelfd en bedekt met een laag doorweekte klei gemengd met goed gehakt stro, dat bovendien werd geborsteld

(1) T. II, p. 321.

---

limoenmelk (1). Hij prijst de bazaars en karavanserais van Tabriz op dezelfde manier, en wijst op zeer grote verwoeste baden, waarvan de minder mooie nog steeds bestaat en nog steeds zorgvuldig wordt onderhouden. De twee reizigers spreken met evenveel bewondering over de twee uitgestrekte pleinen van Tabriz. Van een van hen verklaart Chardin dat het de grootste is die hij ter wereld heeft gezien, en dat het in omvang de beroemde plaats Isfahan ver overtrof.

'De Turken,' zei hij, 'hebben verschillende keren dertigduizend man in de rij gezet. Hier kwamen we elke avond samen om een groot aantal spellen bij te wonen of eraan deel te nemen, waarvoor de bevolking een gepassioneerde smaak heeft behouden. Overdag hielden we de markt in de Maidan. Het andere plein strekte zich uit voor een versterkt kasteel en werd vervolgens verwoest, het kasteel van DjaferPacha genoemd, en had zeer waarschijnlijk als wapen voor dit kasteel gediend: het was een slachthuis in de open lucht gemaakt. van daaruit vertrok het vlees van de slagerij dat nodig was voor de consumptie van de stad.

Vroeger werd de Maidan begrensd door prachtige gebouwen; Tavernier noemt alleen de overblijfselen: in de buurt waren de belangrijkste moskeeën, al erg vervallen, en waarvan ik alleen de ruïnes hoef te beschrijven. Ten slotte noemt Chardin drie ziekenhuizen "redelijk schoon", merkt hij op, en goed onderhouden; “Deze ziekenhuizen”, voegt hij eraan toe, “heten Tauris

(1) Reizen. Rouen, 1713, t. 1e, blz. 69.

Ach-tacon, dat wil zeggen plaatsen waar een overvloed aan voedsel is (1).

Dit is de Tabriz uit de zeventiende eeuw. Het was al een stad waar de ruïnes zwaarder wogen dan de bewaarde delen. Sindsdien hebben tijd en aardse commoties hun werk voortgezet; echter (ik betuig deze gerechtigheid graag aan de laatste heersers van Perzië en vooral aan de heerser die momenteel regeert) gedurende een halve eeuw zijn lovenswaardige pogingen gedaan om deze tweede stad van het rijk te verheffen van haar lange ramp en haar rang te behouden.

Van de vier belangrijkste dingen die door al deze wisselvalligheden de pracht van Tabriz, zijn moskeeën, zijn paleizen, zijn versterkte kastelen, zijn bazaars, hebben behouden, hebben alleen de bazaars hun oude uiterlijk en belang behouden.

Ik bezocht ze vaak en elk bezoek inspireerde me met een grotere interesse. Wat met deze naam wordt genoemd, is geen geïsoleerd gebouw, gebouwd op een vooraf vastgelegd plan en in architectonische gegevens min of meer symmetrisch berekend. Het is, zoals Chardin aangaf, een samenraapsel van galerijen of liever straten, bijna geheel bedekt en gewelfd, in hout of baksteen, parallel verlopend of kruisend in verschillende richtingen, en dan luchtige kruispunten aan het vormen van de koepels die ze overwinnen. Andere openingen, gemaakt in dit algemene daksysteem en in de zijhuizen, geven, maar zeer spaarzaam, lucht en licht aan winkels van elke omvang die aan weerszijden van de straat staan opgesteld. Daar zijn rijke winkels

(i) T. II, p. 324

---

stil na ellendige kraampjes. Meer nog dan in Tiflis en Erivan vindt men in de bazaars van Tabriz, en vooral in deze enorme centrale bazaar, een compleet assortiment van alle producten uit het Oosten, van de zeldzaamste tot de kleinste voorwerpen. Het geheel wordt gecompleteerd door verschillende ingesloten cavanserais, ingebed in dit doolhof van koopmansstraten en die, min of meer regelmatig gebouwd, met een of twee verdiepingen, de winkels en kantoren van de belangrijkste handelaars bevatten en dienst doen als depot. voor groothandelsgoederen: het midden bestaat uit een open binnenplaats en er zijn bassins met water beschikbaar voor het publiek. Er is niets in Europa dat een idee kan geven van dit ensemble dat een echte handelsstad in het midden van Tabriz vormt; dit is, zoals Chardin zegt, het hart van de stad. In verschillende wijken ontmoet men andere bazaars, maar op veel kleinere schaal gebouwd, en andere grote karavanserais bedoeld om reizigers te huisvesten en asiel te bieden aan de karavanen die in grote aantallen aankomen of parkeren in Tabriz, afkomstig uit Turkije en de Kaukasus, zoals evenals alle delen van Centraal-Azië, ten noorden en oosten van Perzië.

Tabriz is zonder twijfel de meest commerciële stad van het hele koninkrijk. Al heel vroeg was het door de ligging aan de belangrijkste verbindingsweg tussen Oost en West een belangrijk centrum geworden. In de zeventiende eeuw was de welvaart, ondanks de

ontwikkeling van de handel via het zeevervoer, helemaal niet verzwakt. Chardin zei dat er geen soort koopwaar was ' waarvan men geen winkel kon vinden;

Tavernier voegt eraan toe: "Het grote verkeer van Tauris maakt deze stad beroemd in heel Azië en het heeft een voortdurende handel met de Turken, de Arabieren, de Georgiërs, de Mingreliërs, de Perzen, de Indianen, de Moskovieten en

de Tartaren (1) ". Er waren daar duizenden weefgetouwen voor het weven van katoen, zijde en stoffen geborduurd met goud en zilver. De productie voor zijde werd geschat op zesduizend balen. De mooiste stoffen voor tulbanden, gordijnen, tapijten werden gemaakt in Tabriz.

Het is daar ook dat men, met leer van paard, ezel of muilezel, deze huiden van verdriet voorbereidde die zo in Perzië werd gewaardeerd. Ten slotte vervaardigde deze stad een groot aantal gesmede, geslagen en bewerkte voorwerpen, waaronder ijzerwaren, werkinstrumenten, huishoudelijke artikelen, wapens, koperen serviesgoed en enkele fijne zilveren en gouden vazen. Vandaag de dag is deze grote productieactiviteit duidelijk afgenomen; maar Tabriz is niet opgehouden zijn fabricage uit te breiden tot de objecten die ik zojuist heb opgesomd, en men kan hiervan overtuigd worden door zijn bazaars te bekijken. De meeste winkels daar zijn bezet door arbeiders van alle beroepen die, onder de ogen van voorbijgangers en kopers, hun gang gaan en hen alleen onderbreken om de door hen vervaardigde artikelen te verkopen. De grootste zakelijke beweging betreft echter producten die vreemd zijn aan de lokale productie en die, zoals we hebben gezien, vanaf de meest afgelegen punten in Tabriz aankomen.

Van al het voorgaande is het gemakkelijk voor te stellen dat de bazaars van Tabriz, en vooral de centrale bazaar,

(i) T. I, p. 70.

---

de zetel van een commerciële activiteit die de hele dag duurt. De menigte stroomde daar samen, maar ze telde evenveel leeglopers als kopers. Het is een onophoudelijk geluid, een animatie die op zichzelf het interessantste spektakel vormt. Dit is de grote afleiding. Er is geen inwoner van Tabriz die, eenmaal daglicht, niet gaat wandelen in een van de bazaars. Ik vond ze leuk, maar met meer plezier van tevreden nieuwsgierigheid. In feite vond ik daar, onder de meest gunstige omstandigheden voor observatie, de talrijke elementen van de Tabrizische bevolking, met name Perzen, Armeniërs, Koerden, Turken en Tataren, die sinds de tijd van de invasie de ruggengraat hebben gevormd. een deel. Ik heb al iets gezegd over de kostuums en types die eigen zijn aan deze verschillende volkeren; we zullen ze ontmoeten in Teheran, waar ik de gelegenheid zal hebben om hun zorgen af te ronden.

In de bazaars van Tabriz ontmoeten we de meest nomadische industrieën, gemaakt om de aandacht en vrijgevigheid te trekken van voorbijgangers, astrologen die de toekomst voorspellen, tourmakers, rondreizende zangers, enz. Tijdens een van mijn bezoeken hoorde ik drie van de laatstgenoemden, die een zeer eentonige melodie zongen, maar niet zonder een zekere charme, zichzelf begeleidden op hun instrumenten, een soort mandoline met lange hals en een tamboerijn. bestond uit een eenvoudige steengoedpot waarover een lamsvel was gespannen. Ze waren zeer succesvol en slaagden er vrij snel in een overvloedige verzameling munten samen te brengen, heel klein, het is waar: ik had geen moeite om genereuzer te zijn dan de rest van de toehoorders. Een laatste bijzonderheid van de bazaars

---

van Tabriz die ik niet wil weglaten, en waar ik hun beschrijving zal beëindigen, is het de fantasie die bepaalde kooplieden hebben om boven hun winkels als teken min of meer grof uitgevoerde afbeeldingen te hebben geschilderd en soms groepen van dieren, leeuwen die onderling vechten of een koe verslinden, soms veldslagen, heroïsche onderdanen, bijna altijd ontleend aan de legende van Roustam, deze halfgod uit de Perzische geschiedenis. Deze schilderijen, die van het nieuwste groteske zijn, hebben duidelijk geen ander doel dan aandacht te trekken en klanten te trekken.

Chardin sprak over tweehonderdvijftig moskeeën die in zijn tijd in Tabriz bestonden. Als dit geen overdrijving of een redactionele fout is, moet het in dit aantal alle verwoeste of bewaarde tempels hebben opgenomen, zowel die van de stad als die van de omgeving, de kleinste en de grootste, en zelfs eenvoudige oratoria en koepelkapellen die moslims over graven bouwen; en nogmaals, dit alles meegerekend, betwijfel ik of het mogelijk zou zijn geweest om een dergelijk aantal te bereiken. Maar uit wat de oude Perzische historici en alle reizigers van de afgelopen drie eeuwen hebben gerapporteerd, kunnen we concluderen dat Tabriz een nog steeds uitzonderlijk aantal moskeeën bezat, niet tegelijkertijd, maar gelukt naarmate de opeenvolgende vernietiging vordert. De ruïnes die we zien, en die betrekking hebben op heel verschillende data, geven aan dat elke soeverein die in deze stad regeerde, zijn passage daar wilde markeren met een of andere religieuze constructie die mensen of aardse commoties niet hebben gerespecteerd. Degenen die blijven

---

zijn zelfs meer of minder beschadigd, wat hen er niet van weerhoudt om te blijven dienen in de ceremonies van de moslimreligie.

De overblijfselen van de moskeeën van Tabriz zijn zoveel herinneringen aan zijn geschiedenis. We hebben de oprichting gezien onder het bewind van de meest illustere van de Kalifes, de tijdgenoot en navolger van Karel de Grote. We tonen, ingebed in de ommuring van de stadsmuren en in de constructies van de grote citadel die de naam van de ark draagt, ruïnes waarvan wordt gezegd dat ze afkomstig zijn van een moskee die wordt toegeschreven aan deze prinses Zobeideh, de vrouw van 'Haroun-al-Raschid , aan wie we de bouw van Tabriz melden, en die rond de moskee een prachtig paleis zou hebben gebouwd voor zijn gebruik. Maar dit is slechts een traditie die ik reproduceer zoals het aan reizigers wordt gegeven. Deze ruïnes bestaan uit een paar gewelven en een paar delen van de muren die geen idee geven van wat het gebouw was, duidelijk erg oud, dat daar bestond.

We zien geen overblijfselen van de monumenten die mogelijk in Tabriz zijn opgericht tijdens de drie eeuwen die volgden op de oprichting ervan. Voor het eerst bestuurd als een provincie van het uitgestrekte rijk van de Kalifes, gehoorzaamde Perzië luitenants die waren aangewezen door de belangrijkste gelovigen en elk verantwoordelijk waren voor de regering van een van de divisies van het land. Sommigen van hen, gebruikmakend van de steeds groter wordende zwakte van de opvolgers van Haroun-al-Raschid, slaagden erin zichzelf te emanciperen en de aan hen toevertrouwde provincies om te zetten in erfelijke vorstendommen (1). Het is het meest

(1) Sir John Malcolm, History of Persia. T. I ", hoofdstuk VIII.

---

ver van Bagdad, in het oosten en noorden, begon deze onafhankelijkheidsbeweging. Al snel gehoorzaamde Aderbeidjân de stichter van de Soffarid-dynastie die enige tijd regeerde over de rijkste provincies (872-902).

De Soffarids volgen de Samanids op die ook de gebieden bezetten waarvan Aderbeidjân deel uitmaakt; ze zijn verplicht ze af te staan aan de Bouides of Dilemieten die binnenkort Perzië met hen zullen delen (902-999). De Afghaan Mahmoud, van Gaznah, verovert Perzië op deze verschillende concurrenten; maar zijn familie bleef daar maar een paar jaar (999-1038). Nieuwe veroveraars verspreidden zich over het land; deze behoorden tot de machtige confederatie van Turco-Tataarse stammen, genaamd Seldjoucides, genoemd naar hun eerste leider Seldjouk die hen gedurende een halve eeuw een reputatie had gegeven. De regering van de Seljouciden, die begon in 1038 in de persoon van de veroveraar Togrul I, eindigde in 1193 met Togrul III.

Gedurende deze anderhalve eeuw had Perzië zichzelf veel te prijzen voor een dynastie die verschillende werkelijk opmerkelijke prinsen voortbracht. Ze woonden bij voorkeur in de oostelijke en noordelijke provincies van hun rijk, en hoewel Tabriz niet genoemd wordt in hun geschiedenis, die andere nabijgelegen steden noemt, lijdt het geen twijfel dat ze daar waren. vooral, aangehaald om zijn enthousiasme, onderscheidde zich daar niet door enkele monumenten waarvan de overblijfselen samensmelten met de andere ruïnes van deze stad die zo werd geprobeerd.

De rol van Tabriz krijgt vorm tijdens de anarchie die de val van de Seldjoucides voorbereidde en volgde. Elke provinciegouverneur wilde zichzelf onafhankelijk maken en velen zijn hierin geslaagd. Deze gouverneurs droegen de naam Attabeg

---

(meester en heer). Een van de meest vooraanstaande van deze Attabegs was Illij-Guz, van Turkse afkomst, die het bevel voerde in Aderbeidjân. Zijn opvolgers vestigden zich in Tabriz en regeerden daar echt tot de dood van de laatste van hen, Attabeg Muzaffer, in 1210.

Twaalf jaar later voegde het immense leger van Genghis-Khan, dat zijn veroveringen voltooide, terloops Perzië toe en voegde het toe aan dit eerste en uitgestrekte rijk van de Mongoolse Tataren. Maar de hele en definitieve verovering van het land was voorbehouden aan de kleinzoon van Genghis, Houlakou. Meester van Perzië vanaf 1255, de laatste, het volgende jaar, richtte zijn wapens tegen Bagdad, greep het, vermoordde de meeste van zijn inwoners, liet ook de kalief Mostassem en zijn twee zonen ter dood brengen, en dooft zo de wereldlijke macht van de Abassiden. . De Tataren-Mongolen hadden de leer van Mahomet nog niet overgenomen, die pas in 1295 plaatsvond. Nadat hij Perzië, Mesopotamië en Syrië had toegevoegd, trok Houlakou zich terug in Aderbeidjân en koos hij de twee naburige steden Tabriz en Maragha als hoofdsteden van zijn rijk. De dynastie van de kleinzoon van Genghis-Khan ging een halve eeuw glorieus voort in deze provincie; Pas omstreeks 1310 werd Tabriz onteigend door de stad Sultanieh, gebouwd voor dit doel in de naburige provincie Irak-Adj Emi.

Dit tijdperk van de Gengiskhanid-prinsen was het helderste in de geschiedenis van Tabriz, want het was pas tijdens de herfst dat ze in Maragha zouden verblijven. Ik betreur het dat ik deze laatste stad niet heb kunnen bezoeken, gelegen ongeveer twintig mijl ten zuiden van Tabriz en waar zich het graf van Houlakou bevindt, die een

---

observatorium waarvan de fundamenten nog steeds te zien zijn. Wat Tabriz betreft, er werd een echte rechtbank gevormd waarin de kunsten en brieven van die tijd werden beschermd. Nasser Eddyn, beschouwd als de eerste wiskundige, astronoom en filosoof die Perzië had, was de favoriet en raadgever van de stichter van de Gengiskhanid-dynastie.

Houlakou's zoon, Abaka, trouwde met de dochter van de keizer van Constantinopel, Michael Palaeologus, en hij komt in het verslag van Sâadi's reizen voor als een van de bewonderaars van deze grote dichter van Perzië die aan hem werd voorgesteld op zijn tocht naar Tabriz, waar Sâadi had als vrienden twee ministers van de koning. De beroemde Venetiaanse reiziger Marco Polo bezocht ook het hof van Tabriz in 1292 of 1293. Na een aantal jaren bij de keizer van Tartaria en China, KoublaïKhan, had hij samen met andere ambassadeurs de opdracht gekregen om een dochter van deze soeverein die voor Argoun was bestemd, naar Perzië te brengen. , zoon van Abaka, die erom had gevraagd.

Nadat Argoun bij aankomst op deze ambassade was overleden, was het zijn zoon Ghazan die met de prinses trouwde. Marco Polo's relatie wijst op de aanwezigheid aan het hof van Tabriz van ambassadeurs uit verschillende landen en zelfs van Europeanen die in dienst zijn van de Gengiskhanid-heersers.

Dergelijke vorsten, machtig, rijk, met een voorliefde voor letters en een gevoel voor grootsheid, moeten zich zeker hebben onderscheiden door inrichtingen en monumenten die hen waardig zijn. Maar noch de geschiedenis, noch de traditie biedt voldoende informatie om in de ruïnes die de grond van Tabriz bedekken, die te ontrafelen die van hun fundamenten komen. Tot Ghazan-Khan, dat wil zeggen van 1255 tot 1294, was het islamisme dat niet

---

de religie van de gengiskhanides, die lange tijd aarzelden, zo wordt gezegd, tussen de leer van Mohammed en die van Christus. Ook de eerste moskee als gevolg van dit ras is het werk van de zoon van Argoun, dezelfde Ghazan die zich in 1295 tot het mohammedanisme bekeerde en honderdduizend van zijn landgenoten en soldaten met zich meedroeg, die niet lang bezig waren zich te vestigen. tonen vurige sektariërs en aangetrokken tot het nieuwe geloof verspreidde de rest van de Tataren-Mongolen zich over Perzië.

Deze moskee, gebouwd in het zuiden van de stad, nabij de overblijfselen van een citadel, draagt de naam van Khodja-AliChâh, die de eerste vizier van Ghazan-Khan is, ongetwijfeld omdat het deze minister was die het leidde. . Het zijn, denken we, slechts ruïnes.

De muren waren gele bakstenen gebakken in het vuur; wat we zien, geeft aan dat deze tempel, net als het fort, op een kolossaal plan was gebouwd. Prins Abbas-Mirza, gouverneur van Aderbeidjân voor koning Feth-Ali-Châh, zijn vader, had tijdens de laatste oorlog met Rusland (1826) van deze site een arsenaal en een artilleriepark gemaakt.

Ghazan-Khan wilde tijdens zijn leven het mausoleum oprichten waar hij begraven wilde worden. We kunnen de imposante ruïnes zien in het zuidwesten van de stad, in de wijk Chem. Volgens de beschrijvingen van verschillende Perzische schrijvers had het gebouw binnen een totale hoogte van honderdveertig meter, van de grond tot de top van de koepel, die alleen al veertig meter meet. - vijf meter op een omtrek van vijftig meter. . Een bijzondere eigenschap van dit monument is dat het op elk twaalf gezichten had

---

die was gegraveerd met een teken van de dierenriem. Tabriz had ook aan Ghazan-Khan andere constructies te danken die op de hoek van openbaar nut waren gemarkeerd, baden, fonteinen, onderwijsinstellingen, een bibliotheek. Er is vandaag niets meer van over - of het is in ieder geval onmogelijk om in zoveel opgestapeld puin het deel te herkennen dat uit deze verschillende gebouwen komt.

Tabriz biedt geen herinnering aan de andere Gengiskhanid-prinsen. Ghazan-Khan's broer, die hem opvolgde, bekend als Sultan Mahomet-Khodah-Bendeh, was degene die de koninklijke residentie naar Sultanieh verplaatste.

Tabriz werd toen onvermijdelijk verwaarloosd. Het was dezelfde heerser van Perzië die als eerste verklaarde dat hij een aanhanger was van de sekte van Ali, in tegenstelling tot de soennitische leer die door de Turken werd gevolgd; al zijn onderdanen imiteerden hem, en hieruit werd de diepe haat geboren die gedurende verscheidene eeuwen Perzië en Turkije tegen elkaar bezielde.

Ghazan-Khan is de laatste grote prins van de familie Houlakou. Zijn opvolgers waren te zwak om zich te verdedigen tegen opstanden en zelfs aanvallen van de leiders van hun troepen en de gouverneurs van hun provincies. Na veertig jaar van groeiende anarchie, verscheen eindelijk Timour (Tamerlan) die, aan het hoofd van een nieuwe invasie, komend uit de diepten van dit onuitputtelijke Tartaar, de laatste afstammelingen van Houlakou omver wierp en nadat hij alle kleine despoten had verpletterd die Perzië hadden verdeeld , inclusief dit hele land in zijn immense en kortstondige rijk (1384-1387). Inderdaad, vanaf de dood van de woeste veroveraar (1405) werd zijn kolossale werk gecompromitteerd door de verdeeldheid van zijn familie. Het was zowel bij zijn opvolgers als bij die van

---

Houlakou; hun zwakheid bracht de fragmentatie van Perzië in handen van ambitieuze mensen van verschillende afkomst.

Aderbeidjân werd het aandeel van de Turkomaanse leiders van deze Seljoucidische of Turkse stammen die zich in het midden van de elfde eeuw over heel West-Azië hadden verspreid. De families van de generaals die Klein-Azië, Syrië en Egypte hadden veroverd, maakten zich geleidelijk onafhankelijk van de Seljoucidische heersers van Perzië.

Een deel, gefixeerd in Klein-Azië, legde daar de basis van de monarchie die bestemd was om het Ottomaanse Rijk te worden. In de loop van de veertiende eeuw hadden twee van deze machtige Turkse stammen, die in het oosten drukten, een deel van Armenië ingenomen. Ze waren verdeeld in twee hoofdgroepen, genoemd naar het embleem dat op hun tekens was geschilderd: stammen du Mouton-Noir en stammen du Mouton Blanc. Tot slaaf gemaakt door Timour tijdens zijn triomfantelijke mars, waren de Turcomanen van de Mouton-Noir, en meer buren, in staat om op eigen kracht een leger van honderdduizend man op te stellen tegen dat van zijn zonen die Perzië hadden. hun oude territorium terug te krijgen en zich te vestigen in Aderbeidjân (1407). Zestig jaar lang regeerde deze dynastie van de zwarte schapen in Tabriz en, beetje bij beetje, in een groot deel van Perzië, Irac-Adjemi, Fars, Kirman. Tabriz is hem een van de mooiste monumenten verschuldigd, waarvan de prachtige overblijfselen vandaag de dag nog steeds de aandacht van reizigers trekken: ik bedoel de moskee die bekend staat als de Blauwe of Azuurblauwe moskee, vanwege het gebruik van geglazuurde blauwe bakstenen. Die domineert in al zijn versieringen . Het werd rond 1450 gebouwd door de Turkmeense prins Djehan-Châh.

Twee eeuwen later bestond het nog steeds in zijn geheel,

---

aangezien Tavernier er een meest volledige beschrijving van geeft. De koepels en de minaretten werden omvergeworpen door de aardbeving van 1721. De grote deur die overblijft en bepaalde delen van de bekleding van de muren getuigen van de rijkdom en pracht van deze tempel, verheven tot de soennitische eredienst, die was van de Turken en Turcomanen. , in dit verzet tegen de rest van de inwoners van Tabriz, die, zoals we hebben gezien, sinds het begin van de veertiende eeuw, naar het voorbeeld van hun koning Mahomet-Khodah Bendeh, de tegengestelde leer van de partizanen hadden overgenomen van Ali.

Voor de reiziger die, bij het zien van een verwoest monument, ervan houdt om het in zijn oorspronkelijke toestand en schoonheid te reconstrueren, is het een waar geluk om zijn wens vervuld te zien in een tekst die dubbel geautoriseerd is en door het talent van observatie en door de erkende nauwkeurigheid van een van zijn voorgangers. Ik kan mezelf niet uitleggen dat, gedomineerd door het verlangen om geheel origineel te lijken, dat soms slechts een koketterie is, als het geen kunstgreep en hypocrisie is, men negeert of verbergt wat anderen al hebben gepubliceerd. En sta mij toe hier een bekentenis af te ronden die betrekking heeft op de manier van componeren waarvan ik dacht dat ik die zou moeten toepassen bij het opstellen van dit werk. Lezer, ik heb er vaak spijt van gehad dat ik in een reisverslag niet de indrukken tegenkom van degenen die, vóór de auteur die spreekt, dezelfde plaatsen en dezelfde objecten zag en beschreef, vooral wanneer het ooit min of meer afgelegen was geweest. aan hen gegeven om dit onder gunstiger voorwaarden te doen. Ook, verre van mijn excuses aan te bieden voor de vele citaten die ik, door het systeem, en vooral door het gevoel van mijn ontoereikendheid, dit boek wil verrijken,

---

Ik heb daarbij de overredingskracht om in te stemmen met degenen die mij willen lezen en die de teksten die ik hun voor ogen heb, misschien niet in gedachten hebben, maar ik zorg ervoor dat ik ze goed kies en alleen een nuchter gebruik ervan. Hier is hoe Tavernier zich uitdrukt over deze Blauwe Moskee die aanleiding was voor het bovenstaande: de beschrijving heeft de precisie van een succesvol ontwerp.

De Perzen verlaten het en houden het smerig, als een moskee van ketters, gebouwd door de soennieten, volgelingen van Omar. Het is een groot gebouw met een zeer fijne structuur, waarvan de voorgevel, die vijftig passen bedraagt, acht treden verhoogd is vanaf de voet van de weg. Het is aan de buitenkant bedekt met geglazuurde stenen in verschillende kleuren, en aan de binnenkant versierd met prachtige Moorse schilderijen en een oneindig aantal Arabische cijfers en letters in goud en azuurblauw. Aan weerszijden van de gevel bevinden zich twee minaretten, ofwel torens die erg hoog zijn, maar die niet erg dik zijn en waarin wel een trap is gemaakt. Ze zijn ook bedekt met deze geglazuurde stenen, het ornament dat in Perzië aan de mooiste gebouwen wordt gegeven; en elk wordt beëindigd door een bal die in een tulband is gesneden, op de manier die door de Perzen wordt gedragen. De deur van de moskee is slechts 1,25 meter breed en is uitgehouwen uit een grote transparante witte steen, vierentwintig meter hoog en twaalf meter breed, wat veel lijkt in het midden van deze grote gevel. Vanuit de vestibule van de moskee komt men de grote koepel binnen, zesendertig passen in diameter, hoog

---

op twaalf pilaren die het van binnenuit ondersteunen, zestien andere die het van buitenaf ondersteunen; en deze pilaren zijn erg hoog, en zes voet in het vierkant. Onderaan is er een balustrade die eromheen regeert, met deuren die van de ene naar de andere kant gaan, en de voet van elke pilaar van de balustrade, die van wit marmer is, is uitgehold in kleine nissen op de begane grond. van de moskee, om de schoenen aan te trekken die je altijd uitdoet om binnen te komen. Deze koepel is aan de binnenkant bedekt met tegels van een prachtige vernis van verschillende kleuren, met een aantal roosjes, cijfers en letters, en andere Moresken in reliëf, het geheel zo goed geverfd, zo goed verguld, en met zoveel kunst bewerkt, dat het lijkt alsof het maar een stukje en een puur beitelwerk is. Vanuit deze koepel gaan we over in een andere kleinere, maar die is mooier in zijn soort. Er is onderaan een grote steen van de aard van die van de gevel, wit en transparant, en uitgehouwen als een soort deur

die niet opengaat. Deze koepel heeft geen pilaren, maar, op een hoogte van tweeënhalve meter is hij helemaal van wit marmer en zien we stenen (knikkers) van een wonderbaarlijke lengte en breedte: de hele beker is van emaille. Paars waar allerlei platte bloemen zijn geschilderd. Maar de buitenkant van de twee koepels is bedekt met deze geglazuurde stenen, met reliëfbloemen: op de eerste zijn er witte roosjes met een groene achtergrond, en op de tweede witte sterren met een zwarte achtergrond, en deze verschillende kleuren zijn aangenaam opvallend. 1).

Dit was zeker een prachtige constructie en decoratie. Wat we vandaag zien, staat toe

(1) Reizen van Tavernier, t. 1, p. 71.

---

nog om een idee te krijgen. Niets is gelijk, zelfs niet in de mooiste monumenten van Isfahan, voor de nuance, de gladheid en de schittering, het email van deze blauwe stenen die schittert op de bewaarde delen van de moskee van Djehan-Châh.

Ik zal hetzelfde zeggen over de email die op deze azuurblauwe achtergrond tekeningen van grote delicatesse reproduceren en die het portaal van de moskee (wat Tavernier de gevel noemt) tot een waar meesterwerk maken. De middelste deur toont nog steeds deze transparante stenen bekleding die mijn bewondering was, omdat ik het niet kende, en we zien ook, in wat er overblijft van de basis van de grote koepel, enorme gebeeldhouwde platen, die voor hen vormen. van de muur: wat betreft de schilderijen of liever de gekleurde emaille ornamenten van het interieur, het is niet meer te beoordelen. Deze merkwaardige soort marmer, gebruikt bij de decoratie van de moskee van Djehan-Châh, werd gehaald van een heuvel ten zuiden van het Ourmiah-meer, ongeveer vijftien mijlen van Tabriz. Er zijn verschillende bronnen verzadigd met kalksteendelen, die zich over het oppervlak van een kleine vlakte verspreiden. Hun water vormt daar een permanente afzetting die uiteenvalt in drie lagen: de eerste is alleen kalk, de tweede een soort zeer zachte puimsteen die geen nut heeft; de derde is dit agatized marmer, of liever dit geaderde albast, bijna doorschijnend als talk, waaruit men vrij gemakkelijk enorme blokken extraheert die, in de lucht en na verloop van tijd, een grote hardheid krijgen.

Hoewel ze een gemeenschappelijke oorsprong hadden, waren de Turcomanen van Mouton-Noir en die van Mouton-Blanc verdeeld door een diepe haat die het resultaat was van een vurige strijd van ambitie. De leider van de laatste, Ouzoun-Haçan, die had

---

verder naar het westen gevestigd, in de provincie Diarbakir, een machtig vorstendom, wilde zijn rivalen uit Tabriz hun dominante positie in Perzië ontnemen. Twee jaar waren daarvoor genoeg voor een prins die werd aangehaald vanwege zijn militaire genialiteit en zijn wreedheid (1466-68). Djehan-Châh had zijn leven verloren in de eerste slag. Zijn opvolger, op zijn beurt geslagen, wordt ingenomen door Ouzoun-Haçan, die hem evenals zijn kinderen en alle leden van zijn familie ter dood laat brengen.

Op hun beurt vonden de Turcomanen van Mouton-Blanc zichzelf meesters van Perzië. Maar hun macht duurde slechts tien jaar van de regering van hun leider. Gedurende de vijfentwintig jaar die volgden op zijn dood, werden zijn zonen, kleinzonen en neven gezien die ruzie maakten over staten die ze niet konden regeren. Deze dynastie liet geen spoor na in Tabriz, die al snel zag dat Châh-Ismaël, de eerste van de Sophi's, zich binnen haar muren vestigde.

Ik wil hier alleen iets zeggen over de oprichting van deze nieuwe dynastie, waarvan de komst de moderne geschiedenis van Perzië inluidt. Ismaël stamde uit vrouwen van een zuster van

Ouzoun-Haçan, de koning van Tabriz, en van een dochter van de laatste nominale heerser van Perzië van het ras Timur, Abou-Seyd. Sheik-Sefi of Sophi, die zijn naam aan zijn ras gaf, beweerde afkomstig te zijn van de zevende opvolger van de profeet, imam Mouça, die hem zou hebben verbonden met Ali, Mohammeds schoonzoon. Ook de Sophi's genoten in hun woonplaats in Ardebil, nabij Tabriz, meer gezag en respect dan veel soevereine vorsten (1). Ze waren deze eerbied minder verschuldigd

(1) Ardebil ligt twintig mijl ten westen van Tabriz, in de richting van de Kaspische Zee.

---

aan het koninklijke bloed dat in hun aderen stroomde dan aan deze heilige oorsprong waarin we om hen heen geloofden, maar vooral aan hun erfelijke vroomheid, waardoor ze op hun beurt als heiligen werden beschouwd, en ten slotte in hun hoedanigheid van erkende leiders van de sekte van Ali of de Chiytes die ze tot het martelaarschap hadden gesteund.

Ofwel wereldse ambitie, ofwel de wens om te profiteren van de decadentie van de soennitische dynastie van de Witte Schapen, om de triomf van de aanhangers van Ali te verzekeren, Ismaël Sophi, het eerste jaar van de zestiende eeuw, neemt de wapens op, herenigt zich in een korte tijd. een groot leger van fanatieke partizanen en, de nieuwe Mohammed, marcheert naar de verovering van Perzië. Winnaar eerste in Chirvân, een tweede overwinning behaald op de laatste afstammeling van Ouzoun-Haçan gaf hem Aderbeidjân, en hij vestigde zijn residentie in Tabriz. Het jaar daarop verovert hij Irak; achtereenvolgens vallen de andere provincies in haar macht, en binnen vier jaar wordt het erkend als soeverein van het hele koninkrijk Perzië. De troonsbestijging van Ismaël was voor de Perzische Chiytes de triomf van geloof en patriottisme: de Sophis-dynastie voorzag hen van inheemse prinsen die tegelijkertijd de hoofden van hun religie waren.

Deze triomf van de Chiytes en deze val van de soennitische vorsten van Tabriz irriteerde Selim I die in Constantinopel, vijftig jaar lang veroverd, aan zijn hoedanigheid van sultan de titel van imam toevoegde, met de macht van de kaliefen (1). In de ogen van de soennieten, die beweerden te zijn

(1) De tijdelijke macht van de Kalifes was in Bagdad vernietigd door Houlakou; maar we weten dat de Abassiden, vluchtelingen in Egypte, daar een puur spiritueel kalifaat bestendigden, en zelfs meer nominaal dan echt:

---

alleen orthodox, deze titel gaf hem de voorkeur boven alle moslimheersers. Selim, aan het hoofd van een groot leger voorzien van artillerie, iets wat de Perzen nog niet kenden, verscheen in 1514 aan de grens van Aderbeidjân. Hier begint voor deze provincie en voor haar hoofdstad een reeks tests die de geschiedenis, die al zo vol rampen is, compleet maken. Elk detail is mij verboden; Ik moet me slechts een paar data en een paar feiten herinneren, vermengd met mijn laatste observaties over de monumenten of liever over de ruïnes van Tabriz.

Ismaël Sophi had, ongetwijfeld vooruitlopend op de oorlog waarmee hij werd bedreigd, zijn woonplaats verplaatst naar Kasbin, verder landinwaarts. Tot dan toe gelukkig, werd hij volledig verslagen door Selim. Deze laatste veroverde de stad Tabriz en liet die alleen achter met rijke buit en nam drieduizend families van ambachtslieden mee, de meesten van hen Armeniërs, die hij in Constantinopel vestigde. De bevolking, die spoedig was gestegen, slachtte het Turkse garnizoen af en een Perzisch korps nam bezit van de stad. Dat was het begin van deze eeuwenlange strijd tussen Perzië en Turkije, waarvan Tabriz zowel de brandstapel als het slachtoffer was, en die het patriottisme van zijn inwoners illustreerde.

In 1532 komt de zoon van Selim, de grote Soliman, op zijn beurt de opvolger van Ismaël, Châh-Thamasp, aanvallen.

Tabriz werd nog steeds ingenomen en het was toen dat Ibrahim-Pasha, generalissimo van de Turken, daar het immense fort liet bouwen.

het was de laatste van deze abassiden, Motawakkel, die ontslag nam ten gunste van de Ottomaanse sultan Selim, die de naam van vader van de gelovigen aan zijn opvolgers doorgaf.

De overblijfselen waarvan we de overblijfselen zien, die hij bewapende, naar men zegt, met driehonderdvijftig kanonnen, en waarin hij een lichaam van vierduizend man achterliet. Het is wat we vandaag de ark noemen, een soort interieur Kremlin waar we, afgezien van de enorme muren eromheen, ook een oude moskee zien waarvan driekwart is ingestort: de ark, met de winkels die hij daar gebouwd heeft, dient nu als een arsenaal. In een nieuwe opstand wist het Tabriziaanse volk, twaalf jaar later, nog steeds hoe het zich kon bevrijden van een overheersing die de hardheid van de Turken zwaar maakte.

Drie jaar later, in 1548, kwam dezelfde Ibrahim-Pasha, aan het hoofd van een groot leger, een tweede keer om de stad te belegeren, die zichzelf heldhaftig verdedigde. Hij viel het aan en gaf het in plunderingen over aan zijn troepen. Volgens historici was er sprake van een overdaad aan wreedheid en werkelijk ongehoorde woede. Het koninklijk paleis en de belangrijkste monumenten werden tot op de fundering verwoest. Tegelijkertijd liet Ibrahim, om de bevolking in toom te houden, de aangrenzende hoogten bedekken met versterkte werken.

Dit belette niet dat de Tabriziërs weer opstonden aan het begin van de regering van Amurath III (rond 1580).

Geholpen door een Perzisch lichaam waarvoor de deuren werden geopend, slachtten ze de tienduizend Turken af die in de citadel waren gelegerd en vernietigden ze de vestingwerken die rond de stad waren gebouwd.

Amoerat stuurt in 1585 een machtiger leger tegen hen, onder het bevel van zijn grootvizier Osman, om hen te verminderen en te straffen. Perzië werd overgegeven aan interne strijd. Tabriz bezweek opnieuw en werd volledig geplunderd door Osman-Pasha, die de eerder gebouwde vestingwerken repareerde en versterkte.

Deze nieuwe slavernij duurde achttien jaar, tot 1603, toen Abbas-le-Grand uiteindelijk de stad overnam, die vanaf die tijd Perzië gedurende honderdtweeëntwintig jaar niet verliet.

In 1725, tijdens de anarchie van het einde van de Sophis, slechts vier jaar na de verschrikkelijke stuiptrekking die het met zoveel ruïnes had gevuld, zag Tabriz zichzelf opnieuw, maar voor het laatst, in de greep van deze eeuwenoude vijand die, bij elke aanval bracht nieuwe woede. Nooit was de heldenmoed van zijn inwoners zo hoog in het vaandel gedragen. Omdat ze zichzelf niet langer hoefden te beschermen tegen hun muren die door de aardbeving waren omvergeworpen, verdedigden ze hun open stad achter geïmproviseerde barricades, plaats voor plaats, straat voor straat, en het was pas na vier dagen en vier nachten van deze meedogenloze strijd., Die hen dertig kostte. duizend man, maar waar de Turken twintigduizend verloren, die ze uiteindelijk besloten te capituleren, op voorwaarde echter dat ze zich zouden terugtrekken naar Ardebil. 'Deze moedige mannen', zegt een hedendaagse Perzische historicus (2), die met de ene hand nam wat ze nog bij zich hadden van hun families, en met de andere hand hun sabel, trots door de rijen van hun vijanden gingen.

De geschiedenis van Perzië biedt nergens een voorbeeld van zo grote en mooie moed als de inwoners van Tabriz bij deze gedenkwaardige gelegenheid gaven.

(1) John Malcolm, History of Persia, t. III, p. 33.

(2) Shaïk-Muhammad Ali Hazeen, geciteerd door Malcolm.

---

deze stad aan de Turken, waaruit hij voor altijd de Perzische grond zuiverde.

Tabriz was de eerste grote stad die ik had ontmoet sinds ik Perzië binnenkwam, en ik reisde er doorheen vol herinneringen aan zijn glorieuze verleden, waarvan ik in mijn vrije tijd in Tbilisi een studie had gemaakt die me naar deze details voerde waarvoor Ik vraag de aflaat van de lezer.

Hiermee ga ik verder met het plan dat ik heb opgesteld voor het opstellen van mijn werk. De steden en monumenten lijken meer op elkaar in Perzië dan waar dan ook, maar hun geschiedenis verschilt: het lijkt mij (ik heb dit ervaren door te sobere reisverslagen over het verleden te lezen) dat we het geweldig moeten vinden om de gebeurtenissen en de mensen die maakte de plaatsen die we bezoeken beroemd.

Tabriz wordt na Teheran beschouwd als de tweede stad van het koninkrijk, want als voor de bestaande monumenten de oude hoofdstad Isfahan de overhand heeft, is dat niet hetzelfde voor de bevolking en vooral voor de commerciële rijkdom en de productie.

Sinds Abbas-Mirza, zoon en erfgenaam van Feth-Ali-Châh, die daar aan het begin van deze eeuw het bevel voerde, is Tabriz als hoofdstad van een grensprovincie, en vooral vanwege het belang ervan, altijd de residentie geweest van de troonopvolger. aan de troon of aan een van de naaste verwanten van de koning. De huidige heerser, Nasr-ed-Dîn, woonde daar en vandaag de dag wordt de stad nog steeds geregeerd door de kroonprins. Dit is wat me elke avond tijdens mijn verblijf de eer opleverde om, ten koste van mijn oren, te horen wat de koninklijke retraite wordt genoemd, uitgevoerd op de Zûrkhaneh (overdekte galerij speciaal getroffen

---

voor dit doel en met uitzicht op het plein van het paleis van de prins), met veel trompetten, zo lang en zo luid dat ze lijken op die van Jericho of het Laatste Oordeel. Dit paleis van de kroonprins is niets dan heel gewoon voor Perzië. Het grote plein waarop het is gebouwd, werd omringd door kazernes die werden gebruikt om verschillende regimenten van alle wapens te huisvesten, die niet opvielen door de regelmaat en netheid van de uniformen.

Ik maakte een paar paardrijtochten in de buitenwijken van de stad, die ik twee maanden later graag had willen afleggen, in volle vegetatie. Het platteland van Tabriz wordt afgewisseld met vele tuinen met het algemene gebrek dat ze te regelmatig worden geplant. Ik bezocht het heel gemakkelijk, omdat ik vanaf het begin deze vriendelijke ontvangst, die eigen is aan de Perzen, een aantal van deze pleziertuinen heb kunnen ervaren. Het grootste en meest sierlijke is dat wat een van de zomerresidenties van de koningen van Perzië omgeeft, een mooi landhuis, behoorlijk slecht onderhouden, dat ik echter geen paleis kon noemen. De eerste verdieping werd gerepareerd, waarvan de middelste wordt ingenomen door een kamer waar we een verzameling Perzische portretten zien, die nogal subtiel zijn geschilderd en die de verschillende prinsen en gouverneurs van Tabriz voorstellen. Aan de voorkant is een groot vierkant bassin met in het midden een prachtige granieten ton met daarboven drie gebeeldhouwde hoofden die er van drie verschillende kanten uitzien. De stijl van de tuin doet denken aan die van Le Nôtre: rechte paden, beplant met abalone-, jujube- en amandelbomen

van grote schoonheid, symmetrisch geplaatste heggen en boogjes en langs de paden smalle bloembedden van rozenstruiken. niettemin

---

min of meer biedt deze set een koninklijke stempel die gemakkelijk te herkennen is. Maar de meest opmerkelijke tuin is van Sapa-Salar, minister van Oorlog; Ik bedoel degene die in 1866 in functie was; Ik weet niet of hij deze functie nog steeds bekleedt. Deze tuin is schitterend aangeplant en omgeven door grote terrassen van waaruit men uitkijkt over de hele stad, gelegen op een heuvel op enige afstand van Tabriz. Op de meest gunstige positie hebben we een plezierhuis gebouwd met een voortreffelijke smaak, maar versierd met Perzische schilderijen die zeer bizar zijn door hun gebrek aan perspectief en door de onhandigheid van de figuren, stijf en recht op uitgestrekte benen die men zou zeggen. poten.

Een van mijn wandelingen bracht me naar het dorp Kohmabad, gelukkig gelegen in een vallei tussen de uitlopers van een van de bergen die de stad beschermen. Het is een samenkomst van tuinen en boomgaarden van het meest opgewekte aspect. Hier en daar zien we talloze ruïnes, maar ook ondergrondse gewelven die bijna volledig zijn opgevuld. Dit zijn natuurlijk de overblijfselen van een van de forten gebouwd door de Turken, die Abbas-le-Grand tegelijk met de andere werken uit dezelfde periode had afgebroken. Soortgelijke ruïnes worden vaak aangetroffen bij het oversteken van de hoogten die Tabriz omringen, want er waren weinig rotsen, weinig heuvels, gunstig gelegen, waar de Turken geen versterkte werken hadden neergezet, zo vreesden ze de ontembare geest van deze bevolking. stijgen. In de buurt van Kohmabad zien we een fontein die een goede baan vergde. Ze staat op een geweldige manier

---

diep, op de bodem van een grot, waarvan het gewelf, gemaakt van bakstenen, het bassin bedekt dat wordt gevoed door een zeer overvloedige bron, en waarnaar een prachtige trap leidt.

Door deze excursie zag ik opnieuw de Armeense kapel, Afairam-Neuné genaamd, waar verschillende Europeanen, vooral Engelsen, begraven liggen. Ik heb mijn boodschappen gedaan in het dorp Metabad, dat niets opmerkelijks heeft behalve de zomerresidentie van de Russische consul, waar zowel Aziatische voorzieningen als Europees comfort zijn gecombineerd.

Ik was op de meest genadige manier ontvangen door de Russische consul-generaal, M. Stoupine, en door Madame Stoupine; ze wilden me laten eten in hun herenhuis, dat ze nog niet hadden verlaten om zich in Metabad te vestigen. Het hotel van het consulaat-generaal heeft een zeer grootse uitstraling, en zowel in Tabriz als in Teheran en in de rest van Perzië onthult alles de overheersende diplomatieke positie van Rusland met een natie die haar vreest maar haar haat.

Engeland alleen strijdt voor vertegenwoordiging, zo niet voor invloed, met deze macht. Ik had de gelegenheid om voorgesteld te worden aan de heer Abbott, de Britse consul-generaal van de HM. Hij is de decaan van de Europese samenleving in Tabriz, waar hij al meer dan twintig jaar woont. Ik vond in hem een man van charmante kennissen, hoog opgeleid, maar niet te pronken, en bekend met alle dingen in Europa, ondanks zijn lange verblijf in dit verre verblijf. In zijn prachtige huis, geïsoleerd door grote binnenplaatsen beplant met bomen, waant men zich in Engeland, en om deze installatie en deze manier van leven te zien, herkent men de waarheid van de waarneming die

---

vaak is gemaakt, is dat, waar ze ook gaan, de Engelsen hun land met zich meedragen.

Na tien dagen besteed te hebben aan dit nauwgezette bezoek aan Tabriz, stelde ik op woensdag 18 april voor mijn reis naar Teheran voort te zetten. Maar ik had te veel van mijn kracht verondersteld, of beter gezegd, ik had geteld zonder de koorts die, nadat ik sinds Djoulfa in het geheim aan mij had gewerkt, weer opdook en mij 's nachts met veel geweld greep. Ik moest twee dagen in bed blijven. Deze rust en de kinine kregen de overhand van deze nieuwe aanval. Vrijdag nam ik afscheid van deze uitstekende familie Wûrth die mijn voorzienigheid in Tabriz was geweest en die mij tijdens deze korte ongesteldheid een ontroerende bezorgdheid had getoond; Ik bracht ook mijn vertrekbezoek aan de consulaten van Engeland en Rusland, en de volgende dag, 21, maakte ik me op om naar de huidige hoofdstad van Perzië te verhuizen.

HOOFDSTUK III

Vertrek vanuit Tabriz. - Turkmantsolinï.

Myauah. - Zendjân. - Sultauièh. - Kasbin.

- Sonieimanièli. - Aankomst in Teheran.

De ochtend voor mijn vertrek, dat pas in de middag plaatsvond, had ik bezoek gekregen van een Franse lazarist, pater Téral, die in Tabriz was om te bedelen om de kerk van zijn klooster, gelegen in Chosrowa, aan het meer van Urmiah, waar ook een vestiging van Sisters of Charity. Mijn kwaliteit van Europeaan bracht hem thuis, niet wetende dat ik was opgegroeid in de protestantse religie. Maar hij scheen te vermoeden dat ik me al een aantal jaren sterk aangetrokken voelde door de ceremonies van de katholieke eredienst die ik later zou adopteren. Hij kreeg niet alleen mijn bescheiden offer, maar ik woonde ook graag de mis bij die hij wilde zeggen voor het succes van mijn reis, in de kleine katholieke kerk van Tabriz. Toen dat klaar was, moest ik, voordat ik vertrok, wachten op de komst van een reisgenoot die mij de dag ervoor was aangeboden, of beter gezegd, opgelegd door de vrouw van de Russische consul-generaal, mevrouw

---

Stupine. Deze reiziger, die meneer Charles Short werd genoemd, Armeens van geboorte, was een jonge werknemer van de telegraafadministratie die gedurende een paar jaar in Perzië was geïnstalleerd, minder voor de behoeften van het land dan voor de verzending van correspondentie vanuit Europa naar verschillende landen van het Verre Oosten. Hij kwam van het kantoor in Teheran en wilde na een vrije tijd met zijn gezin in Tabriz graag terugkeren naar zijn post. Ik had hem twee of drie keer ontmoet op het Russische consulaat, waar hij heel goed was gekomen, en zijn totale onbeduidendheid had me ervan weerhouden hem op te merken. Madame Stoupine had, uit interesse voor mij, misschien voor hem, kortom in het algemeen belang, er sterk op aangedrongen dat we samen zouden vertrekken: ondanks mijn zichtbare afkeer had ze me echt gesteund.

Ik ben tijdens mijn reizen altijd op de vlucht geslagen voor deze medereizigers, die vaak een schande zijn en zelden een hulp; Ik zou het nog een keer meemaken. Ten slotte kwam de heer Charles, met een nogal magere bemanning en zonder de minste proviand, aan en stak onze kleine karavaan, voldoende geballast door mij met proviand die onderweg over het algemeen ontbreekt, de deur van Tabriz over en, nadat hij de uitgang had overgestoken. van de buitenwijken kwamen we op het platteland.

Ik sprak over de omgeving van Tabriz. Het is in het zuidelijke deel, waar ik naartoe verhuisde, dat het dorp Metabad ligt, in de buurt daarvan bevindt zich de zomerresidentie van het consulaat-generaal van Rusland. Niet ver daarvandaan vinden we een echt populierenbos,

waarvan sommige van zeldzame pracht zijn. Deze massa groen omringt een charmant paviljoen dat de koning had gebouwd

---

in het midden van een soort vijver waarin hij wordt weerspiegeld. Deze vrij gereduceerde naam draagt de naam van Ghaïlaat-Pouchân, wat een pied-à-terre aanduidt waar de prins kan rusten, en waar hij alles vindt wat nodig is voor zijn toilet voordat hij Tabriz binnengaat. De weg gaat dan door verschillende bergen die vrijwel geheel verstoken zijn van vegetatie. Na drie uur van de saaiste reis kwamen we aan bij de tshaparkhaneh voor het slapengaan, een ellendig postkantoor waar we zonder mijn provisie zouden zijn uitgehongerd, maar waar ik bijna doodvroor, zo laat was het seizoen.

Ik heb nog niet gezegd wat deze tshaparhhanehs zijn die de stations en postkantoren in Perzië kenmerken. Stel je een bescheiden vierkante constructie voor, zelden van baksteen en bijna altijd gemaakt van deze aangestampte aarde of kolf in aarde en gehakseld stro, dat witgekalkt is en waarvan het gebruik zelfs in de grootste steden algemeen is. Je komt binnen door een enkele deur in dit gebouw dat maximaal twee kamers met of zonder raam bevat, geplaatst aan elke kant van de ingang. Achter of aan de zijkanten zijn de stallen ingericht met minstens een dozijn paarden. Het geheel is bedekt met een dak dat een terras vormt en met in de vier hoeken een torentje dat geen verdediging is, maar eerder een ornament en tegelijkertijd een observatorium van waaruit de Naib kijkt naar de aankomst van reizigers en kan s ' 'zorg van tevoren voor het aantal paarden dat hij gereed moet houden. Soms hebben deze postwoningen geen kamers op de begane grond, die geheel in beslag worden genomen door de stal. De accommodatie van reizigers wordt vervolgens overgebracht naar het terras, dat dienovereenkomstig wordt verkleind; dat is het

---

genaamd een balakhaneh: dit laatste arrangement is oneindig veel aangenamer tijdens de zomer, omdat het zowel lucht als uitzicht biedt, en je in staat stelt om op het vrijgelaten deel van het terras te lopen.

De beschrijving die we zojuist hebben gelezen geeft echter nog een te hoog beeld van deze posthuizen, kleine en bijna altijd ellendige herbergen waar men alleen onderdak en weinig of geen voedsel vindt.

De reizigers die twee eeuwen geleden door deze streken trokken, waren opmerkelijk beter af.

Het is vooral aan de prinsen van de Sophis-dynastie dat ze deze reeks herbergen te danken had die, zoals zoveel paleizen, langs de hoofdwegen stonden en voorbijgangers, zonder onderscheid naar rang, nationaliteit of religie, een asiel boden. Verzekerd en gratis voor de nacht, evenals een handige schuilplaats tijdens de hitte van de dag. Deze karavanserais zijn nu min of meer vervallen en sommige volledig verwoest. De inwoners van Noord-Perzië hebben het meest geleden, want de oorlog heeft eeuwenlang grote schade aangericht in dit onrustige land.

(1) Tavernier, t. Ik p. 78

---

bovendien te allen tijde opgewekt door het ondergrondse vuur.

Tussen Teheran en Isfahan zijn er beter bewaarde exemplaren; Door deze route te volgen, zal ik vooral de gelegenheid hebben om de lezer uitvoerige details te geven over deze Perzische karavanserais, die een van de meest merkwaardige eigenaardigheden van het land zijn.

Op zondag 22 april hebben we maar twee stations gemaakt. Na het passeren van een oude karavanserai, waarvan de overblijfselen wijzen op een primitieve constructie die opmerkelijk is vanwege zijn grootte, en nadat we een zeer steile heuvel waren overgestoken, bevonden we ons midden in een perfect gecultiveerde en bewaterde vlakte. Rechts en links, en op grote afstand, kunnen we verschillende dorpen zien waarvan de inwoners, verspreid over het platteland, bezig waren met voorjaarswerk. We zagen ook veel mensen op de weg richting Tabriz, te voet, te paard, op muilezels, op ezels; Er waren mannen en vrouwen die vee leidden, of beladen met pluimvee, dat ze gingen verkopen in de stadsbazaar. We kwamen vrij vroeg aan bij een tshaparkhaneh genaamd Adjy-Aga. Na daar een vrij lange rust te hebben genomen, klommen we op onze paarden om onze tweede stint te voorzien. Tijdens een reis van vier uur staken we grote weiden over waar, sinds de meest afgelegen tijden, de Perzen elke lente de gewoonte hebben om hun paarden een maand lang in het groen te zetten. Er waren er al een groot aantal, onder toezicht van een paar zeldzame bewakers. Lang voor zonsondergang kwamen we aan bij een poststation, waarvan ik de naam vergat te noemen, en waar we een van de beste diners van deze reis voorgeschoteld kregen. ik

---

Ik besloot de nacht door te brengen, tot groot ongenoegen van de heer Charles, die, aangezien hij deze route kende en bovendien met grote haast om aan te komen, die hij steeds herhaalde, de trappen had willen overslaan om weer tijd te winnen. hij had zich in Tabriz aan amusement verloren. Ik voelde al de verveling die ik had voorzien toen ik zag dat mijn vrijheid als toerist belemmerd werd door een samenleving die ik niet had gezocht.

Dus viel ik in slaap en beloofde mezelf dat ik nu de bevrediging van mijn nieuwsgierigheid boven het gemak van mijn toevallige metgezel zou stellen. Maar (ik geloof dat de anderen dit zo hebben gemaakt) vind ik 's ochtends zelden, met dezelfde mate van vastberadenheid, deze resoluties vijandig tegenover de saaie. De volgende dag, toen ik 's morgens heel vroeg was opgestaan en me bovendien goed hersteld en goedgezind voelde, wilde ik de heer Charles aangenaam vinden door hem te vertellen dat we een volledige dag zouden voorzien.

Op deze dag van maandag 23 konden we in feite drie stations uitzenden. De eerste etappe, die ons naar het dorp Turkmantschaï bracht, is vanuit landbouwoogpunt van groot belang. Niets is beter gecultiveerd dan deze velden, echte tuinen met een zeer compleet irrigatiesysteem en waar Europa jaloers op zou zijn. Maar ook niets is gelijk aan de wreedheid van de Koerdische stammen of van Turkse afkomst (Seldjoucides) die we soms in deze gebieden tegenkomen, passerend met hun kuddes en beladen met hun tenten, die ze vervoeren, afhankelijk van het seizoen., Van één plaats. naar een ander. Ik heb het meegemaakt op een uur rijden van Turkmantschaï, door paden te kruisen met een groep van deze nomadische herders. Hun uitdrukking was niet uitnodigend, en na me een paar keer te hebben aangekeken, vielen ze me aan met woorden. Het is vooral aan mij dat ze

---

leek wat te hebben. Mijn dienaren probeerden mijzelf te verdedigen tegen hun beledigingen, die, zo vertelden ze, aan de orde kwamen in mijn dubbele hoedanigheid van Europees en christelijk.

Maar deze bezwaren bleven machteloos. Ongeduldig over hun schreeuwen, die dreigend werden, gooide ik mijn paard galopperend naar hen: deze demonstratie, eerder instinctief dan berekend, was genoeg om hen op de vlucht te jagen, en ik was des te blijer dat ik ze niet had gehad om deze gemakkelijke triomf had de hulp nodig van mijn heer Charles, die een volledig onpartijdige getuige was gebleven van dit kleine tafereel, waarover ik hier alleen spreek omdat het afhangt van de weergave van plaatselijke gebruiken.

De naam Turkmantschaï komt ongetwijfeld van die oude Seldjouciden of Turkomanen die het noorden van Perzië waren binnengevallen. Het grootste aantal vestigde zich en vermengde zich met de bevolking; sommigen, zoals we zojuist hebben gezien, zijn als nomadische stammen gebleven.

Turkmantschaï is maar een groot dorp, gelukkig gelegen op de bodem van een heuvel, aan de rand van een vrij sterke rivier.

Het heeft voor de hele geschiedenis maar één feit, maar dit is aanzienlijk en heeft onder de huidige toestand van Perzië een beslissende en schadelijke invloed gehad. Het was daar in feite dat in de maand februari 1828 werd gesloten en ondertekend tussen generaal Paskewitch en prins Abbas-Mirza, erfgenaam van de kroon, het verdrag dat Rusland verzekerde van het bezit van alle provincies van 'voorbij de Araxia, achtereenvolgens uit Perzië gehaald en voortaan deze rivier als grens met de twee staten gegeven.

Onze tweede stint bracht ons van Turkmantschaï naar Mianah. Na enige tijd in de vlakte gelopen te hebben, komen we een reeks beklimmingen en ont-

---

centen zonder de minste cultuur, die voor dit eentonige land de naam " gebocheld en verlaten land " verdient , die Tavernier het geeft. Ten slotte komen we bij een rivier, dezelfde die door Turkmantschaï stroomt, en we lopen er een uur langs, waarbij we een pad volgen dat soms stijgt en soms daalt, zodat we afwisselend vlak zijn. Van deze rivier, die heel snel is , of neergestreken op een afgrond op de bodem waarvan het met een botsing rommelt. We passeren het verder bij een doorwaadbare plaats die in het regenseizoen grote moeilijkheden moet opleveren, en we verlaten het niet tot Mianah.

Mianah of Mianeh is een kleine stad met tweeduizend zielen, waarvan een van de vorsten van het bloed gewoonlijk gouverneur is. Volgens een Turkse historicus, HhâdjyKhalfah, was het ooit een belangrijke stad, en in de veertiende eeuw na Christus waren er nog enkele overblijfselen van de oude bijgebouwen. 'De lucht is daar heet en bedorven ', voegt dezelfde eraan toe, die deze stad MyaÛnéh noemt, die de Arabieren AfyarlèdJe hebben gemaakt .

Miané, schrijft Chardin, ' betekent behoorlijk aangrenzend; De huidige situatie zou deze denominatie nog steeds rechtvaardigen, geplaatst zoals ze is op de grens van Aderbeidjân en Iraq-Adjémi, dat wil zeggen van atropatene Media en van de regio die de eigenlijke Media en een deel van de Parthide vormde.

Mianah is in een vaak ondergedompelde bodem,

(i) T. II, p. 365.

---

wat hem overvloedige weiden oplevert waar hij een zeer beroemd vee vetmest. We zien daar ook veel rijstvelden en vormen samen een drassig land dat terecht passeert voor een nogal ongezond verblijf. Wat bijdraagt aan het vergroten van deze slechte reputatie van Mianah, is wat er wordt gezegd over haar bedwantsen, waarvan wordt gezegd dat hun beet fataal is. Deze naam wordt misschien aan heel andere insecten gegeven, want er is nog nooit zo'n ernstige beschuldiging ingebracht tegen deze zeer onaangename, zeer smerige, maar daarom niet minder onschuldige heteroptera.

Er worden echter zoveel tragische verhalen over verteld, dat ik enige terughoudendheid had om op de begane grond van de tshaparkhaneh het halfuur rust door te brengen dat mij overbleef na het summiere bezoek van de stad, omdat het op de grond is, zegt -on, wat zijn deze gevaarlijke insecten die rondslingeren?

Niemand kwam me tot leven wekken in de bovenkamer, waar ik met pensioen was gegaan, en ik moet zeggen dat ik niets meer zag in de benedenkamer en rondom het huis.

Ik zal Mianah niet verlaten zonder een herinnering te schenken aan die van de vier belangrijkste Franse reizigers uit de zeventiende eeuw die, na zelf verscheidene jaren Azië te hebben doorkruist, in deze stad een sterfgeval ontdekten wiens omstandigheden onbekend waren (1). Jean Thévenot, die Chardin zonder jaloezie Thévenot-le-Voyageur noemt, had, om uit Hindustan in Frankrijk terug te keren, eerst de weg van de zee genomen, die hem in april 1667 naar de haven van Bender-Abbassi bracht, aan de Perzische kust. Golf. Vandaar ging hij naar Shiraz. De relatie van zijn reizen eindigt met de enige drie

(1) Ik heb de andere drie al genoemd: Chardin, Tavernier en Bernier.

---

pagina's, in de vorm van een notitie, die hij vervolgens aan Perzië wijdde, door hem uitvoerig beschreven in zijn vorige delen. Dit briefje werd gevonden in zijn papieren, gestuurd naar Parijs, zijn uitgevers en zijn biografen zeggen niet door wie of op welke manier.

Thévenot legt daar enkele van de ongelukkige omstandigheden uit die het einde van zijn reis markeerden. Aangekomen in Shiraz en afstijgend, kwam een van zijn pistolen die hij in een zijzak droeg en die hij had nagelaten te ontwapenen, weg en maakte een vreselijke wond in zijn dijbeen. Hij werd gekleed door een onhandige chirurg, en aangezien hij in Shiraz niet genezen kon worden, werd hij naar Isfahan vervoerd, waar hij hoopte meer hulp te vinden. Haar wond had veel tijd nodig om te genezen; maar uiteindelijk lijkt het erop dat het min of meer genezen was (hij geloofde het tenminste) dat hij na vijf maanden verblijf, op 25 oktober 1667, de hoofdstad van Perzië verliet en zijn weg naar het noorden nam, ongetwijfeld schepen in op de Zwarte Zee of in een van de havens van Syrië.

Thevenot was op reis met een karavaan van muilezeldrijvers op weg naar Tabriz. 'Er waren inderdaad,' zei hij zelf, 'tweehonderd muilezels in de karavaan en ook een paar kamelen. “Ik had daar, zo leerden we, de kilte en de koorts. Zijn laatst geschreven pagina is gedateerd Koum; het is gewijd aan de moskee

---

van deze stad en de opmerkelijke graven die het bevat. De enige informatie die we hebben over de rest van deze reis die door de dood werd onderbroken, kan worden gelezen in deze paar regels van de redacteur, die zeventien jaar na de gebeurtenis zijn gepubliceerd: “ M. Tliévenot, zei hij daar, verliet Com op de achtste dag van november. , om twee uur na middernacht, maar hij was al in slechte staat; daarom schreef hij niets over de oude stad Sava die hij onderweg aantrof en waar hij zelf opmerkte dat zijn geest van nieuwsgierigheid hem in de steek liet. Hoewel hij ziek was, bleef hij zijn weg schrijven naar het dorp Farsank, waar hij op zestien november logeerde; maar de pijn die hij daar voelde, dwong hem zijn memoires daar af te maken. Niettemin reisde hij nog dertig mijl verder, want hij kwam naar het stadje Mianah, waar God hem riep tot zijn gezegende eeuwigheid (1). "Thévcnot bracht een rijke oogst aan Arabische en Perzische manuscripten mee, waarvan de cadi van Mianeh het beste behield ", vertelt Tavernier, de enige die spreekt over zijn ongelukkige landgenoot (2).

Ik wil de moed niet verhogen (het is een slecht woord) van degenen die zich zo wagen aan lange reizen. Ze zijn gemaakt naar hun eigen smaak of in de wens, vaak behoorlijk ambitieus, om nuttig te zijn. Wat de reden ook is, het is de hoop om terug te keren die u schraagt in de vermoeidheid en ellende van de weg; ook toen ik in Mianah deze herinnering vond aan een beroemde man aan wie het niet gegeven was om naar zijn vaderland terug te keren, kon ik

een impuls jegens God niet bedwingen om van hem, mij onbekend, de gunst te verkrijgen om mijn land weer te zien en het mijne. .

(1) Voyages of Thévenot, Parijs 1689, deel drie, p. 339-343.

(2) T. I, p. 86.

Het was één uur 's middags toen we weer vertrokken om onze derde en laatste melkbeurt af te leveren. De zon was erg draaglijk, zonder rekening te houden met het feit dat we heel hoge bergen zouden ingaan waar de temperatuur, zelfs midden in de zomer, erg koel is. De afstand van Mianah tot Tshamalabad, waar men slaapt, is drie farsags; en aangezien het de eerste keer is dat ik dit woord gebruik, dat vaak in mijn relatie zou kunnen voorkomen, zal ik de uitleg aan de lezer geven. De (arsagh, farsak of farsang is de meeteenheid die in Perzië wordt gebruikt om afstanden te bepalen. Het komt ongeveer overeen met anderhalve competitie in Frankrijk, dat wil zeggen zes kilometer; we hadden dus nog maar vijf competities te gaan voordat we ons nachtstation bereikten, maar de weg was ruw en het was niet te veel voor de rest van de dag.

Drie kwartier van Mianah komen we een sterke rivier tegen die precies daar de rivier ontvangt die we van Turkmantschaï hadden gevolgd, om dan op enige afstand zijn wateren te verwarren met die van de Kyzil-Ouzen, die naar richting de Kaspische Zee. Bij gebrek aan een andere naam, want ik heb er meerdere gekregen, en ik kan niet beslissen , ik zal deze rivier de rivier van Alianah noemen. We steken het over op een enorme brug van een twintigtal bogen, gebouwd van baksteen en gemengd hardsteen. Deze brug is oud, of lijkt in ieder geval altijd op dezelfde plek te hebben gestaan. Tavernier geeft aan degene waarop hij de rivier de Mianah overstak de lengte "van de Pont-Neuf in Parijs".

---

een paar jaar later werd hij gedwongen de rivier te doorwaden, omdat, zei hij, de brug was gebroken. 'Deze rivier', voegt hij eraan toe (hij aarzelt niet om het zo te noemen), 'is snel en breed, vooral waar we hem passeerden. We waren meer dan twee uur aan het zoeken naar de doorwaadbare plaats en het krijgen van de bagagepaarden, die allemaal passeerden, godzijdank (1).

Meteen, aan de andere oever, betreden we de eerste kloven van de keten waaraan we de naam Kaflan-Khouh of Tiger Mountain geven. Deze ketting, die begint vanuit de hoek die wordt gevormd door de samenkomst van de Mianah-rivier en de Kyzil-Ouzen, strekt zich uit over een grote afstand in de richting van het zuidwesten, waar hij samenkomt met de bergen van Koerdistan.

Zonder iets van het grandioze te hebben dat de Kaukasus te bieden heeft, is de Kaflan-Khouh een van de hoogste bergen en vooral de meest pittoreske van Perzië. Het wordt doorkruist door een reeks verontreinigingen die op elk moment van richting veranderen en soms slechts een smalle uitgang verlaten om van de ene kloof naar de andere te gaan. De stijging en daling zijn ook snel, en het duurt ruim vier uur om de hele keten te doorlopen.

Het weer was schitterend, en hoewel er bijna helemaal geen bomen waren, waren deze hoogten vol met rotsen, toch waren deze diepe ravijnen

(1) Tavernier, t. 1e, blz. 87. - Chardin, t. II, p. 366

---

een lucht van zomer en lente die me in verrukking bracht; het nieuwe gras, de eerste bloemen waren overal, en ik inhaleerde met verrukking deze geur van vernieuwing, zoeter en zuiverder op de bergen dan op de vlakte.

Richting het bovenste deel van de ketting ziet men nog steeds, op een bed van rotsen, de ruïnes van een versterkt kasteel, al erg vervallen toen Chardin, in 1672, dezelfde weg passeerde. Abbas-le-Grand had het verwoest omdat het diende als een toevluchtsoord voor een troep dieven die soevereinen maakten in deze bergen (1). Er worden werkelijk angstaanjagende exploits over verteld; maar het is net als de beroemde Mianah-beestjes, we praten er de hele tijd over en we zien ze nooit. Wat betreft de tijgers, die in voldoende aantallen zouden moeten verschijnen om eer te bewijzen aan de naam die aan deze berg is gegeven, de Perzen, grote overdrijvers - het zijn de mensen waarover ik spreek - hebben ook vreselijke legendes over hen; Ik moet in alle nederigheid zeggen dat ik niet meer tijgers dan struikrovers heb ontmoet.

Als we afdalen van Kaflan-Khouh, zijn we binnenkort in de aanwezigheid van Kyzil-Ouzen, waarover ik al heb gesproken, en

(i) T. II, p. 367

---

dat rechtstreeks uit het zuiden komt, waar het zijn oorsprong vindt in het land genaamd Kyzil-Gechiler, ongeveer twintig mijl verderop. Het is hier de grootste waterloop, geboren in Perzië zelf, die eindigt in de zee. Andere aanzienlijkere, die zich in het midden vormen, gaan daar verloren in binnenmeren of in het zand, behalve de Kouren, die tot aan de Perzische Golf. De Kyzil-Ouzen, die Chardin 'een grote rivier ' noemt, wat overdreven is, maar die te allen tijde een zeer grote rivier is, sterker dan die van Mianah, en een paar maanden van het jaar bijna een echte rivier Het jaar markeert de scheiding van Aderbeidjân en Iraq-Adjémi. Als hij deze laatste provincie verlaat, komt hij in die van Ghilân, die de Kaspische Zee omzeilt, waar hij de naam Séfyd-Roùd aanneemt - (witte rivier), vanwege de kleur van zijn wateren: na deze laatste regio te hebben bewaterd met twintig natuurlijke of kunstmatige kanalen, het mondt uiteindelijk uit in de zee, nabij Recht, hoofdstad van Ghilân.

We steken de Kyzil-Ouzen over via een heel mooie brug, waarvan ik over de constructie en de oorsprong geen precieze informatie kon krijgen. Misschien zouden we een werk van Abbas-le-Grand moeten zien, die speciale zorg besteedde aan de hele weg, en in het bijzonder het meeste ervan had geplaveid en lange wegen had aangelegd in bepaalde passages van de Ivaflan-Khouh, waar de aarde kleiachtig is, in om ze begaanbaar te maken tijdens de dooi of tijdens zware regenval (1).

Bij zonsondergang kwamen we aan in Tshamalabad

(1) Tavernier, t. Ik p. 87; Chardin, t. II, p. 367

---

wat het einde zou zijn van deze enorme en vermoeiende race, want ik was niet minder dan veertien uur te paard gebleven; maar de koelte van het weer leende zich eraan, en ik betwijfel of ik op het hoogtepunt van de zomer voor zo'n tocht had kunnen zorgen. De tshaparkhaneh werd geïnstalleerd in een oude karavanserai, gelegen op een heuvel niet ver van de brug, en domineert van daaruit het dorp Tshamalabad dat gegroepeerd rond een beek en omgeven door tuinen te zien is. Chardin, die zwijgt over zijn afkomst, noemt het de Semele karavanserai.

Tavernier geeft ons deze informatie: “ Vanaf de rivier die aan de voet van de berg Kaflan-Khouh stroomt, komen we bij een prachtige karavanserai genaamd Tchamalava, die een paar

jaar geleden is gebouwd. Het is in zeer slechte staat, en zoals het is verwaarloosd, zou het vandaag niets meer zijn dan een ruïne, ware het niet vanwege de stevigheid van zijn sterke fundamenten en de vaardige opstelling van zijn gewelven, waarin de Perzen altijd uitblonken. Ik werd ondergebracht in een soort kamer in de vorm van een nis die op de grond was opgetrokken, vergelijkbaar met een klein theaterpodium: de paarden werden beneden vastgebonden, alsof ze in het orkest zaten en naar het podium keken. Het doel van deze opstelling is om, door de aanwezigheid van de paarden, op deze slecht beschutte plek voor de winter een zekere warmte te geven.

Ik bracht de nacht daar in feite heel hartelijk door en had geen idee erover te klagen, in dit nog steeds erg koude seizoen, ondanks een zeer sterke geur van de stal. Na

---

tijdens mijn diner had ik bezoek gekregen van de khan of heer van het dorp Tshamalabad, genaamd Koulou-Khan. Hij nam thee met me mee en eerde me met een vrij lang gesprek waarin ik weinig leerde, want ik had genoeg te doen om alle vragen die hij aan mij richtte te beantwoorden, in een ietwat indiscreet, over mijn persoon, mijn land, mijn bedoelingen in komen in de zijne, mijn mening over Perzië, enz. Ik stelde hem zo goed als ik kon tevreden en hij leek verrukt over mij toen hij me verliet; hij was een uitstekende man, maar nogal saai; er wordt gezegd dat hij erg rijk is en hij staat zeer goed aangeschreven op het land, waar hij in een charmant huis woont te midden van tuinen, waarvan de grote bomen bedekt begonnen te worden met bladeren.

Op maandag 23 april maakten we eerst in één keer een lang station dat ons naar Sircham bracht, waar we nog steeds een karavanserai tegenkomen die iets minder vervallen is dan die we al op de weg hadden gezien. We waren in de maand Moharem, die maand van rouw om alle Perzen van de chiyte-sekte, en waarin ze de tragische dood van de profeet Ali vieren, met openbare uitvoeringen vergelijkbaar met de christelijke mysteries die in de middeleeuwen werden gespeeld. en van zijn zonen, Hocem en Hassan. Precies een dergelijk optreden vond plaats op de binnenplaats van de karavanserai, in aanwezigheid van vele toeschouwers, die een cirkel vormden rond degenen die de verschillende omstandigheden van de dood van de martelaren weergaven, op zo'n zielige manier, dat velen in de aanval van een pijn die niets had gesimuleerd, raakte hun gezicht en borst tot bloed, terwijl de vrouwen, geplaatst op de terrassen, in huilen uitbarsten en zonder bilspieren alsof ze de realiteit onder hadden gehad

---

hun ogen. Ik zal later de gelegenheid hebben om terug te komen op deze populaire tragedies die een van de grote curiositeiten van Perzië zijn.

Na een halve dag rust, doorgebracht in Sircham, tot ergernis van mijn reisgenoot, wilde ik 's nachts weer op de been. Het was een schitterend maanlicht en het weer, dat plotseling warmer was sinds we door de vlakten van Irak-Adjemi liepen, droeg er nog steeds aan bij dat ik het verlangen kreeg. De heer Charles, altijd gehaast en te dringend, zorgde ervoor dat hij zich er niet tegen verzette.

Dus zijn we rond acht uur vertrokken. Maar nauwelijks hadden we een kwart van een competitie verdiend, of een van de bagagepaarden, die op een steen was gestruikeld, viel, angstaanjagend door zijn val, zijn kameraad die in galop over de velden vertrok, en zonder berijder, voor de Dieren die, gewoonlijk in een zeer vredige bui, en voor dat doel gekozen zijn, hebben de gewoonte om bereden paarden met uiterste volgzaamheid te volgen. Onze voortvluchtige verspilde geen tijd om de leiding over te nemen van de stal, die nog steeds liep. Na het opvoeden van zijn metgezel, behoorlijk zwaar gewond aan een van de voorpoten, gingen we ook op pad naar Sircham. We laadden zowel het gewonde dier als het dier dat voor

ons was aangekomen bij de tshaparkhaneh uit, we legden de bagage op andere paarden waar we best lang op moesten wachten, en uiteindelijk, om tien uur, waren we in staat om te herstellen voor een goede weg. De

Het weer was nog steeds een beetje koel, en ik voelde me een waar genoegen om zo een afstand van drie ^ i & rsags, to li;} af te leggen, een maan die oplichtte alsof ik er genoten van ^ en constant omringd was door deze geuren. van prill \ la &; / dat de nacht meer odo-

---

rantes nog steeds. Om twee uur 's ochtends kwamen we aan bij een slechte tshaparkhaneh, volledig geïsoleerd en niet in staat om ons iets te eten aan te bieden.

We vestigden ons daar, meneer Charles en de bedienden in de twee kamers op de begane grond, en ik in de balakhaneh: dit postkantoor had zichzelf de luxe van een bovenkamer gegeven, maar deze kamer was zo smal dat mijn reismatras (Ik had mijn bed al een paar uur niet willen opzetten) bedekte de vloer.

De dag van dinsdag 24, goed besteed, was om ons naar Zendjân te brengen, een echte stad, waaraan ik voorstelde een dag of twee te besteden, minder om mijn nieuwsgierigheid te bevredigen, want hoewel interessant om te zien, claimt deze stad er geen als Nou ja, lange inspectie, maar om daar te rusten; Ik voelde in feite een nieuwe vermoeidheid van alle ledematen die deze tocht te paard kon verklaren, maar die mij niettemin overweldigender leek dan het had moeten zijn. Om zeven uur waren we onderweg. Ik heb al gemerkt dat vanaf de afdaling van Kaflan-Khouh en de passage van KyzilOuzen, dat wil zeggen van onze intocht in Irak-Adjemi, de temperatuur een merkbare verzachting had ondergaan. Dit fenomeen was noodzakelijkerwijs een toeschouwer zo opmerkzaam als Chardin getroffen. Alles wat hij zegt over het klimaat en het land is vandaag duidelijk net zo waar als in zijn tijd; Ik kan niet beter doen dan hem te laten spreken. want in plaats van dat de temperatuur van Media (Aderbeidjân) vochtig en vaag is, dat het veel wind en regen veroorzaakt, en dat de

---

land van het land is op zichzelf vruchtbaar, hoewel sommige oude auteurs anders hebben geschreven, de lucht van het land van de Parthen (Irak-Adjemi) is tot in de laatste graad droog, en dit is wat het zelden ziet, gedurende zes maanden van het jaar, regen noch wolken. Deze (laatste) provincie is tweehonderd competities lang en minstens honderdvijftig competities breed. De lucht daar is, zoals gezegd, erg droog en bijna overal de gezondste ter wereld. Het bevat meer bergen dan vlak land. Deze bergen zijn kaal en produceren over het algemeen alleen distels en heide. Het platteland is vruchtbaar en aangenaam op plaatsen waar water is; maar waar er geen is, brengt de aarde helemaal niets voort (1).

Ik vraag de lezer aandachtig kennis te nemen van deze regels, die hem een idee geven van de veelvuldige alternatieven van gecultiveerde valleien en zandvlaktes die we zullen ontmoeten voordat we aankomen in Isfahan, de oude en prachtige hoofdstad van het koninkrijk, en die de hoofdstad, een vrij uitzonderlijke hoofdstad, van deze grote provincie Irak-Adjémi waar we nog lang zullen verblijven.

Van Sircham en aan de rechterkant, volgt men min of meer op de voet, omhooggaand, een rivier genaamd de rivier van Zendjân, omdat deze door deze stad stroomt voordat hij zijn koers naar het noorden neemt, waar hij samenkomt.

(1) Reizen, t. II, p. 369

---

tegen de Kyzil-Ouzen, ongeveer tien mijlen stroomopwaarts van Mianah. Aan de linkerkant zie je de hoge bergen van Khoùh-Karaweel die de buiging van Kyzil-Ouzen naar de Kaspische Zee schetsen. Toen we 's morgens, bij mooi weer, de tshaparkhaneh vertrokken waar we de nacht hadden beëindigd, moesten we pijnlijk door het zand lopen dat een reeks heuvels of eerder kleine buttes vormt die alleen bedekt zijn met heide en distels, en die de weg een constante rimpel. Van tijd tot tijd ontmoet men en steekt men echter enkele stromen over die uitmonden in de rivier de Zendjân, die op deze plaats nog vrij ver weg is. Na vijf uur lopen kwamen we bij een dorp genaamd Nikbé, wat ook de naam is van de karavanserai die daar wordt gevonden en dat dienst doet als posthuis. Het is eveneens een bouwwerk uit de tijd van de Sophis. De sterke fundering, gemaakt van een soort rode hardsteen met witte aders, gaf het een duur waardoor het verder gebruikt kon worden. We stopten alleen op dit station voor de tijd die nodig was om van paard te wisselen en een half dozijn gebakken eieren te verschepen, die de postmeester zo vriendelijk was ons te geven, niet zonder een beetje te worden gesmeekt, want dat was alles wat hij had.

Toen we rond het middaguur de karavanserai verlieten, begon er een fijne regen te vallen, en uit angst het weer verder te zien verslechteren, versnelden we ons tempo. Maar we kwamen er met angst vandoor; de wolken verdwenen en de dag werd net zo mooi als in de ochtend. We volgden het stroomgebied van de rivier de Zendjân met voldoende water, niet alleen

---

bij deze rivier, maar bij de stromen en stromen die erin stromen. Dit hele bassin is zeer goed gecultiveerd en zeer vruchtbaar. Hier en daar zien we enkele dorpjes die het landschap verlevendigen en opfleuren. Ik zal er maar één noemen, Koschken, geloof ik, gelegen aan de weg zelf, die een echt nest van groen moet zijn, terwijl de bomen eromheen al hun gebladerte hebben ontwikkeld, dat nog steeds slechts gebladerte was, tot opkomend groen. Op enige afstand daarvandaan moesten we een grote stroom van een nogal moeilijke doorgang oversteken, en een holle weg verlaten waar het lijkt alsof we een halfuur in een spoorweggeul lopen, we moeten een soort van een zeer snelle en zeer diepe rivier, die met veel lawaai naar de rivier van Zendjân stroomde, waar we elk moment naar toe kwamen en die ons de twee oevers liet zien die bedekt waren met de mooiste weiden. Terwijl we door deze grote weiden liepen, aan de rand waarvan we enkele gehuchten en vaak kleine boerenhuizen in de grond kunnen zien, zagen we eindelijk de stad Zendjân, met zijn witte gebouwen en de koepel van zijn moskee. wiens aardewerk van kleur met grote schittering de stralen van de ondergaande zon weerkaatste. We doorkruisten de hele stad om bij de tshaparkhaneh te komen. De begane grond van dit postgebouw was vol met Perzische reizigers, die daar 's nachts waren aangekomen. Terwijl ze wachtten op bedtijd, rookten ze hun kaliân ernstig, gehurkt op de tapijten die ze bij zich droegen en die als hun bed dienden. Ze toonden een volkomen spontane vriendelijkheid door ons de twee lagere kamers van het huis te geven, en gingen allemaal samen naar de balakhaneh en op het terras.

De volgende ochtend, woensdag, begon ik door Zendjân te lopen, dat vandaag tienduizend inwoners telt, maar er een veel groter aantal moet hebben gehad, te oordelen naar de overblijfselen van gebouwen die overal in de regio te vinden zijn, het omliggende platteland. Het is hier opnieuw een stad waarvan de oorsprong onzeker is. De traditie vindt zijn oorsprong terug in het bewind van Ardschir-Babgan, de Artaxercès van de Grieken die in het jaar 226 de Sassanid-dynastie stichtten. Deze traditie werd verzameld door Hhamd-Oullah, in zijn geografie van Perzië (de Nozahat â-qoloùb). het werd geplunderd door de Mongolen. De lucht is daar koud; het onttrekt zijn water aan een rivier die vanuit Sultanièh door deze stad stroomt en uitmondt in de Séfyd-Roùd (de Kyzil-Ouzen); de granen komen daar langs (het

water geven) van de kanalen en maken het product van de belastingen. Aan de oevers van de rivier worden veel groenten en katoen verbouwd, maar er is geen fruit in de stad; sommige zijn afkomstig van Thârmyn. De lokale bevolking heeft een grote voorliefde voor grappen en sarcasme. De auteur van Ssoùr âl-îqâlim (Beschrijving van de landen) beschuldigt hen van onzorgvuldigheid en luiheid. Hij zegt dat ze pure pehlvi spreken (1). Onder de duizend graven van personen die prijzenswaardig zijn vanwege hun verdienste en hun vroomheid, die we in Zendjân zien, zullen we die van Cheick Akhoù-Feridje, Ostad-Abdoul-Ghaffar-Sakak, enz. Noemen. (2).

(1) Pehlvi is het idioom van het oude Media, vervangen door s einde en zelf vervangen door Parsi.

(2) Hhamd-Oullah, Nozahat àl-qoloûb (Beschrijving van Iraq-Adjemi), hfst. II.

---

meer dan de vele geleerden van wie wordt beweerd dat Zendjân is bevallen. Dit heeft ertoe geleid, zo wordt gezegd, dat Timour-Leng tijdens zijn tweede bezoek aan Perzië, Timour-Leng, de stad oprichtte, die hij bij zijn eerste invasie had verwoest, waarbij hij zijn wetenschappelijke titels in de ogen van de bevolking en de roem die ze hebben verworven negeerde. het van oosterse auteurs. Na de passage van Tamerlane had Zendjân vaak te lijden onder de Tataarse en Turkse stammen die Aderbeidjân en Irak binnenvielen en daar talrijke vestigingen vormden; maar we zagen het herboren onder de herstellende regering van de eerste Sophis. Sindsdien is haar geschiedenis stil geweest tot halverwege deze eeuw: toen was deze stad, die het toevluchtsoord werd van de sektariërs die bekend stonden onder de naam Babys, het toneel van een tragedie die ik later met de lezer zal bespreken. . Ik zal eerst een beschrijving geven van Zendjân waarvoor slechts een paar regels nodig zijn.

De stad, tegenwoordig de hoofdstad van de kleine provincie genaamd Khamsëh, ligt op een hoog plateau aan het einde van de vlakte die we zojuist hebben overgestoken, en die op deze plaats ingeklemd is tussen twee bergen in de verte, nauwelijks een klasse van elk. andere. Het is aan alle kanten omgeven door afbrokkelende muren en is niet hersteld sinds Zendjân's verovering van de baby's, die pas dateert uit 1852. De buitenkant bestaat uit tuinen en omheiningen omzoomd door populieren en gedeeltelijk beplant met bomen. Fruitbomen, dus we kunnen niet zeg langer dat de stad vrucht mist; integendeel, ze zijn daar vrij overvloedig en er wordt gezegd dat ze uitstekend zijn. Binnen zien we alleen een grote moskee, enorme bazaars en een heel mooie karavanserai, al zo beschreven door Tavernier, die we

---

leert dat hij het op een van zijn reizen zo druk vond met mensen dat hij verplicht zou zijn geweest om buiten te slapen, zonder de vriendelijkheid van twee Armeniërs die bereid waren de kamer die ze in dit openbare hotel bezetten met hem en zijn mensen te delen . Beleefdheid is een traditie onder de Armeense natie. Ik had ook veel lof voor mijn bezoek aan Zendjân, zoals we zullen zien.

Ik had mijn wandelingen van de dag beëindigd met een bezoek aan deze karavanserai die vandaag de dag dienst doet als huis, winkel en magazijn voor de belangrijkste kooplieden van de stad, een elegante constructie die binnenin bestaat uit twee rijen op elkaar geplaatste arcades, en overeenkomstig, die van de begane grond, naar de winkels en kantoren van handelaars, en die van de eerste verdieping, naar hun huizen. Ik ging een Armeense winkel binnen om wat curiosa te kopen. Het werd gerund door twee broers, van wie de een bezig was mij Perzische pijpen te verkopen, terwijl de andere in gesprek was gegaan met mijn Armeense dienaar Tatous die mij vergezelde en die ik uit Tiflis had meegebracht. Precies

mijn twee kooplieden kwamen toevallig uit deze stad, die ze al tien jaar hadden verlaten, om zich eerst in Tabriz en daarna in Zendjân te vestigen. Ze hebben me verschillende vragen gesteld over Georgië, dat Armeniërs nooit met spijt verlaten. De goede herinneringen die ik meebracht uit dit land, waar ik in feite zes zeer aangename maanden had doorgebracht, vertaalde zich noodzakelijkerwijs in reacties die zo naar hun zin waren dat ze me smeekten om een ontmoeting van vrienden bij te wonen. Met dans en muziek die plaatsvond dezelfde avond in

---

hun karavanserai-accommodatie. De uitnodiging is gedaan met die eenvoudige en bescheiden beleefdheid die eigen is aan Perzië, maar die u meer aanspreekt dan vele Europese demonstraties. Om acht uur keerde ik terug naar de karavanserai en werd ontvangen in een bovenkamer, behoorlijk rijkelijk versierd met tapijten en wandkleden, door verschillende Armeniërs en enkele Perzen die al waren aangekomen. Het was een bijeenkomst van kleine handelaren die bijna al hun winkels in dit etablissement hadden. Een ding dat in Perzië opvalt, is het inheemse onderscheid dat wordt erkend, niet alleen in de hogere klassen, maar ook in de middenklasse en zelfs in de meest bescheiden gelederen van de bourgeoisie. Iedereen, aanvankelijk serieus en gereserveerd, was volkomen vriendelijk toen het ijs eenmaal was gebroken, en de zoete en delicate vrolijkheid die het einde van de maaltijd markeerde, had niets van die luidruchtige en vaak vulgaire vreugde die men in Europa in een samenleving zou hebben ontmoet. van dezelfde soort.

Het avondmaal, heel eenvoudig, werd volledig in Perzische stijl geserveerd. Eerst werden er broodjes voor elke gast gelegd met waterkers en andere smakelijke kruiden die als voorgerecht dienden. Vervolgens kwamen er verschillende gerechten met vlees, lamsvlees, schapenvlees, gevogelte, gekookt, geroosterd en in saus. De sauzen, apart geserveerd in kleine kommetjes en bereid met min of meer sterke specerijen en kruiden, waarvan sommige erg geurig zijn, waren werkelijk uitstekend. Het eindigde allemaal met de onvermijdelijke pilau, behoorlijk gekruid en besprenkeld, net als de rest, met deze Perzische wijnen die zo zoet waren dat ik graag afwisselde met thee, die de gewone drank vormt van de verschillende inwoners van Perzië.

Na het avondeten kwam de muziek, met de vreemdste uitwerking.

Slechts vier instrumenten vormden het hele orkest: een soort gitaar, een viool, een fluit en een tamboerijn, maar dit alles biedt behoorlijk opvallende verschillen met de vorm van onze instrumenten. Wat vooral verschilde was wat deze artiesten voor ons hebben opgetreden, die niet zonder talent zijn en dus van huis tot huis gaan, spelen en zingen voor wie ze betaalt. Ik had een grote interesse in hun Turkse en Perzische deuntjes, bizarre en vaak zeer besluiteloze melodieën, die geen enkele harmonische combinatie die de naam waardig is, kan detecteren, want snaar- en blaasinstrumenten begeleiden bijna altijd unisono. Dans volgde het concert op; dit was niet langer eigenaardigheid, maar puur barok. Het ballet werd vertegenwoordigd door een enkele danseres, een jonge jongen van vijftien, verkleed als vrouw, met een smalle zijden broek en een heel korte jurk van dezelfde stof. Te oordelen naar haar vrouwelijke trekken en haar lange, mooie haar, zou ik haar, als ik niet was gewaarschuwd, voor een jong meisje hebben gehouden.

Maar toen ik hem zag dansen, was de fout niet meer mogelijk.

Wat hem vooral bezighield, was het tonen van daadkracht en durf. De bewegingen vooruit, achteruit en zijwaarts, de schokken, de pirouettes volgden elkaar zonder onderbreking op; hij begon zich toen met buitengewone snelheid aan te draaien en beëindigde deze

gymnastiekoefening met echte acrobaattrucs, lopend op zijn handen en verschillende cirkelvormige salto's voorwaarts en achterwaarts, waarna hij altijd op zijn voeten stond.

Het grote succes van de avond was voor hem. Het was erg laat; Ik nam afscheid van mijn geïmproviseerde gastheren,

---

ik bedank mijn hartelijke dank, evenals de hulp, voor het plezier dat deze ontmoeting mij had geschonken. Ondanks mijn weigeringen wilden een van de gastheren en twee van de gasten, met al hun kracht, me vergezellen door een bediende te laten lopen met een lantaarn (Zendjân heeft niet het minste openbaar licht), en ze lieten me alleen achter. deur van de tshaparkhaneh. Deze aandacht voor Europeanen is niet ongewoon in het Oosten, en ik heb hier het verhaal van dit avondmaal alleen opgenomen om een idee te geven van de Aziatische beleefdheid die, ondanks haar hartelijkheid vermengd met eerbied, voor mij in deze omstandigheid eigenlijk niets is. persoonlijk.

Na de paar woorden die ik aan de beschrijving van Zendjân heb gegeven, vind ik niets toe te voegen om het resultaat van mijn bezoek de volgende dag bekend te maken. Van een afstand bieden de meeste Perzische steden een aspect dat een reeks prachtige gebouwen suggereert, en als je binnenkomt, verdwijnt alles. Dit is het effect dat Zendjân op mij teweegbracht, wiens verhoogde positie vooral wint van dit verre vooruitzicht. Van dichtbij worden de grote witte gebouwen, die als zoveel monumenten worden beschouwd, nogal middelmatige huizen van modder-witgekalkte modder, zelden van baksteen en niet tien gebouwd van steen. De omringende muur is ook slechts een muur van aarde, vermengd met een paar kwartjes rots; de torens die het sieren lager als men nadert, en al dit werk lijkt ellendig en half ingestort. De moskee heeft alleen een koepel van groen aardewerk, die in feite heel mooi is; maar de carrosserie van het gebouw en het interieur waren zwaar beschadigd. Ik heb van de karavanserai het goede gezegd dat het verdient. De bazaars of straten

---

bedekt, moet ook worden onderscheiden; ze zijn ruim, goed gevuld, voornamelijk met wollen stoffen die de industrie van Zendjân vormen. Laten we tot slot nog een klein paleis noemen, gebouwd aan het begin van deze eeuw door Feth-Ali-Châh, de tweede soevereine Kadjar. Deze constructie is een van die voorbeelden van vroege ruïne die men maar al te vaak in Perzië aantreft. Het vergulding, de schilderijen, de gebeeldhouwde lambrisering, de spiegels ingebed langs de muren waren niet gespaard gebleven in dit plezierpaleis, dat slechts gedurende een regeerperiode intact bleef. Hoewel het al erg vervallen was (vandaag is het buiten gebruik), werd het in 1840 gebruikt om de Franse missie te huisvesten die naar Teheran ging en aan het hoofd daarvan stond de graaf de Sercey, zoon van de admiraal met deze naam , en de markies de la Valette, die minister van Buitenlandse Zaken werd onder het laatste keizerrijk, en, tien jaar later, baron Minutoli met zijn gevolg, ook door de Pruisische regering op missie gestuurd naar de koning van Perzië.

M. Eugène Flandin, vooraanstaand schilder, verbonden aan de Franse expeditie, sprak over dit paleis in zijn interessante verslag van deze lange reis. Maar je leest er vooral een gedetailleerde beschrijving van in het werk van dokter Brugsch, een nauwgezette en nauwkeurige geschiedschrijver van de Pruisische missie (1).

Ik wil Zendjân niet verlaten zonder wat-

(1) Reis naar Perzië in de jaren 1840 en 1841, door M. Eugène Flandin. Parijs, 1851, te Gide en Baudry, boekverkopers-uitgevers, t. Ik p. 195.

- Reise der K. Preussischen gesandtschaft nach Persien 1860 und 1861, geschildert von dr Heinrich Brugsch. Leipzig, 1863, t. Ik p. 188

---

vraagt details over de tragische gebeurtenissen waarvan deze stad slechts veertien jaar voor mijn reis het toneel was.

In 1843 was in Shiraz, in het zuiden, een moedige hervormer van de moslimaanbidding, Mirza-Ali-Mohammed, verschenen, die beweerde van Mahomet te zijn afstammen door de Iman Hocem, zoon van Ali, wat men in Perzië een Seyd noemt, of "afstammeling van de familie van de profeet. Deze aanvallen op de officiële en orthodoxe kerk waren zeer succesvol. Beetje bij beetje maakte de hervormer zijn eigen leer bekend. Ik zal later een gedetailleerde analyse geven, wanneer ik het moet hebben over de intellectuele, morele en religieuze situatie van het land. Ik wil hier in een paar woorden een religie definiëren die niet zozeer een nieuwe sekte is, als wel een terugkeer naar de oude ideeën van Perzië, voorafgaand aan de introductie van het islamisme. De God die door Mirza-Ali-Mohammed werd gepredikt, was daarom niemand minder dan die van de Chaldeeuwse filosofie, van de school van Alexandrië, en vooral van het gnosticisme, gevormd, zoals we weten, vanaf de vroegste tijden van onze jaartelling, uit de vermenging van oosterse overtuigingen met de joodse of christelijke religie en met de platonische filosofie (1). De jonge onthuller had

(1) Religies en filosofieën in Centraal-Azië, door M. le Comte de Gobineau, Franse minister in Athene, 2e editie. Parijs, 1866, in Didier, boekhandelaar, p. 316

---

nam de naam Bab aan die in zijn gedachten de Deur betekende (waardoor men alleen de kennis van God kon bereiken); en daarom, vanwege zijn leerstelling, de naam van Bâbysme en voor zijn volgelingen die van Bâbys, snel populair gemaakt door het snelle succes van het nieuwe geloof. De Bab had zijn innovaties ook naar nationale zeden en gebruiken gebracht: om slechts twee voorbeelden te noemen die in dezelfde volgorde van ideeën zijn genomen, maar van ongetwijfeld zeer ongelijke betekenis, sprak hij zich uit tegen polygamie, terwijl 'hij vrouwen bevrijdde van de verplichting om uit te gaan. alleen versluierd.

In de korte tijd van vier jaar had Babysm, zei ik, de meest verbazingwekkende vooruitgang geboekt, dankzij zijn vurige bekering en de gerechtvaardigde impopulariteit van de Mollahs. Ware apostelen gingen overal prediken, onder de ogen van de regering, wat aanvankelijk de onverschilligheid jegens deze beweging aantastte, waarin zij slechts een koorts van religieuze controverse zag. Isfahan, Kachân, Hamadan, Kasbin, Zendjân, Mazendéran en Khorassan hadden elke dag veel bekeringen zien plaatsvinden. Maar in 1847, nadat de lokale autoriteiten in deze laatste provincie zich wilden verzetten tegen de verspreiding van Bâbysme, namen haar partizanen, verheven door hun successen en al snel fanatiek gemaakt, de wapens op onder het bevel van Moulla-Houssein, die van de discipelen van de Bab. Er vond een aanvaring plaats, waarbij de Babys de bodem hadden De regeringswisseling, die intussen plaatsvond (6 september 1848), bracht een moment van rust in een zeer gespannen situatie. De baby's maakten hiervan gebruik om zich te versterken in Mazendéran, in een plaats genaamd “De bedevaart van Sheykh Tébersy.

---

veel van deze sectaries, nu rebellen, haastten zich naar deze ruwe maar sterke citadel, gemaakt van keien en boomstammen, en omgeven door een diepe greppel, en er werd gewacht op welk besluit ten aanzien van hen zou worden genomen., de nieuwe koning, Nasr-ed-Dîn-Châh. De beslissing liet niet lang op zich wachten. De autoriteiten en de grote heren

van Mazender, die naar Teheran kwamen voor de feesten van de troonsbestijging, ontvingen bij hun terugkeer het formele bevel om een opstand te onderdrukken die de religieuze grond had verlaten om een politieke kleur aan te nemen en zelfs de dynastie.

Ik wil het hier alleen hebben over feiten die eigen zijn aan de stad Zendjân, die echter pas na deze paar inleidende regels volledig konden worden begrepen. Aanvallen in hun Sheykh Tébersy-kasteel door superieure troepen onder het bevel van een prins van het bloed, Mehdy-Kouly-Mirza, waren de baby's, ondanks heroïsch verzet dat het leven kostte aan twee andere leden van de koninklijke familie, gedwongen naar samenstelling (1). In weerwil van de capitulatie die hun leven garandeerde, werden de tweehonderdveertien belegerden, de enige overlevenden van tweeduizend man die vier maanden lang de aanvallen van een regulier leger hadden doorstaan, genadeloos afgeslacht. De erkende leider van de Babys in deze provincies, Moulla-Houssein, was dapper gedood aan het einde van het beleg. Hij werd vervangen, in

(1) Deze twee prinsen, gedood tijdens een uitje, waren Sultan HousseïnMirza, zoon van Feth-Ali-Châh, en Daoud-Mirza, zoon van Zell-è-Sultan, oom van de koning.

---

zijn dubbele autoriteit, door een nieuwe apostel, MahommedAli, bijgenaamd Zendjâny, omdat hij, hoewel hij geboren was in fazendéran, verscheidene jaren in de stad Zendjân had gewoond, waar hij de functies van Mollah vervulde.

Bekeerd tot Babysm, trok hij daar in korte tijd door zijn prediking, die naar men zegt zeer welsprekend was, het grootste deel van de inwoners van een stad waar hij al een grote invloed had. Na de val van het fort van Sheykh-Tébersy hadden de belangrijkste en meest energieke verdedigers van het nieuwe geloof in Noord-Perzië zich teruggetrokken in Zendjân en ze erkenden unaniem het gezag van Mahommed-Ali daar. Door zijn bekwaamheid, zijn moed, zijn fanatisme, in het bijzonder deze, rechtvaardigde hij niet lang het vertrouwen van zijn geloofsgenoten, die vastbesloten toonden een nieuwe strijd uit te lokken tegen de orthodoxe geestelijkheid en de koninklijke autoriteit, meer dan ooit verenigd, van hun kant, voor de volledige vernietiging van deze formidabele sekte.

Nasr-ed-Dîn had voor dit doel als gouverneur van Zendjân een van zijn meest energieke officieren gestuurd, EmyrAslan-Khan, de kapitein van de paleiswachten. Met de bekende voorzieningen van de Babys werd een conflict onvermijdelijk. Het minste incident zou de explosie ervan kunnen bepalen; dit incident duurde niet lang. Een van de vrienden van Mahommed-Ali had een geschil met de belastingdienst, waaraan hij koppig weigerde zijn belastingquotum te betalen. Zonder rekening te houden met het aantal partizanen dat de leider van de Babys al omsingelde (naar schatting bijna vijftienduizend), liet Emyr-Aslan-Khan de weerbarstige belastingbetaler arresteren en in de gevangenis zetten. Mahommed-Ali, in de overtuiging dat hij moedig is in de persoon

---

een van hem, eiste op heerszuchtige toon zijn onmiddellijke vrijlating. Omdat hij het niet kon krijgen, wilde hij de deuren van de gevangenis met geweld openen. Maar de gouverneur had de omgeving laten bezetten door een imposante strijdmacht. Op teken van hun leider verspreidden de gewapende baby's zich door de stad en riepen de inwoners op om in opstand te komen. Meer dan de helft beantwoordde hun oproep. De aanval begon met de huizen van de belangrijkste moslims, die de partij van de Mollahs hielden; alles werd geplunderd, zelfs de muren werden vernietigd. Het vuur kwam de opstandelingen te hulp die zich tegelijkertijd barricaderden in de wijken die ze hadden ingenomen. De Perzische gouverneur nam er genoegen mee de rest van die dag aan hen te trekken; een paar mannen vielen aan beide

kanten, en een paar gevangenen werden genomen die onmiddellijk ter dood werden gebracht, wat een voorbode was van een strijd die een maand zou voortduren zonder genade en zonder wapenstilstand. De volgende dag nam Mahommed-Ali door een gewaagde slag het kasteel van Aly-Merdan-Khan in beslag, een soort fort, sindsdien in slechte staat, dat het centrum van de stad bezette. Het was een belangrijk steunpunt waardoor de baby's niet alleen weerstand konden bieden aan de strijdkrachten van EmyrAslan-Khan, maar ook aan de versterkingen die hem werden gebracht door de belangrijkste leiders van de omringende stammen.

Het zou me een heel hoofdstuk kosten om in al zijn details deze strijd van een maand tussen de twee partijen te vertellen die min of meer gelijk deelden de stad die zo gunstig is voor aanval en verdediging, met haar kronkelende straatjes en smal, haar rijtjeshuizen, haar overdekte bazaars en de natuurlijke verschansingen die worden geboden door de omringende muur en de karavanserais. Beschermd door een solide systeem van

---

barricades lieten de opstandelingen hun tegenstanders niet toe om het centrale kasteel te naderen dat de basis vormde van hun verzet. Vanaf de eerste dagen waren ze erin geslaagd twee stukken ijzeren kanonnen te maken en enkele van deze kleine stukken, in het Perzië zembourèk genaamd, die worden gebruikt om Biscaiers te werpen. De baby's werden bovendien overvloedig voorzien van geweren en munitie, en elk van hen beschikte over een of meer van deze wapens met bladen die zo formidabel waren in de handen van de Perzen; met dat vastbesloten, vurig in de strijd, want ze voelden dat het tegelijkertijd een laatste en wanhopige strijd was. Maar ze vreesden geen gevaar, in overreding, dat een artikel van hun overtuiging maakte: " dat een getrouwe dode op het slagveld na hoogstens veertig dagen weer tot leven zou komen (1).

De vurigheid van de belegeraars gaf geenszins toe aan die van de baby's. Met de versterkingen die hem achtereenvolgens hadden bereikt, bevond Emyr-Aslan-Khan zich aan het hoofd van ongeveer vijftienduizend man, een aantal dat bijna gelijk was aan dat van de opstandelingen; maar hij kon beschikken over acht stukken kanon en vier mortieren, waardoor hij echt superieur was aan zijn tegenstanders. De strijd was ongelijk geworden; na de twintigste dag begonnen de baby's terrein te verliezen en moesten ze zich terugtrekken rond de citadel van Aly-Merdan-Khan. We kunnen het aangrijpende dagboek van deze straatoorlog, woedend en genadeloos, lezen in het rapport van de graaf van Gobineau, die arriveerde als secretaris van de ambassade.

(1) M. le comte de Gobineau, Religions and Philosophies in Central Asia, p. 193.

---

in Perzië slechts drie jaar na de gebeurtenissen die ik vertel, waardoor hij volledig en nauwkeurig kon worden geïnformeerd. Tot de meest omstreden dagen die in zijn verhaal voorkomen, moeten we die van de 5e van het feest van Ramazan tellen, de dag die is gekozen voor een algemene aanval op de werken van de baby's. De aanval werd met grote kracht uitgevoerd. 'Het verzet', voegt de verteller toe, 'was verschrikkelijk, maar rampzalig. De sektariërs zagen achtereenvolgens hoofden vallen die ze nauwelijks konden vervangen, dappere leiders en, in hun ogen, heiligen: Nour-Aly, de jager, Bekhsh-Aly, de timmerman, Khodabad en FethOullah-Beg, allemaal essentieel voor de zaak. Ze vielen, sommigen 's ochtends, anderen' s avonds. Ik zag de ruïnes van die dag in Zendjân; hele wijken moeten nog worden herbouwd en zullen dat misschien nooit worden. Sommige acteurs in deze tragedie vertelden me over afleveringen daar.

Ze lieten me, in mijn verbeelding, de baby's zien die de terrassen op en neer gingen en hun geweren daarheen droegen.

Vaak zakte de vloer, niet erg stevig, van geslagen aarde door; we gingen omhoog, we gingen de kamer in met geweld van onze armen; de grond werd van onderen ondersteund met balken. Toen de vijand arriveerde, omringde de menigte de stukken met hartstocht, alle armen uitgestrekt om ze op te heffen, en toen de dragers onder het druivenschot vielen, streden honderd concurrenten om het geluk ze te vervangen. Dat was zeker geloof (1) ".

Mahommed-Ali zag zichzelf gedwongen zich terug te trekken en probeerde een gewaagde afleiding door de grote bazaar in brand te steken. De moslims haastten zich daarheen om dit te voorkomen

(1) Religies en filosofieën in Centraal-Azië, p. 243.

---

vuur om de rest van de stad te bereiken, en gedurende deze tijd konden de opstandelingen een aantal van de posities die ze hadden verloren opnieuw bezetten. Maar de volgende dag arriveerden nieuwe versterkingen, in totaal meer dan drieduizend man, bij het belegerende leger, onder leiding van generaal-majoor Mohammed-Khan, gestuurd vanuit Teheran om de opstand koste wat het kost te bedwingen. Bij een eerste aanval teruggedrongen, ondanks deze toename van de strijdkrachten, begon Mohammed-Khan, alvorens verder te gaan, een onderhandeling met de chef van de Babys, die hij probeerde aan te trekken met de meest aantrekkelijke aanbiedingen en beloften die hij ongetwijfeld had. de bedoeling om niet vast te houden. MahommedAli leende zich voor dit soort wapenstilstand die hem de middelen verschafte om enkele van zijn verwoeste posities te herstellen.

Maar wantrouwen, haat en het verlangen om het te beëindigen met een totale uitroeiing waren wederzijds. De onderhandeling kon niet slagen. Dus alles wat overbleef was weer bij elkaar komen en elkaar vernietigen, en daar hebben we het meest voor gezorgd.

Niet alleen was de meedogenloosheid nog meer opgewonden dan men had gezien, omdat de Beglièrbéghy (de generaal van de divisie) de minste schijn van laksheid beloofde, gaf, beloond maar ook bestraft werd met buitensporige strengheid, maar ook de wreedheid bereikte aan beide kanten zijn uiterste punt. . Als de moslims er met waanzin naartoe gingen, gaven de baby's niets aan hen, en we zagen hoe ze voor hun gevangenen de marteling uitvonden door ze langzaam te verbranden met roodgekleurde ijzeren staven, die achtereenvolgens en langzaam op alle delen van toepassing waren.

---

van het lichaam. Toen de patiënt op het punt stond te overlijden, werd zijn hoofd afgehakt en werd hij temidden van de moslimtroepen geworpen (1).

Maar terwijl de koninklijke troepen, die voortdurend toenamen, aan niets ontbraken en integendeel een overvloed aan voedsel en munitie hadden, zagen de opstandelingen hun aantal elke dag afnemen door de noodzaak van de strijd, door ziekte en vooral door honger, omdat nu aan alle kanten geïnvesteerd, bereikten de provisies hen niet meer in voldoende hoeveelheid. We zagen toen ook enkele deserteurs, sommige afvalligen, zij het zeer weinige in aantal, die hun toevlucht zochten in de vijandelijke linies. De positie van de baby's verscheen daarom en was in feite wanhopig. Geconfronteerd met een dergelijke onevenredigheid van krachten, konden ze de strijd alleen maar verlengen zonder de minste hoop op succes. Door middel van superieure artillerie verwijderden ze achtereenvolgens hun belangrijkste verschansingen en tenslotte het kasteel van Aly-MerdanKhan, wiens verlies hen de laatste slag toebracht.

Geen van hen sprak echter over overgave. Verscheidene belangrijke leiders waren omgekomen, maar de onverschrokken MahommedAli beroerde alle harten met zijn onoverwinnelijke vastberadenheid.

Hij had zich haastig verschanst in de enige wijk die nog over was van de opstandelingen, een ellendige en broze verzameling gebouwen die bijna volledig uit aarde waren opgetrokken. Het hoofd van de baby's vocht daar en gaf onder een kogelregen zijn bevelen met een koelte waarover Zendjân nog steeds met bewondering spreekt. Een kogel ging door zijn schouder en sloeg hem op de grond.

(1) M. le comte de Gobineau, p. 246

---

nam hem mee naar een huis om zijn wond te genezen.

Zoals het gebeurde op het hoogtepunt van het gevecht, merkten maar weinig mensen het op; men besloot het te verbergen en het huis tot het uiterste te verdedigen.

Maar tegen welke weerstand kunnen muren van modder en zongedroogde bakstenen, die geen dikte hebben, weerstaan? De koninklijke troepen, die de baby's zien, concentreren zich op dit punt en verzetten zich ertegen. een buitengewone verdedigingswoede tegen hun aanvalswoede, hield des te meer aan. Ze sleepten een stuk kanon en een mortier tegen deze zwakke muren, doordrenkt van bloed, en waaruit een rollend geweervuur begon. Kortom, het huis stortte plotseling in; wat erin zat, wat erop zat, rolde met de balken en de materialen in elkaar: er was niets meer dat vasthield, en dit niets, maar de soldaten konden het niet aan; ze slaagden er niet in om het te naderen, want het verzet werd niet vertraagd noch verminderd. Ze trokken zich daarom terug en gingen andere pogingen op een ander punt proberen (1).

Maar de uren van opstand waren geteld.

Mahommed-Ali was bezweken na acht dagen van lijden en beval zijn aanhangers aan om na zijn dood door te gaan, zonder zichzelf te laten verslaan, een verzet dat de God van de Bab zou belonen met eeuwige zaligheid. Deze onbedwingbare man verdween, de weinige die overbleven van zijn leger bleven zonder leider. Aldus verstoken van richting, aan het einde van de munitie, aan het einde van het eten, besloot dit handjevol baby's (het waren geen tweeduizend) uiteindelijk om zich over te geven, voor het geval dat

(1) M. le comte de Gobineau, p. 249.

---

we zouden ze hun leven geven. Ze werd alles beloofd; één protesteerde bij hen dat ze niets te vrezen hadden als ze hun wapens neerlegden, en, zoals na de capitulatie van Sheykh-Tébersy, toen ze eenmaal in het koninklijke kamp waren aangekomen, zagen ze zichzelf omsingeld, vastgebonden; degenen die misschien nog steeds formidabel leken, en dit waren talrijk, werden afgeslacht met bajonetten; anderen waren gereserveerd om naar Teheran te worden gebracht, om door hun kwelling, in de ogen van heel Perzië, vast te stellen wat werd verondersteld de definitieve nederlaag van Babysm te zijn; de vrouwen, kinderen en mensen van geen belang werden in vrijheid gesteld, en het zegevierende leger nam zijn gevangenen en hervatte de weg naar de hoofdstad.

Ik denk graag dat dit verslag van een van de meest recente en meest dramatische onrust in Perzië hier niet zal verschijnen als een nutteloze uitweiding. Heel Zendjân praat nog steeds over die gebeurtenissen waarin het grootste deel van de huidige generatie als acteur of als getuige is verschenen, en de ruïnes, bij afwezigheid van mannen, vertellen over deze vreselijke straatoorlog die niet zo was. ze waren gevleid, het einde van de Babysm, maar

maakten niettemin een einde aan zijn gewapende macht. Ik voorzag, al wandelend, de beschrijving van de gebruiken en de religieuze en politieke toestand van Perzië, die ik de lezer wil verstrekken, eenmaal geïnstalleerd in Teheran; de gelegenheid deed zich natuurlijk voor met betrekking tot Zendjân, en het was mijn plicht om het niet te laten ontsnappen, om deze schets te presenteren die de bloedige proloog vormt van een strijd die tegelijkertijd politiek en religieus is en die nog steeds voortduurt.

We zijn op vrijdag 27 april om acht uur vertrokken uit Zendjân

---

uur in de ochtend, om Sultanièh te bereiken. Van Zendjân tot de laatste stad zijn er slechts vijf farsags; het kostte ons zes uur om ze over te steken, bijna continu in de stromende regen die ons niet verliet tot we aankwamen bij het poststation, gelegen aan het einde van Sultanièh.

We liepen in omstandigheden die mijn waarnemingen enorm tegenstonden. Maar ik heb niet veel verloren.

Ik was tot dan toe niet door een eentoniger en saaier landschap gekomen. Het was een lange vlakte omzoomd door bergen die nog half bedekt waren met sneeuw, en vaak doorsneden door kleine stromen waardoor de regen begon over te stromen, wat ons op elk moment dwong grote omwegen te maken om een begaanbare doorgang te vinden. Maar ik werd plotseling wakker van het soort slaperigheid waarin deze saaie weg me had ondergedompeld, toen ik in de verte de prachtige koepel van de Sultanièh-moskee zag die als een reus boven deze melancholische en verlaten vlakte uittorent.

Het ziet eruit als een Italiaans werk, en het aspect van de stad, dat je tijdens het lopen ontdekt, draagt bij aan het in stand houden van de illusie, door zijn gelijkenis met een van die kleine steden die je op het platteland van Rome ziet. Na het verschonen van linnen en kleren bij de tshaparkhaneh van Sultanièh, omdat we met deze verdomde regen geen droge draad hadden, zorgde ik ervoor dat ik door de stad reisde; Daar had ik nog de rest van de dag voor, en het weer, door een tijdige dapperheid, veranderde in een oogwenk en keerde beslist naar het goede toen ik aan mijn inspectie begon (1).

(1) De route die ik volgde om in de hoofdstad van Perzië aan te komen, al beschreven door reizigers uit de oudheid, zoals Chardin en Tavernier, was

---

Sultanièh onderscheidt zich vooral door zijn grote moskee die, zelf verwoest, te midden van de immense ruïnes staat die getuigen van de omvang en de pracht van deze oude, onlangs bezocht door andere reizigers van wie ik in staat ben geweest ., als laatste komer, om te profiteren van de interessante relaties.

Ik noemde Dr. Brugsch, die ons vertelde over de reis van de Pruisische missie door Perzië, in 1860-1861, en de heer Eugène Flandin, verbonden aan de Franse ambassade in Teheran in de jaren 1840 en 1841. Aan deze schilder, wiens naam is bekend, een architect, de heer Pascal Coste, was toegevoegd, en deze twee kunstenaars hadden de missie gekregen om door Perzië te reizen om met alle mogelijke nauwkeurigheid de overblijfselen uit de oudheid, uit verschillende tijdperken, die nog steeds in dit land bestaan, te meten en te tekenen . M. Flandin publiceerde in 1851 het verslag van deze reis, die samen met zijn bekwame collega werd voortgezet. Maar zeven jaar eerder, door de zorg van een van de ministers van koning Louis-Philippe, vriend van de kunsten, graaf Duchatel, het resultaat van de wetenschappelijke en artistieke missie van MM. Flandin en Coste waren op kosten van de regering verschenen onder de titel van Ancient Monuments of Persia, in twee foliobanden, een voor de tekst en de

andere voor de platen. Meer recentelijk, 1867, voltooide alleen M. Coste deze prachtige publicatie met een derde deel, eveneens in folio, gewijd aan de moderne monumenten van Perzië en bestaande uit 71 platen, voorafgegaan door een verklarende tekst. Dit prachtige album, dat kan wedijveren met de pittoreske Kaukasus, dit broederlijke werk van prins Gagarin en graaf Stackelberg, dat ik al aan de lezer heb bekendgemaakt, is op persoonlijk initiatief en met de speciale bescherming van keizer Napoleon III uitgegeven, wiens de onpartijdige geest werd niet tegengehouden door politieke overwegingen en de angst om verlichting te bieden aan een ordelijke missie die onder het bewind van zijn voorganger was volbracht. Ten slotte vindt de reiziger die door Perzië reist ook iets om rekening mee te houden in het verslag dat in 1859 werd gedrukt door M. le comte de Gobineau, eerste secretaris van de Franse ambassade in Teheran, met inbegrip van zijn reeds geciteerde werk over de religies en filosofieën van Centraal-Azië. , vormt het complement. Bij zijn terugkeer naar Europa, na een missie van drie jaar, volgde deze waarnemend diplomaat dezelfde route die ik reisde, in de tegenovergestelde richting, om van de randen van de Araxia naar de Perzische hoofdstad (*) te komen.

(*) V. Trois -ans en Asie (van 1855 tot 1858), door M. le comte de Gobineau. Parijs, 1859, Lib. door L. Hachette.

---

hoofdstad van Perzië. De heer Eugène Flandin heeft er een uitstekende beschrijving van gegeven, die ik hier niet beter kan reproduceren dan hier een aantal persoonlijke opmerkingen aan toe te voegen. 'Dit gebouw', zei hij, 'is achthoekig van vorm. De acht zijden zijn versierd met arcades waaraan nog steeds de overblijfselen van als kant doorboorde balkons zijn bevestigd. De archivolts en de trommelvliezen zijn ermee geëmailleerd en presenteren verschillende ontwerpen op een blauwe achtergrond. Men komt ook binnen door grote deuren, bedekt met email en omlijst met bijschriften in Kufische karakters (1). Het bovenste deel van de acht zijden eindigt in een sierlijke kroonlijst of kraag, waarop in de acht hoeken acht geëmailleerde minaretten rustten als de koepel. We vinden ze allemaal, maar zwaar beschadigd. De ene is heel; Bewogen door de wind, dreigt het elk moment ver weg te gaan, de aarde bezaaid die al bedekt is met het puin van anderen.

Tussen hen in rijst de koepel op waarvan de stoutmoedigheid en gracieuze curve dit monument completeren door het een imposante grandeur te geven. De hoogte van deze moskee is veertig tot vijftig meter, de diameter dertig meter. Het interieur gaf geenszins toe aan de rijkdom en smaak die aan de buitenkant waren vertoond; maar het zou op dit moment moeilijk zijn om ons een idee te vormen van wat het zou moeten zijn, als we de muren niet in de schaduw van duizend schitterende kleuren zouden vinden onder het pleisterwerk dat ze

(1) “ Dit karakter, zegt M. Langlès (Notes on Chardin, t. IV, p. 249), vertoont een verbazingwekkende gelijkenis met het karakter stranghelo, het oude Syriac, en is er zeker van afgeleid. We weten dat dit geschrift, uitgevonden, naar men zegt, in de stad Koufa werd gebruikt voor de eerste opstelling van de Koran.

---

zijn bedekt. De lokale bevolking zegt, om een idee te geven van de pracht van deze moskee, dat er op het hoogste punt van het interieur van de koepel een enorm turkoois was. De verlatenheid waarin dit gebouw bleef, na de val van de afstammelingen van Tchenghiz-Khân, bracht in de hoofden van de ontheiligers van deze plaats het idee voort om zich deze steen toe te eigenen. Omdat ze het niet konden bereiken, namen ze hun toevlucht tot hun bogen en braken die met pijlen in stukken (1).

De bouw van deze moskee wordt ongetwijfeld toegeschreven aan sultan Mohamet-Khodah-Bendeh (AldJaïtou), deze prins stamde af van Genghis-Khan, die aan het begin van de veertiende eeuw over Perzië regeerde en van wie ik al een woord heb gezegd in de vorig hoofdstuk (2). Zijn broer en voorganger, Ghazan-Khan, had, naast andere stichtingen, Tabriz, tot aan hem de hoofdstad van het rijk, begiftigd met de beroemde moskee, genaamd Khodja-Ali-Châh, die ik noemde, evenals het prachtige mausoleum met twaalf gezichten. die hij had gebouwd om zijn eigen begrafenis te maken en die ik ook op dezelfde plaats noemde. Sultan-Mohamet wilde een eigen hoofdstad hebben. Hij stichtte, of liever, hij breidde de stad Sultanièh uit, en zijn eerste zorg was om daar een tempel te bouwen die die van zijn broer zou uitwissen en waarin hij beval zijn lichaam te begraven.

(1) Reis naar Perzië. Paris, bij Gide et Baudry libr., T. Ik p. 202.

(2) Zie p. 64 van dit boek. De naam van Sultan is, net als die van Khan, een titel van soevereiniteit; deze is Turks of Tataars, en de eerste is Arabisch.

(3) T. I ", P 203.

---

reizigers die aan het begin van deze eeuw naar Perzië gingen, zagen daar fragmenten van wit marmer op de plaats die door het graf werd ingenomen.

Ondanks de versie die van Sultanièh alleen een relatief moderne stad zou maken, zijn er enkele die haar een hoge ouderdom toekennen. Sommige Perzische historici noemen het een van de oudste steden in het land van de Parthen (1), en modernere westerse schrijvers beweren dat het op de plek en met de overblijfselen van het oude Tigranocertus (2) is gebouwd.

Maar de positie van deze hoofdstad van de Arsacid-koningen van Armenië, die anderen zojuist in Tabriz hebben geplaatst, lijkt mij te moeten worden aanvaard waar Tacitus het aangeeft, dat wil zeggen 'op zevenendertigduizend passen van Nisibe, ” Vandaag Nezib, die in Mesopotamië lag, ongeveer dertig mijlen van Nineveh (3).

Het is vooral de Perzische auteurs dat ik graag een beroep doe. Er is er een, die ik al heb aangehaald en waar ik meer dan eens op terug zal komen, waardoor ik een korte maar substantiële mededeling over Sultanièh krijg dat ik des te meer bereidwillig van haar leen, aangezien zij ons over de toestand informeert. deze stad enkele jaren voordat haar volledige ondergang.

Ik bedoel Hhamd-Oullah en zijn Nozahat-âlqoloùb (hartenvreugde), een werk dat in drie delen is verdeeld, waarvan het eerste een verhandeling over astronomie bevat, het tweede een verhandeling over natuurkunde en natuurlijke historie en het laatste een verhandeling over aardrijkskunde. waarin de auteur

(1) Zie in Chardin, t. II, p. 377

(2) Deze mening is geformuleerd door Paul Jove (Historiæ. Lib. XIV,). 282) en Pizare (Historia rerurn Persicarum. Lib. XII, p. 321).

(3) Tacitus, Annales. Boek XV.

---

geeft een beschrijving van Perzië en meer in het bijzonder van de uitgestrekte provincie die ons bezet (Iraq-Adjémi), een provincie die hij goed gekend moet hebben, want Hhamd-Oullah was een inwoner van de stad Kasbin zelf, die we binnenkort zullen ontmoeten op onze route. We plaatsen zijn overlijden in het jaar 1349; wat hij zegt over Sultanièh dateert daarom

zo'n veertig jaar vóór de ondergang van deze hoofdstad door Tamerlan. Hier is hoe het wordt uitgedrukt: “Sultanièh bevindt zich in het vierde klimaat (1); het is een moslimstad; de basis werd gelegd door Argoûn-Khan, zoon van Abaka-Khan, zoon van Houlakou-Khan, de Mongool. Zijn zoon, Aldjaïtou-Sultan, maakte het af en gaf het de naam Sultanièh (Royal). Het werd gebouwd onder de opkomst van de Leeuw (2). De muren die door Argoûn-Khan werden getraceerd, hadden een circuit van twaalfduizend passen; de verhogingen gedaan door Aldjaïtou-Sultan, en die niet werden voltooid vanwege zijn dood, hadden een omtrek van drieduizend passen, waarin een hardstenen citadel is opgenomen waar Aldjaïtou zijn woonplaats had gevestigd en die een omvang heeft van twee mijl; er waren ook andere gebouwen. Het is behoorlijk koud in deze stad; water wordt uit putten en kanalen gehaald; het is spijsvertering. Er zijn putten twee tot drie el diep, andere tien. In de buurt is de lucht tot op een dag afwisselend erg koud en erg heet. Mannen vinden er alles wat ze nodig hebben, en weilanden zijn er in overvloed.

(1) De Perzen onderscheiden zeven klimaten, van de lijn tot de pool.

(z) We zullen later de smaak van de Perzen voor astrologie zien, die de leiding had over het fundament van hun steden, aangezien het nog steeds de leiding heeft over alle belangrijke daden van het leven.

---

weinig en overvloedig; veel voor de jacht gunstige locaties zijn rijk aan wild; al deze voordelen hebben mannen uit alle landen aangetrokken, zodat er individuen uit alle naties en alle religies zijn.

Hoewel hun taal niet erg regelmatig en identiek is, benadert ze het Perzisch meer dan alle andere. Deze stad bevat gebouwen die zo hoog zijn dat we, behalve in Tabriz, nergens vergelijkbaars zien (1).

De Turkse historicus Hhâdjy-Khalfah, een modernere schrijver, wijst als datum de grote constructies van Aljaïtou (Sultan Mohamet-Khodah-Bendeh) en de definitieve vestiging van deze Gengiskhanid-prins in Sultanièh la Royale toe, de drie jaar van de hegira. 709, 710 en 711, die. komt overeen met de jaren 13091311 n.Chr. Maar men gelooft dat de Perzische soeverein er vroeg bij was om gedurende een korte regeerperiode van veertien jaar (van 1303 tot 1317) een fundament te verwerven dat even groot was als dat aan hem werd toegeschreven. Een Duitse oriëntalistische geleerde, Baron de Hammer, zei, specificerend dat het was op de 1ste moharem van het jaar 705 van de Hegira, 14 juli 1305, dat de werken begonnen waren om de geboorte van Abu-Said, zoon van Mohamet-Khodah-Bendeh, te vieren, en dat de stad ontving daarom de titel van Royal of Imperial (2).

(1) Nozahat-âl-qoloùb. Tweede hoofdstuk, Beschrijving van IraqAdjemi.

(2) Geschichte der Ilkane. 1843, t. II, p. 187.

---

huizen; moskeeën, paleizen, karavanserais, openbare baden werden gebouwd; ook groeide de stad in korte tijd enorm. Raschid-ed-Dîn, de beroemde minister van Aljaïtou en geschiedschrijver van de Mongolen, had in zijn eentje een hele wijk van duizend huizen gebouwd, een moskee met twee minaretten, een universiteit en een ziekenhuis. Aldjaïtou dwong de beste ambachtslieden en fabrikanten van zijn rijk om zich te komen vestigen in Sultanièh (1).

Alle Europese historici en zelfs meer reizigers zijn uitgegleden tijdens de laatste regeerperiode van deze Mongoolse-Perzische dynastie, die rechtstreeks het gevolg was van de almachtige Genghis, en die jammerlijk stierf in deze stad Sultanièh, die zijn laatste grote

werk was en waar ik reed de lezer. Het zou echter een interessant verhaal zijn om dat van deze decadentie te vertellen; Ik kan het op mijn beurt alleen in een paar regels aangeven, wat voor sommige van mijn lezers misschien de verdienste van nieuwigheid zal zijn.

Over Tabriz gesproken, ik schreef de naam van Mohamet Khodah-Bendeh alleen om eraan te herinneren dat hij het was die de hoofdstad van het Mongoolse-Perzische rijk dertig mijl verder naar het zuiden vervoerde en besloot de leer van de aanhangers van 'Ali over te nemen, in tegenstelling tot dat van de soennieten met wie zijn broer Ghazan-Khan was getrouwd toen hij als eerste van zijn ras overging tot de mohammedaanse religie.

Sultan-Mohamet maakte zichzelf populair door de religieuze ijver die hij toonde door te bevelen dat de namen van de twaalf Imans of de eerste opvolgers van de profeet door Ali,

(1) Moderne monumenten van Perzië, opgemeten, getekend en beschreven door de heer Pascal Coste, Parijs, 1867, bij Morel, boekhandelaar. Foliotekst, p. 46.

---

zijn schoonzoon, de enigen die door de Perzen als legitiem werden erkend, waren in de nationale munteenheid gegraveerd. Na een rustige en bloeiende regeren, Mohamet-KhodahBendeh, welke middelen “Mohamet slaaf van God, ” stierf in Sultanièh in zijn zesendertigste jaar, waardoor de kroon aan zijn zoon, Abu-Said.

Hij was hoogstens twaalf jaar oud toen zijn vader stierf.

Alle groten, die in Sultanièh waren, kwamen bijeen in een soort nationale raad, Couril Taï genoemd door de Tataren-Mongolen, onder het voorzitterschap van de eerste van hen, de emir Djouban-Seldouz, generalissimo van het rijk., En door Met wederzijdse instemming gingen ze over tot de troonsbestijging van Abu-Said, die de titel Behader of Behadour-Khan ontving. Hun vakbond overleefde deze eerste daad niet, en de hele minderheid van de jonge koning glipte weg te midden van de meningsverschillen en het geweld dat werd uitgelokt door de rivaliteit van de belangrijkste leiders of emirs.

Djouban, de bekwaamste van hen, en die bovendien met een zuster van zijn meester was getrouwd, was gestegen tot een mate van macht die in evenwicht was met de soevereine autoriteit, en dat daarmee die geschiedenis terecht met de naam van misdaden is gebrandmerkt. Het feit dat hem het meest terecht werd verweten, is de moord op de belangrijkste man van deze tijd, de dokter en historicus Raschid-ed-Dîn, die Ghazan-Khan en Sultan-Mohamet voor vizier hadden aangenomen, en van wie we zojuist gezien de echt koninklijke rol in de bouw van Sultanièh (1).

(1) We hebben nog steeds van hem een zeer gewaardeerde geschiedenis van stammen van Mongoolse oorsprong en van Mongoolse vorsten, bekend onder de naam Djamaa-elTouarykh (Verzameling van Annalen) of Târykh-Râchydy (Geschiedenis van Raschid). De geleerde M. Quatremère de Quincy (1836) vertaalde een deel ervan in het Frans onder de titel Histoire des Mongols de la Perse.

We zouden hier het verhaal, of liever de roman, moeten kunnen vertellen waarvan het koninklijk paleis van Sultanièh getuige was, toen AbouSaïd in de vroege jaren van zijn jeugd hals over kop verliefd werd op de dochter van zijn machtige minister, de mooie Bagdad-Khatoun (de Vrouwe van Bagdad), zo genoemd omdat ze ongetwijfeld in deze stad is geboren. Djouban had haar, om zijn invloed te vergroten, op zeer jonge leeftijd getrouwd met de emir Haçan, bekend als Buzurk of de Grote, waarschijnlijk vanwege zijn grootte, een van de eerste generaals van sultan-Mohamet en die neerdaalde, zoals die hier , van Abaka-Khan. Nadat hij haar bij toeval had gezien, wilde de jonge koning, verblind door haar schoonheid,

van wie wordt gezegd dat hij werkelijk wonderbaarlijk was geweest, haar man dwingen van haar te scheiden en haar aan haar af te staan. Maar de laatste vluchtte, om aan de obsessies van de jonge prins te ontsnappen, het hof en trok zich terug in Karabach, aan de andere kant van de Araxis, en nam zijn vrouw mee. AbouSaïd, wiens hartstocht door deze obstakels toenam, viel Djouban aan, aan wiens raad hij het verzet en de vlucht van zijn schoonzoon toeschreef. Bedreigd met een op handen zijnde schande die vervolgens zo vaak op de voet volgde, verliet de emir Djouban ook Sultanièh, en nadat hij Khorassan had gewonnen, ontketende hij daar een opstand die formidabel had kunnen worden als, na enig succes, de ondernemende emir er niet was geweest door verraad, betrapt en vermoord met een van zijn zonen. Haçan-Buzurk vreesde het lot van zijn schoonvader en zwager te delen; wetende dat de afwezigheid de hartstocht van zijn soeverein alleen maar deed toenemen en erger maken, keerde hij terug naar Sultanièh en bracht de mooie Bagdad-Khatoun terug, die uiteindelijk bevrijd werd door een echtscheiding, werd plechtig getrouwd door de vurige en

---

gelukkige Abu Said. Acht jaar lang genoot de favoriete sultana een onbeperkte invloed en gebruikte ze deze om het fortuin van haar familie te verhogen. Abou-Saïd, allen in zijn liefde, laat de broer en de neef van Bagdad Khatoun, Ashraff en Haçan, genaamd Kutchuk of de Kleine, regeren, ongetwijfeld in tegenstelling tot de emir Haçan-Buzurk.

Hoewel de jonge prins traag en zwak was, herinnerde hij zich echter dat hij van het bloed van Genghis-Khan was, toen hij aan het einde van het jaar 1335 vernam dat een Tataars leger oprukkende van de Kapchack om zijn staten binnen te vallen. Hij rukte zich zonder aarzelen weg van de geneugten van de harem en haastte zich om naar de Shirvan te gaan om zelf het bevel over zijn leger op zich te nemen. Maar nauwelijks was hij in deze ongezonde provincie aangekomen, hij kreeg koorts en voerde hem in zeer korte tijd weg. Hij was nog niet klaar met zijn dertigste jaar. Zijn lichaam werd teruggebracht naar Sultanièh en begraven, beweert Malcolm, in hetzelfde graf als zijn vader, of, volgens Langlès, in een mausoleum dat hij zelf had laten bouwen. “Deze prins”, voegt de eerste eraan toe, “kan worden beschouwd als de laatste nakomeling van de Houlakou-dynastie die enige macht genoot.

De weinige prinsen van deze familie van soevereinen die, na Abu Said, tot de troon werden verheven, waren niets anders dan zuivere mannequins die de edelen van het hof oprichtten of achterlieten zoals gepast in het licht van hun ambitie (1).

(1) Geschiedenis van Perzië door Sir J. Malcolm, t. II, hfst. 12.

De Engelse historicus volgt het bewind van Abu Said met een nomenclatuur van zijn kortstondige opvolgers, die alleen daar te vinden is. Ik reproduceer het: " Hier," zei hij, "is de lijst van de prinsen van de familie van Genghiz die tot nominale macht werden verheven na de dood van Abu-Said-Behader:

Ik heb, sprekend over Tàbriz, deze periode van veertig jaar anarchie aangegeven die, vanaf de laatste nominale soeverein die tot de Gengiskhanid-dynastie behoorde, Perzië verwoestte tot de verschijning van de grote Timur. Het was slechts een voortdurende oorlog tussen de belangrijkste leiders, waarvan de sterksten of de gelukkigsten zich als kleine heersers opstelden. Degenen wiens namen in de geschiedenis zijn onthouden, zijn precies degenen die ik zojuist heb genoemd, de ouders en de eerste echtgenoot van Bagdad Katoun. Deze heeft haar tweede en koninklijke echtgenoot weinig overleefd.

Zijn leven was romantisch geweest, zijn einde was tragisch. De plotselinge dood van Abu Said had tot verdenking geleid. De sultana werd er, volgens verschillende historici, van

beschuldigd hem te hebben vergiftigd, waarschijnlijk om terug te keren naar haar eerste echtgenoot, aan wie wordt beweerd dat ze al haar liefde had behouden. Noch haar schoonheid, noch haar tranen konden haar beschermen. Bij de opvolger van Abu-Said, Arba-Khan, zoon van een andere moeder, werd haar neergestoken, en dit

“Muezudeen-Arpa-Khan (Arba-Khan) werd gekroond in 1335, regeerde vijf maanden en stierf in 1336.

“Mahomet-Khan, die in 1336 op de troon stond, regeerde bijna twee jaar en werd in 1338 vermoord.

u Deze laatste verliet het koninkrijk en ging in 1344 naar de Diarbekir.

“Deze zogenaamde koningen worden niet eens genoemd door verschillende historici die de ruzies van de turbulente emirs noemen, in wiens handen ze slechts instrumenten waren.

---

was de enige daad van zijn kortstondige regeerperiode van vijf maanden. De broer en neef van de voormalige favoriet behielden niettemin enkele jaren een macht die hen ver boven hun vorsten plaatste.

Ashraf kwam om terwijl hij in Aderbeidjân een nieuwe aanval van de Tataren van Kapchack terugdrong. Wat Haçan-Kutchuk betreft, zijn dood was minder glorieus en tragischer. Haçan-Buzurk was gelukkiger en dankte zijn betere fortuin aan de vervolging van zijn twee rivalen die bang waren voor zijn talenten. Omdat hij verplicht was te vluchten om zijn hoofd te redden, trokken zijn reputatie en zijn koninklijke afkomst al snel een troep aanhangers naar hem toe die groot genoeg was om hem in staat te stellen Bagdad te veroveren, waar hij zijn familie als soeverein vestigde, niet alleen van deze stad en haar provincie, maar van de omliggende provincies en een deel van Noord-Perzië. Dit is wat de Ilkhanische dynastie wordt genoemd, naar de naam van de stichter, ook wel Haçan-Ilkani of Ilek-Khan genoemd. Tegelijkertijd hadden andere emirs de andere regio's van het rijk verdeeld, zodat de gedegenereerde afstammelingen van Houlakou alleen hun stad Sultanièh hadden, toen in 1384 Timour-Leng, nadat ze Transoxiana, Cabul, Kandahar en -le Khorassan hadden onderworpen , veroverde Aderbeidjân en een deel van Irak-Adjemi. Vervolgens nam hij de stad Sultanièh in en verwoestte deze, en in de daaropvolgende jaren wierp hij over het hele oppervlak van Perzië de kleine heersers omver die het rijk onder elkaar hadden uiteengereten.

(1) Malcolm, ibidem.

---

opgericht door de kleinzoon van zijn voorloper, Genghis-Khan.

Sultanièh herstelde nooit van de slag die deze machtige vernietiger hem toebedeelde. Aan het begin van deze eeuw bouwde de tweede koning van de huidige dynastie, Feth-AliChâh, er een paleis, tegenwoordig bijna een ruïne, en dat heeft er verder toe bijgedragen dat de ruïnes van de verlaten stad, door de bouw ervan, te vergroten. materialen van de grote moskee en andere oude gebouwen. Chardin had in zijn tijd in Sultanièh drieduizend huizen. Het is nu niet meer dan een onbeduidende stad, een eenvoudige stad, bijna een dorp. Behalve de grote moskee waarover ik heb gesproken, kan men aan de zuidkant nog steeds de koepel en de

overblijfselen zien van een andere tempel van dezelfde oorsprong; in het noorden verrijzen enkele imam-zadéhs of graven van moslimheiligen, gebouwd in koepels. Links van de moskee met het Aljaïtou-mausoleum, is een oude kazerne geflankeerd door torens; Het is aan de rechterkant van dit monument dat Feth-Ali-Châh zijn paleis had gebouwd waaraan de huidige koning wat restauratiewerk heeft verricht. Het enige dat volledig bewaard is gebleven en dat in deze verwoeste stad het effect teweegbrengt van een levende onder de doden, is een charmant divankhaneh of koninklijk paviljoen, versierd met een elegant balkon, dat uitkijkt over het landschap. De muren van de zuilengalerij zijn versierd met gracieuze onderwerpen met fresco's; vooraan strekt zich als een ware bloemenmand een tuin vol rozen uit. Wat nog steeds aantrekt en niet kan verdwijnen, is de schoonheid van de Sultanièh-vlakte. Feth-Ali-Châh verzamelde graag zijn leger daar, in een manoeuvreerkamp dat enkele maanden per jaar duurde, en zijn cavalerie bevond zich in

---

herbouwen in de prachtige weilanden die de stad omringen en die rijke rivieren niet ophouden te voeden.

We zijn op zaterdag 28 april 's ochtends vertrokken uit Sultanièh. De weg die we volgden, in deze prachtige vlakte, was zonder twijfel de mooiste die ik tot dan toe had afgelegd. Rechts en links zien we alleen weiden en gewassen, perfect bewaterd door beekjes die de Perzen kunnen leiden en ontwikkelen zonder ook maar één druppel te verliezen. Daar was ik vooral in staat om deze observatie specifieker te maken voor Irak-Adjemi, het is dat, zozeer in de delen zonder water, dit land er onvruchtbaar en verlaten uitziet, zozeer toont het zich uitzonderlijk vruchtbaar waar men maar kan komen. de minste watergift. Het platteland, voor zover het zicht reikt, is bezaaid met enkele mijlen van Sultanièh en is bezaaid met mooie dorpjes die iets van een Europees aspect aan hen hebben. Degene die we ontmoetten na vier uur wandelen, genaamd Charavé, gelegen aan de rand van een doorwaadbare rivier, met zijn tuinen, boomgaarden en klein bos, produceerde het effect van een van die koele en vredige reducties die je ontdekt bij elke stap in de groene valleien van Duitsland of Normandië. Nadat we 's middags bij Charavé van berg waren veranderd en deze opmerkelijke vlakte nog steeds volgden, bereikten we het kleine stadje Kirva, gebouwd op rotsen aan de rand van een charmante rivier genaamd de Abher-rivier.

Van Sultanièh tot Kasbin zijn er verschillende wegen.

Het is vooral daar dat de Perzische fantasie, waarover ik aan het begin van dit boek sprak, zijn carrière heeft geschonken.

Om Kasbin te bereiken, lopen we bijna constant

---

naar het oosten, dikwijls dezelfde rivier volgend, die van een zeker belang is en verloren gaat in kleine binnenmeren, na het grootste deel van zijn water te hebben besteed aan de bloedingen die de landbouwers daar maken voor de behoeften van hun land. Reizigers kiezen ervoor om de ene of de andere oever van deze grote waterloop te volgen en er zelfs een behoorlijke afstand vanaf te gaan, afhankelijk van de vereisten van het terrein en het seizoen. Te midden van de verschillende paden die zich aan hen aandienen, en die niet een middelmatige oorzaak van verlegenheid zijn, onderscheidt men echter twee hoofdwegen, een die naar het zuiden loopt van de rivier waarover ik sprak en die het stadje 'Abher doorkruist. , en de andere, directer, die de andere oever volgt die door Kirva gaat, en waaraan ik de voorkeur had gegeven, omdat ik aan het einde van mijn krachten was en ondanks mijn twee dagen rust in Zendjân en een halve dag in Sultanièh, Ik voelde me nu echt ziek en bang, niet alleen omdat ik Teheran niet kon bereiken, maar zelfs omdat ik Kasbin niet kon bereiken, dat

slechts vijftien mijlen verwijderd was. Ik kan daarom de stad Abher, heel oud en heel nieuwsgierig, die MM niet beschrijven. Brugsch en Flandin, die de weg ernaartoe kozen, hebben na Chardin in hun relaties bekend gemaakt (1).

(i) Het lijkt mij echter noodzakelijk, door middel van de volgende notitie, ontleend aan teksten van verschillende data, om goed te maken wat ik zelf niet over deze stad kan zeggen.

Hier is allereerst de huidige staat: “ Abher”, zegt M. Flandin (1840), “ziet eruit als een kleine stad, dankzij verschillende moskeeën en een soort bazaar. Nadat we, zoals zoveel andere steden waarvan we de ruïnes hebben gezien, de prooi waren van veroveraars en verwoesters van verschillende tijdperken, zagen we het slechts teruggebracht tot de proporties van een groot dorp dat op de randen zat, eerder

---

Toen ik Charavé verliet, was ik gegrepen door een onheilspellende huivering. Ik wilde opstijven en met morele kracht betalen. Maar de wil kan niets tegen de koorts doen. Ik versnelde mijn pas onnodig, de vijand was in mij en hij lachte bovendien om een kleine rivier die zijn naam eraan ontleent. Er zijn verschillende opmerkelijke graven en een moskee bedekt met email. De tuinen zijn enorm en talrijk. "(T. I, p. 206.) Chardin vertelt ons over de situatie van deze stad in 1673: " Ebher, zegt hij, is een kleine stad die alleen de gebouwen telt, omdat het niet meer dan tweeduizend vijfhonderd huizen heeft; maar het heeft zoveel tuinen, en deze tuinen zijn zo groot, dat een man te paard een half uur nodig heeft om er over te steken. Een kleine rivier die de naam van de stad draagt, loopt door het midden van het ene uiteinde naar het andere. Er zijn enkele redelijk goed gemaakte gebouwen. De hostels, tavernes en openbare plaatsen zijn prachtig voor de plek. Er zijn drie grote moskeeën. Midden in de stad zie je de ruïnes van een lemen kasteel. »(T. II, p. 383 Ik ontleen tenslotte deze korte beschrijving van Hhamd-Oullah, teruggevonden aan het begin van de veertiende eeuw, en waarin de Perzische geograaf de traditie heeft overgenomen die in zijn tijd plaatsvond op de zeer oude fundering van de stad. van Abher: " Deze stad, zo schrijft hij, werd gebouwd door Kaï-Khosroù van de Kaïanide-dynastie (de eerste Cyrus). We zien daar een aarden fort dat het werk is van Dârâ (Darius-Codoman), zoon (nakomeling) van Dârâb de Kaïanien (Darius-Nothus), en werd voltooid door zijn broer, Alexander de Griek (*). In ditzelfde fort werd een ander gebouwd door Bohâ-êd-dyn Hhaïder, van de Atabek-dynastie, Nouchteguyn Chyr-guyr, de Seldjoucide. Het heette het fort Hhaïderièh. De muren van Abher hebben vijfduizend vijfhonderd passen van circuit. De lucht is daar koud en we drinken het water van een rivier die de naam van deze stad draagt, ontspringt aan de grenzen van het grondgebied van Sultanièh, en wateren die van Kasbin. laat er veel tarwe zijn. We verzamelen ook fruit in grote hoeveelheden, maar weinig katoen. »(Nozahat-âl-qoloùb. - Beschrijving van Iraq-Adjémi, vertaling door M. Langlès).

(*) De oude Perzische schrijvers stelden hun nationale ijdelheid op hun gemak, in de veronderstelling dat Alexander de Grote de broer was van een ander bed van Darius, aan wie hij opnieuw Perzië vroeg als een erfstuk van de familie. "

---

op het hoogtepunt van een aanval, vergezeld van de meest gewelddadige hoofdpijn, waardoor ik te paard eruitzag als een dronken of slapende man, stopte ik voor het postkantoor in Kirva. Ik had hulp nodig om af te stijgen en de lagere hal van de tshaparkhaneh te bereiken, want ik werd overvallen door een algemene stijfheid en mijn zwakte liet me nauwelijks toe om te lopen. Als we midden in de zomer waren geweest, zou ik gemakkelijk in een zonnesteek hebben geloofd, ik voelde alle symptomen. Maar we waren nog maar aan het begin van de

lente, en de temperatuur op dat moment, vooral in het deel van Perzië waar ik doorheen ging, was zeker niet geschikt voor zonnebrand.

Ze haastten zich om mijn bed op te zetten, ik ging liggen en stapelde alles wat ik had aan dekens en kleren op me, om een transpiratie op te wekken die mij, in mijn onwetendheid of mijn instinct, het enige wenselijke leek. Ik bracht de hele avond en het grootste deel van de nacht door met het schudden van mijn koorts, met een paar, zij het zeer korte, momenten van opwinding en delirium. Ik dronk thee die tijdens deze reis mijn universele wondermiddel was, uitstekend in gezondheid, nog beter bij ziekte. Tegen de ochtend, voor zonsopgang, zag ik eindelijk dat zalige zweet dat ik redding had genoemd, openhartig en overvloedig naar buiten komen tijdens deze eindeloze aanval van tien uur die volgde op een vrij lange slaap.

Ik was dus ernstig ziek; Ik geloofde het in ieder geval en moest erover nadenken. Ik zag mezelf, net als Thévenot, precies in de buurt van deze Mianah die haar naam is vergeten en niet eens weet waar haar graf is; zoals hij geïsoleerd, zonder hulp, zonder dokter, in het midden

---

van een bevolking die op zijn minst onverschillig is, meer dan duizend mijlen van mijn land en mijn genegenheid! Dat waren de gedachten die me bedroefd maakten gedurende het kwartier dat volgde op mijn sluimeren, op zondag 29 april. Ik maakte gebruik van het respijt dat de koorts me bood om een brief te schrijven aan M. le Comte de Massignac, minister van Frankrijk in Teheran, aan wie ik werd aanbevolen, hem te smeken me een Europese of Perzische arts te sturen, of ik nu was. moest in Kirva blijven, of een terugval dwong me alsnog om onderweg te stoppen (1). Ik droeg Tatous, de intelligentste van mijn dienaren, en die me bovendien grote toewijding toonde, op om deze brief te dragen, er volledig van overtuigd dat hij al het nodige zou willen doen om zijn opdracht te vervullen. Toen ik dat had gedaan, voelde ik mezelf in volledige gemoedsrust, omdat ik ten opzichte van de mijne, binnen de grenzen van het mogelijke, had bereikt wat mij een plicht leek. Bovendien was ik niet alleen, ik had nog twee bedienden bij me, om nog maar te zwijgen van mijn reisgenoot, die, dacht ik, mij bij ernstige ziekte niet in de steek zouden laten.

Ik heb, net als iedereen, in een leven dat nog steeds kort is, een groot deel van de teleurstellingen gehad. Maar ik heb zelden zo'n terloopsheid gezien die mijn Perzische telegraafmedewerker in deze omstandigheid gebruikte. Hij wachtte dapper tot vier uur 's middags van die zondag, en liet me een gezicht zien dat zeker meer geïrriteerd was dan bedroefd, en niet.

(1) De lezer zal zich misschien herinneren wat ik schreef in hoofdstuk VIII van het vorige deel, dat wil zeggen dat mijn natie zonder diplomatieke agenten in Perzië, ik in Parijs een aanbeveling voor Franse agenten had verstrekt.

---

alleen deze middelmatige troostende woorden vinden om mij te troosten: Vooropgesteld dat het geen cholera is!

We doorkruisten inderdaad het deel van Perzië waar deze vreselijke ziekte endemisch schijnt te zijn geworden, en we hadden in Zendjân, en vooral in Sultanièh, gehoord van verschillende gevallen die onlangs door de dood werden gevolgd.

Nadat de koorts me rond twee uur had hervat, gecompliceerd door misselijkheid, die tot mijn grote opluchting een sterke afvoer van gal veroorzaakte, kon mijn man het niet langer uithouden en begon hij een echte toespraak tot mij, waarin hij al zijn retoriek, en waarvan

hier de samenvatting is: “ Ik zag er erg ziek uit. - Dat zou waarschijnlijk lang duren. - Aan de andere kant had hij grote haast en zijn afdeling eiste het.

Omdat hij geen dokter was, kon hij mij niet van dienst zijn door te blijven. - Het zou voor mij nuttiger zijn, eenmaal in Teheran, door mijn bediende te helpen mij te vinden en mij een dokter te sturen. Ik antwoordde. Het kostte hem niet langer om op zijn paard te stappen dat hij van tevoren had opgezadeld, en wel met zo'n haast dat hij zelfs de geringste dank vergat dat hij tot dusver op mijn eigen kosten algemeen aanvaard had. Ik zei dat meneer Charles Armeens was. Gelukkig zijn Armeniërs (ik heb hier ruimschoots bewijs van) niet allemaal zo. Het is zelfs onder hen een uitzondering die zich richt op het fenomeen van zo'n duidelijk egoïsme, zo naïef cynisch. Als ik slechte woorden gebruik, is dat omdat ik, toen ik in Teheran aankwam, ontdekte dat de steile vlucht van mijn droevige metgezel helemaal niet, zoals ik een moment had gedacht, te wijten was aan de angst om zijn plaats te verliezen door een langere vertraging, gezien het feit dat de Perzische regering haar zeldzaam tolereert

---

werknemers, maar de angst om het loonverlies als gevolg van de verlofsituatie met nog een paar dagen te zien voortduren; zonder afbreuk te doen aan de terreur die bij hem werd ingegeven door een cholera die ik gelukkig niet had.

Reizen is het beeld van het leven; na een teleurstelling, een gelukkige kans. Het geluk dat mij voor deze teleurstelling compenseerde, was de aankomst op de tshaparkhaneh, op de avond van diezelfde dag, van een hoge Italiaanse officier in dienst van Perzië, kolonel Andrini. Toen hij terugkeerde naar Teheran van een inspectie die hij zojuist in Ghilân had uitgevoerd, had hij vernomen dat er een Europeaan ziek was in Kirva, en hij had zich van zijn route afgewend om zijn diensten aan een landgenoot aan te bieden, omdat op deze afstand Europeanen hebben allemaal een en hetzelfde vaderland. Mijn toestand was enorm overdreven en ik zag bij zijn eerste woorden wat de gedachte was van mijn bedienden en van de postmeester, die hun zorg aan mij besteedden en de buitenwereld angsten hadden meegedeeld die ze mij natuurlijk niet in vertrouwen hadden genomen. .

Nadat hij zichzelf een naam had gegeven, en voordat ik hem zelfs maar mijn naam kon vertellen, nam hij mijn arm, voelde mijn pols lange tijd, legde toen zijn hand op mijn borst, kneep in mijn maag en maag, raakte me aan. Benen en voeten, en daarna keek me even in de ogen: "Maar," riep hij, "je hebt geen cholera!" - Ik hoop het. - Er werd mij verteld. Je hartslag loopt "een trotse galop; maar het is regelmatig, hoewel hectisch; de esto "mac is niet pijnlijk, de buik is niet opgeblazen", de ledematen zijn vochtig en heet; het oog is goed: " een choleric en je bent twee geweest, ik weet er alles van."

'Je hebt alleen maar koorts van vermoeidheid; ernstige koorts,

---

U betaalt uw eer. Het is niet 'ongestraft dat men hier zijn tien of twaalf competities per dag te paard doet', en dat in het slechtste seizoen en in het slechtste land voor een beginner; 'De lente is waardeloos op deze weg van plateaus en bergen waar' s middags de zon je verbrandt en waar 'de nacht bevroren is. Moraal is goed, is het niet? Geen “verdriet dus, geen nostalgie. Het dieet en de " kinine. Vul jezelf met kinine, en als je het braakmiddel hebt, verwijder dan de gal die je verstikt.

Men denkt dat deze taal vol zelfverzekerdheid en hartelijke vertrouwdheid welkom was. " Bedankt dokter. Vergeef me, kolonel, heel erg bedankt, 'zei ik, liefkozend de hand schuddend. Een paar woorden informeerden hem over mijn situatie als reiziger. Een zo begonnen kennis werd in enkele ogenblikken een wederzijdse vriendschap. Ik volgde twee

dagen. stap voor stap het regime dat kolonel Andrini mij had voorgeschreven en waarvan hij zelf de executie leidde, me behandelde als een vriend van twintig jaar en alle verveling verdreef door de originaliteit en het vuur van zijn gesprek, altijd vol interesse.

- de heer Andrini was verscheidene jaren in Perzië geweest, waar hij als Franse en Engelse officieren was aangesteld om de Perzische troepen te instrueren; maar hij ondervond dezelfde moeilijkheden die alle Europeanen tegenkwamen die zich wilden onderwerpen aan een te veeleisende discipline van van nature luie soldaten. Hoewel hij in hoog aanzien stond bij de sjah, die een verlichte prins is en zijn volk ver vooruit is, vond hij in de koninklijke entourage een oppositie en zelfs tegenslagen die soms niet nalaten te leiden.

---

onaangenaam zijn positie bij de rechtbank. Niettemin had hij zeer hoge vriendschappen en genoot hij een algemeen aanzien.

De kolonel gaf me twee hele dagen, en aangezien hij dinsdagavond zag dat mijn koorts afnam, bekende hij me pas toen hij met groot ongeduld in Teheran werd opgewacht. "Maar, voegde hij eraan toe, ik zou blijven als ik " nog steeds twijfel over je buurman en volledig " herstel: zodra ik je verlaat, is de " crisis voorbij. Maar pas op; reizen naar kleine " dagen; zet in plaats van kinine als suiker in " uw thee en koffie, en tot ziens, afscheid van Teheran. Woensdag had ik nog twee kleine aanvallen, maar op donderdag 3 mei, nadat ik, na een zeer goede nacht, de hele ochtend zonder de minste koorts had doorgebracht, beloofde ik mezelf 's avonds te vertrekken, zelfs als de dag aan het vallen was. einde, zoals ze was begonnen. De eetlust was teruggekeerd; Ik brak heel gewillig deze jonge gedwongen van vijf dagen. In de namiddag, om mijn kracht te testen, maakte ik een wandeling in Kirva en zelfs vrij ver het platteland in, wat mij perfect lukte.

Kirva wordt Kurvée genoemd op de prachtige Duitse kaart van Perzië, in verschillende bladen, gepubliceerd in Berlijn in 1841 (1). Het is maar een eenvoudig dorp, waarvan de huizen samensmelten met de rotsen die de rivier volgen en domineren. Verschillende zijn zelfs in de rots gegraven, onderaan of bovenaan, en we zouden ze meenemen,

(i) Atlas von Vorder-Asien. Berlijn, Verlag von G. Reimer.

---

volgens hun positie, voor zoveel holen of adelaarsnesten. De straten of liever de steegjes die deze bijzondere woningen scheiden, werden ook in deze rots beoefend, waarvan men zou zeggen dat ze niet door de top en de hamer waren gesneden, maar versleten door de voortdurende passage van de mensen en de dieren. Aan de rechterkant en aan de linkerkant zijn er alleen tuinen en boomgaarden die worden bewaterd door de mooie rivier van Abher die de hele weg tot nabij Kasbin bemest. De perzikbomen, appelbomen, perenbomen en abrikozen, die al in bloei stonden, parfumeerden de lucht en verrukten de aanblik. Voorbij de rivier strekken zich uitgestrekte weilanden uit, afgewisseld door gecultiveerd land dat ploegers aan het draaien waren met een ploeg van een heel bijzonder systeem. Het bestaat uit een lange houten tong, waaraan is vastgemaakt en een scherpe hoek vormt in de richting van de tractie, een ander stuk hout dat is gezaagd tot een punt dat de groef volgt; de ploeger dirigeert door middel van een handgreep deze trekstang die wordt voortgetrokken door twee ossen: gezeten op het juk, is een kleine jongen, gewapend met een stok, die de ossen leidt terwijl hij zingt en zwaait, om ze te animeren, soms op rechts, soms links, met gracieus gemak.

Toen de nacht was gekomen zonder de minste koorts, vertrok ik, rekenend op de maan, die toen in volle gang was. Ik voorspelde minder vermoeidheid van deze nachtelijke fase. Maar

na de eerste farsagh grepen grote wolken, voortgedreven door de noordoostenwind, al snel het uitspansel; de duisternis werd zodanig dat het moeilijk werd de weg te herkennen. Na anderhalf uur lopen kwam de maan eindelijk weer tevoorschijn en al snel leek de lucht volkomen helder. Echter

---

de wind (het was degene die in alle seizoenen de kou brengt) bleef waaien en bevroor mijn handen en voeten, wat me, toen ik uit mijn ongesteldheid kwam, me steeds zorgen baarde.

Deze hele reis, in het licht van een schitterende maan, was heel schilderachtig. We volgen bijna continu de rivier de Abher, waarvan de oevers opmerkelijk gecultiveerd zijn. De linkerkant, waar onze weg reisde, is slechts een opeenvolging van heuvels en kleine vlaktes waarin we verschillende van deze kunstmatige heuvels tegenkomen die andere reizigers hebben opgemerkt en voor mij beschreven. Deze hopen aarde, een soort regelmatig gevormde tumulus, worden in het land teephs genoemd. De verklaring die voor hen wordt gegeven, en wat mij het meest aannemelijk lijkt, is dat ze ooit werden gebruikt ter ondersteuning van de altaren van de Guèbres, waarop deze vuuraanbidders hun ceremonies uitvoerden. Anderen zien ze als militaire posten, meer bedoeld om de vijand te observeren dan om de minste weerstand te weerstaan. Langs de weg kwam men soms grote kuddes schapen tegen die in afwachting van het daglicht sliepen in de rijke weilanden waar ze de hele lente werden achtergelaten. De waakhonden kwamen huilend aan onze voeten en vielen ons aan als een bende wolven. Toen we uit een kleine kloof kwamen en ons in de vlakte bevonden, staken we een klein dorp over waar de troep honden die we 's nachts loslieten ons ook begroette met woedend geblaf en ons lange tijd volgden, achter ons aan huilend. Tot slot, in de ochtend, en voor dag en dauw bereikten we het de tshaparkhaneh van Siadoun, anderen noemen

---

Siadèh of biadevyn. De regen was de dag ervoor overvloedig gevallen en de modder was zodanig in het deel van de weg dat de hoofdstraat van Siadoun vormt, dat we met behulp van de duisternis alle moeite van de wereld hadden om ons ervan te bevrijden. .

Ik kon niet wachten om bij Kasbin te komen, dat was maar vijf uur lopen. Ik stelde me tevreden met een paar momenten van slaap, of liever rust, want ik kon nauwelijks wegdommelen in het postkantoor in Siadoun; waarna ik een korte wandeling te voet heb gemaakt in het dorp, dat opmerkelijk gelegen is op een hooggelegen gebied doorkruist door overvloedige beekjes, en waar alles, huizen, tuinen en boomgaarden, een groot gemak aankondigt. Het was op het platteland van Siadoun dat ik voor het eerst in Perzië een echte kudde ossen en vaarzen zag; het was zeer talrijk, maar bijna geheel samengesteld uit dieren van een kleine soort, die echter, naar behoren vetgemest, niet toelaten voldoende goed vlees te leveren. Een bijzonderheid die me in Siadoun erg opviel, is dat de meeste vrouwen door de straten en paden gaan zonder in het minst gesluierd te zijn, waardoor ik vrijuit kon kijken naar een aantal mooie soorten jonge mensen. Vrouwen en jonge meisjes wier gezichten altijd onderscheiden, werden verder versterkt door attitudes en een wandeling vol echte adel. Om acht uur hervatte ik mijn reis en het duurde niet lang voordat ik de grote vlakte van Kasbin binnenging, waar ik merkbaar naar het noordoosten ging, wat me weghaalde van de rivier de Abher.

In het verleden, dat wil zeggen nog steeds tegen het einde van de vorige eeuw, toen Teheran nog niet definitief was vervangen

---

geplaatst in Isfahan, verlieten de reizigers die naar deze laatste hoofdstad van Perzië gingen de weg die ik naar Abher reisde en daalden meer direct naar het zuiden om via Sava de stad Kum te bereiken, het punt waar we vandaag samenkomen met de oude weg naar Isfahan. Het is deze directe route die Chardin en Tavernier beschreven, waarbij ze Kasbin aan hun linkerhand lieten, terwijl MM. Brugsch, Flandin en Coste gingen, net als ik, pas naar Isfahan nadat ze Kasbin en Teheran hadden bezocht.

Ik zal, in navolging van hun voorbeeld, de schoonheid prijzen van deze vlakte van verschillende competities, volledig gecultiveerd en perfect bewaterd, die in overvloed katoen en wijnstokken produceert, evenals een enorme hoeveelheid meloenen die bekend staan om hun kwaliteit; ook de druiven die daar worden geplukt genieten dezelfde welverdiende reputatie. In alle richtingen ziet men talrijke dorpen waarvan de huizen, zorgvuldig witgekalkt, in een groene omgeving lijken. Het hele land is erg bevolkt; het is een omstandigheid die de reiziger treft, die gewend is in dit zeer verarmde Perzië zoveel verlaten en onontgonnen landen tegen te komen. Maar wat mijn plezier bedierf, was de aanhoudendheid en het geweld van deze ijzige wind die ons geen genade had geschonken sinds Kirva, en die me nu echt leed bezorgde, hoewel de zon scheen al hoog in de lucht, en ondanks de toevoeging van een winteroverjas die ik in Siadoun had aangetrokken. Ik had er spijt van dat ik was vertrokken; maar de hoop spoedig in een grote stad aan te komen waar ik zowel rust als hulp zou vinden, deed me resoluut de twee farsaghs beginnen die nog moesten worden overgestoken voordat ik Kasbin bereikte.

Net als bij het naderen van Tabriz, merkte ik een toenemende animatie op de weg op, en het komen en gaan vertoonde een Perzisch karakter dat veel duidelijker was dan alles wat ik tot dan toe had gezien. Het hele land dat ik net had doorkruist, een soort tussenmars tussen de Russische bezittingen, Turkije en het echte Perzië, wordt bezet door een bevolking die zo sterk gemengd is van Tataren, Mongolen, Turkomanen en zelfs Turken, dat de taal het voelt. , en het is evenveel Turks als Perzisch dat men in heel Aderbeicljân en in het noordelijke deel van Irak-Adjemi spreekt. Ik was nog op de afstand van een farsagh toen de zon, enige tijd verborgen door een dik gordijn van wolken, plotseling weer verscheen, Kasbin verlichtte als door een van die shots van elektrisch licht die we met zoveel succes oefenen. In het theater, en ik zag zijn koepels en minaretten schijnen, verzilverd door de witte stralen van deze atmosfeer die zo zuiver is in de lente. Nadat ik een paar momenten aan dit opvallende schouwspel had besteed, nam ik er met veel plezier bij elke stap over na wat mij door de weg werd aangeboden. Van afstand tot afstand zag men aan de rand van het pad fonteinen gebouwd in steen, in de vorm van een grote nis, waaromheen verschillende Perzen waren gegroepeerd, sommigen bezig hun dorst te lessen in het kleine bassin dat een dun netje ontvangt. Water, en de anderen, gehurkt, ernstig hun kaliân rokend terwijl ze onder elkaar babbelden. Een bijzondere ontmoeting was die van een tiental soldaten, gezeten op grote ezels, zeer goed uitgerust, die niets hadden van de zielige uitdrukking van onze onooglijke ezels. Om het enthousiasme en de vreugde te zien die deze cavalcade bezielde, allemaal bestaande uit zeer jonge mensen, was het gemakkelijk

---

om te concluderen dat dit puur plezier was, wat bovendien voldoende werd verklaard door de keuze van de monturen. Honderd passen verder ontmoette ik een andere groep fijne en voornaam uitziende ruiters, maar deze zaten op zeer fijne paarden die ze met opmerkelijk gemak hanteerden. Het was bijna middag en de meeste voorbijgangers kwamen terug uit de stad; Het waren meestal boeren, mannen en vrouwen, die hun lege manden van de bazaar brachten die ze elke ochtend bevoorraadden. Maar hier zijn bijna alle vrouwen zorgvuldig

gesluierd; alleen op het platteland en in geïsoleerde dorpen krijgen ze meer vrijheid. In mijn haast om Kasbin te bereiken, vertraagde een klein incident mijn wandeling. Een van de bagagepaarden had moeite om te volgen; de chauffeur die zijn tempo wilde forceren, struikelde en rolde zwaar met zijn lading die voornamelijk bestond uit kookgerei, borden, bestek dat men verplicht mee moet nemen, de posthuizen bieden er geen. Ze zetten het arme beest op zijn poten, dat gelukkig niet gewond was geraakt; maar het was niet zonder schade voor mijn materiaal, een klein ongelukje dat het gemakkelijk te repareren was in Kasbin, waar we een kwartier later aankwamen, door de prachtige deur van Tabriz.

Deze deur is in de puurste en meest gracieuze Perzische stijl en geeft het meest charmante effect met zijn bekleding in kleine witte en blauwe steentjes, zijn zeer koket omlijste nissen en zijn ornamenten die opfokpaarden voorstellen. Eenmaal binnen kon ik herkennen dat Kasbinianen niet gewend zijn door Europeanen bezocht te worden. Ze renden naar toe

---

terrassen die de huizen sieren, met alle tekenen van verbazing, en kinderen van alle leeftijden die zich op de borstweringen opstelden, wezen naar mij en groetten me onherbergzaam met het bijnaam hond, wel vanwege een ongelovige zoals ik. Maar deze welkome onbeleefdheid duurde niet lang en hield geheel op na het passeren van de eerste huizen van de buitenwijk, die slechts een groep kleine straatjes is die soms een vrij groot kruispunt vormen, waar men fonteinen van een constructie ontmoet die allemaal origineel zijn. Kasbin heeft geen bronnen of stromend water, en het is geleverd door de aanleg van waterreservoirs. Degenen die mijn aandacht trokken, op weg naar het postkantoor waar ik van plan was om te schuilen, worden regelmatig bekroond door een klein gebouw met aan de openbare weg een vrij sierlijke gevel, soms met geschilderde of gebeeldhouwde voorstellingen van de meest barokke. In het midden is een deur waar een trap begint waarlangs men een min of meer groot aantal treden afdaalt, afhankelijk van de diepte van het water dat de voet van de trap baadt, altijd fris en helder als kristal.

Pas na vele omwegen en nadat ik meer dan de helft van de stad had doorkruist, kwam ik aan bij de tshaparkhaneh waar mijn trouwe Tatous me opwachtte die, door zijn activiteit en zijn intelligentie, het vertrouwen had gerechtvaardigd dat ik had gesteld. hem. Hij bracht mij een dokter die mij was gestuurd door M. le Comte de Massignac, met een zeer beminnelijke brief die mij een voorproefje gaf van de voortreffelijke hoffelijkheid van deze waardige vertegenwoordiger van Frankrijk. De graaf vertelde me dat, aangezien het voor mij onmogelijk was om een Europese arts te vinden, de enige die bestond, werd toegewezen aan de

---

dienst van de sjah, verwees hij naar mij een Perzische arts, die had gestudeerd aan de Faculteit der Geneeskunde in Parijs. Mirza-CheickDjellal, de dokter in kwestie, was een charmante man, volledig bekend met de Europese gebruiken, die enige tijd in Frankrijk had doorgebracht, wiens taal hij vloeiend sprak. Hoewel ik nog steeds erg zwak was, stelde hij me volledig gerust wat mijn toestand betreft, zoals kolonel Andrini had gedaan, en hij beschuldigde het ook van mijn grote vermoeidheid en de plotselinge temperatuurschommelingen die ik op dat moment had gehad. Tiflis.

Deze uitstekende Mirza behaagde me vanaf het begin door zijn mengeling van goede aard en intelligentie, en ik was verheugd te horen dat hij zich volledig tot mijn beschikking stelde tot mijn aankomst in Teheran, althans voor het genoegen als zijn prettige gesprek mij beloofde, alleen vanwege de mogelijke bronnen die ik, indien nodig, in zijn praktijk had kunnen vinden in plaats van in zijn vrij korte wetenschap. De belangrijkste remedie die hij mij voorschreef,

was een vierdaagse rust in Kasbin, en ik maakte van de gelegenheid gebruik om deze stad, die op haar beurt, net als Tabriz en Sultanièh, de hoofdstad van Perzië in al zijn details te bestuderen.

Het posthuis waar ik verbleef, gelegen achter de tuinen van het paleis van de koning, dat momenteel onbewoond is, is erg ruim en oneindig veel groter dan de tshaparkhanehs die je langs de weg tegenkomt. Het wordt bekroond door een prachtig terras, vanwaar ik uitzicht had op de koninklijke tuinen, waardoor ik er 's avonds aangenaam kon afkoelen, zonder door de straten te hoeven rennen, die ook slecht verlicht zijn. Dan die van elke andere Perzische stad, waar we qua openbare verlichting nog niet eens in de kinderschoenen staan van de kunst. Het koninklijk paleis wordt bewaakt door

---

een compagnie soldaten, en elke avond, op een van de terrassen, wordt de militaire terugtocht geblazen met enorme trompetten ondersteund door jonge jongens, terwijl de muzikanten, met veel longen, deze gigantische instrumenten laten klinken. Deze koninklijke retraite is een voorrecht en een eer, die in Kasbin bewaard is gebleven vanwege zijn voormalige status als hoofdstad.

In de zeventiende eeuw telde Kasbin meer dan honderdduizend zielen. Tegenwoordig heeft het hoogstens veertigduizend inwoners. De stad rijst op aan het einde van de uitgestrekte vlakte die ik had doorkruist om daar aan te komen, en waarvan het hele deel van het noordwesten wordt beschut door de Elbourz, die slechts drie mijlen ver van Kasbin ligt. De grote ketting met deze naam omcirkelt op afstand de zuidelijke boog van een cirkel die wordt getrokken door de oever van de Kaspische Zee, en omsluit zo, tussen de bergen en de zee, dit lager gelegen land dat Mazendéran, Tabaristan en een deel van Ghîlan vormt. Hoewel vaak bedekt met sneeuw, geven de hoge toppen van Elbourz, die de stad met de wind van het noorden garanderen, een hogere temperatuur dan die van andere landen die verder naar het zuiden liggen; maar de nachten, zelfs in de zomer, zijn daar erg koel vanwege de breedtegraad en de relatief hoge ligging.

De stad, die veel langer is dan breed, ontwikkelt zich noord en zuid. Het is op dit laatste punt dat we het naderen als we vanuit Tabriz komen. Chardin spreekt over zijn oude muur als volledig in puin, waardoor hij zegt dat Kasbin een stad is die aan alle kanten open is. »Sindsdien, en ik kan niet zeggen op welke datum, deze constructie is opgetrokken of vervangen, is sindsdien ongetwijfeld een muur die

---

de stad aan alle kanten, systematisch bekleed met torens met kantelen. De eerste straten die je tegenkomt bij het binnenkomen zijn smal en smerig, maar de rijstroken worden dan breder in proporties die zelden worden aangeboden door Perzische steden. De mooiste, meer een boulevard en zelfs een plein dan een straat, is ruim een halve kilometer lang en bijna 150 meter breed. Het is volledig beplant met afwisselend platanen en platanen die een grote frisheid verspreiden, versterkt door de kunstmatige beekjes die aan elke kant zijn gecreëerd. Deze prachtige promenade, die me meerdere keren per dag aantrok en die 's avonds de ontmoetingsplaats voor de hele bevolking wordt, wordt begrensd door elegante huizen, waarvan sommige rijkelijk gevulde winkels bevatten. Aan beide uiteinden bevinden zich twee monumentale poorten: de ene vormt de ingang van een grote moskee en de andere leidt naar het paleis dat bekend staat als het Koningspaleis. Dat laatste is erg nieuwsgierig. Er zijn doorboorde openingen in de vorm van ramen, afgesloten met een stenen traliewerk, artistiek uitgesneden, dat afsteekt tegen de azuurblauwe lucht; de lege delen zijn versierd met figuren van een uniforme azuurblauwe tint, die melkblauw genoemd mag worden.

Voordat ik verder ga in de beschrijving van Kasbin, moet ik iets zeggen over zijn afkomst en zijn verleden.

Ik verwijs naar Chardin voor de details van het eerste van deze artikelen, dat bovendien nogal verwarrend is, zelfs in zijn presentatie, ondanks zijn pogingen om het duidelijk te maken. Volgens de tradities die hij rapporteert, dateert de stichting van de stad uit de hoogste oudheid; het is bovendien, zoals we hebben kunnen waarnemen, de pretentie van alle grote steden van Perzië.

Volgens sommigen is Kasbin de oude Arsacia van de Parthen;

---

volgens anderen, de Casbira van Strabo; anderen geven hem nog steeds als oprichter Châpoùr (Sapor Ier), zoon van Ardschir-Babgan (Artaxercès, de Sassanid). Het lijkt erop dat ze toen tevreden waren met het bouwen van een versterkt kasteel op de plaats waar het koninklijke plein is, waarrond drie verschillende steden waren gegroepeerd, die de luitenants van de eerste Kalifes, veroveraars van Perzië, in een en dezelfde zwangere hadden opgenomen. Het is vooral aan Haroun-alRaschid dat we de belangrijkste werken toeschrijven die het belang van Kasbin hebben vergroot, en die alleen werden voltooid door Mouça, de zoon van Nufa, die, nadat hij het gezag van kalief Moktader-Billah had geschud en de soevereine autoriteit in Perzië, had de muren, vestingwerken en monumenten van de nieuwe stad voltooid en gaf het de naam Kasbin of Kcizvin. "In feite", voegt Chardin eraan toe, "spreken we deze naam soms uit met b, soms met r, van een woord dat straf of straf betekent, omdat Mouça alle geweldige mensen die hij wilde straffen gevangen had gehouden in het kasteel: we geven een andere reden. voor deze denominatie, namelijk dat deze stad een ballingsoord was (i).

Hoe het ook zij, Kasbin was na verschillende fortuinen, na twee aardbevingen in het bijzonder in de loop van de elfde en twaalfde eeuw te hebben doorstaan, een zeer grote stad geworden, toen de eerste prinsen van de Sophis-dynastie het kapitaal overnamen.

Ik noemde in het vorige hoofdstuk de omstandigheden die de eerste van de Sophi's, Ismaël, tijdens zijn strijd met de Turkse legers ertoe brachten de koninklijke residentie, die hij eerst had vastgesteld, naar Kasbin te vervoeren.

(i; Voyages of Chardin, t.II, p.397.

Tabriz. Deze laatste stad, die verschillende keren werd ingenomen en heroverd, leek de inzet te zijn van deze seculiere strijd, die tussen de twee moslimmachten werd voortgezet met een vurigheid die alleen kan worden verklaard door sektarische haat. De zoon van Ismaël Sophi, Châh-Tliamasp, worstelde met dezelfde strijd waarvan Aderbeidjân meestal het toneel was, vestigde zich definitief in Kasbin, de belangrijkste stad van Irak-Adjemi, want Sultanièh was verwoest, Isfahan was nog niet geboren in politiek belang, en Teheran bestond nauwelijks. Sultanièh had een eeuw geregeerd, de veertiende; Tabriz, die in de tweede helft van de dertiende eeuw de koninklijke stad was geweest onder de afstammelingen van Genghis-Khan, werd zo gedurende de vijftiende eeuw, onder de Turkomanen van de Black Sheep en de White Sheep; Kasbin had de zestiende eeuw tot zijn lot, en het was in zijn schoot dat de Sophis-dynastie werd versterkt in de persoon van zijn eerste prinsen, tot Abbas-le-Grand, die het onteigende het voor een nieuwe hoofdstad.

De regering van de eerste zes opvolgers van Ismaël die in Kasbin regeerden, omvat slechts een periode van drieënzestig jaar, van 1523 tot 1586, de tijd van de toetreding van Abbas, en in deze periode alleen de regering van Châh-Tamasp, telt voor tweeënvijftig jaar. De vier prinsen die tussen hem en Châh-Abbas staan, delen de andere tien jaar, rijk aan

meningsverschillen en misdaden die het bestaan kenmerkten van de meeste van de onwaardige afstammelingen van de wijze en menselijke Ismaël-Sophi.

Châh-Thamasp, stervend in 1575, vergiftigd door een van zijn vrouwen, die de bloederige

---

geschiedenis van zijn ras, had ingesteld voor erfgenaam HaïderMirza, zijn vijfde zoon en zijn favoriet. Hij leefde amper een jaar, vermoord door de volgelingen van Ismaël, de vierde zoon van Thamasp. Om zichzelf te consolideren op de troon, Châh-Ismaël II, is het de naam die hij aannam, alle belangrijkste vrienden van de overleden prins zonder genade liet sterven, maar op zijn beurt, vijftien maanden later, in 1577, kwam hij om door het gif. , toen hij het bevel gaf om zijn oudere broer, Mohamet-Mirza, te doden, evenals de laatste zoon van deze, nog een kind, en die Abbas-le-Grand zou worden.

Deze zelfde oudste zoon van Châh-Thamasp, gekozen om Ismaël te vervangen, regeerde acht jaar in Kasbin, onder de titel van ChâhMohamet-Khodah-Bendeh (slaaf van God), een titel die al werd gedragen door de stichter van Sultanièh. Mohamet was minder bloeddorstig dan zijn broer. Bijna blind, traag, onbekwaam, helemaal tot zijn genoegens, werd zijn regering alleen gekenmerkt door een reeks opstanden, waarvan de ernstigste die van Abbas, zijn derde zoon, was. Walgelijk van macht, stond Mohamet rond 1584 zijn kroon af aan zijn oudste zoon, ChâhHamzeh, die hem maar een paar maanden vasthield, vermoord door een eunuch gewonnen door zijn tweede broer, Ismaël, die de naam Châh-Ismaël III aannam. De laatste regeerde zelfs nog korter, bijna onmiddellijk afgeslacht door een van zijn dienaren, op instigatie van de gouverneur van Abbas, om, zo wordt gezegd, een dergelijk lot te voorkomen dat Ismaël aan het voorbereiden was voor deze jonge prins. Abbas, die het bevel voerde over een leger in Khorassan, waar hij werd ingekwartierd, haastte zich onmiddellijk naar Kasbin, met een deel van zijn troepen, en werd daar tot koning uitgeroepen temidden van de vreugde van een vermoeide en verontwaardigde bevolking van zo'n bloedige anarchie.

De regering van Abbas-le-Grand behoort bijna volledig toe

---

betrekking op de geschiedenis van Isfahan. Wanneer besloot deze prins zijn laatste verblijfplaats naar deze stad te verhuizen? Chardin, die het volgens mij te vroeg lijkt te plaatsen, lost het op in het eerste jaar van zijn regering. Wat de redenen betreft, geeft dezelfde reiziger verschillende, zeer nieuwe tradities weer, omdat hij de plaats pas vijfenveertig jaar na de dood van koning Abbas bezocht. Hier is hoe hij het verwoordt : “ Er worden verschillende redenen aangevoerd voor deze verandering (van verblijfplaats). Sommigen schrijven het toe aan de sfeer van Kasbin, die de koning, zo zeggen ze, niet goed vond; anderen verzekeren hem dat hij doodsbang was voor wat de astrologen hem vertelden, dat de sterren hem met veel tegenslagen bedreigden als hij in deze stad bleef; anderen willen dat hij het doet om zijn plan om een nieuwe stad te bouwen beter uit te voeren, omdat ze zich realiseerden dat het een zekerder middel was om zijn geheugen te bestendigen dan alle grote acties die hij deed. Maar wat waarschijnlijker is, is wat ik heb horen zeggen tegen een heer die zeer geliefd was bij deze grote koning, dan zodra hij het plan had bedacht van de grote veroveringen die hij zo glorieus uitvoerde naar 'Oosten en naar het Zuiden'. hij verliet Kasbin voor Isfahan, om dichter bij de landen te zijn die hij wilde veroveren (i).

Het verblijf van de eerste Sophis heeft sporen nagelaten in Kasbin. Ze hadden er plezier in het te verfraaien, en toen Shah-Abbas het verliet, ontbrak het aan niets van wat een

(i) Reizen, t. II, p. 399

---

hoofdstad, paleizen, tempels, bazaars, ruime pleinen, instellingen voor openbaar onderwijs, omdat deze stad te allen tijde wordt genoemd als een van de meest geleerde van Perzië. Tegenwoordig is deze pracht sterk verminderd.

In Kasbin komen we echter minder ruïnes tegen dan in de andere steden die we zojuist hebben bezocht, Tabriz, Zendjân, Sultanièh. Dit komt ongetwijfeld omdat, zoals we het zien, de stad werd gebouwd of herbouwd na de grote Mongoolse-Tataarse invasies en dat het, aan de andere kant, verder op Perzisch grondgebied lag, minder te lijden had van de verwoestingen van de Turken. , en dat ten slotte, verder van het vulkanische centrum dat Aderbeidjân werkt, het slechts lichte aardse hersenschuddingen hoefde te ondergaan, vergeleken met die waarvan vooral Tabriz het slachtoffer was.

Kasbin biedt geen echt oud monument, behalve misschien de moskee genaamd Mesdjeddja-M'i, dat wil zeggen "Moskee van de Congregatie."

Het is ongetwijfeld degene waarvan Hhamd-Oullah spreekt als bestaande in zijn tijd, wat, zoals we weten, in de eerste helft van de veertiende eeuw betekent, en die hij geeft voor een constructie van verschillende tijdperken, waaraan verschillende prinsen en rijken individuen hadden bijgedragen.

Een moskee van grotere afmetingen is degene die we zien aan het einde van de grote promenade waarover ik heb gesproken en die uitkijkt op het paleis van de koning. Shah-Ismaël, de eerste Sophi, had de basis gelegd; zijn zoon, Châh-Thamasp, had het voltooid, en vandaar de naam AfesdJed-Châh of Koninklijke Moskee. Ondanks zijn titel en in de staat van verwaarlozing waarin hij wordt aangetroffen, zal ik niets meer zeggen over deze tempel die verre van gelijk is aan die van

---

Tabriz en Sultanièh, reeds beschreven, evenals anderen die later onze aandacht zullen trekken. Desalniettemin is de gevel erg mooi.

Het Koninklijk Paleis, gelegen aan het andere einde van de grote boulevard, werd gebouwd door dezelfde Châh-Thamasp, volgens een plan dat volgens Chardin hem een Turkse architect verschafte; hetzelfde voegt eraan toe dat Abbas-le-Grand het verbouwde door het veel te vergroten, en dat het zeven deuren had, waarvan de belangrijkste A 'âly qudpy of' de hoge, hoge deur 'heette, op het fronton een inscriptie in letters vertoonde van goud, nu gewist, opgevat in deze termen: " Moge deze 'zegevierende deur altijd openstaan voor geluk', krachtens de belijdenis die we doen, " dat er geen andere God is dan God. Ik kan niets zeggen over het paleis, dat ik niet mocht betreden. Het dient als residentie voor de jongere broer van de koning, die het bevel voert over Kasbin en de regering met die naam. Maar de prins bezet slechts het kleinste deel en de rest is in de meest complete verlatenheid. Het hele gebouw komt niet overeen met de schoonheid van de ingang.

Wat altijd mooi en echt opmerkelijk is, zijn de paleistuinen, die zorgvuldig worden onderhouden en die bijna allemaal zijn gereserveerd voor het publiek.

(1) TédoÙyn, of Verzameling van verhalen over Kaswin, door Aboùlqàcem, die leefde aan het begin van de elfde eeuw. (Aantekeningen van Langlès.)

Mirza-Cheick-Djellal stelde me op een middag voor om daar thee te gaan drinken met een paar vrienden die hij in Kasbin had. We brachten er verscheidene uren door, zittend in Perzische stijl of liggend op tapijten die dik gras bedekten, in de schaduw van zeer hoge populieren en grote platanen. Het weer was schitterend; de dag was heet geweest, zoals het

bijna altijd is in Kasbin vanaf de lente, maar men genoot onder deze bomen, al bedekt met hun eerste bladeren, van een heerlijke frisheid.

Zoals alle steden van Perzië heeft Kasbin bazaars en karavanserais, natuurlijk goed gevallen, aangezien de stad, die haar politieke belang verloor, ook het commerciële belang verloor dat eraan werd toegeschreven door oude reizigers. Ik heb daar niet meer die Koninklijke Hôtellerie gevonden waarover Chardin spreekt, waarheen twee straten met winkels vol met de meest kostbare goederen leidden, en die de reizigers gratis zijn tweehonderdvijftig kamers aanbood, gerangschikt rond een binnenplaats die was aangelegd. met bomen en met in het midden een enorm bassin met zuiver water voor hun gebruik. De bazaars zijn ruim en goed gebouwd; er zijn echter veel onbewoonde delen en veel lege winkels, wat een duidelijk bewijs is van een opmerkelijke achteruitgang van de lokale handel. Kasbin vervaardigt echter nog steeds twee dingen die hem sinds onheuglijke tijden een goede naam gaven: de wapens met bladen en alle soorten koperen voorwerpen. Terwijl ik door de grote bazaar liep, zag ik arbeiders aan het werk die bezig waren met het afwerken, repousseren, prachtige vazen van enorme afmetingen en versierd met geweldige kunst en smaak. Toen ik daar wegkwam, bracht ik een heel uur door

---

in de kleine bazaar die we naast de deur zien, en dat is een echt rariteitenmuseum, of liever een snuisterijwinkel waar ik een paar gelukkige aankopen heb gedaan. Om dit artikel af te sluiten wil ik een zeer fraaie karavanserai noemen die pas vijftien jaar geleden is gebouwd; de bovenkanten van de deuren zijn versierd met schilderijen die niet zonder verdienste zijn voor Perzische schilderijen. In het midden van de binnenplaats is een groot bassin gegraven, gevoed door water uit een put die in de buurt is.

Ik heb al een woord gezegd over de stortbakken waar het drinkwater wordt opgevangen dat nodig is voor de behoeften van de bewoners. Ze komen op veel plaatsen in de stad voor. Ze hebben niet allemaal het monumentale aspect van degene die bij mijn binnenkomst mijn aandacht hadden getrokken, maar ze zijn allemaal vakkundig gerangschikt, bedekt met dikke gewelven die het water koel houden, en sommige zijn bedekt met meer koepels of minder versierd. Deze grote ondergrondse reservoirs worden bevoorraad door middel van de talrijke bronnen die ontdekt zijn aan de voet van de Elbourz, en die een oneindig aantal kleine kanalen de stad binnen brengen. Een deel van dit water wordt opgeofferd voor de meest urgente wegbehoeften en vooral voor de bediening van de centrale boulevard. Kasbin heeft in feite een zeer groot gebrek, het heeft geen rivier en wordt alleen doorkruist door een magere stroom, volkomen onvoldoende voor het schoonmaken van de stad, die verre van wordt aanbevolen vanwege de netheid ervan.

Hoewel Kasbin zijn titel van hoofdstad heeft verloren, heeft hij vaak gediend als tijdelijke verblijfplaats voor Perzische heersers. Ze gingen er op vakantie om te genieten van de schoonheid van het klimaat en de netheid van de lucht. Even mooi-

---

vele vooraanstaande personen en hoogwaardigheidsbeklederes van het hof hebben er op verschillende tijdstippen prachtige huizen gebouwd, waarvan sommige het uiterlijk hebben van paleizen, die in het verleden met grote zorg werden onderhouden, maar die op dit moment buitengewoon verwaarloosd zijn. Hetzelfde geldt voor het paviljoen dat Nadir-Chah daar in de vorige eeuw had gebouwd, een eenvoudige maar elegante constructie die nog steeds zijn naam draagt.

Kasbin, zei ik, werd altijd beschouwd als een van de meest geletterde steden in Perzië. Verschillende beroemde schrijvers hebben daar het levenslicht gezien. Onder de ouden wil ik

alleen de namen herinneren van de meest illustere fabeldichter Lockman, van Hhamd-Oullah, de zo complete en exacte geograaf van Perzië van vijfhonderd jaar geleden, tot wie ik vaak een beroep doe, en Aboùl-qacèm-elRafeï , de hierboven aangehaalde auteur van een werk over Kasbin zelf, dat een verzameling zinnen en beslissingen bevat die aan Mohammed worden toegeschreven. Maar deze stad was bovenal een van de centra van de Perzische filosofie die ik in een volgend hoofdstuk zal kunnen belichten. Ik zal hier niet de lijst geven van de geleerde professoren, althans als zodanig erkend, die slechts twee eeuwen lang op hun scholen een woord hebben laten horen dat gretig verzameld werd door een menigte toehoorders. Ik zal me tevreden stellen met het citeren, aan het einde van de vorige eeuw, van Moulla Agay, de ingenieuze commentator van de leer van de Suffi's; aan het begin ervan, de metafysicus Aga-Séyd-Gaswam, in hoog aanzien bij koning Feth-Ali-Châh, en, bijna vandaag, Moulla-Jousèf en Aga-Riza-Kouli, die hebben gehandhaafd wat men kan noemen, zonder al te veel zwellend de uitdrukking, de filosofische school van Kasbin. Wij ontwerpen

---

onder de naam Madrasseh, wat vertaald kan worden met het woord Colleges, de instellingen, gewoonlijk gelegen in de bijgebouwen van de moskeeën, waar de Perzische jeugd het hoge onderwijs ontvangt. Maar ook daar wordt decadentie gevoeld, en de grote Madrasseh, deze Kasbin-academie waarover Chardin spreekt, is vandaag niets meer dan een ruïne.

Toen ik het bezocht, trok mijn nieuwsgierigheid bijna een heel slechte mening van het moslimfanatisme, dat me al heel slecht had ontvangen toen ik de stad binnenkwam.

Ik ging daarheen in het gezelschap van Mirza, zeer tolerant van karakter, maar niettemin een goede mohammedaan en daar bekend om. Sommige mensen kwamen naar me toe met hun eeuwige bijnaam Dog, wat voor hen alles zegt, vanwege hun afschuw voor honden, wiens enige aanraking de grootste verontreiniging is. We wennen aan alles en ik zette mijn inspectie voort zonder me zorgen te maken over de beledigingen van mijn blaffers. Nieuwkomers sloten zich bij de eerste groep aan en het was toen een echte verontwaardiging. Ik ben nog niet verhuisd. Maar al snel moest ik me terugtrekken en zag ik andere chirurgen aan komen rennen, gewapend met stokken, die me eerst aanvielen met stenen, wat me gelukkig geen pijn deed, noch de uitstekende Mirza, die tevergeefs probeerde deze gekken te laten luisteren. reden en om hen te kalmeren, en zou, net als ik, onvermijdelijk verbluft zijn geweest als ik niet had ingestemd om deze Madrasseh te verlaten, die vandaag niet erg academisch is, en die de inwoners van Kasbin ongetwijfeld vasthouden aan een heilige plaats die gelijk is aan hun moskeeën .

Bij het vertellen van dit nogal jammerlijke avontuur, word ik gegrepen door een echt gevoel van afgunst voor reizigers voor wie alles slaagt om hun nieuwsgierigheid te bevredigen.

De heer Eugène Flandin lijkt mij een van hen te zijn geweest. Nadat hij de werkelijk ongelooflijke gunst had gekregen om het binnenland van een Perzische harem te bezoeken, die ik, met kennis van de oosterse gebruiken, niet op het idee had kunnen komen om te vragen, was hij in staat om op zijn gemak een van de gebouwen binnen te gaan. het best bewaard door Kasbiniaans fanatisme. Ik heb het over het graf van Coverïn, zoon van Imam-Réza, een van de grote heiligen van Perzië en wiens graf in Mesched, de hoofdstad van Khorassan, een voortdurende toestroom van pelgrims aantrekt. De imam-zadeh die door Châh-Thamasp I werd grootgebracht ter ere van de zoon van de imam, een jong kind van twee jaar dat stierf in Kasbin, hoewel hij minder bezocht werd, wordt zeer vereerd. Het verdient de bewondering van de toerist door de harmonie van zijn verhoudingen en de schittering van zijn buitencoating, allemaal gevlekt met blauw, wit, oranje en zwart email. Dit

monument, dat een volmaakt vierkant vormt, bekroond door een slanke koepel, is zonder twijfel het mooiste (ik onderstreep dit woord met opzet) van alle van dezelfde aard; het is bovendien een zeldzaam iets in Perzië, volledig bewaard gebleven. Na mijn ongeluk in Madrasseh had ik, naar men vermoedt, geen zin om te proberen zo'n heilig gesticht binnen te gaan. M. Flandin was zowel brutaler als gelukkiger tegelijk: het is niet meer dan goed dat ik mijn lezer in zijn geluk liet deelnemen.

"Ik kon de verleiding niet weerstaan, zegt hij, de drang om de omheining van deze plaats binnen te gaan die voor christenen verboden was, en gebruikmakend van een moment waarop niemand me zag, ging ik er heimelijk naar binnen. Imam-zadeh staat in het midden op

---

van een grote binnenplaats bezaaid met graven, en aan alle kanten afgesloten door een muur. Boven de deur die er naar toe leidt, rijst een houten paviljoen op. Dit is waar de Mullah opstaat, verantwoordelijk voor het oproepen tot gebed. Toen ik geen obstakel vond, ging ik het heiligdom binnen, dat gesloten was, maar waarin ik door de ramen een grote katafalk van goud en zijde zag. Op de vier hoeken stonden spandoeken in alle kleuren, gevlekt met Arabische ontwerpen en inscripties. Deze tombe heeft een grote analogie met de Algerijnse marabouts. maar de Franse reiziger stapte er goedkoper uit dan ik, die alleen maar in puin had gelegen. 'Ik heb mijn verkenning zo veel mogelijk ingekort ' , vervolgt hij, 'echter niet genoeg om een paar mannen niet de tijd te geven me te verrassen; ze leken erg verbaasd en alsof ze zich zorgen maakten over mijn aanwezigheid op deze plek. Toen ik voor hen passeerde, verwachtte ik gewelddadige apostrofs te ontvangen omdat ik deze drempel had durven overschrijden die zij ongetwijfeld als ontheiligd beschouwden. Maar toen ik een paar passen verwijderd was, zag ik hoe ze elkaar op de borst sloegen en allemaal sissend, terwijl ze hun armen naar de lucht hieven. Ik vroeg mijn gids om uitleg van hun daden en woorden; het was een soort exorcisme, vertelde hij me, waarmee ze hun heilige Coverin wilden sussen en zijn graf wilden zuiveren van de ontheiliging die door mijn voetstappen was bedrukt (1).

(i) Reis naar Perzië, t. Ik p. 215.

---

een of andere mislukking van het diplomatieke voorrecht verbonden aan de missie waarvan hij deel uitmaakte.

Ik had dit gelukkige geluk niet en ik merkte het duidelijk op een tweede wandeling die ik, in het gezelschap van mijn trouwe dokter, door de stad maakte. Na een aantal prachtige tuinen te hebben bewonderd, maar die verre van gelijk zijn aan die rondom Tabriz, gingen we op pad om de begraafplaatsen te bezoeken, die talrijk en sommige zeer opmerkelijk zijn. In een ervan, die een moskee raakt, zag ik verschillende monumenten, van een karakter vol originaliteit, gebouwd met dit prachtige transparante marmer dat men haalt uit de steengroeven bij het Ourmiah-meer, waarover ik spreek.

Ik wilde de ingang oversteken, maar toen ik zag dat er boze blikken op me gericht waren door een tiental mannen die rond een graf baden, onthield ik me van stemming en ging verder. Voor een toerist, dat wil zeggen een nieuwsgierig persoon die graag indiscreet wil zijn, is het een voorliefde voor diplomatie, ook al is men daar niet geboren: het levert je geluk op dat niet voor het gewone volk wordt verdiend.

Deze overdaad aan fanatisme, dit soort woeste ruwheid die men in veel andere delen van Perzië niet tegenkomt, is duidelijk afkomstig van de inwoners van Kasbin, die bijna allemaal afstammen van oude oorlogszuchtige stammen die met hun kuddes uit de Turkestan kwamen, aangetrokken door de vruchtbaarheid. van de gebieden die deze stad omringen. Ook worden

de Kasbiniërs, over het algemeen sterk en robuust, genoemd vanwege hun energie en moed, zoals bovendien de inwoners van Noord-Perzië, die van Tabriz, Hamadan, enz., In tegenstelling tot de bevolking van het lagere deel van

---

Irak-Adjemi, die voor lafhartig doorgaat, zeggen anderen, overdrijvend, laf. We zagen een voorbeeld van deze kracht waarover ik spreek op de beroemde avond van 8 januari 1723, toen Kasbin in een paar uur van waanzinnige strijd buiten zijn muren een heel legerkorps van die Afghanen kon verwerpen die voor een tijd en zo gemakkelijk Perzië veroverd.

Na vier dagen in deze interessante stad te hebben doorgebracht, bereidde ik me voor om mijn reis te hervatten, want het was voor mij de hoogste tijd om, om zeer prozaïsche financiële redenen, in Teheran aan te komen, aangezien het de hoogste tijd is om daarheen te rijden. Deze siësta was mij het gunstigst geweest, in de eerste plaats dankzij de aanstaande geneeskunde van mijn uitstekende arts, die een eigen systeem had gemaakt van de oude regels van Hippocrates, en vooral van de voorschriften van Avicenna, een demidieu bleef voor hem als voor alle Perzen. Ook citeerde hij met nadruk de illustere Boerhaave, de Leidse hoogleraar aan het begin van de vorige eeuw, wiens reputatie, zo verkondigde hij, zelfs tot in China bekend stond.

Maar ondanks zijn tijd aan de faculteit van Parijs, had MirzaCheick-Djellal niets overgenomen van de nieuwe wetenschap, waar zijn cultus van traditie slechts een reeks gevaarlijke innovaties zag. Ik zorgde ervoor dat ik deze respectabele wetenschapper op geen enkele manier beledigde, die me, door zijn stijve zwaartekracht en door zijn manier om me te benaderen, me te beschouwen, mijn pols te voelen, me aan de doktoren van Molière deed denken. Het was echter niet de drang om te lachen die ik miste, toen hij na de juiste diagnose van mijn ziekte, die al ver weg was, een halfuur in mijn kamer doorbracht, gehurkt op zijn hielen en omringd door lange rollen

---

papier dat hij aan het ontwikkelen was, ze las, ze achterliet en ze beurtelings weer oppakte. Hij liep lange tijd, met onverstoorbare ernst, zijn blikken van zijn grimoire naar mijn gezicht, voordat hij een recept formuleerde dat altijd leidde tot een typisch infuus of een nieuwe julep, gelukkig voor mij volkomen ongevaarlijk. Ik leende mezelf aan deze draaimolen als aan een goede komediescène die me oneindig amuseerde.

De temperatuur, die een grote mildheid handhaafde, nam onmiddellijk de effecten weg van de buitensporige kou die ik de afgelopen dagen had doorstaan, terwijl ik herstellende was, met uitstekend eten, van de ontberingen van de weg: van Tabriz, inderdaad, en zelfs lang daarvoor. bij het bereiken van de Perzische grens had ik echt geleden onder de ontoereikendheid en de slechte kwaliteit van voedsel. Men vindt in Kasbin een perfect, wit, smakelijk brood.

De tarwe die in de buurt wordt geoogst, is erg beroemd; een grote hoeveelheid wordt naar Teheran en zelfs naar Isfahan geëxporteerd. Heel dit land, afkomstig uit Sultanièh, produceert ook uitstekend vee. Omdat we niet in het fruitseizoen zaten, kan ik alleen van horen zeggen over deze beroemde Kasbin-druif die droog door het koninkrijk wordt vervoerd en die nog steeds wordt gebruikt om een erg likeurwijn van te maken. Dit komt omdat, hoezeer de stad ook geen water heeft, het platteland er rijk aan is, wat betekent dat alles daar groeit, dankzij de zorg van een hardwerkende landbouwbevolking, iets wat ongewoon is op Aziatische bodem.

Toen ik Kasbin op dinsdag 8 mei, een beetje laat in de ochtend, verliet, bereikte ik toch al vrij vroeg Abdoul-Abad, ons nachtstation. ik had

---

gaf een zeer vurig paard, en onmogelijk te onderhouden.

Dit was de reden waarom ik bij de lodge aankwam lang voordat de arme Mirza, die, naar ik wil geloven, minder goed bereden en betere dokter dan een goede ruiter, tevergeefs had geworsteld om mij te volgen, terwijl hij veel last had van het tempo. onregelmatig en hard van zijn onwillige beest. Omdat we niet in staat waren om het tempo van onze twee paarden op elkaar af te stemmen, moesten we besluiten tot een tijdelijke scheiding.

Deze eerste dag wordt gedaan in een vlakte die langs de Elbourz-keten loopt. Abdoul-Abad is een volkomen onbeduidend dorp en ik vind in mijn dagboek alleen een notitie met betrekking tot twee prachtige kuddes die ik leef in de weilanden rond de tshaparkhaneh, een bestaande uit ossen van grote proporties voor Perzië en de andere uit ezels van een grootte zoals ik nog nooit eerder had gezien: ze zien eruit als muilezels voor kracht en nek.

De tweede dag bracht ons naar het station van Safarghadj. Nog niets bijzonders op deze route. Altijd zorgvuldig gecultiveerde velden. Van tijd tot tijd zag ik boeren bezig met het ploegen, dat ze met volmaakte regelmaat uitvoerden; anderen lieten hun vee grazen in weilanden waar de bloemen zichtbaar begonnen te worden.

Ik wil echter een ontmoeting die ik als geluk verwelkomde niet overslaan, het was die van een Engelse heer die op weg was naar Recht, de hoofdstad van de provincie Ghilân. Hij was de eerste Europeaan met wie ik het pad had gekruist sinds mijn intocht in Perzië. Na een korte uitwisseling van beleefdheden gingen we uit elkaar, ging ik verder naar het zuidoosten en hij ging op weg naar de Kaspische Zee. Thuis

---

Vanaf de Safarghadj-post werd onze avond opgefleurd door de komst van twee jongleurs, dierentrainers, die een perfect getrainde beer en een aap meebrachten, wiens oefeningen heel nieuwsgierig waren.

Hun meesters begonnen toen goocheltrucs te doen waarin ze een verrassende vaardigheid toonden, en dat zonder voorbereiding, zonder enig gebruik van het minste stukje van dit verdachte materiaal waar onze Europese goochelaars niet zonder kunnen. Een van hen, om te eindigen, begon zijn wangen te doorboren met een sterke punt van staal die hij in zijn mond bracht, en hoewel hij geen pijn leek te voelen, maakte ik een einde aan dit walgelijke schouwspel door ze een paar munten te gooien. , die beiden zeer tevreden waren. Terwijl deze acrobaten ons vermaakten, begon een herder die zijn kudde van de wei terughaalde, op een soort zeer primitieve fluit te spelen, een lucht zonder maat en die mij evenzeer verstoken leek van enige modulatie. Was hij het aan het improviseren, of was het een herinnering aan een nationaal lied?

Ik weet het niet, maar deze melodie, ondanks zijn eentonigheid, evenals de klank van het instrument, heeft me gecharmeerd.

Nadat we Safarghadj vroeg in de ochtend hadden verlaten, de volgende dag donderdag, kwamen we vrij vroeg aan in Sulaymaniyah na te hebben geluncht in Chinabad, aan de rand van een stroom die stroomt bij een imam-zadeh, omringd door grote bomen die zijn koepel schaduw geven. We stopten ook een half uur bij het Sangorabad-station om van paard te wisselen; Ik was tevreden, terloops, om een blik te werpen op een vrij mooie moskee die men ziet in dit stadje gebouwd in het midden van de bomen

en tuinen. De koepel van de moskee, opgetrokken uit gepolijste blauwe steen, schitterde in de zon in deze nog onontwikkelde groene omgeving. Van Sangorabad tot Souleimanièh, het landschap is prachtig; we waren op reis in het beste weer; Ik ervoer een gevoel van welzijn waardoor ik kon geloven in een volledige terugkeer naar gezondheid en ik deed ogenschijnlijk eer aan deze goede Mirza en zijn grote tekens, maar hij, met een bescheiden houding, hoewel hij erg trots was, zei alles tot aan de warme bron die ons volgde vanuit Kasbin.

De oude reizigers, Chardin, Tavernier, Pietro della Valle, enz., Zeggen niets meer over Sulaymaniyah, net zo min als over Teheran. Ze volgden het directe pad dat, van noord naar zuid, Tabriz en Isfahan met elkaar verbindt, en vertrokken steeds meer naar het oosten, beginnend bij Sultanièh, alle landen die doorkruist werden door de weg die van deze laatste stad naar de huidige hoofdstad van Perzië leidt. Bovendien komen we alleen dorpen en steden tegen, waarvan Souleimanièh de enige is die opmerkt. Deze voorkeur heeft hij noch aan het belang ervan noch aan het verleden te danken, want Sulaymaniyeh heeft geen geschiedenis, maar aan het paleis dat daar in de eerste jaren van deze eeuw de tweede van de Kadjar-vorsten, Feth-Ali-Châh, bouwde. Hij was toen in zijn eerste oorlog met Rusland, die de inspanningen van Georgië ondersteunde om zichzelf te bevrijden van het Perzische juk dat het alleen ruilde voor Russische overheersing. Tijdens deze eerste reeks vijandelijkheden, die niet minder dan tien jaar duurde, van 1803 tot 1813, en die aan weerszijden van de Araxis doorging, had Feth-Ali voor zijn troepen de vlakte rond Sultanièh gemaakt, een enorme manoeuvre en studie. kamp; hij bouwde het paleis van Sulaymaniyah nabij de

---

dorp txheredj om dichter bij het theater van evenementen te zijn; en hij verbleef daar ook, twaalf jaar later, tijdens de tweede oorlog met Rusland, die zo fataal was voor Perzië (1).

Ik bracht de nacht door in een van de uitgestrekte kamers van het paleis van Feth-Ali-Châh, dat, na te zijn bewoond door een van zijn zoons, vandaag volledig verlaten is, dat wil zeggen dat de ondergang hem daarmee voor zich kan winnen. snelheid die eigen lijkt aan het werk van de tijd in dit land.

Zestig jaar doen het werk van meerdere eeuwen. Het is jammer, want de koninklijke residentie van Sulaymaniyah verdient het door zijn grootsheid en binnenhuisarchitectuur zorgvuldig te worden bewaard. We zien onder meer een serie met olieverf beschilderde panelen waarop Perzische kunstenaars, die niet zonder verdienste zijn, verschillende feiten uit de geschiedenis van de Kadjar hebben verbeeld. Ook wordt er een groot aantal historische portretten verzameld. Grenzend aan het paleis is een heel mooie belvedère die deel uitmaakt van het gebouw en veel hoger is dan het. Van daaruit hebben we een prachtig uitzicht over het landschap, over de ruime paleistuinen, de rivier de Gheredj, die aan de voet van de berg rommelt, een van de uitlopers van de Elbourz, de pittoreske brug waarover hij wordt overgestoken. En de weg naar Teheran die door bomen en weilanden loopt. Ik was mijn meester in die verlaten koninklijke tuinen, die de tijd verfraaien terwijl het de monumenten zo snel verslijt, en ik bracht de avond door met wandelen daar onder de bomen van zijn

(1) De oude stad, naast het paleis, ontleent zijn naam aan de rivier de Gheredj die het doorkruist; maar in de gebruikelijke taal prevaleerde de naam van het koninklijk paleis boven die van het stadje.

---

prachtige steegjes die al bijna allemaal in bladeren zaten.

Er was bovenal een groep van deze bijzondere soort die de Judese boom wordt genoemd, waarvan de bloem ver voorafgaat aan het blad en op het hout zelf groeit, wat mijn bewondering des te meer deed toenemen sinds ik een idee ervan uit de nietige exemplaren die onze tuinen sieren. Deze waren echt enorm en twee mannen konden de slurf niet hebben gekust. Deze groep, in volle bloei, vertegenwoordigde een ware koepel, en rondom de bloemen had, vallende, de grond bedekt met een dikke laag roze sneeuw. Ik was een kleed over dit zachte dons gelegd en ik bracht daar een lang uur door, terwijl ik me voorstelde dat ik een rol speelde in een of ander Perzisch verhaal. Wat mijn illusie in leven zou hebben gehouden, was de discrete en respectvolle houding van de bedienden die het paleis bewaken en ongetwijfeld bevoegd zijn om reizigers de eer te bewijzen. Toen ik mezelf zag in deze prachtige tuin, in deze uitgestrekte kamers, gediend als bij toverslag, dacht ik dat ik getuige was van een sprookjesland dat voor mijn voordeel speelde en dat in ruil voor een vrij spontane vergelding die ik alleen bescheiden vond, omdat deze goede mensen zouden hebben ik heb ook goed behandeld zonder enige beloning te ontvangen.

Een voortreffelijke nacht, de beste van al deze reis, volgde op deze heerlijke avond. - De volgende dag, vrijdag 11 mei, vroeg opgestaan en zeer goed gezind, vertrokken we onmiddellijk, heel blij van mijn kant. aan het eind van de dag zouden we in Teheran zijn.

Inderdaad, de etappe van Souleimanièh naar de hoofdstad is een van de zwakste; maar een ongebruikelijke hitte die,

---

BUI tluiltlu iUULC auiiicc JJdl IliliUUUL / i, glclIXUlSScUL Toen de zon opkwam, maakte het het meest vermoeiend.

De eerste twee uur verliepen echter goed.

Het was 's ochtends een licht briesje waardoor het lopen over deze niet onbelangrijke weg zeer verdraagzaam was. Terloops bezocht ik een grote karavanserai, het werk van Abbas I, en dat goed gemarkeerd is met het zegel van grootsheid dat door deze soeverein op al zijn gebouwen is gedrukt.

Deze is slechts half vernietigd en kan gemakkelijk worden hersteld; maar in dit land hebben we genoeg moeite om min of meer nieuwe gebouwen bijna intact te houden; het zou te veel zijn om te vragen dat de oude zouden worden hersteld. Nadat we op een zeer stoere brug de Gheredj zijn overgestoken, die met een klap in zijn steenachtige bodem rolt, lopen we een tijdje langs deze rivier, die we vervolgens achterlaten op een plek waar hij lijkt te zijn opgeslokt. Op de bodem van een afgrond.

Na drie uur lopen was de hitte intens geworden; het was zwaar; niet de minste zweem van lucht; Mijn hoofd stond in brand en toen ik van mijn paard afstapte bij de tshaparkhaneh van Mian-Djouch, viel ik plotseling flauw, waaruit Mirza me spoedig redde; maar hij moest me geruststellen, want ik dacht dat ik een goede zonnebrand had opgelopen. In werkelijkheid heb ik zelden meer geleden onder de hitte dan tijdens de demi-farsagh die voorafgaat aan dit station, dat, vanwege zijn blootstelling, zelf een echte oven is. Zo ja in de lente, wat moet dat dan midden in de zomer zijn? Mian-Djouch markeert de laatste etappe; vóór Teheran.

Nadat we daar gegeten hebben en de grote dag voorbij hebben laten gaan, in de schaduw, rond drie uur, zijn we

---

We vertrokken weer, een vlakte van volledige uniformiteit volgend, naar de oever van een rivier die uit de Elburz afdaalde aanzienlijk gezwollen. Er was geen brug of veerboot; Ik moest een besluit nemen om het te doorwaden, wat niet zonder problemen lukte, want het

was inderdaad de meest verraderlijke stroom die ik tot nu toe op deze manier had moeten oversteken.

Wat mijzelf betreft, ging ik niet met pensioen zonder een zeer compleet voetenbad, wat me wat ongerustheid zou hebben bezorgd als we aan het einde van onze race minder waren geweest. Maar kort daarna zagen we in de verte de gouden koepel van de moskee van ChâhAbdoul-Azim fonkelen, die de vereerde overblijfselen van de imam met die naam bevat, en terwijl ik verder ging, was ik niet lang in het onderscheiden, verder nog , de torens en koepels van Teheran, en boven de stad, de lachende dorpen van Chimrân, een van de uitlopers van deze grote Elbourz, wiens ketting het landschap begrenst, gedomineerd door de gigantische Demavend die zijn geluid opheft in de wolken. witte top boven zesduizend meter. Het panorama is grandioos en er is dus een glimp opgevangen, op de bodem van zijn bekken, de stad van de Kadjars belooft meer dan het bevat.

Alles onderweg kondigde de buurt van de hoofdstad aan.

De beweging, de animatie, nam van moment tot moment toe, zelfs meer dan bij het naderen van Kasbin of Tabriz.

Ik passeerde verschillende imam-zadehs. die langs het pad lopen, met een gevarieerde structuur, maar allemaal op hetzelfde vlak gerangschikt: een kleine moskee in het midden van een binnenplaats beplant met bomen. Over de omringende muren zag ik toegewijden die daar op bedevaart kwamen, hun maaltijden brachten die ze als gezin aten, zittend op het gras bij het graf van hun favoriete heilige. ik merkte op

---

toen grote ingestorte reservoirs zonder water (altijd ruïnes, zelfs in de minder oude steden!) Eindelijk kwamen we in de smalle straat van een buitenwijk die ons voor de monumentale poort leidde, zowel de achterste als de triomfboog Perzisch, die de Kasbinpoort wordt genoemd . De brede opening is ook erg diep, en bij het oversteken van dit gewelf, dat je meeneemt naar de stad, zie je aan elke kant een rij kleine winkeltjes waar fruit en eetwaren worden uitgestald voor voorbijgangers.

Ik vrees dat de lezer de ongebruikelijke lengte van dit hoofdstuk zal hebben opgemerkt. Om het van Tabriz naar Teheran te brengen, via een weg waar we zoveel dingen tegenkomen om te beschrijven en zoveel herinneringen om ons te herinneren, leken de bovenstaande ontwikkelingen mij noodzakelijk. Aan de andere kant leek het mij niet mogelijk om deze lange mars, die bijna zonder onderbreking werd voortgezet, te verdelen en die mij de natuurlijke gelegenheid gaf om in verband met de doorkruiste plaatsen bepaalde retrospectieve details te verschaffen die van belang zijn voor de stad. Heel Perzië, en waarop ik er vanaf dat moment niet meer naar hoef terug te keren.

HOOFDSTUK IV

Teheran, de huidige hoofdstad van Perzië.

Oorsprong en komst van de regerende dynastie.

Ik vergat te zeggen dat op hetzelfde moment dat de minister van Frankrijk met zoveel hoffelijkheid het verzoek van een arts aan hem trotseerde, een van de attachés van de legatie, de heer Bernay, genadig had gedaan ik bied mijn bediende aan om naar zijn huis te komen, terwijl ik wacht tot ik een geschikte accommodatie in Teheran kan vinden. Nadat ik de Kasbin-poort was gepasseerd, ging ik daarom, geleid door Tatous, naar het huis van M. Bernay, die, net als de andere Franse attachés, niet op zijn ambassade verbleef. Hij begroette

me met een zeer Parijse vriendelijkheid en stelde mij een compleet appartement ter beschikking. Het was erg gelukkig voor mij, want de Perzische hoofdstad is volledig verstoken van hotels waar ik onderdak had kunnen nemen; er is maar één slechte Europese herberg, die zelfs de kleinste van onze dorpen niet zouden willen. Ik heb enige tijd gebruik gemaakt van de hartelijke gastvrijheid die mij onder meer heeft geschonken

---

het gemak van het vinden en kopen van een huis wanneer het mij uitkomt.

De huurprijzen zijn niet duur in Teheran, maar de woningen, ik spreek van degene die beschikbaar zijn voor buitenlanders, stralen niet comfort uit. Degene waar ik me vestigde, nadat ik er meerdere had gezien, met een heel eenvoudig uiterlijk en meer dan bescheiden ingericht, was erg ruim en verleidde me door zijn interieur. Het huis stond aan het einde van een binnenplaats, die alleen bestond uit een begane grond met daarboven een mooi terras. Drie aangrenzende kamers bezetten het hele hoofdgebouw.

De grootste, in het midden gelegen, had een ingang gevormd door drie deuren en verhoogd met een paar treden, op de binnenplaats zelf. De andere twee kamers werden elk voorafgegaan door een kleine overdekte zuilengalerij, die ze dienovereenkomstig verkleinde. Tegenover de grote slaapkamer, in het midden van de binnenplaats, was een bassin, waarvan het water slechts om de drie of vier dagen werd ververst, en aan elke kant waren twee kleine vierkantjes omsloten, beplant met rozen en waarin ook werd gezien sommige perenbomen waren binnengevallen door wilde wijnstokken en andere klimplanten.

Dit alles gaf dit hof het meest charmante aspect.

Aan de ene kant opende de voordeur die uitkwam op een kleine straat. Voor het woonhuis en half verborgen door de bomen, was een tweede lang hoofdgebouw, bestaande uit de keuken, de kamers van de bedienden, een kamer waar ze overdag verblijven, waaraan de naam is gegeven van Kahveh-khaneh, en , aan het ene uiteinde, de stal. Om me te conformeren aan de gebruiken die het Europese leven in Perzië reguleren, moest ik mijn staf uitbreiden met twee bedienden, en dat is ook zo

---

was vijf. Om dezelfde redenen, omdat races die een beetje lang te voet zijn niet toegestaan zijn, net zo min als er één kan gaan, zelfs niet te paard, zonder begeleiding, kocht ik drie paarden, één voor mijn eigen gebruik, beide andere voor die van mij, en na een paar essentiële bezoeken aan de verschillende Europese legaties, leerde ik Teheran voor het eerst kennen.

Ik hoef niet te zeggen dat de gezant uit Frankrijk, M. le Comte de Massignac, mijn eerste bezoek ontving, en vanaf dat begin vond ik in hem die sympathie vol onderscheiding die hij al jegens mij had gebruikt. Ik bedankte hem voor zijn vriendelijkheid door mij een dokter te sturen. Hij antwoordde fijntjes dat aangezien ik hem had geschreven dat mijn toestand niet ernstig was, hij er natuurlijk zeker van was dat deze, als hij me niet goed deed, mij geen kwaad zou doen: ik zag dat hij perfect gefixeerd was op de effectiviteit van de Perzische geneeskunde.

De situatie in Teheran is erg mooi, hoewel de stad wordt omgeven door een sterke landplooi, wat vooral nadelig is voor het perspectief. Op een bepaalde afstand komen alleen de hoogste delen aan de horizon tevoorschijn, en ik herhaal dat ik mag veronderstellen dat de Perzische hoofdstad een monumentaal belang heeft dat ze niet heeft. Maar voor het landschap dat het omringt en dat een immense vlakte trekt, is het vanaf elk punt prachtig. Ik had nog niets in Perzië gezien dat met hem kon worden vergeleken. Het wordt overal gegroefd door de

overvloedige waterlopen die stromen vanuit de Elbourz die het markeert aan de noord- en noordoostkant, en grote ondergrondse aquaducten, waaraan de naam kanats is gegeven, brengen een hoeveelheid levend water in de stad die volledig toereikend is. voor

---

alle behoeften. Dergelijke bronnen verklaren de grote vruchtbaarheid van de omgeving van Teheran, een ware gordel van tuinen, boomgaarden, afgewisseld met prachtige bomen en vooral grote platanen waarvan de voorouders, vanwege hun overvloed en hun gigantische omvang, Teheran hadden gegeven, door Pietro della Valle, de naam van City of the Plane trees. Er wordt algemeen gezegd dat de hoofdstad van Perzië een zeer moderne stad is; de reiziger die ik zojuist heb geciteerd, en die het in zijn verslag doet verschijnen, is al een schrijver uit de eerste jaren van de zeventiende eeuw; maar we zullen zien dat de oosterse schrijvers het een oudheid geven die verscheidene eeuwen teruggaat tot voorbij de tijd dat de Italiaanse reiziger het bezocht, die het inderdaad als eerste aan Europeanen heeft bekendgemaakt.

Teheran, dat toen waarschijnlijk nog maar een eenvoudig dorp was, behoorde ooit tot het kiesdistrict van de grote stad Rhei, het oude Raghès, slechts zes kilometer ten westen gelegen, waarvan oude historici zeggen dat zoveel wonderen geboorte aan Haroun-alRaschid, en werd definitief geruïneerd door de Tataarse invasie van de twaalfde eeuw. Sommigen speculeren zelfs dat Teheran oorspronkelijk een van de uiterste buitenwijken van de immense stad was. Twee geografen uit de tiende eeuw, Ebn-Haùqâl en Mas'oudi, die de stad Rhei en zijn omgeving uitvoerig beschrijven, noemen Teheran echter niet. De eerste die erover spreekt is een schrijver uit de twaalfde, Yâqout ben Abdallah, bijgenaamd al-Mostassemy (1). Maar de meest merkwaardige oosterse tekst staat op

(i) VM Langlès, Bericht over Teheran, de hoofdstad van Perzië, volgens oosterse historici, in zijn uitgave van Chardin, t. VIII, p. 162

---

vraag naar de oorsprong van Teheran is te wijten aan een auteur uit de tweede helft van de dertiende eeuw, O'mâd-êd-Dyn-Abou Yahhya Zakaryâ, eenvoudiger genaamd Al Qazouyny, omdat hij een inwoner was van Kasbin, en die toegevoegd aan de lijst van beroemde schrijvers van deze stad. Hij leert ons dat de inwoners van Teheran, zeer onbeschaafd en met een zeer ongedisciplineerd karakter, als ware holbewoners op aarde leefden. het bevat veel tuinen vol met fruitbomen.

De bewoners wonen in ondergrondse huizen die op kelders lijken. Wanneer de vijand hun land binnenvalt, verstoppen ze zich in deze gestichten, vanwaar het onmogelijk is ze weg te spoelen en eruit te krijgen, zelfs als ze daar meerdere dagen achter elkaar worden geblokkeerd.

Zodra de troepen zijn teruggetrokken, komen ze uit hun schuilplaatsen en beginnen ze te plunderen, om op de wegen te vermoorden. Ze zijn voortdurend in staat van opstand en openlijk in opstand tegen hun soeverein; er is echter geen andere manier om ze onder controle te houden dan met de juiste behandelingen en zachtheid. Er zijn in dit kanton twaalf gehuchten die nog steeds met elkaar in oorlog zijn. Wanneer ze geneigd lijken de sultan te gehoorzamen, roept de gouverneur de leiders van dit kanton bijeen om hen om eerbetoon te vragen. Als ze ermee instemmen om het te betalen, brengt de een een haan, de ander een kip, en ze zeggen: “ Hier is de waarde van een dynar; Je moet het of accepteren

(1) De Dynâr is tegenwoordig in Perzië een rekeningvaluta van minimale waarde; het was ooit een gouden munt.

dus, of afzien van het ontvangen van iets, want men kan er nooit iets van krijgen dan een schijnbare onderwerping. Ze gebruiken schoffels in plaats van ossen om te ploegen, opdat de belastinginners deze dieren niet te pakken krijgen. Om dezelfde reden gebruiken ze geen lastdieren, die ook ten prooi kunnen vallen aan hun vele vijanden. Hun land is erg vruchtbaar, vooral wat fruit betreft, dat zo mooi is dat er in andere landen niets vergelijkbaars is (1). Verscheidene latere schrijvers, waaronder HhamdOullâh en Hhâdjy-Khalfah, wiens namen de lezer kent, spreken op dezelfde manier. Een Perzische kosmograaf uit het einde van de zestiende eeuw, Ahhmed-Râzy, vertelt ons dat het Châh-Thamasp I was, de zoon en opvolger van Ismaël Sophi, die rond het midden van deze eeuw Teheran als stad vestigde. "De schoonheid van zijn locatie", voegt hij eraan toe, "de rijkdom van zijn markten, het aantal beekjes dat het water geeft en de tuinen eromheen, leverden hem dit voordeel op (2). Misschien vestigden ze zich, zoals ze nog steeds doen, in een of ander koninklijk kampement, gelegen in de koele en gezonde omgeving van de stad. Hetzelfde leren ons dat Abbasle-Grand, ondanks deze erkende gezondheid, is gevallen

(1) L'A 'djaïb âl-boldan, vertaling door M. Langlès.

(2) L'Heft-Iqlym of de Sept-Climats.

---

ernstig ziek in Teheran (het is waar dat ze zijn ziekte toeschrijven aan buitensporige en roekeloze consumptie van fruit), zwoeren een eed om nooit meer terug te keren, ' en veroorzaakten zelfs vloeken tegen de vader van iedereen die binnenkwam. Hij vestigde echter in Teheran een kleine Khan, belast met het bestuur van zowel de stad als de provincie, of liever gezegd het district van zijn naam.

Uit het voorgaande zal worden erkend dat de huidige hoofdstad van Perzië verre van een zo moderne stad is als algemeen wordt aangenomen (1).

Van de regering van Abbas I tot die van Agha-Mohamed, die aan het einde van de vorige eeuw de belegering in Teheran vestigde

(1) De volgende passage uit Malcolm zou de afkeer van Abbasle-Grand voor Teheran verklaren, vanwege deze ziekte waarin de stad duidelijk niet voor niets was, maar die niettemin zeer ernstige politieke gevolgen had. Abbas stond toen aan het begin van zijn regering.

De Oezbeken uit Turkestan hadden zich verspreid naar Oost-Khorassan; zij hadden de hoofdstad Herat ingenomen en bedreigden Mesched, de stad die geheiligd was door het graf van Imam-Réza. De jonge Abbas, die met spoed naar de binnengevallen provincie was gekomen, werd plotseling teruggeroepen door de bewegingen van de Turken aan de andere grens. 'De koning,' voegt de Engelse historicus toe, 'nam er genoegen mee een garnizoen achter te laten bij Mesched, dat spoedig werd aangevallen door AbdoulMomeen-Khan, het hoofd van de Oezbeken. Abbas, die hoorde van het gevaar dat de heilige stad bedreigde, schoot hem te hulp; maar hij werd door een ernstige ziekte getroffen en vijftig dagen vastgehouden in Teheran. Gedurende deze tijd waren de vijanden in staat om hun project uit te voeren; Mesched werd meegenomen en achtergelaten tot de woede van een barbaars leger dat bijna alle inwoners met de scherpte van het zwaard overweldigde. Het nieuws van deze vreselijke gebeurtenis, samen met de alarmerende gezondheidstoestand van de koning, bracht het hele koninkrijk in verwarring "(History of Persia, t. II, hoofdstuk XIV.)

---

koningschap, dat wil zeggen, bijna tweehonderd jaar lang wordt de naam van deze stad zelden gezien in de politieke annalen van Perzië. Isfahan domineert als hoofdstad, een moment vervangen door Shiraz, nog verder naar het zuiden gelegen. Het was echter in Teheran (1729), dat vanaf dat moment enige weerstand moest toestaan, dat de laatste van de Sophi's, Châh-Thamasp II, zijn toevlucht had gezocht terwijl Nadir, zijn bekwame generaal en spoedig de usurpator van zijn kroon, zijn toevlucht had genomen. verdreef de Afghanen die het grootste deel van Perzië hadden ingenomen, waar hun leiders zeven jaar hadden geregeerd. Ik zal me later de omstandigheden herinneren die, rond 1795, Teheran de officiële hoofdstad van het koninkrijk maakten; ze behoren tot de geschiedenis van de regerende dynastie die versmelt met de moderne creatie en de vooruitgang van deze stad. Ik wil er eerst een beschrijving van geven zoals het nu is.

Teheran vormt een lange vierhoek van vijf tot zes kilometer in omtrek, getrokken door een ommuring die van afstand tot afstand wordt versterkt door torens met kantelen. Maar dit fort, waar geen stenen binnendringen en waar meer aangestampte aarde is gebruikt dan baksteen, kon, ondanks de brede greppel die het beschermt, lange tijd een Europese aanval niet weerstaan. We begrijpen dat het alleen werd gebouwd om de Kajar-koningen te beschermen tegen enige innerlijke inspanning en aanvallen van elke nieuwe pretendent. In dit geval zou de versterkte muur van de hoofdstad maandenlang alle inspanningen van de Perzische artillerie kunnen trotseren. Het wordt doorboord door zeven deuren die worden aangeduid met de volgende namen: DeÎwazèh-iDooulet of Royal Gate, Derwarzèh-i-Chimrân, Porte

---

van Chimrân, Derwazèh-i-Dooulab, die naar Rhei leidt, Derwazèh-i-Châh-Abdoul-Azim, deur die leidt naar de moskee van Abdoul-Azim, Derwazèh-i-no, Porte-neuve, Derwazèh-i-Kaswin , waar de wegen van Kasbin, Ghîlan en zelfs die van Isfahan eindigen, en Derwazèhi-Mahomeddjèh, zo genoemd naar de vader van de huidige koning.

Deze verschillende deuren gebouwd in baksteen, met een coating van deze geëmailleerde bakstenen van verschillende kleuren waarvan het gebruik algemeen is in Perzië, worden geflankeerd door torens ook in baksteen en op dezelfde manier versierd, en bovendien verdedigd door een klein geavanceerd werk dat de weg beheerst. waardoor men daar aankomt.

Teheran heeft slechts onbeduidende buitenwijken. Voor elke entree is een plek gecreëerd die de omgeving vergemakkelijkt. Op het ene vóór Porte-Neuve zien we een sinistere post rechtop staan, het is degene waar de hoofden van de gemartelden worden opgehangen, die daar enkele dagen blijven blootgesteld aan het voorbeeld of de terreur van een volk dat te allen tijde wordt vastgehouden door de zwaarte van de sancties. Onder de veranda van de hoofduitgangen, zoals ik merkte toen ik uit Kasbin kwam, zijn er arme vrouwen die brood, fruit, bloemen, enz. Verkopen. We zien ook allerlei soorten bedelaars, de blinden, de kreupelen, die daar hun dag doorbrengen met troepend, met eindeloze klaagzangen, aalmoezen van het komen en gaan.

Het interieur van de stad is aanzienlijk verbeterd sinds de komst van de huidige heerser, dat wil zeggen sinds 1848. Eerder kreeg Teheran veel kritiek vanwege zijn smalle en vuile straten, zonder de minste bestrating, wat gedurende de helft van het jaar deed hetzelfde voor beerputten bijna onbegaanbaar i 's ook onverharde plaatsen

---

en gevuld met kuilen; de smerigheid van haar bazaars, zeer slecht gebouwd, want de stad had geen stromend water en werd gereduceerd tot waterreservoirs zoals Kasbin; tenslotte niets

opmerkelijks, nog minder grandioos in zijn monumenten, als het niet in het deel is dat aan de koninklijke residentie is toegewezen.

Nasr-ed-Dîn, met een volharding van de meest verdienstelijke en zeer zeldzame onder al deze vorsten van het Oosten, trachtte voorafgaand aan zijn regering de beschrijvingen van Teheran onnauwkeurig te maken. Meer dan eens zal ik de gelegenheid hebben om deze soeverein te prijzen voor het goede dat hij heeft geprobeerd, als hij niet altijd in staat is geweest om de realisatie ervan te verzekeren. Om mijzelf te beschermen tegen elk verwijt van partijdigheid, dat ik met mijn hoofd probeer niet te verdienen, zal ik vertrouwen op het getuigenis van een man die nog lang niet de regerende koning heeft veroordeeld, en wiens woorden zijn geautoriseerd door zijn officiële hoedanigheid en een lang verblijf in Perzië. Hier is hoe M., de graaf van Gobineau, eerste secretaris van de ambassade in Teheran en die een tijdlang de interim van de Franse legatie leidde, zich al in 1859 uitsprak: was bijna onmogelijk om, zelfs in het voorjaar, in de hoofdstad te blijven. De koorts slaagde er niet in de koppige bewoners te grijpen en bracht het snel gerechtigheid. De lucht was smerig, het water slecht, en toen we andere Perzische steden verlieten om naar deze verwoeste plaatsen te komen, dachten we dat we dood zouden gaan. Alles is veel verbeterd. De stad, ooit vuil en in puin, is opgeruimd en opgetrokken; er worden veel mooie en grote huizen gebouwd; de bazaars worden prachtig en talrijk. Het was amper een jaar geleden dat de karavanserai werd grootgebracht

---

van Hadj eb-Eddoouleh, die men een van de prachtige monumenten van Perzië kan noemen - en die met eer kan worden aangehaald naast de meest elegante constructies * van Isfahan. Ten slotte liet de koning elegante galerijen bouwen rond de Groene Markt, Meïdân-e-Bebz, in het centrum van de stad; juist deze plek, goed geplaveid, versierd met een groot vierkant bassin, wordt nog opmerkelijker door de deur van het fort, geflankeerd door twee torentjes die van boven naar beneden bedekt zijn met emailmozaïeken. Er gaat geen jaar voorbij dat er niet aan alle kanten, binnen en buiten de stad, mooie gebouwen opkomen. De ruïnes zullen altijd bestaan, aangezien een Perzische stad zonder ruïnes niet mogelijk is, maar de grond is vrijgemaakt en de hoeveelheid stromend en gezond water die de koning van de berg heeft meegebracht, heeft de paden opmerkelijk verbeterd (1). Beschrijvingen van Teheran, gepubliceerd tot 1845, zijn niet langer waar (2).

De betreffende ruïnes behoren niet tot een monument van een bepaalde relatieve ouderdom. Niets dat meer dan een of twee eeuwen overschrijdt, is te zien in Teheran, en de Kajar-koningen zijn te voorzichtig, ik zou te zuinig moeten zeggen, om gebouwen voor hun ogen te laten vergaan, waarvan de constructie zwaar is geweest vanwege hun bronnen, zo veel minderwaardig - inkomen dat ooit vuurde - Perzië, de Sophis-prinsen. Deze endemische ruïne, een ongeneeslijke ziekte van de Perzische steden, hecht zich aan de massa privéwoningen, aan die van de armen

(1) Ongetwijfeld levensvatbaarheid, waartoe ook pleinen en straten behoren.

(2) Drie jaar in Azië, door M. le comte de Uobmeau. Boekwinkel: ae L. Hachette. Parijs, 1859, p. 275.

---

vooral mensen, alleen gebouwd van doorweekte aarde, verhard in de zon. Een paar regenachtige dagen kunnen er gemakkelijk de overhand krijgen. De mensen leven zorgeloos te midden van deze periodieke en voorspelde ineenstorting. Zijn leven is besteed aan het

bouwen en opvoeden van zijn huis. Het is waar dat het hem weinig moeite en kosten kost; klei is overal, en iedereen is zowel hun architect als hun metselaar.

De welgestelde inwoners bouwen hun huizen in lemen bakstenen en de rijkere individuen in gebakken bakstenen. De grote heren van alle rangen hebben gedurende een halve eeuw in de nieuwe hoofdstad een groot aantal Perzische hotels gebouwd, die zich vooral onderscheiden door hun interieurarrangementen en de luxe van hun installatie. Ik heb al gemerkt dat in Perzië zelfs de mooiste woningen geen gevel aan de straat hebben; een vaak smalle en lage deur, doorboord in de omhullende muur, geeft er toegang toe, en men vindt in deze omheining, bewaakt tegen nieuwsgierige blikken, het huis omgeven door een binnenplaats en een tuin, en of het een kwestie is van de woning van een zeer groot personage of van een prins, ziet men daar verschillende hoofdgebouwen, gescheiden door binnenplaatsen, beplant met bomen en ingericht met bassins met levend water.

De stad Teheran is verdeeld in vier hoofddistricten die het deel omringen dat is toegewezen aan de koninklijke residentie en die YArk worden genoemd. Het district cVAiodladschân, gelegen ten oosten van de ark, wordt als het gezondste beschouwd; het is het best geventileerd en heeft de meest complete waterdienst.

De wijk Sengelèdsch omvat het grootste deel van het westelijke deel van de stad. In het zuiden strekt zich de Mehallèh-i-Bazar, of Quartier des Bazars, het meest uit

---

bevolkt en meest levendig. Het vierde district, genaamd Tschâl-i-Meidân, lager dan de andere, beslaat het zuidwestelijke deel en verbindt tussen hen het district Sengelèdsch en dat van de Bazaars. In het noorden zijn de gebouwen samengebracht die de gereserveerde wijk van de koning vormen. Het is vanaf het punt waar de bazaars zijn gegroepeerd, en dat is het meest centraal, dat de hoofdstraten beginnen, richting de poorten van de stad. Ze communiceren met elkaar via een oneindig aantal kleine steegjes die erg onpraktisch zijn tijdens het slechte seizoen, dat altijd erg lang is in Teheran.

Ik zal geen gedetailleerde beschrijving geven van de belangrijkste openbare gebouwen. Ze hebben in feite niets van die architectonische grootsheid, zoals blijkt uit de ruïnes van degenen over wie ik al heb gesproken in de loop van mijn reis, en de prachtige min of meer bewaarde constructies die Isfahan ons in overvloed zal laten zien. Ik zal echter behalve de zogenaamde karavanserai van Hadjy-Mollah-Ali, opmerkelijk vanwege zijn arrangementen, en de nieuwe karavanserai van Hadjeb-Eddoouleh, het werk van de huidige koning, waarmee M. de Gobineau gelijk heeft te vergelijken de koninklijke Hôtelleries van deze oude hoofdstad. Ik neem ook de lof over die hij gaf aan het grote plein, de Maïdân-é-Sébz, gelegen in het centrum van de stad, tussen de Groene Markt en de grote poort van de citadel, en met veel smaak versierd door dezelfde Nasr-ed -Dîn. Het is vooral nodig om honderden bazaars, karavanserais en openbare baden te kappen waarmee de vrijgevigheid van een paar reizigers Teheran graag schenkt, wat de stad niet belet een groot aantal van dit soort etablissementen te hebben, die niets hebben monumentaal, vooral de baden, nauwelijks een hoofdstad waardig, en zelfs een Perzische stad.

Twee soorten bouwwerken waarmee Teheran van nature werd voorzien, zijn de moskeeën en de Madrassehs of hogescholen. Van de tempels, allemaal min of meer modern, gebouwd ter ere van de moslimverering, kan er slechts één worden genoemd, omdat dat het bevat in zijn plan enkele nieuwe bepalingen die deze korte regels van een speciale man, die ik alleen maar kan herhalen, voldoende kenbaar maken. 'Onder de moskeeën', zegt de architect Coste, 'moeten we de koninklijke moskee noemen, MesdJed-i- Châh, die een grote binnenplaats

heeft omgeven door portieken en het heiligdom met daarboven een koepel; in het midden van de binnenplaats is een groot bassin voor wassingen. De hoofdingang van deze binnenplaats wordt voorafgegaan door een omsloten vierkant van portieken, met een bassin in het centrum; aan de noordkant van dit plein is de ingang van het koninklijk college, Madrasseh-iChah. ” Teheran bevat verschillende instellingen die zich toeleggen op de verschillende graden van onderwijs.” geeft aan, is de belangrijkste. voedt jonge mensen op die voorbestemd zijn voor een loopbaan die we liberaal zouden noemen of die cultiveren, om hen op hun beurt de speculatieve wetenschappen te onderwijzen, en tenslotte degenen die theologie studeren om geschikt te worden om het lichaam van de islamitische geestelijkheid te betreden. Ik kan dit dubbele artikel niet beter afmaken dan met een statistische informatie die al door Dr. Brugsch is verstrekt en waaruit blijkt dat Teheran elf moskeeën en zeventien Madrassehs heeft, zonder de scholen van minder belang mee te tellen. Ze zijn als volgt verdeeld: - In de wijk Bazars, vijf madrassehs en vier moskeeën; in dat van Sengelèdsch, twee moskeeën en zes madrassehs; een moskee in de

---

Meïdân-i-Châh; drie moskeeën en vier madrassehs in de Awdladschân; ten slotte, in de ark, twee madrassehs en een moskee.

Alle reizigers, zelfs degenen die Teheran voorzien van de minder gevleidde schilderijen, zijn het erover eens om het gereserveerde deel van de stad te prijzen dat de koninklijke residentie bevat en een versterkte stad vormt binnen de stad zelf. We hebben bovendien hetzelfde gezien in Baku, Tiflis en Erivan; ook daar waren de zetel van de regering en de vestigingen die het omvat, gecentraliseerd in een binnenste fort, en de Russen imiteerden kennelijk in hun Kremlins deze regeling, die van Tataarse oorsprong moet zijn.

Deze naam van Ark, waarmee men in Teheran het koninklijke district aanduidt, is een Perzisch woord dat citadel betekent en een bijzondere gelijkenis vertoont met de Latijnse uitdrukking arx, die precies dezelfde betekenis heeft (1). De ark is omsloten door een stevige behuizing van harde baksteen, die de Perzische royalty beschermt tegen elke aanval en elke verrassing. De stichters van de Kajar-dynastie profiteerden van de lessen van de ervaring die hen de halve eeuw van revoluties en burgeroorlogen had gegeven die voorafgingen aan hun toetreding en waarin ze, ik zal het later zeggen, een deel hadden genomen dat door het succes werd bekroond. Deze ommuring, beschermd door een zeer diepe sloot, wordt ook geflankeerd door ronde torens, vooral geplaatst in de nabijheid van de poorten, waartoe de toegang, gegarandeerd door een ophaalbrug, nog steeds mogelijk is.

(1) Deze zelfde naam van Ark duidt, zoals we hebben gezien, ook de binnenste citadel van Tabriz aan, net als die van Erivan en Baku.

---

ongenaakbaar worden gemaakt door het inspringende vuur van de artillerie.

Eenmaal binnengekomen door de hoofdpoort die bekend staat als Deri-sea 'dek of' Gate of Felicity ' , ontmoeten we het Royal Square, of Maidân-Châh, ontworpen door de gebouwen van een kazerne, door de kantelen muren van het paleis, waarvan de schietgaten zijn bekleed met kanonnen, en door een deel van de omheining van de tuinen van YEnderoun of Harem. Aan één kant van dit plein zijn verschillende stukken artillerie geplaatst die voorheen van de Portugezen waren meegenomen. Het paleis van de koning, de harem en hun bijgebouwen, dat wil zeggen de paviljoens, kiosken, baden, binnenplaatsen en tuinen, beslaan het grootste gebied van de ark, waar we bovendien onder meer gebouwen, een arsenaal en verschillende woningen vinden. gereserveerd voor leden van de koninklijke familie die de sjah,

geïnstrueerd door een geschiedenis die zo vruchtbaar is in prinselijke opstanden, graag bij de hand heeft. Dit deel van Teheran verdient een speciale beschrijving.

In het midden van de ark passeert een grote straat die hem in tweeën deelt en door de koninklijke poort naar buiten zal komen, vanwaar de koning naar zijn woningen in Chimrân gaat. Voordat we het binnengaan, laten we nog een merkwaardig gebouw op het plein achter; het is een grote balakhaneh, op het terras of de galerij waarvan de trompettisten klinken, aan het einde van de dag de koninklijke retraite, die altijd veel mensen trekt, omdat de plaats van de ark voor iedereen toegankelijk is. Het is in het oostelijke deel van deze binnenstad, dat de koninklijke residentie, de harem, de huizen van de Châh-Zadehs (zo duiden we alle vorsten van het bloed aan), de verblijven van de belangrijkste koninklijke officieren en de meeste intieme hovelingen; daar werd ook een gebouw gebouwd om de ambassadeurs te ontvangen, en hier is de hal van de

---

Troon. De westkant van de ark is gevuld met gebouwen van minder luxe; in dit deel bevinden zich de ministeries, de telegraaf, de schatkistkamer, verschillende vergaderruimten voor hoge regeringsfunctionarissen, het arsenaal, de stallen van de koning, enz. In het noorden eindigt de ark met het hotel van de Russische ambassade, die in 1828 alleen het voorrecht kreeg om in de koninklijke omheining te verblijven. Dichtbij is het gebouw dat een van de meest verdienstelijke creaties van de Kajar-heersers herbergt. Ik bedoel de wetenschappelijke universiteit waar veertig jongeren hoger onderwijs volgen. Het is een echte polytechnische school, althans in de bedoeling van de oprichters. Ze studeren voornamelijk de exacte wetenschappen, gepusht tot een redelijk gevorderde graad, en vervolgens aardrijkskunde, geschiedenis en bellen.

Dit etablissement, onderhouden door de koning, die het bij zich wilde hebben, heeft ook buitenlandse leraren die Frans, Italiaans en Engels onderwijzen. Het vierkante gebouw heeft een binnenplaats waarvan het midden wordt ingenomen door een bassin. Rondom heerst een overdekte galerij, met zuilen, waarop de studentenkamers uitkomen. Een natuurkundekabinet en een bibliotheek staan tot hun beschikking. De laatste is vrij overvloedig voorzien van Europese boeken; maar voor zover ik heb gezien, zijn dit over het algemeen uitgaven, waarvan het grootste aantal is verouderd.

Als de koning afwezig is, wordt de gouverneur van Ark de eerste persoon van de stad, en het is dan net zo moeilijk om de gereserveerde delen van het paleis te bezoeken als wanneer de prins daar verblijft. Maar ik had in de persoon van twee Franse tuinmannen gevonden, die Nasr-ed-Dîn heeft

---

brengt om voor zijn tuinen te zorgen, een van die ondergeschikte beschermingen die in dergelijke gevallen vaak effectiever zijn dan hoge invloeden, waarop men bovendien zou aarzelen om een beroep te doen op een dergelijk object.

Het paleis dat door de koning wordt bewoond, bestaat uit drie grote afzonderlijke paviljoens die elk een complete woning vormen.

Hij leeft op zijn beurt in hen, gehoorzaam, zelfs binnen de grenzen van de ruimte die hij heeft gereserveerd, aan de nomadische smaak van zijn ras. Ze kijken uit op een grote binnenplaats, die men arriveert na andere van mindere omvang te zijn overgestoken, bewaakt door militaire posten. Hun lay-out is bijna identiek: een hoofdkamer met een ovale vorm, die uitkomt op een oneindig aantal kleine slaapkamers, woonkamers, kasten, cabines die lijken op half verborgen nissen, met het meest flirterige en wellustige effect. Dit alles is met veel luxe

ingericht, maar ontbreekt geheel aan karakter door de willekeurige vermenging van objecten uit Europa en dingen uit het Oosten. We zien geen schilderijen; de muren, versierd met prachtige spiegels, zijn gedecoreerd, evenals de lambrisering, met arabesken die zijn geschilderd en omlijst met een overvloed aan vergulding. De ramen hebben grote Europese ruiten. De mooiste tapijten zijn Perzisch, wat de wens niet verhinderde om er ook enkele in Engeland en Frankrijk te laten maken. Het merendeel van het meubilair is van Parijse makelij, zelfs de kroonluchters die erg laag aan de plafonds van de grote kamers hangen, en die trouwens erg mooi zijn, hoewel ze een meer dan twijfelachtige smaak hebben: ze komen uit het Oriënt van de fantasie. We zien overal de meest prachtige zijde van Lyon verspreid, vermengd met

---

mooiste wandtapijten uit Perzië; ze vormen ruime gordijnen, discrete deuren, prachtige gordijnen en bedekken voetenbankjes, banken en stoelen die een beetje door elkaar gehusseld zijn in alle hoeken. Het geheel heeft echter een groot effect; maar om de onhandigheid te zien die de opstelling van dit prachtige meubilair beheerst, de wanorde die daar heerst en de weinige zorg waaraan het wordt getoond, zou men geneigd zijn te denken dat degene voor wie het bedoeld is, niet weet hoe het te gebruiken te veel en dat hij zich meer op zijn gemak zou voelen te midden van een puur en eerlijk gezegd Aziatische luxe.

De grote binnenplaats, waarop de koninklijke paviljoens uitkijken, is in de buurt gevuld met sinaasappelbomen in dozen, want in Teheran konden ze de vaak zeer ernstige kou niet verdragen; tijdens de winter worden ze in een perfect ingerichte oranjerie gebracht. De helft van deze binnenplaats, die je beter een tuin zou kunnen noemen, wordt overschaduwd door prachtige platanen die inderdaad de zonen zijn van degenen die Pietro della Valle had bewonderd. Daarnaast zien we ook prachtige boeketten beuken, van gevarieerde en zeer zeldzame soorten, die uit verschillende landen zijn meegebracht. Ze worden omlijst door bloembedden gevuld met zeldzame bloemen en kostbare struiken, waar de twee Franse tuinmannen over wie ik heb gesproken, met echt talent oppassen, die ook de andere tuinen van het paleis en die zelf beheren, in plaats van ze te cultiveren. , veel groter en mooier, van de koninklijke residenties, gelegen in de buurt van de hoofdstad. Wat mij vooral opviel in deze tuinen van de ark, is een boom die vrij nieuw voor mij was en waarvan men zegt dat hij afkomstig is uit Mazendéran. Het heeft de hoogte van een gewone perenboom, zijn fijne en losse takken zijn voorzien van een blad dat men als den zou beschouwen.

---

zo'n schaduw in groen; bij het minste zuchtje wind was het een opwinding, eerder een trilling, die op betovering leek: je zou hebben gezegd dat de boom tot leven kwam. Ik heb nog nooit zoiets lichts, zo luchtig, kortom zo genadig gezien. Het spijt me dat ik de naam van deze prachtige struik die in onze collecties ontbreekt, niet heb kunnen zeggen.

Grenzend aan de grote binnenplaats van de koninklijke residentie is er nog een, omgeven door gebouwen bedoeld voor vrouwen. De lezer vermoedt dat ik hem er niets over zal vertellen; zelfs tijdens de afwezigheid van de koning wordt dit zeer intieme deel van het paleis te goed bewaakt door de douane, zelfs meer dan door zeer strenge voorschriften, dat ik zelfs maar heb kunnen proberen daar te worden toegelaten.

Maar de meest opmerkelijke kamer van het koninklijk paleis en de meest bezienswaardige is de troonzaal, waar de ambassadeurs van de verschillende machten worden ontvangen, en waar de sjah van Perzië op grote plechtigheden ook de eerbetoon aan zijn hof ontvangt. Het bevindt zich in een speciaal hoofdgebouw, de Divan-Kaneh of Paleis van het publiek, dichter bij de plaats die we voor het eerst tegenkomen bij het betreden van de ark.

Onze Europese douane kan geen idee krijgen van de indeling van dit deel van de koninklijke residentie. Stel je een prachtige binnenplaats voor, aan drie zijden afgesloten door een muur versierd met een systeem van geëmailleerde bakstenen bogen, allemaal geplaveid met marmer, en met in het midden een grote plas levend water tussen twee bosjes struiken. In bloei, gedomineerd door prachtige bomen . De vierde zijde wordt gevormd door de Troonzaal, waarvoor, in het midden van een ruim eveneens in marmer uitgevoerd plein, een tweede bassin staat met zeer sierlijke randen.

---

omzeild en gevoed door een overvloedige waterstraal. De indeling van deze kamer is nog unieker dan monumentaal. Het lijkt op het podium van een theater waarvan het gordijn is opgetrokken. De opening is gericht op het publiek en toont een interieur dat prachtig is versierd met alles wat de hedendaagse Perzische kunst zich heeft voorgesteld in termen van schilderijen, sculpturen, vergulde ornamenten, rijk email, kleine spiegels afgewisseld waar men ze kan vinden. Was in staat om ze te introduceren. Het bovenste frame van deze enorme opening wordt ondersteund door twee grote kolommen van dit prachtige marmer uit het Ourmiah-meer waarvan de geschilderde en vergulde ornamenten de zeldzame transparantie niet verhinderen te zien. Twee ramen versierd met kleine, zeer glanzende glas-in-loodramen, verlichten de achterkant van de kamer, geplaatst aan weerszijden van een boogvormige uitsparing die een klein marmeren bassin herbergt waaruit ontspringt en opbloeit tot een waaier, een nieuw water. Jet. Aan de voorkant, en heel dicht bij de basis die een paar meter boven de grond uitkomt, bevindt zich de troon van de Chah. Het is een soort klein platform, ongeveer een meter hoog, gevormd door een grote tafel van hetzelfde doorzichtige marmer als de twee zuilen die ik noemde, ondersteund door leeuwen en kariatiden en omgeven, behalve aan de kant die eruitziet: de binnenplaats, met een gebeeldhouwde decoratie en bekroond door kleine standbeelden. Aan het uiteinde, iets verhoogd, komt een grote eveneens gebeeldhouwde rugleuning omhoog, vastgehouden door twee kleine kolommen.

Het is daar, gezeten en leunend op prachtige kussens, dat de koning opstaat om zijn toehoorders te geven, nadat hij daarheen is gegaan door middel van een paar treden die voor deze troon zijn geplaatst, tussen twee sfinxen. Dit alles is heel bizar, maar van grote pracht in detail en versiering.

Het kostbaarste stuk is naar mijn mening en naar mijn smaak het immense en prachtige tapijt dat de hele vloer bedekt.

Deze troonzaal, die in het Perzisch de Talar wordt genoemd, is ingekaderd tussen twee gebouwen die ervoor staan, twee paviljoens eerder, met twee deuren, waarvan er één aan elke kant van het frame van de koninklijke zaal opent. Hier komen de personages binnen, van wie de koning toegeeft dat ze zijn persoon naderen, en die hem kunnen bereiken door door openingen rechts en links van de troon te gaan. Het geheel van dit gebouw, aldus verdeeld in drie delen, is verbonden door een enkele basis en dezelfde zeer hoge kroonlijst, die naar buiten steekt door een grote luifel voor te stellen. Gewoonlijk wordt het open gedeelte van de Talar afgesloten door een rijk en immens gordijn dat zich als een spektakel oprolt; op plechtige dagen, door een systeem van koorden en katrollen, wordt hij min of meer opgeheven in overeenstemming met de eisen van de zon, en daar verschijnt hij in al zijn oosterse pracht, helaas, bij gebrek aan een kracht!

veel verminderd, de vertegenwoordiger van de jonge dynastie die, in navolging van zoveel anderen, nu over Perzië regeert.

De stichter was de leider van een van die Turkotataarse stammen die de anarchie die volgde op de val van de Sophi's krachtig had gemaakt. Het verhaal van zijn opkomst is dat van Teherans fortuin en vooruitgang; er moet zo kort mogelijk aan worden herinnerd, want ik pretendeer niet, in de paar bladzijden waarover ik kan beschikken, een zelfs onvolledige samenvatting te geven van de feiten die samen de moderne geschiedenis vormen, zowel politiek als politiek.

---

militair, van de natie waaraan dit boek is gewijd.

Na twee eeuwen van een min of meer glorieus bestaan, maar nog steeds geïnspireerd door het nationale beleid dat door de stichter was ingehuldigd, werd de Sophis-dynastie aan het begin van de vorige eeuw vertegenwoordigd door de meest zachte, verwijfde en verwijfde prins. het is tijd. Overgedragen aan een regering van Mollahs, eunuchen en favoriete slaven, merkte Châh-Houssein dat hij machteloos was om de Afghaanse invasie uit de provincie Kandahar, die hem in 1722 van de troon bracht, af te weren. Dit is niet de plaats om in detail te spreken over de bloedige passage van de twee Afghaanse prinsen, Mahmoud en Ashraff, die acht jaar lang in Isfahan en Shiraz regeerden, zonder echter in staat te zijn hun heerschappij over de noordelijke provincies uit te breiden. van Perzië die met hen werden betwist door de zoon van Châh-Houssein, die de titel van koning had aangenomen onder de naam Thamasp II. Deze prins werd gesteund door de stammen van Turkse afkomst, in grote aantallen verspreid over al deze regio's, en een van de belangrijkste in die tijd was die van de Kadjars, die voor het einde van de eeuw een van zijn leiders zitten op hun beurt op de Perzische troon. De geschiedenis van deze zeventig jaar vormt zeker een van de meest interessante en dramatische episodes in het bestaan van een volk dat niet gespaard is gebleven van revoluties; Ik wil alleen maar kort ingaan op de specifieke rol van deze kadjars, het genie van hun leiders en hun inspanningen om de hoogste rang te bereiken, die door hen al vroeg werd nagestreefd. Maar allereerst een woord over hun oorsprong, wat een glimp inhoudt, die ik elders had moeten laten zien, van de verdeling van de natie.

Perzisch, zoals het zich vandaag de dag nog steeds gedraagt.

De bevolking verspreid over het grondgebied van Perzië bestaat uit twee zeer verschillende delen, het sedentaire deel en het min of meer zwervende deel. De inwoners van steden, steden en dorpen, evenals de boeren met vaste post, die allemaal de eerste categorie vormen, de meest werkelijk autochtone, hebben op geen enkele manier oorlogszuchtige gebruiken, hoewel we soms hebben gezien dat bepaalde steden zich verdedigden met een grote moed. Wat betreft de stammen die voor het grootste deel hun nomadische leven en hun zuiver feodale organisatie in stand hielden, zij vormden van alle tijden de belangrijkste kracht van de Perzische legers, die deelnamen aan tegengestelde kampen aan alle revoluties. wat voldoening gaf aan hun rusteloze geest en de ambitie van hun leiders. Ze zijn onderverdeeld in drie hoofdgroepen: de Arabische stammen, die grenzen aan de Perzische Golf waardoor ze binnenkwamen, en die het hele vlakke land in het zuiden bezetten; de zogenaamde Perzische stammen, omdat ze in Perzië zelf zijn geboren of zich daar hebben gevestigd in een tijd die de geschiedenis niet heeft onthouden en die, afhankelijk van het seizoen, in Fars, Koerdistan en een deel van Irak-Adjemi wonen; en tenslotte de Turkse stammen, verspreid over de noordelijke provincies van Perzië. Alleen deze moeten op dit moment worden besproken.

Ik heb er tijdens mijn verhaal al een paar woorden over gezegd.

We weten dat een grote confederatie van Turkotataarse stammen, bekend onder de algemene naam Seldjoucides, aan het begin van de elfde eeuw Perzië was binnengevallen, wat het

alleen overgaf aan de krachtigere invasie van de Tataren-Mongolen van Genghis. Khan, verving , later,

---

door degenen die het fortuin van Timour-Leng hadden gevolgd.

Deze massa indringers, allemaal vanaf de plateaus van Centraal-Azië, was Perzië binnengedrongen via Turkestan, dit grote buurland, gelegen ten oosten van de Kaspische Zee, en dat de oude Tour vormde, die nog steeds strijdt met Iran (Perzië). , in de fantastische tijden van hun gemeenschappelijke geschiedenis. De invasie, door zich terug te trekken, liet op Perzische bodem een groot aantal geïsoleerde stammen achter, waarvan het personeel bleef toenemen gedurende de periode van bijna vijf eeuwen dat de slavernij van Perzië duurde.

Gedurende al die tijd hadden de echte Turkomanen (Kharismiërs, Oezbeken, Boecharen, enz., Afstammelingen van de oude Turaniërs) ook de gewoonte aangenomen, nog veel later, om hun hebzuchtige ruiters op dit vruchtbaardere Iran te werpen, waar een groot aantal bleef.

Dat is de oorsprong van deze stammen die Tataars, Turkomaans of Turks worden genoemd, maar meer in het algemeen van de laatste naam die, hoewel ze een integraal onderdeel van de Perzische natie zijn geworden, door hun oorlogszuchtige aanleg een echte superioriteit hebben behouden boven de rest van het land. bevolking. 'Er kan niet worden gezegd', zegt Malcolm heel goed, 'dat deze namen, hoewel verschillend, een echt onderscheid maken; Perzische historici gebruiken het ook om de stammen aan te duiden die in Perzië zijn gevestigd, maar afkomstig zijn uit Tartary of Turkestan, die de Turkse taal spreken (1).

(1) Geschiedenis van Perzië, t. III, hfst. XVIII. Opmerking.

Adjemi, we spreken minstens evenveel Turks als Perzisch, niet het Turks van Constantinopel, maar een taal die dichter bij die van het moederland ligt, dat Chardin Turks noemt.

De Kadjar-stam wordt beschouwd als een van de oudste aankomsten in West-Azië. Ze vestigde zich eerst, met de andere Turco-Seljoucid-stammen, waarvan ze deel uitmaakte, in Klein-Azië en in Syrië, waar sommigen van hen, zoals ik al heb aangegeven, de basis legden van het Turkse rijk. We hebben ook gezien dat een deel van deze stammen zich terugtrok naar het oosten en in Tabriz deze dynastieën vormde van het zwarte schaap en het witte schaap, die bijna een eeuw lang over Perzië regeerden. Zonder de oorspronkelijke gemeenschap te respecteren die hen met een groot aantal van zijn soldaten verenigde, sloeg TimourLeng hard toe op de Turco-Seldjoucides, en om hen te verzwakken, vervoerde hij zelfs een aantal van hun families van Syrië en Klein-Azië naar Armenië en Perzië.

Die van de Kadjar schijnt van dit aantal te zijn geweest. Misschien behoorden zijn leiders tot die gevangenen uit het land van Roum (het Turkije van Azië) die Timour in zijn trein naar Aderbeidjân sleepte, toen hij, aangetrokken door zijn grote reputatie van heiligheid, een bezoek bracht aan Ardebil, Cheick-Séfi (Sophi), de overgrootvader van de stichter van de dynastie met deze naam. Nadat de overwinnaar hem had gevraagd welke gunst hij hem kon verlenen als een getuigenis van zijn hoge achting: "Geef vrijheid", antwoordde de heilige persoon, "aan de gevangenen die u uit Turkije hebt meegebracht.

Timour-Leng heeft dit genereuze verzoek ingewilligd. De aldus bevrijde Turkomanen behoorden tot de meest toegewijde discipelen van Cheick-Séfi, en later,

---

hun nakomelingen, die talrijk waren geworden en in zeven verschillende stammen waren verdeeld, betaalden hem hun dankbaarheid en hielpen zijn kleinzoon, Ismaël, krachtig om de

troon van Perzië te bereiken. “De zeven Turkse stammen, voegt Sir John Malcolm toe aan deze details, die de belangrijkste instrumenten waren geweest van de glorie en het succes van Ismaël Sophi, werden onderscheiden door een bepaalde kleding.

Ze hadden een rode pet (ongetwijfeld versierd met gouden borduursels), waardoor ze de naam Kuzel-Bash of Têtes-d'or kregen, die aan hun nageslacht is doorgegeven. Ze waren, in de volgorde en rang die hij hen had toegewezen, de Oostajaloo, de Shamloo, de Nikalloo, de Baharloo, de Zulkudder, de Kadjars en de Affshars. 'Elk van hen', zei hij, naar aanleiding van het Perzische manuscript waaruit ik hun namen heb ontleend, 'had zeven ondergeschikte stammen; deze uitdrukking verwijst waarschijnlijk niet naar palingen of stammen, maar naar teerahs of ondergeschikte takken (1).

Gedurende de hele periode van de Sophis-dynastie waren de Kuzel-Bash, hoewel soms erg rusteloos, kortom vrij loyaal aan hem. Ze vormden, met hen alleen verenigd, een leger van vijftig- tot zestigduizend paarden, waarin elke stam alleen de leiders wilde gehoorzamen die uit zijn boezem waren getrokken. Abbas de Grote had voldoende kracht

(i) Histoire da la Persia, t. II, ehap. XIV.

---

om een agglomeratie te verbreken die gevaarlijk zou kunnen worden door zijn krijgersgeest en zijn voorliefde voor onafhankelijkheid. Hij verkleinde dit formidabele lichaam en vormde met dezelfde elementen een andere van tienduizend ruiters en twaalfduizend infanterie die hun loon van hem ontvingen en wiens leiders hij aanstelde of goedkeurde. Maar onder zijn opvolgers hervatte de feodale organisatie van de Turkse stammen haar rijk en elk, zichzelf regerend als een klein volk apart, erkende alleen zijn natuurlijke leiders, die nog steeds zeer invloedrijk waren in de staat, waar ze de hoge posities deelden. Militaire en civiele gelederen. , gerechtskantoren en provinciale regeringen. Ik zei dat de Kadjars, samen met andere Turkse stammen, hun steun hadden gegeven aan de zoon van Châh-Houssein die in Noord-Perzië vocht, tegen het ongeluk, gedwongen, bij gebrek aan voldoende middelen, om laat de rest van zijn koninkrijk in handen van de Afghaanse prinsen, die zijn vader hadden onttroond en hem gevangen hielden in Isfahan. Het enige wat zijn aanhangers konden doen, was hem daar houden, en in dit opzicht noemde ik de overwinning van de half-Turkse bevolking van Kasbin tegen een deel van de Afghaanse strijdkrachten. Maar al snel zouden er nieuwe en formidabele vijanden verschijnen. Gebruikmakend van deze betreurenswaardige situatie in Perzië, Turkije en Rusland (het was Peter de Grote) veroverden alle provincies die grenzen aan hun staten, Georgië, Dagestan, Armenië, Koerdistan en het grootste deel van Aderbeidjân. Ontmoedigd door zoveel obstakels, had Thamasp zich teruggetrokken in Mazendéran, in dit ondoordringbare land vanwege zijn bossen en moerassen, en waar de Kadjar-stam domineerde.

---

die toen erkend werd voor zijn leider Feth-AliKhan. Sommige historici zeggen dat hij gouverneur van het hele land was, vanwege Châh-Thamasp zelf: wat we kunnen zeggen is dat hij daar het bevel voerde.

Zijn familie woonde lange tijd in Asterabad, een sterke stad in de buurt van de plaats waar de Gourgam uitmondt in de Kaspische Zee en in de buurt van Turkestan: het grootste deel van de Kajar-stammen was daar geplaatst om de grens te verdedigen tegen periodieke invallen. . van de Turkomanen. Châh-Thamasp verbleef twee jaar in deze veilige retraite, een gedwongen maar niet onverschillige toeschouwer, hoe dan ook, van de strijd waarin hun erfgoed werd verscheurd. Feth-Ali-Khan, met zijn trouwe Kadjars, antwoordde hem voor zijn

persoonlijke veiligheid, maar hij kon hem niet voldoende middelen verschaffen om zijn fortuin te verhogen.

In 1727 kwam er onverwachte hulp en tegelijkertijd beslissende steun uit de naburige regio Khorassan.

Nadir-Kouli, eerst een eenvoudig lid en vervolgens hoofd van de Affshars-stam, die we zojuist hebben gezien verenigd met die van de Kadjars in een gemeenschappelijke toewijding aan de zaak van de eerste Sophi, was door een offline moed en grote talenten militair personeel , die tijdens het vorige bewind de rang van generaal bereikte. Hij had Khorassan, zijn geboorteland en het land waar zijn stam woonde, verdedigd tegen de Afghanen. Onlangs had hij daar met groot succes een van hun lichamen geslagen, en hij had hun de stad Nishapour en het belangrijke district met die naam ontnomen. Verslonden door ambitie, en al bewijst alles, terwijl hij een beleid nastreefde dat hem naar de troon zou moeten leiden, dacht hij dat hij daar alleen kon komen door grote diensten te verlenen aan zijn land, dat toen zo dicht bij zijn ondergang was. Maar niet kunnen

---

maar om zijn plannen te manifesteren, besloot hij, om Perzië in zijn voordeel te reconstrueren, zich te bedekken met de naam en het gezag van de vertegenwoordiger van het ras van de Sophi's. Châh-Thamasp begroette hem gretig. Nadir-Kouli bracht hem vijfduizend man; Feth-Ali-Khan voegde zich daar bij drieduizend van zijn kadjars; Talrijke rekruten, aangetrokken door de reputatie van deze twee leiders, kwamen van alle kanten om dit aantal te vergroten, en het koninklijke leger, meer dan twintigduizend man sterk, begon onmiddellijk zijn operaties tegen het deel van Khorassan dat de Afghanen nog steeds bezetten. Het duurde echter niet lang voordat Nadir jaloers werd op de leider van de Kadjars, die een hoog aanzien genoot onder alle Turkse stammen en, door eerder dan zijn eigen hulp, grote eer had verworven in de geest van Prins Sophi. Vanaf het begin inwijding van de politiek van geweld en bedrog die in zijn karakter zat, beschuldigt hij Feth-Ali-Khan van intelligentie bij de vijand en, terwijl het leger op Mesched marcheerde, doet hij dat, op eigen gezag, om tot de dood, zonder te verwijzen naar de pusillanieme Thamasp, die deze daad leek goed te keuren, aangezien hij onmiddellijk aan de formidabele leider gaf. Hij deelt het hogere bevel van allen die de kant van hem hadden gekozen. De kadjars, die al verdeeld waren door interne ruzies, splitsten zich in tweeën; een deel trok zich terug uit het leger van Nadir en het andere bleef bij hem.

Ik wil hier niet het verbazingwekkende verhaal vertellen van deze geniale avonturier die, na in minder dan drie jaar zijn land van de Afghanen te hebben bevrijd, allen tot het laatst vermoord of op de vlucht was geslagen, en Thamasp II weer op de been bracht. troon van zijn vaders, had het geluk de volgende zes jaar met gewapende macht terug te nemen op de

---

Turken, alle provincies die ze uit Perzië hadden overgenomen, terwijl hij van Rusland de teruggave kreeg van de delen van het grondgebied die zij in beslag had genomen. Met een zekere stap op weg naar zijn hoogste doel, met de instemming van de natie die hij had opgewekt uit zijn vernedering, en van het leger dat hervormd was door zijn overwinningen en zijn krachtige discipline, had hij in 1732, als onwaardig, Châh-Thamasp II afgezet. en vervangt hem met zijn kind in de wieg waarvan hij tot regent wordt uitgeroepen. Vier jaar later laat de dood van dit kind, waarvan wordt gezegd dat het vergiftigd is, eindelijk zijn almachtige regentes plaats op deze Perzische troon die zo vurig begeerd was (1736).

Nadir-Châh (dit is de naam die hij aannam) regeerde elf jaar als een erkende of liever geprezen soeverein van Perzië.

We kennen de rest van deze werkelijk geweldige carrière. Om het prestige van zijn overwinningen niet te laten verzwakken, voerde hij in het tweede jaar van zijn regering campagne aan het hoofd van tachtigduizend man, en op weg naar het oosten nam hij Kandahar, de hoofdstad, uit Afghanistan, terwijl zijn zoon houdt alle troepen van Turkestan op afstand; het duwt verder, het draagt Kabul; toen hij zich op de weg naar Alexander bevond, wilde hij, net als hij, India binnenvallen.

Niets kon zijn zegevierende mars stoppen, zelfs niet onder de muren van Dehli (februari 1739). Ik hoef niet te vertellen hoe hij de grote hoofdstad van de Mongoolse keizers veroverde, noch het bloedbad van de inwoners, noch het plunderen en plunderen van een stad waar verschillende generaties een enorme hoop rijkdom hadden vergaard. Drie maanden later keerde NadirChâh terug naar Perzië, vol met stoffelijke resten

---

wiens opsomming fantastisch lijkt. Een Franse officier die in India heeft gediend en deze gegevens van een van Nadir's luitenants heeft overgenomen, vertelt dat hij, toen hij met pensioen ging, twaalfduizend paarden, vierduizend kamelen en zevenhonderd olifanten met een enorme hoeveelheid contant geld had meegenomen. ongehoord aantal gouden en zilveren voorwerpen (inclusief de massief gouden troon van Mongoolse heersers), zeldzame stoffen, kostbare tapijten, enz., om nog maar te zwijgen van de wagens en muilezels die de buit van zijn leger droegen.

- Zeven jaar later, de soeverein die met glorie en welvaart had overladen met Perzië in zijn ondergang, en, bij zijn terugkeer uit Delhi, nog steeds, door de verovering van de helft van Turkestan, de Oxus in het noorden had gegeven als grens aan zijn rijk, uitgebreid naar het oosten tot aan de Indus, stierf ellendig vermoord in zijn tent, te midden van zijn leger.

Na al die glorie, macht en liefde voor rijkdom uitgeput te hebben, was Nadir niet traag om te veranderen. De uitoefening van de meest absolute macht, die voorheen werd getemperd door de werkelijke superioriteit van de geest en het advies van de politiek, leidde het snel tot een tirannie die alles overtrof dat in dit geboorteland van despotisme bekend was. Nadat hij somber, wantrouwend, jaloers was geworden, zelfs van hemzelf, nadat hij zich uitbundig had getoond in de distributie van het grootste deel van de schatten die hij uit India had meegebracht, scheen hij in zijn achterdochtige gierigheid te vrezen dat hij van hem zou worden weggenomen. .

(1) Memoires over Indoustan en het Mogolrijk door M. Gentil, voormalig kolonel infanterie. Parijs, 1822, blz. 152 en volgende.

---

blijft dat hij opgesloten zat in een fort in Khorassan. Omdat hij geloofde dat hij alles mocht krijgen, wilde hij tenslotte zijn volk dwingen hun oude overtuigingen te verlaten en hun het tegengestelde geloof van de soennieten op te leggen, die altijd het voorwerp van zijn verdrijving zijn geweest. De opstand, aangewakkerd door de Chiytes mullahs, brak op verschillende punten uit in Fars, Shirvan, Mazendéran, waar echter de zoon van Feth-Ali-Khan, Mohamed-Haçan, de dood van zijn vader leek te vergeten, s ' had zich met zijn kadjars naar Nadir verzameld en had de teruggave van de bijzondere regering van Asterabad verkregen om aan deze zijde op te staan tegen de Turkomaanse stammen. ChâhNadir was meedogenloos in de onderdrukking van deze opstandbewegingen. Hele bevolkingsgroepen werden opgeofferd aan zijn razernij. Niemand meer vertrouwend, nadat hij vele illustere hoofden had opgeofferd aan zijn woeste achterdocht en zelfs de ogen had uitgestoken van zijn oudste zoon die hij vreesde, had hij voorgesteld om de twee bevelhebbers van zijn

lijfwacht, Salah -Beg en Mahomet-Kouli- te vernietigen. Khan, toen hoofd van de Affshars-stam.

Gewaarschuwd door een onbezonnenheid, gingen ze 's nachts zijn tent binnen, gevolgd door een paar loyalisten, en Nadir, wakker geschrokken, ondanks een heroïsche verdediging, bezweek uiteindelijk voor hun slagen (20 juni 1747).

Dit einde, de man zo onwaardig die zojuist zoveel licht op zijn land had geworpen - werd gevolgd door tien jaar anarchie, waarin we de grootsheid van Perzië zagen verdwijnen, die iedereen getroffen had. Naburige volkeren als een onverwachte terugkeer naar zijn oude pracht. De moordenaars van Nadir-Chah, uit angst voor de wraak van zijn zonen, hadden in zijn plaats zijn neef, Adil, uitgeroepen. Om hen gerust te stellen, aarzelde de laatste niet om publiekelijk goed te keuren

---

de moord op zijn voorganger, die door hem als een tiran werd behandeld, en bovendien met volle handen de schatten uitdeelde die zijn oom had achtergelaten om de leiders en soldaten voor zijn zaak te winnen. Als felle ouder geloofde hij zijn usurpatie te verzekeren en te legitimeren door de oudste zoon en dertien andere zoons of kleinzonen van Nadir ter dood te laten brengen. De heren die hem omsingelden en zijn bloeddorstige woede dienden, redden echter een prins van dit bloedbad, Châh-Rokh, kind van deze Réza-Kouli die zijn vader had verblind: we wilden hem als tussendoortje bewaren om niet te vertrekken. het ras van Nadir-Chah vergaan.

Toen Mohamed-Haçan van deze revolutie hoorde, haastte hij zich om uit zijn rust te komen en met enkele Turkomaanse stammen die hem en zijn trouwe Kadjars rond Asterabad hadden toegewijd, ging hij op weg om Mazendéran te veroveren. Maar hij was gewaarschuwd door Adil Chah. Verrast door superieure krachten, werd Mahomed verslagen en twee van zijn zonen (hij had er zes) vielen in de macht van Adil die het barbaarse bevel gaf om de eunuch de oudste te maken, toen nog maar zes jaar oud. Nutteloze wreedheid! Het was dit kind, bekend als AghaMohamed, dat vijfenveertig jaar later, door de inspanningen van zijn vader voort te zetten, de Kajar-dynastie op de troon van Perzië zal brengen. Ik probeer zo beknopt mogelijk de al te vergeten wisselvalligheden samen te vatten van deze gedenkwaardige strijd, die vandaag de verklaring is van Perzië.

Adil-Châh leefde slechts een paar maanden, werd onttroond en werd zijn gezichtsvermogen onthouden door zijn broer Ibrahim-Khan. De laatste regeerde voor een kortere periode. Nauwelijks verkondigd, werd hij vermoord door zijn eigen soldaten die tegelijkertijd afslachtten

---

tijd, Adil, en plaatste de jonge Shah-Rokh op deze bebloede troon waar alleen de geesten van koningen voorbijgingen. In minder dan twee jaar tijd verloor hij en kreeg hij tweemaal de kroon terug. Een van zijn generaals, SeydMahomet, drong door hem te onttronen om op zijn plaats te komen, ook zo barbarij aan dat zijn ogen uitgingen.

Seyd-Mahomet genoot niet lang van de vruchten van zijn misdaad, vrijwel onmiddellijk omvergeworpen en ter dood gebracht door Joussouf-Aly, een loyale generaal. Door hem hersteld, werd de ongelukkige prins, ondanks de inspanningen van zijn beschermer, een paar maanden later opnieuw onttroond en gevangengezet door twee rebellen, gevolgd door een aantal Koerdische en Arabische stammen. Ahmed-Khan, leider van de Afghanen-Abdalis, de machtigste van Nadir's luitenants, die bij de dood van zijn generaal een koninkrijk hadden gecreëerd dat nog steeds bestaat in de bergen van Afghanistan, kwam zijn kleintje te hulp -

zoon . Het zien van de onmogelijkheid om op een duurzame manier aan het gezag van een blinde prins te onderwerpen, heel Perzië, overgeleverd aan de koorts van opstand en de onophoudelijke activiteiten van ambitieuze pretendenten; wat hem betreft de voorkeur gaf aan de gemakkelijke verovering maar vol stormen, voor de toekomst, van de hele erfenis van Nadir, het zekere en rustige bezit van zijn nieuwe koninkrijk, richtte hij de Khorassan op, waar Châh-Rokh woonde, in een aparte vorstendom en maakte hem daar, in de stad Mesched, als onafhankelijke soeverein bekend door de belangrijkste heren van het land.

In de voorhoede van degenen die, zonder ze nog te laten zien, hun aanspraken op de kroon lieten verschijnen, was de moedige leider van de Kadjar. Sinds de dood van de grote veroveraar, ondanks zijn tijdelijke mislukking onder de

---

De kortstondige regering van Adil-Châh, Mohamed-Haçan had niet opgehouden zijn gezag te vergroten, niet alleen in de omgeving van Asterabad, zijn patrimoniale vorstendom, maar in de hele provincie Mazendéran. We moeten geloven dat het met instemming van Adils opvolgers was, aangezien we zien dat een van hen hem zijn twee kinderen terugstuurde dat deze prins gevangen had genomen. Uit angst voor zijn beschermeling, Châh-Rokh, de buurt en de bedrijven van Mohamed, stuurde Ahmed-Khan, voordat hij terugkeerde naar Kandahar, een grote groep Afghanen om de Mazenderan over te nemen van de leider van de Kadjars, of in ieder geval om het fort te ruïneren. positie die hij had ingenomen. De laatste stond in feite al aan het hoofd van een leger. Hij versloeg de Afghanen en dreef hen met aanzienlijk verlies terug naar Khorassan, waarbij hij door deze overwinning tegelijkertijd zijn prestige, zijn macht en het aantal van zijn aanhangers vergrootte. Onder druk om terug te keren naar zijn staten, die hij nog niet volledig had gevormd, stelde Ahmed-Khan zich tevreden met het garanderen van de onafhankelijkheid van Khorassan en het lenen, ook onder zijn garantie, aan de kleinzoon van zijn voormalige generaal, door alle leiders die hem omringden, een eed van trouw die, een zeldzame zaak in die tijd, niet werd geschonden.

Het vertrek van de Afghaanse soeverein, tegen het einde van 1750, liet de arena open voor vrijers die Perzië zelf zouden betwisten. “Het voorbeeld van usurpatie, gegeven door Nadir, had elke provinciale gouverneur, elk stamhoofd, het verlangen naar macht geïnspireerd, en Perzië was vol kanshebbers voor de kroon (1).

(1) Sir John Malcolm, t. III, hfst. XVII.

---

een onafhankelijke positie, hadden uiteindelijk hun ontwerp uitgeroepen in de noordelijke provincies. Het waren MahomedHaçan en de naburige gouverneur van Aderbeidjân, AsadKhan, een van die Afghanen die zich bij Nadir-Châh verzamelden en die, net als Ahmed-Khan, een van zijn eerste generaals was geworden.

Tegelijkertijd werden in het Zuiden echter andere, niet minder vurige ambities geagiteerd. Dit was waar de militaire stammen die bekend staan als Perzen domineerden, in tegenstelling tot de Turkse stammen in Noord-Perzië.

Hun leiders hadden een reputatie verworven tijdens de expedities van Nadir, wiens glorieuze prestige al deze clans van verschillende oorsprong rond zijn gezag had verenigd.

Aly-Merdan-Khan was het hoofd van de Bakhtiaris-stam en Kérim-Khan voerde het bevel over de Zends. In onderlinge overeenstemming bezetten ze Isfahan, deze hoofdstad van de Sophi's waar het ras van Ismaël nog steeds regeerde door middel van herinneringen. Om de bevolking te verzoenen, begonnen ze met het maken van een simulacrum van een koning, afkomstig uit de familie van de laatste Sophi. Hij was een achtjarig kind, zoon van een zus

van Châh-Houssein, die de naam Châh-Ismaël kreeg. Taai en wreed, Aly-Merdan-Khan verspilde geen tijd aan de slagen van een van zijn eigen officieren. Integendeel, zachtaardig en menselijk, met een dapperheid die even groot was als zijn vrijgevigheid, en bovendien begiftigd met echte politieke talenten, had Kérim-Khan prompt de achting en genegenheid gewonnen van de inwoners van Isfahan en van andere steden. Hij werd natuurlijk gesteund door de Perzische stammen; de Arabische stammen, aangetrokken door zijn gerechtigheid, gaven zich ook aan hem, en werden pas vier jaar na de dood van Nadir meester over alle provincies

---

zuiderlingen, bevond hij zich in een positie om de soevereiniteit van Perzië te betwisten tegen elke andere rivaliserende claim.

Kérim had slechts twee echt formidabele concurrenten, de gouverneur van Aderbeidjân en de leider van de Kadjars. Wat hem gediend had, was dat dezelfde ambitie deze twee rivalen al tegen elkaar had opgezet. Kérim-Khan profiteerde van hun divisies en nam zelf het initiatief voor vijandelijkheden in 1752. Hij kwam eerst om Asad-Khan, de dichtstbijzijnde, binnen Aderbeidjân zelf aan te vallen. Deze eerste daad van de strijd keerde niet in zijn voordeel; hij werd zelfs zo volkomen geslagen, in de buurt van Kasbin, dat hij zich haastte om het land te evacueren en in alle haast de weg naar Isfahan hervatte. Deze mislukking had zijn aanhangers enorm ontmoedigd; desertie werd in hun gelederen geplaatst, en niet in de overtuiging dat hij weerstand kon bieden met wat er over was van zijn troepen, de aanval waarmee hij werd bedreigd door zijn tegenstander, trok Kérim zich terug in Shiraz en werd zelfs opgesloten in de sterke posities die hem werden aangeboden door de bergen van Fars. De Afghaanse leider had het jaar daarop de onvoorzichtigheid om hem daarheen te volgen, en zijn leger, verrast in de verontreiniging van Kouma, werd bijna volledig vernietigd. Het was Asad-Khan's beurt om naar zijn regering te vluchten, tijdens zijn afwezigheid bedreigd door zijn buurman en concurrent Mohamed-Haçan. Er brak niet lang oorlog uit tussen deze twee vrijers, die ongeveer even sterk en moedig waren. Deze oorlog duurde drie jaar met wisselend succes. Uiteindelijk, in 1756, behaalde de Kajar-leider een beslissende overwinning op zijn vijand, wat hem het bezit van Aderbeidjân opleverde, wat zijn middelen verdubbelde en hem nu in staat stelde de strijd met meer kansen te beginnen.

---

strijd tegen Kérim-Khan. Ze bleven alleen in de aanwezigheid, want Asad, die na zijn nederlaag afstand deed van alle pretenties, was naar Bagdad gevlucht en vandaar naar Georgië, vanwaar hij later Kérim ging zoeken die hem met zijn gebruikelijke vrijgevigheid tot een van de eerste officieren maakte.

Het erkende opperhoofd van de zuidelijke stammen, elke dag meer geliefd en beter gesteund door de bevolking van de steden van dit deel van Perzië, had deze drie jaar aangewend om zijn strijdkrachten te vergroten om de strijd te hervatten met die van zijn rivalen die zouden zegevieren in hun bepaalde ruzie. Nadat hij alle Fars en een deel van Irak-Adjemi had onderworpen, regeerde hij oppermachtig in Isfahan, het is waar, onder de naam van dit kind wiens naam nog steeds nuttig was voor zijn projecten.

Het was de kadjaren-generaal die als eerste aanviel. Tegen het einde van 1756 marcheerde hij naar Isfahan, 'aan het hoofd van een leger (zegt een Perzische historicus) talrijker dan enig leger dat sinds de dood van Nadir-Chah in Perzië was verschenen.

Nadat hij tevergeefs had geprobeerd hem te stoppen, trok Kerim-Khan, die de onmogelijkheid inzag om Isfahan te verdedigen, zich terug in Shiraz, die hij had versterkt, en

daar wachtte hij op zijn vijand. Mohamed-Haçan kwam zonder weerstand de hoofdstad van de Sophis binnen. Op dat moment dacht hij dat hij koning was.

De bedwelming van succes, constateert een bijna hedendaagse Franse reiziger, Olivier, veranderde zijn karakter volledig. Tot dusver had hij zich onderscheiden door zijn voorzichtigheid, zijn gematigdheid en zijn politieke omzichtigheid; hij werd trots, hooghartig, hard en hebzuchtig. Hij behandelde de mensen van Isfahan bot, ongetwijfeld uit wrok voor de genegenheid die ze toonden voor zijn rivaal.

Hij verzamelde enorme bijdragen over de stad en deed dat niet

---

niets belette zijn soldaten zich over te geven aan allerlei buitensporigheden. De verontwaardiging bleef in de harten gedrukt, maar de populariteit van Kérim nam evenzeer toe.

Het Kajar-opperhoofd begreep al snel dat de kroon niet in Isfahan maar in Shiraz lag. Na een paar maanden in de grote hoofdstad te hebben verkwist, door zijn hooghartige manieren de mensen om hem heen te beledigen en te zweren, verliet Mohamed rond het midden van 1757 een deel van zijn leger om Isfahan te behouden en rukte op naar de hoofdstad van Fars aan het hoofd. van de dertigduizend man die hem toestonden de stad volledig te investeren. Deze belegering van Shiraz was ongelukkig voor hem. Niet alleen kon hij de plaats niet innemen, vakkundig verdedigd door zijn tegenstander, maar ook als gevolg van de talrijke exits van de belegerden, gecombineerd met de aanvallen van de Arabische en Perzische stammen die naar buiten manoeuvreerden, en vooral vanwege het gebrek aan voedsel, zag hij, na een paar maanden van nutteloze inspanningen, zijn leger aanzienlijk verminderd. Het bestond voor een groot deel uit nieuwe rekruten, opgegroeid in Aderbeidjân en de verschillende landen die hij onderweg had doorkruist. Wat betreft de Turkse stammen die zijn belangrijkste kracht waren, sommigen ontevreden over zijn leiderschap, dat grillig en hard was geworden, anderen ontmoedigd door de ijdele verwachting van een eindresultaat, lieten hem terugkeren naar hun land, terwijl de oude rivaliteit en de verdeeldheid ontwaakte onder de Kadjar zelf.

Mohamed-Haçan werd daarom gedwongen het beleg op te heffen. Toen hij terugkeerde naar Isfahan, vond hij slechts een klein deel van het lichaam dat hij daar had achtergelaten; bij het nieuws van haar mislukking, de

---

desertie had de rest uiteengedreven. Hij haastte zich om de weg naar Mazendéran te hervatten; hij kwam daar aan zonder aangevallen te worden, maar bracht terug van dit grote leger dat hem alles leek te beloven, hoogstens een dozijn van duizend man.

Opnieuw werd meester van Isfahan, Kérim-Khan daar ontvangen als een geliefde soeverein. Hij zorgde er eerst voor zijn gezag in Fars en bijna heel Irak te consolideren, en helemaal niet jaloers op de militaire superioriteit van sommige van zijn generaals, beschuldigde hij Sheik-AliKhan, de dappere en bekwame leider van de hele stam van Zend. , om met zijn beste troepen mee te gaan, om Mohamed-Haçan in zijn eigen domeinen te bevechten. De scheiding was weer volledig geworden tussen de twee hoofdtakken van de Kajar-confederatie. Kérim's plannen en beloften hadden hieraan bijgedragen. De leider van de Youkaris-Bass, of de hogere tak, in de hoop om voor zijn voordeel Mohamed van zijn bevel over de hele stam te ontnemen, ging met zijn familie over naar de zijde van Sheik-AliKhan. Mohamed-Haçan bracht haastig rekruten om hem heen ter vervanging van degenen die hem in de steek hadden gelaten, en hij aarzelde niet om de vijand zelf aan te vallen met een onverschrokkenheid die hem de overwinning verdiende. Maar na enige inspanning sloegen zijn nieuwe troepen op de

vlucht, en dit ongelukkige begin eindigde door de hele nederlaag van zijn kleine leger te veroorzaken. Achtervolgd in zijn terugtocht, had hij kunnen ontsnappen als zijn paard niet was gevallen, hem voortslepend in zijn val. Aan het hoofd van degenen die na hem waren gelanceerd, stond de leider van de overgelopen Kadjars. Mohamed-Haçan verkocht zijn leven duur, maar hij bezweek al snel. Zijn hoofd, aan het einde geplaatst

---

met een lans, werd gedragen in het kamp van Sheik-Ali naar de kreten van Vive Kérim dat deze dood zojuist koning van Perzië had gemaakt. De zonen van Mohamed waren in staat Turkestan te bereiken, dat het gebruikelijke toevluchtsoord van hun familie was geworden.

Op deze datum (1758) begint de regering van Kérim, die Perzië tot 1779 twintig jaar van broodnodige vrede voorzag na zoveel onrust en bloedvergieten. Deze wijze prins oefende met mate een macht uit die hij zonder misdaad had verkregen. Hij wilde de titel van koning niet aannemen, zelfs niet na de verdwijning van deze jonge prins van het Sophis-ras wiens geschiedenis niet meer vermeldt, en hij stelde zich tevreden met die van Nackil of gouverneur. De Kadjar-Youkari's brachten door hun opstanden enige opschudding aan het begin van deze regering; een van Kérim's broers, Zéki-Khan, zo fel als hij mens was, onderdrukte deze rebellie in bloed, en deze tak van de Kajars werd lange tijd tot onmacht teruggebracht. Wat de rivaliserende tak betreft, die bleef stil, ongetwijfeld wachtend op gunstiger omstandigheden. De twee oudste zonen, zelfs van Mohamed Haçan, besloten na vier jaar bij de Turkomanen te hebben verbleven, omdat ze reden hadden om aan te nemen dat hun veiligheid bedreigd werd, en besloten terug te keren naar de welbekende vrijgevigheid van de gelukkige rivaal van hun vader. De laatste ontving ze vriendelijk in Shiraz, waar hij zijn hoofdstad van had gemaakt, en nam er genoegen mee ze de hele stad voor de gevangenis te geven. Dit wordt formeel gezegd door een Perzische schrijver die goed geïnformeerd is, en zijn getuigenis verdient de voorkeur boven dat van de reiziger Olivier, die beweert dat, zodra Mohamed Haçan werd verslagen, zijn twee zonen gevangen waren genomen en

---

als gijzelaars naar Shiraz gebracht door Sheik-Ali-Khan (1).

De oudste van deze Kajar-prinsen was de jonge Mohamed die de neef van Nadir, Adil-Châh, had verminkt.

Vroeg teruggekeerd naar zijn vader, had hij hem gevolgd in al zijn lotgevallen en tegelijkertijd door zijn voorbeeld geleerd wat hij moest doen en wat hij moest vermijden om het doel te bereiken - dit was niet bereikt. Hij ging zijn twintigste jaar in toen hij zich in de handen van Kérim-Khan plaatste, die hem tot aan zijn dood, dat wil zeggen gedurende zeventien jaar, meer als een lid van zijn eigen familie behandelde dan als een gevangene. De geschiedenis kent hem sindsdien onder de naam Agha-Mohamed, die zijn hele leven bij hem bleef. Deze titel van Agha of Meester, die aan de belangrijkste eunuchen van de koninklijke harem werd gegeven, was, zegt Malcolm, 'een titel van grote achting (2).

Van kinds af aan dacht Agha-Mohamed alleen aan projecten van ambitie en expansie; hij volgde ze zijn hele leven met een zeldzaam doorzettingsvermogen, met een onverbiddelijke strengheid, waaruit tegelijkertijd bleek dat zijn ziel ontoegankelijk was voor alle emoties, en hoe bitter en diep de

(1) Mirza-Sâduck, in zijn Tuarikh Zundeah.

(2) Geschiedenis van Perzië, t. III, hfst. XXI.

---

denk aan de vernedering die hem werd aangedaan (1).

Agha-Mohamed bracht de zeventien jaar van zijn gevangenschap door in Shiraz, waar hij studeerde en mediteerde. Begiftigd met een rechtvaardige, koude en tegelijkertijd zeer vastberaden geest, in staat om energie tot het punt van wreedheid, van onverstoorbare huichelarij te drijven, trachtte hij het vertrouwen van Kérim te winnen, en hij slaagde er met zorg in elke handeling, elk woord dat zou kunnen hebben geleid tot het vermoeden van de geringste intentie om op een dag de voortzetting van de ontwerpen die te snel door zijn familie tot uiting kwamen, te hervatten. Le Vackil adviseerde hem uiteindelijk over zelfs de meest delicate zaken, en hij prees graag de reden, vroeg volwassen geworden, van zijn jonge gevangene.

Al enige jaren had hij het plezier mogen beleven van de jacht in de omgeving van Shiraz, die hem tijdens de laatste ziekte van Kérim-Khan, toen bijna tachtig jaar oud, een aannemelijk voorwendsel verschafte om buiten de stad te zijn. Onmiddellijk op de hoogte van de dood van de Vackil door een toegewijde afgezant, haastte Agha-Mohamed zich om te vluchten, slechts gevolgd door een paar bedienden, en profiterend van de verwarring van het moment, kon hij, dankzij een werkelijk verbazingwekkende snelheid, aankomen in Mazendéran, zonder bereikt te zijn door de ruiters die te laat op de achtervolging waren gestuurd. Iedereen begreep dat zodra de wijze en bekwame Kerim-Khan verdween, de troon van Perzië opnieuw het doel zou worden van rivaliserende competities. Zoals was gebeurd voor de afstammelingen van Nadir-Châh, zagen we toen de kroon op zijn beurt over het voorhoofd van de verschillende leden van de familie Kérim gaan, terwijl hun rivaal, het opperhoofd van a-

(i) Geschiedenis van Perzië, t. III, hfst. XXI.

---

herkende rand van de Kadjars van zijn eigen stam, was druk bezig om alle dissidenten om zich heen te verzamelen wiens scheiding de ondergang van zijn vader had veroorzaakt.

De twee zonen van Kérim, Abdoul-Feth-Khan en Mohamed-Ali, waren na een paar maanden van de troon geworpen door hun oom, Zéki-Khan, die spoedig zelf ter dood werd gebracht in een opstand " uitgelokt door zijn Nauwelijks was hij weer enige heerser geworden, of de eerste van deze prinsen werd onteigend door een van zijn ooms, Sadik-Khan, die zijn ogen uitstak en zichzelf tot koning uitriep in zijn plaats. De usurpator vond een concurrent in AlyMourad, zijn neef en schoonzoon (hij was met zijn moeder getrouwd) die Zéki-Khan had gestuurd, met een legerkorps van vijftienduizend man, om zich te verzetten tegen de inspanningen van Agha-Mohamed, die na zich te hebben versterkt in alles wat Mazendéran terrein winnen in de aangrenzende provincies.

Aly-Mourad versloeg enkele leiders van Aderbeidjân, maar hij werd al snel teruggebracht naar Shiraz waar veel partizanen hem riepen om hen te verlossen van de tirannie van SadikKhan. Belegerd in deze hoofdstad en gedwongen zich over te geven, werd hij onmiddellijk afgeslacht, samen met zijn drie zonen die de leeftijd van man hadden bereikt. Aly-Mourad werd op zijn beurt koning van Perzië (1781).

Deze prins, onbetwistbaar superieur aan deze passerende vorsten, regeerde vier jaar. Hij begreep heel goed dat het blijvende gevaar voor zijn dynastie, dat zo onregelmatig aanhield, afkomstig was van de vertegenwoordiger van het Kadjar-ras, de onverzoenlijke vijand van het bloed van de Zends. Hij stuurde zijn eigen zoon Cheick-Vaïs naar de noordwestelijke provincies om op te staan tegen Agha-Mohamed. Aanvankelijk gelukkig bij het begin van de expeditie, viel deze jonge prins het geheel binnen

---

Mazendéran nam de hoofdstad Sari in en na zijn vijand te hebben verslagen, dwong hij hem zijn toevlucht te zoeken in de omgeving van Asterabad, waar hij hem door een groot aantal troepen liet achtervolgen. Maar degene die hem commandeerde, die onvoorzichtig deelnam aan optochten die hij niet kende, merkte dat hij plotseling werd afgesneden van zijn generaal, aangevallen, geslagen en gedood door de bekwame en actieve leider van de Kadjars, met bijna volledig verlies van zijn troep (1784). De vluchtelingen, teruggeworpen op het legerkorps, brachten daar terreur; CheickVais, in een oogwenk verlaten door de meeste van zijn soldaten, werd gedwongen terug te vallen op Teheran waar zijn vader, hoewel hij aan een ernstige ziekte leed, zich haastte om zich bij hem te voegen. Het was omdat hij de absolute noodzaak voelde om de mislukking van zijn armen te herstellen en vooral om Agha-Mohamed snel het prestige van deze laatste overwinning te ontnemen. Na met de laatste straf te hebben gestraft, namen de verzwakte leiders, Aly-Mourad, aan het hoofd van een nieuw leger, en ondanks de verslechtering van zijn staat van lijden, de weg naar Mazendéran. Toen hij binnenkwam, hoorde hij dat zijn halfbroer, Jâffer-Khan, zoon van Sadik-Khan en zijn eigen moeder, aangemoedigd door zijn mislukking en het gerucht over zijn ziekte, in opstand was gekomen en op weg was naar Isfahan. Hij haastte zich om terug te keren, maar stierf onderweg, en nadat Jaffer deze stad had veroverd, liet hij zichzelf tot koning uitroepen. Hij vond een manier om Cheick-Vaïs in de val te lokken, en verraderlijk verblindde hij hem zodat hij daarna niets meer te vrezen had (1785).

Agha-Mohamed, tijdens het bewind van Aly-Mourad, was tevreden om in de verdediging te staan. Hij was bang voor haar energie en haar talenten. Deze vier jaren werden door hem voornamelijk gebruikt om alle krachten te groeperen en te verharden.

---

dat de bekendheid van zijn familie en zijn eigen reputatie, die elke dag groeide, hem in staat stelden mensen te werven in zijn geboorteprovincie. Nadat hij had gezien hoe de verdeeldheid van de grote Kajar-stam zijn vader fataal was geweest, trachtte hij de vereniging in de verschillende takken te herstellen, waarbij hij beledigingen vergat en opriep tot gemeenschappelijke actie, ten behoeve van allen, de ambitieuze die niets van verwachtte. de Zend-race en konden zichzelf alles beloven van een dynastie die uit hun gelederen was voortgekomen en door hun inspanningen op de troon was gevestigd.

Op het nieuws van de dood van Aly-Mourad, besloot Agha-Mohamed uiteindelijk een gedurfd offensief te nemen. Hij zou de laatste rol spelen, en terwijl hij afdaalde van de bergen van Mazendéran, aan het hoofd van zijn Ka.djars, om naar Isfahan te marcheren, kan men zeggen dat hij de schede van hem weggooide, vastbesloten om te vergaan of te regeren. . Het geloof in zijn ster bracht hem langs de hele weg een menigte partizanen en het was met een echt leger dat hij in minder dan twee maanden, en zonder enige hindernis te hebben ontmoet, in zicht kwam. verlaten gevonden; hij maakte echt een koninklijke entree.

Jâffer-Khan had zich haastig teruggetrokken in Shiraz, dat de versterkte stad en het toevluchtsoord van de Zende-royalty was geworden. Voordat Agha-Mohamed daarheen ging om hem te zoeken, wilde Agha-Mohamed de stammen onderdrukken die in de bergen rond Isfahan wonen en die Nadir-Chah zelf moeilijk had kunnen verminderen; daar ondervond hij een serieuze controle en het grootste deel van de troepen, die onder zijn vlag waren gekomen in de hoop op een definitief en op handen zijnde succes, verliet hem in de overtuiging dat het fortuin hem in de steek liet. Het Kajar-opperhoofd vond het verstandig om terug te gaan naar de noordelijke provincies.

---

nales die hem al behoorlijk hadden verworven. Maar in plaats van terug te keren naar Mazendéran, vestigde hij zich in Teheran, dat hij zorgde om te versterken en dat daarom zijn plaats van wapens werd, totdat hij er zijn hoofdstad van maakte. Het grootste deel van de Turkse stammen, die samen met de Kadjars de beste troepen vormden, kampeerden in de uitgestrekte weilanden die deze stad omringen.

Agha-Mohamed deed een plechtig beroep op al deze stammen van Aderbeidjân, Koerdistan en Irak-Adjemi en stelde een kruistocht voor tegen de Zend-prinsen en de stammen van het Zuiden die hen nog steeds steunden. Tegelijkertijd wilde hij elke macht vernietigen die hij niet hoopte te kunnen verbinden en trok hij naar een conferentie de chef van de Affshars die had toegestaan dat rivaliserende aanspraken op royalty's waren verschenen, en, zonder respect voor het gegeven woord, hij had zijn ogen uitgestoken en stuurde deze stam weg die hij wantrouwde, angstaanjagend door deze eerste misdaad voor de andere ambitieuze leiders die zijn plannen hadden willen dwarsbomen.

Nadat hij zijn leger had hervormd met meer solide elementen en een sterke discipline had ingevoerd, keerde Mohamed terug naar Isfahan, dat Jâffer-Khan opnieuw had bezet; hij greep het opnieuw en twee jaar lang ging de oorlog door zonder dat Jâffer, geholpen door zijn zoon, Louthf-AliKhan, deze grote stad had kunnen heroveren, maar ook zonder dat het Kajar-opperhoofd in staat was om Shiraz in te nemen. In 1788 stierf Jâffer-Khan vermoord door verschillende van zijn officieren die hij onvoorzichtig had bedreigd. Louthf-Ali-Khan volgde hem op, dankzij de bekwame inspanningen van de gouverneur van Shiraz, Hadji-Ibrahim, een man met grote wijsheid en zeldzame integriteit in zijn land, en vooral in deze tijd van koninklijke wedstrijden, waar iedereen aan verkocht

---

verschillende kanshebbers voor zijn geloof en zijn hulp. De behoefte aan zijn veiligheid dwong hem echter een paar jaar later in opstand te komen tegen de prins die hem zijn kroon verschuldigd was, en niet tevreden te zijn met ondankbaar te zijn, op het punt stond hem aan zijn rivalen en aan zijn vijanden op te offeren.

Louthf-Ali-Khan was pas twintig jaar oud toen hij zijn vader verving. Knap, moedig, ondernemend, nooit neerslachtig, maar trots, gewelddadig, onattent, hij bezat alle kwaliteiten van een held, maar geen van die die de politicus maken.

Iemand anders toonde zichzelf als zijn concurrent die nooit de training van de jeugd had gekend en wiens geest, kalm en bedachtzaam, echter verbonden met een onbetwistbare moed, altijd het gedrag leidde, niets gaf aan toevallige knikken, liefhebbend is het beter om voorzichtigheid te vragen en tijd voor succes, en naar. terwijl hij het doel naderde, voorzichtig om zijn kracht te vergroten door zijn aanhangers te sparen en alles te doen om die van zijn tegenstander naar zich toe te trekken. Ik betreur het dat de grenzen waarbinnen ik deze mededeling moet omschrijven, die echter geen voorgerecht is voor de moderne kennis van Perzië, mij niet toestaan deze opperste strijd om de kroon te volgen tussen een onstuimige jongeman van twintig jaar oud en deze vroegrijpe oude man. van zevenenveertig, die de laatste stuiptrekking van Perzië was vóór de laatste en hedendaagse oplossing van zijn dynastieke vraag. Ik zal er tevreden mee zijn. noem de belangrijkste feiten.

Louthf-Ali-Khan bracht de eerste maanden van zijn regering door met het veiligstellen van zijn positie in Shiraz en het vergroten van zijn leger, terwijl Agha-Mohamed, gevestigd in Isfahan, zo'n vijftig mijlen verder naar het noorden, zijn eigen positie uitoefende tot de meest nauwkeurig gedisciplineerde. In het begin

---

vanaf 1789 ging de jonge koning, ongeduldig om te vechten, op veldtocht; maar zijn rivaal wilde hem het grootste deel van de tijd sparen. De twee legers sloten zich aan in het dorp Hazarbisèh, tien mijlen van Shiraz. De koninklijke troepen werden verslagen en de prins Kadjar (sindsdien geven de historici hem deze titel) kwam belegeren voor de hoofdstad van de Zends. Een maand lang deed hij vergeefse pogingen om de wallen te doorbreken, dapper verdedigd door Louthf-Ali en Hadji-Ibrahim, wier invloed op de bevolking aanzienlijk was. De Perzische legers, toen nog meer dan nu, beschikten niet over een artillerie die in staat was een serieuze belegering uit te voeren. AghaMohamed, die bovendien inzag dat de intrige waarop hij rekende machteloos zou zijn zolang de prins Zend en zijn bekwame minister verenigd bleven, besloot terug te keren naar Isfahan en besloot toen terug te keren naar Teheran, om daar door te brengen. de Turkse stammen dat het moeilijk was om lang uit hun land weg te blijven; hij had bovendien zijn vijand in een toestand gebracht om tijdens de rest van dit jaar iets te ondernemen tegen Isfahan, voldoende verdedigd.

In het voorjaar van 1790 hoorde Louth-Ali-Khan, die verwachtte opnieuw aangevallen te worden en regelingen had getroffen om zijn vijand vóór Shiraz te ontvangen, dat de prins van Qajar in Aderbeidjân bezig was met het terugdringen van verschillende Khans die zich hadden geëmancipeerd, gesteund door de koning. uit Georgië, Heraclius, die, gebruikmakend van de moeilijkheden in Perzië, het juk had afgeschud dat door Nadir-Châh was opgelegd om zichzelf onder Russische bescherming te plaatsen.

De jonge koning sloeg zijn armen ten oosten van Shiraz, in de richting van de stad Kirman, in de hoop het bezit veilig te stellen

---

van de provincie met die naam, door de verovering van de hoofdstad, gedomineerd door een rebellenleider. Deze expeditie was ongelukkig; hij verloor het grootste deel van zijn leger aan Kirman en keerde met een pijnlijk hart terug naar Shiraz. We realiseerden ons, zegt een Perzische historicus, ' dat deze tegenslag zijn ziel opvliegend en hevig had gemaakt (1). Het werd geserveerd zoals gewenst.

Deze ruzie tussen de jonge koning en zijn bekwame minister, naar wie hij zo had verlangd, maar waarop hij niet durfde te rekenen, stond begin 1791 op het punt werkelijkheid te worden. Zonder ogenschijnlijk te schande te zijn, voelde Hadji-Ibrahim zich met bepaalde tekenen dat niet alleen zijn positie, maar ook zijn leven in gevaar werd gebracht.

Verbitterd door zijn mislukkingen was Louthf-Ali-Khan van jaloezie in haat overgegaan. Maar het persoonlijke gezag van zijn minister in Shiraz en zijn invloed op een deel van de troepen waren zo groot dat hij nog steeds aarzelde om hem omver te werpen, wat zou zijn geweest om hem aan zijn vijanden en een zekere dood uit te leveren, toen hij hoorde dat het Kajar-leger was vertrokken. Isfahan om opnieuw op Shiraz te marcheren.

Het stond deze keer niet onder bevel van AghaMohamed, nog steeds bezig met het voltooien en vergroten van de vestingwerken van Teheran, nu

(1) Aly-Réza, Geschiedenis van de familie Zend.

---

centrum van operaties waar hij al op de troon stond als erkende koning van de hele bovenste helft van Perzië. Mohamed was vervangen door zijn favoriete neef, die hem zou opvolgen onder de naam Feth-Ali-Châh, en die toen Baba-Khan heette, terwijl zijn oom de gewoonte had naar hem te verwijzen met het woord baba of kind. , hoewel deze jonge prins in die tijd bijna tweeëntwintig jaar oud was. Louthf-Ali beloofde zichzelf dat hij goedkoop zou zijn bij zo'n tegenstander. Hij was al aangekomen bij vijf farsags van het vijandelijke leger, dat op

hem wachtte in de buurt van de stad Komishah, tien mijlen voor Isfahan, toen hij hoorde dat er bij Shiraz een revolutie was uitgebroken.

Hadji-Ibrahim had zich op zijn instigatie aan het hoofd van de opstandige bevolking geplaatst, en nadat hij bij verrassing de twee generaals had gegrepen die de prins Zend, terecht achterdochtig, had achtergelaten om hem te verantwoorden voor de stad en het garnizoen, was hij erin geslaagd zeer vaardig in het ontwapenen van de troepen die de kant van de afwezige soeverein hadden gekozen. Op het nieuws van deze gebeurtenissen kwamen de vele vrienden die Hadji-Ibrahim tot de leiders van het leger van Louthf-Ali-Khan rekende en die zich duidelijk bij de samenzwering hadden aangesloten, op hun beurt in opstand, en de koning Zend, gedwongen te vluchten, slechts gevolgd door driehonderd ruiters, presenteerde zich resoluut voor Shiraz. Maar de deuren werden hem hardnekkig geweigerd, en deze ongelukkige prins zag zich genoodzaakt enige tijd het platteland in de buurt te verslaan om nieuwe partizanen te rekruteren.

Hadji-Ibrahim werd verweten dat hij een familie had verraden die fortuin had gemaakt. Hij legde het zelf uit met de generaal en historicus Malcolm die het had gedaan

---

bekend tijdens zijn ambassade in Perzië. Zijn belangrijkste motief, zei hij, was de wens om zijn land te redden van een rampzalige burgeroorlog, die nog lang zou kunnen aanslepen. 'Niemand,' zei hij, behalve een paar soldaten die graag geplunderd wilden worden, had er belangstelling voor ' dat het een Zend of een Kadjar was die op de troon zat; maar '' iedereen wilde Perzië groot en krachtig zien" en vredig van binnen. (1) “Een Perzische historicus laat hem opnieuw zeggen over hetzelfde onderwerp, dat hij besloten moet hebben om een prins omver te werpen, van wie hij niets anders verwachtte dan de dood. Toen de beslissende stap eenmaal was gezet, toonde Hadji-Ibrahim een even opmerkelijke activiteit en vaardigheid om de definitieve ondergang van Louthf-Ali-Khan en de komst van zijn concurrent te bewerkstelligen die iedereen al zo dicht bij het doel zag. Maar we hadden rekening gehouden met de ontembare en echt koninklijke ziel van de waardige afstammeling van Kérim-Khan, die twintig keer fortuin had bijeengeroepen, als hij, met de meest briljante moed, iets van gematigdheid en wijsheid had kunnen toevoegen. Van zijn voorzichtige grootvader .

Ondanks de aanzienlijke steun die hij had gekregen van het overlopen van de gouverneur van Shiraz, kostte het AghaMohamed nog steeds bijna vier jaar inspanning om de volledige soevereiniteit in Perzië te bereiken. Ik kan maar een paar woorden zeggen over het ontroerende einde van dit lange drama.

Op uitnodiging van Hadji-Ibrahim om de hoofdstad van Zende te benaderen, die hij tot zijn beschikking had, dacht de prins van Qajar dat zijn aanwezigheid niet nodig was om de

(1) Sir J. Malcolm. Geschiedenis van Perzië, t. III. Kerel. XIX, notities.

---

worstelen; misschien vreesde hij ook zijn prestige te verliezen in een plotselinge nederlaag toegebracht door zijn gedurfde tegenstander die het genie van verrassingen had en in korte tijd een klein leger had samengesteld, sterk echter door de toewijding van degenen die verleid waren door zijn heldendom, hadden omarmd zijn nu wanhopige zaak.

Hij stelde zich tevreden met het sturen van een van zijn generaals naar Hadji-Ibrahim, met een troepenmacht (1792). Louthf-Ali, die zich voor Shiraz had opgesteld, bracht dit korps op de vlucht. Zijn concurrent leidde toen een waar leger over deze stad: dat van Prins Zend was vijf keer minder talrijk; hij aarzelde echter niet om naar de vijand te komen en hem aan te vallen. Aanvankelijk verloor hij zijn positie, maar toen de Kajar-troepen zich hadden

teruggetrokken om zijn kamp te plunderen, greep hij hen met woede aan, vechtend als een echte leeuw: zijn overwinning was voltooid en hij nam hem zelfs gevangen. Agha-Mohamed. De laatste voelde de behoefte om zelf aan de lijn te komen; bovendien drong Hadji-Ibrahim hem krachtig aan. Hij daalde daarom af naar het Zuiden aan het hoofd van al zijn strijdkrachten, dat op meer dan dertigduizend man wordt gebracht. Louthf-Ali-Khan, die nog geen tienduizend was, trok zich terug en wendde zich af naar de ruïnes van het oude Persepolis; de weg naar Shiraz was vrij en de prins van Qajar kon de stad Mayen bereiken, acht mijlen van die stad, zonder obstakels. Hij kampeerde daar om de volgende dag te vertrekken.

Maar Louthf-Ali-Khan had diezelfde dag door een moedige en vaardige mars de weg benaderd die door de vijand werd gevolgd; om deze manoeuvre gemakkelijker te kunnen stelen, had hij slechts duizend ruiters meegenomen, gekozen uit zijn dapperste partizanen. Bij

---

midden in de nacht verrast hij de geavanceerde bewakers van zijn tegenstander, stuurt ze op de vlucht, dringt met hen het kamp binnen en verspreidt door zijn plotselinge overval angst te midden van die dertigduizend mannen die in de duisternis geloven te handelen met een heel leger; het grootste deel probeert alleen zichzelf te redden; degenen die zich verzetten, worden meegesleept door deze woedende aanval en Louthf-Ali, dronken van bloed en trots, arriveert bij de ingang van het district Agha-Mohamed.

Hij stond op het punt de barrière over te steken, toen een opperhoofd, die verklaarde aan zijn zijde te gaan, hem kwam verzekeren dat de prins Qajar was gevlucht en in zijn tent werkelijk koninklijke schatten achterliet die onvermijdelijk verloren zouden gaan in het tumult van een nachtelijke aanval. LouthfAli-Khan geloofde het. De meeste van zijn mannen verspreidden zich in verschillende richtingen om te plunderen, en hij bleef daar de uitgangen van het gereserveerde kamp bewaken en wachtte op het uur om deze beloofde rijkdom te grijpen die zo nuttig voor hem zou zijn geweest. Wat waren zijn verbazing en woede toen hij bij het aanbreken van de dag in de koninklijke wijk de gebruikelijke stem hoorde van de stadsomroeper die de gelovigen tot gebed riep, waarmee hij de soldaten van AghaMohamed de aanwezigheid van hun heerser in het kamp wees. Hij had in feite, na tevergeefs geprobeerd te hebben deze plotselinge paniek te verhelpen, besloten in zijn tent te blijven, terecht vertrouwend, zoals het vervolg bewees, op het effect van het valse advies dat hij zichzelf had gegeven. te goedgelovige rivaal. De Kajar-troepen verzamelden zich snel rond hun onverschrokken leider en de Zend-prins had alleen tijd om met zijn handjevol mannen te vluchten om niet gepakt te worden. We bewonderden

---

zijn gewaagde poging; maar de grootste indruk op deze mobiele stammen, van wie velen nog aarzelden tussen de twee vrijers, werd geproduceerd door de onbewogen moed en het sluwe genie van Agha-Mohamed, die stil bleef in zijn bijna verlaten en ordelijke buurt, met een zeldzame koelte, tot de stadsomroeper 'om, volgens de gewoonte, tot het ochtendgebed te roepen, om zowel tot zijn leger als tot de vijand te vernemen dat hij op zijn post was en dat dat alles zijn rust niet eens had verstoord (1) .

Nadat hij tevergeefs had geprobeerd nieuwe troepen in de Kirman te verzamelen, trok Louthf-Ali-Khan zich met enkele trouwe vrienden terug in Khorassan. Agha-Mohamed was toen eindelijk in staat om zichzelf als soeverein te vestigen in de hoofdstad van de Zend-prinsen, waar hij zeventien jaar als gevangene had geleefd, droomend van de troon, zonder de middelen te voorzien die hem daarheen zouden leiden. Hij liet niets na om zich aan Hadji-Ibrahim te hechten; hij overlaadde hem met tekenen van gunst en maakte hem zelfs tot zijn

voornaamste minister, en laatstgenoemde bewees dat hij het absolute vertrouwen van deze nieuwe meester waardig was. De Kajar-heerser, we moeten hem de naam geven die hij zo moeizaam had veroverd, in afwachting van elk nieuw verzet in het zuiden en al bezig met het idee om de zetel van zijn macht naar het noorden over te brengen, had de vestingwerken van Shiraz.

Toen de Zend-prins hoorde van deze omstandigheid, die in staat was geweest om een groep troepen in de Korassan te reconstrueren, voelde hij dat zijn ambitie volledig ontwaakt; hij ving een glimp op van hoop om zijn kapitaal terug te nemen en terug te krijgen

(1) Malcolm, t. III, hfst. XIX.

---

de kroon. Hij kondigde zijn vrienden aan dat hij terugkeerde naar het platteland. Zoveel heldendom en vasthoudendheid oefenden een echte fascinatie uit op een groot aantal geesten, voornamelijk onder de Arabische stammen die Kérim zo toegewijd had gevonden. Nadat hij de grenzen van de Fars had bereikt, stond LouthfAli-Khan al aan het hoofd van een klein leger. Troepen die tegelijkertijd arriveerden vanuit Teheran en Shiraz, stopten zijn mars: verpletterd door het aantal, werd hij gedwongen zich een tweede keer terug te trekken naar de provincie Khorassan. Omdat hij niet langer dezelfde steun vond van de leiders die het land verdeelden en die deze mislukking had bekoeld, besloot hij de hulp in te roepen van de heerser van Afghanistan, Timour-Châh, de zoon van deze Ahmed-Khan. om Mazendéran van de vader van Agha-Mohamed af te nemen. Maar Timour was dood voordat de ongelukkige prins Kandahar kon bereiken.

Louthf-Ali zwierf over de grenzen van Perzië, nog steeds in zijn armen van hoop en in afwachting van een onverwachte terugkeer van fortuin. Ondanks of beter gezegd vanwege zijn tegenslagen had hij in de provincie Kirman, het naburige Shiraz, enkele devoties tot fanatisme gedreven. Begin 1794 schreven invloedrijke leiders van dat land hem een brief waarin ze hem smeekten het spel niet op te geven en hem hun absolute hulp beloofden als hij toestemde terug te keren. Hij haastte zich om weg te rennen. Er waren weinig verdedigers, maar vastberaden. Hij aarzelde niet, eenmaal aan hun hoofd, om de hoofdstad van de regio te komen belegeren, wiens gouverneur hem vijandig stond. De stad Kirman, die vandaag de dag nog steeds 30.000 zielen heeft, had het dubbele. Louthf-

---

Ali won de beklimming, met ongelooflijke durf, en aangezien hij zichzelf meester was van een grote stad, hervatte hij de titel en de staat van koning die hij had verlaten na zijn nederlagen. Het was de laatste straal van glorie die zijn bestemming hem schonk.

Agha-Mohamed besloot dat het tijd was om er een einde aan te maken. Hij marcheerde uit alle macht tegen Kirman. Voor vier maanden Louthf-Ali-Khan, geholpen door het grootste deel van de bevolking, gesmolten alle inspanningen van een groot leger nutteloos. Maar aan het einde van deze tijd ontstond er hongersnood; het teveel aan ontberingen bracht al snel ontmoediging en uiteindelijk afvalligheid. Een lichaam belast met de bewaking van een van de poorten leverde het over aan de vijand, die onmiddellijk drieduizend man binnenbracht; tegelijkertijd bracht het verraad de citadel in de macht van Agha-Mohamed, die in deze beslissende omstandigheid niet had nagelaten zijn gebruikelijke wapen te gebruiken. Drie uur lang vocht de jonge prins, omringd door vijanden, in de straten van Kirman met een ongelooflijke felheid; hij kon zien dat het zijn laatste gevecht was. Mohamed had aanbevolen om hem dood of levend bij hem te brengen. Hij keek zelf toe, zodat hij niet ontsnapte buiten de stad, die hij aan alle kanten door zijn troepen had omsingeld. Maar toen de avond viel, kon de overwonnen held de sloot oversteken, hij vierde, op een simpele plank. Zonder het lot te

negeren dat hem was voorbehouden, valt hij met alle waanzin van wanhoop de eerste post aan die zich aan hem aandient, baant zich een weg zonder herkend te worden en slaagt er uiteindelijk in de vijandelijke linies te passeren die niet de minste verwondingen hebben opgelopen.

Pas op de dag dat Agha-Mohamed, toen hij de stad binnenkwam, hoorde, volgens zijn uitdrukking, ' dat de leeuw

---

had zijn tegels gebroken. De bes, tot dusver geconcentreerd, brak toen met het meest woeste geweld uit; hij gaf de hele bevolking de schuld van de steun die Kirman aan zijn rivaal had gegeven. Alle mannen die ervan verdacht werden gevochten te hebben, en ze werden bij duizenden geteld, werden afgeslacht of verblind. Twintigduizend vrouwen en kinderen werden als slaven aan de soldaten overgedragen en drie dagen lang werd de stad verlaten om te plunderen. Door deze vreselijke executie wilde Agha-Mohamed ongetwijfeld de andere steden van Perzië, die zijn rivaal hadden kunnen ontvangen, bang maken, want de plunderingen en het bloedbad stopten zodra hij hoorde dat de laatste van de Zends enkele mijlen van Kirman. Verlost door een stamhoofd tot wie hij zijn toevlucht had genomen, was zijn verzet, in deze opperste daad van een militair leven die zo glorieus werd vervuld, nog een ander kenmerk van heldendom. Bijna alleen snelde hij, met een sabel in de hand, op het gezelschap van soldaten die hem kwamen arresteren, en hij had kunnen ontsnappen als zijn paard, gewond in het spronggewricht, niet was gevallen: Louthf-Ali hervatte het gevecht te voet. totdat hij verzwakt was door twee ernstige wonden die hij in de arm en in het hoofd had opgelopen, kon hij geen slagen meer maken. Geleid tot Kirman, was Agha-Mohamed, die meer dan eens zijn karakter en zijn moed had bewonderd, niettemin genadeloos voor hem; hij had zijn ogen uitgestoken en stuurde hem gevangen in Teheran, en kort daarna, uit angst voor hem nog steeds in deze staat, zond hij het bevel om hem ter dood te brengen (1795). Louthf-Ali-Khan was nog geen zesentwintig. Hij bleef een legendarische held in de nagedachtenis van Perzië en vooral in die van de Arabische stammen van Fars, die hem voortdurend trouw waren gebleven.

Zal het mij vergeven worden dat ik me in de belangstelling heb laten trekken van dit bijna eigentijdse drama dat de komst van de huidige dynastie markeerde? Kennis van een land bestaat niet alleen uit zijn monumenten en zijn topografie. Dit alles, zelfs voor een reiziger die in zijn rol wil blijven, is slechts de scène waar het leven plaatsvond van een volk dat hij moet kennen en onthouden. Het belang van Teheran, zoals het koningschap van de Kadjars, kwam voort uit de revolutie die ik zojuist heb beschreven; dit is wat mijn excuus is, en als ik naar een andere zou moeten zoeken, zou ik dat vinden in de overtuiging waarin ik ben dat door deze uitweiding aan de lezer aan te bieden, ik hem een hele kant van de gebruiken van de Perzische natie, evenals het meest merkwaardige deel van zijn militaire, politieke en sociale organisatie.

De stichter van de nieuwe dynastie begreep, door alle omstandigheden van de strijd die hij zojuist had gevoerd, dat het centrum van zijn macht te midden van de noordelijke bevolking van Perzië lag. Hij kon er echter niet aan denken om van zijn hoofdstad de voormalige residentie van zijn familie en zijn stam te maken, aangezien Asterabad aan de uiterste grens van zijn rijk lag. Hij koos Teheran, dat hij al had versterkt, en hij was het die de ark ontwierp en de fundamenten legde van het paleis dat de aanleiding was voor dit verhaal en waar tot op de dag van vandaag de kadjars hebben geregeerd. De felle eunuch, die uiteindelijk koning werd, wilde wraak nemen die men niet zou geloven als de geschiedenis er niet van uitgaat.

Hij liet de lichamen van Nadir-Chah en Kérim-Khan opgraven in Khorassan en Shiraz, en begroef ze in Teheran op de drempel van zijn paleis, zodat hij elke dag op de overblijfselen van de moordenaar van zijn vader kon lopen.

---

wiens neef hem zelf zo wreed had verminkt, en die van de prins die hem zeventien jaar gevangen had gehouden en wiens nakomelingen zo lang zijn weg naar deze begeerde troon versperden, en waar hij pas arriveerde om minder dan twee jaar later, ellendig vermoord door twee bedienden die hij ter dood had veroordeeld.

Drie vorsten volgden elkaar alleen op in dit paleis van Teheran: Feth-Ali-Châh, neef van Agha-Mohamed, die zevenendertig jaar regeerde, van 1797 tot 1834; Mohamed-Châh, zijn kleinzoon, die stierf in 1848, en Nasr-ed-Dîn die gedurende vierentwintig jaar Perzië heeft bestuurd.

HOOFDSTUK V.

Omgeving van Teheran. - Landleven in Perzië. - Betrekkingen met de Europese legaties. - Koninklijke residenties. - Dierentuin.

Het blijft aan mij om de omgeving van Teheran te beschrijven. Het is vooral hier, in hun vele zomerverblijven, dat de Kajar-heersers zich hebben onderscheiden met echt koninklijke pracht. Wanneer de hitte komt, die eind mei plaatsvindt, en het binnenkort ondraaglijk is in de stad, zal de rechtbank zich op het platteland vestigen en daar blijven tot de terugkeer van de winter, die aan de andere kant altijd erg hard is, het land waar Teheran is gebouwd, wordt meer dan vijfduizend voet boven de zeespiegel gehesen.Alle belangrijke personen van de staat, de rijke Perzen, de ambassades doen hetzelfde. Het is een algemene emigratie; ook de stad, waaraan men in het algemeen honderdvijftigduizend inwoners toekent, houdt het dan nauwelijks meer dan veertig- of vijftigduizend. Ik voelde me niet te conformeren aan de gewoonte, maar

---

om gezondheidsredenen, de noodzaak om me ook op de hoogten te vestigen, en tegen het midden van de maand juni verliet ik mijn stadswoning om bezit te nemen van een huis met tuin dat ik had gehuurd in Thadjrisch, een van de prachtige dorpen van Chimrân. De Chimrân is een van de uitlopers van de Elbourz, of liever een van de bergen die opduiken voor de grote keten, op een afstand van drie of vier mijlen van de hoofdstad. Het presenteert zichzelf als een amfitheater van groen, bezaaid met dorpen, privéwoningen en paleizen die half verborgen zijn door de bomen die hen omringen. Wanneer u nadert, wordt u getroffen door de schoonheid van de tuinen en boomgaarden die worden bemest door overvloedige beekjes, omdat dit uitgestrekte hellende vlak de overlaat lijkt te zijn van de binnenste reservoirs van de Elbourz.

Het dorp Thadjrisch is gelegen in de meest aangename situatie en staat bekend om de goedheid van de lucht die men daar inademt. Mijn huis, naast dat van M. Querry, kanselier van de Franse gezantschap, bestond uit vijf kamers, heel comfortabel ingericht; het was zeer voldoende voor mij en mijn vijf bedienden.

Wat me ertoe had aangezet het te kiezen, was de grote en prachtige tuin, allemaal gevuld met bloemen en mooie struiken met de meest krachtige vegetatie. - Maar de belangrijkste schoonheid ervan, het waard om opgemerkt te worden, zelfs voor deze zo goed beboste omgeving van Teheran, bestond uit een groep platanen en walnotenbomen van enorme

omvang, die mij een echte schaduwkamer opleverden. Er was vooral onder in de tuin een van die uitzonderlijke walnotenbomen waarvan de onze geen idee kon geven, onder

---

waarvoor ik een tafel had laten opzetten om soms mijn maaltijden te nuttigen; het alleen bedekte een groot terras waarvan de bodem liep, murmelend langs de rotsen die de voet vormen van de keermuur, de sterkste stroom van Thadjrisch. Afgescheiden van de tuin door de zijmuur, kwam de stal, ingericht om meerdere paarden te ontvangen en waar mijn drie paarden zeer comfortabel en ook erg cool waren. Aan de voorkant was een soort open schuur gebouwd, ondersteund door pilaren en beschermende voederbakken in de buitenmuur van het gebouw, waar de dieren gedurende de dag constant in de lucht en in de lucht voedden. . Ik ga in op deze kleine details om een idee * te geven van de zeer bijzondere zorg die men in Perzië aan de paarden besteedt. Het paard is een trouwe metgezel, een vriend voor wie de Pers een welzijn zoekt dat hij vaak voor zichzelf verwaarloost. De stal had een uitgang naar de beek die ik noemde en die de hele zomer weinig water bevat; haar bed bood me een pad dat me enorm verkortte om de hoofdweg te bereiken, waarlangs ik mijn gebruikelijke wandelingen maakte.

Deze weg is de belangrijkste verkeersader die van de hoofdstad naar de dorpen of woningen leidt die verspreid liggen op deze helling van Chimrân. Het is een van de meest begaanbare van de hele omgeving, want hier zie je auto's, iets wat totaal onbekend is in de andere steden van Perzië. Het is eigenlijk de koninklijke weg; het wordt door de sjah gebruikt om bij zijn zomerpaleizen te komen en het komen en gaan van de vele inwoners die in zijn kielzog zijn geëmigreerd, geeft het een bijzondere animatie. Teheran verlaten,

---

door de Porte de Chimrân volgen we het enige tijd voordat we het punt bereiken waar het zich in tweeën splitst, voorbij het paleis van Kasr-Kadjar: het linkerpad leidt rechtstreeks, door Gulhek, naar Thadjrisch, met een zijtak naar een ander dorp, genaamd Zerghendé; de rechter passeert Sultanabad, waar de koning nog steeds een paleis heeft, en gaat verder naar Niaveran, een andere koninklijke residentie.

Deze verschillende wegen zijn de hele dag overbelast met mensen te paard of te voet, en dit voortdurende verkeer biedt het meest charmante zicht. We ontmoeten bij elke stap briljante ruiters, geïsoleerd of in groepen, vrouwen te paard en zelfs op ezels, graf Mollahs die vredig rijden. Ik geloof dat ik zei dat de vrouwen, die te paard gaan, er schrijlings op zitten zoals de mannen. In het begin lijkt het vreemd en zelfs onooglijk om de schone seks in een broek als deze te zien, met een grote blauwe sluier als mantel en een tweede, kleinere witte sluier die het gezicht volledig verbergt. Maar men raakte er snel aan gewend en werd uiteindelijk alleen getroffen door de vaardigheid en het perfecte gemak waarmee de Perzische dames met hun paard omgaan.

Dit wordt verklaard door de toepassingen en behoeften van een land dat, ik herhaal, geen of nauwelijks auto's heeft.

Alles wordt te paard gedaan, en voor mensen van kwaliteit, op zeldzame uitzonderingen na, zou het in strijd zijn met de regels van het decorum om een tocht te voet te maken. Als dit soms gebeurt, en het is altijd voor zeer korte afstanden, wordt een vooraanstaande Perziër vergezeld door een groot gevolg van bedienden die achter hem aan marcheren.

Als er een belangrijk persoon doorheen loopt

---

te paard door de stad of in de omgeving, zijn suite is net als hij te paard; maar sommigen van zijn volk gaan hem te voet voor, maken plaats en gebruiken, indien nodig, het personeel waarmee ze zijn uitgerust en die niet inactief blijven in hun handen. Anderen volgen hem met de kalian en alle bijbehorende parafernalia in de hand, want de Perzen zien liever af van eten dan van roken. Iedereen, wat. we zouden de wereld noemen zoals het hoort, paraderen op deze weg naar Chimrân. Om mezelf duidelijk te maken, zou ik zeggen dat het de promenade des Champs-Élysées is en de dagelijkse rondleiding door het Bois de Teheran.

Ik zal nooit de herinnering verliezen aan de drie maanden die ik in dit ware aardse paradijs heb doorgebracht, gelezen, een dutje gedaan, geschreven, vooral gewandeld, en tijdens mijn excursies geen van de sites over te laten die deze voet van de Elbourz tot een van de mooiste dingen ter wereld.

Het klimaat op deze hoogten is heerlijk gematigd; Terwijl het brandt in Teheran, voelt het nog steeds als lente, maar een bron zonder vochtigheid en doordrenkt met de zoetste en meest gelijkmatige hitte. De verzengende hitte van de Perzische zon wordt gecorrigeerd door de rijkdom van de schaduwen, maar vooral door de hoogte van de plaatsen, omdat de Chimrân,. en dit geldt ook voor de situatie van Thadjrisch, die achtduizend voet boven zeeniveau ligt; het is meer dan de helft van de hoogte van MontBlanc. De lucht is zo warm en zo puur dat ik vaak sliep met de deuren en ramen open, zonder enig ongemak. Ik praat niet meer over mijn gezondheid; het is niet omdat ik de lezer te veel heb vermaakt, maar ik was helemaal teruggekeerd naar mijn huidige onder de

---

vloeiendheid van dit prachtige klimaat, en ik ben nog nooit zo goed geweest als gedurende het hele seizoen toen ik in "dit sanatorium heb mogen wonen dat in Perzië terecht wordt beschouwd als de beste dokter."

Naar bed gaan en vroeg opstaan, lange runs hielden me hongerig. Ik at bij voorkeur Perzisch; Dit wil niet zeggen dat ik een slechte maaltijd heb, want rijke Perzen, en zelfs gewoon welgestelden, hebben een keuken die een Europeaan heel goed aanpast. Teheran biedt in dit opzicht allerlei soorten middelen, voedsel is van goede kwaliteit en tegen zeer redelijke prijzen. Zeker, ik gaf met mijn vijf bedienden niet de helft uit van wat het me zou hebben gekost om alleen in een hotel in Europa te wonen. Het gebruikelijke voedsel van het land, dat erg lijkt op het onze, bestaat uit tarwebrood, kaas, kwark, schapenvlees, zelden rundvlees, gebraden of gebakken kippen (fijn gevogelte is zeer zeldzaam), duiven, eenden, kalkoenen en vrij algemeen klein wild , zoals kwartels, rode patrijzen, lijsters, enz. De samenstelling van dit nationale gerecht, dat ik uit voorliefde had geadopteerd en dat pilau heet, heb ik al genoemd. De lezer is bekend met deze geweldige rijstgerechten waaraan in Teheran kleine stukjes schaap worden toegevoegd, gebruind aan een spies, zoals we kalfslever maken, en die een voortreffelijke smaak hebben. Voor groenten hebben we wortels van verschillende soorten, kruiden vergelijkbaar met de onze, komkommers, aubergines in hoeveelheid, bonen, erwten, maar vooral bonen. Wat betreft de vruchten, het zijn die van onze breedtegraden, aangevuld met een paar soorten geproduceerd door de Oriënt: appels, peren,

---

babybedjes, perziken, pruimen, kersen, dan vruchten van de aardbeiboom, granaatappels, lokale soorten vijgen en mispels. Maar de grootste consumptie bestaat uit meloenen en watermeloenen. Beiden worden in enorme hoeveelheden geoogst; er is genoeg om uit te kiezen, maar uitstekende meloenen zijn gemakkelijk te vinden. Ik mag de druiven niet weglaten. De beste komen uit meer zuidelijke streken, wat niet belet dat de producten die door het grondgebied van Teheran worden geproduceerd, nog steeds erg goed zijn, wanneer

ze lange tijd moeten rijpen, wat zonder ongemak kan worden gedaan, aangezien de zomer van een grote droogte is. en de regens keren pas na het midden van de herfst terug. We maken een wijn die niet de eerste groei is, maar toch erg aangenaam.

Maar dit artikel verdient een aparte vermelding.

De Pers is over het algemeen erg nuchter en bijna de hele bevolking drinkt geen wijn of sterke drank. De gewone drank is thee; tijdens het hete seizoen worden suikersorbets toegevoegd, pittig met verjus en azijn uit groene druiven. Het is heel verfrissend en tegelijkertijd heel gezond. Hoewel de profeet het gebruik van sterke drank verbood, zijn er toch veel Perzen die 's avonds, met hun deuren gesloten en hun jaloezie verminderd, er geen enkele moeite mee hebben de wet te overtreden, en soms al die tijd zonder beperking drinken. wijn, en laat zelfs niet na om deze ongepaste plengoffers te beëindigen met een paar zeer scherpe shots van een brandewijn die in het land wordt gemaakt en die ze Arack noemen. Er zijn in Perzië verschillende soorten terecht vermaarde wijnen die ik volgens deze progressie zal classificeren: die van Teheran is middelmatig, die van Tabriz is goed, die van Hamadan.

---

erg goed, en Shiraz is vooral uitstekend. Deze laatste heeft een zeer fijn bouquet dat doet denken aan de smaak van wijnen uit de Ionische eilanden en uit het zuiden van Spanje. Het is waardig gezongen te zijn door twee van de meest illustere dichters van Perzië, en tegelijkertijd door kinderen van Shiraz, Sâadi en Hafiz.

Elke Perzische maaltijd eindigt met minstens een half uur besteden aan het inademen van de geur van deze kostbare Kalian, een onafscheidelijke metgezel van elke zichzelf respecterende man. Ik was er ook mee begonnen, niet door banale imitatie, maar omdat deze manier van roken erg gezond is en echt plezier geeft aan degenen die het gebruiken. Ten behoeve van die van mijn lezers die geïnteresseerd zijn in deze binnenlandse details, zal ik een korte beschrijving geven van wat een kalian wordt genoemd.

Dit soort pijp bestaat uit een vat dat voor tweederde gevuld is met water, waar de rook doorheen gaat, en een lange pijp die het in de mond brengt. De vaas, waaraan een houten hals zich aanpast, beïnvloedt met dit aanhangsel de vorm van een kleine amfoor, vaak van zeer sierlijke proporties. Het is, volgens de luxe die aan de versiering van de Kalian wordt gegeven, in aarde of in kristal; in het eerste geval zijn de ornamenten van messing of koper, in het tweede geval wordt zilver en zelfs goud gebruikt. Aan het einde van de nek bevindt zich een kleine uitlopende houder, de kop van de kalian genoemd: dit is waar we de tabak of liever de tabakspasta in fragmenten snijden die we zouden nemen voor stukjes drop. Er wordt een hete kolen bovenop geplaatst; de rook komt tevoorschijn en komt, via een interne buis, in het water van de vaas, vanwaar het naar de oppervlakte komt, borrelend; een min of meer langwerpige pijp, waarvan

---

einde komt het lege deel van de vaas binnen, leidt het naar de mond. Deze passage van rook in koud water verfrist het en verwijdert tegelijkertijd alle bitterheid; en dit laatste voordeel wordt nog vergroot door het gebruik van deze lange spiraalvormige pijpen, met een oranje punt, die de duur van de reis verlengen, zodat het voor de roker onmogelijk is om ook maar het kleinste deeltje van deze gevaarlijke nicotine te absorberen die zulke rampzalige effecten veroorzaakte. in Europa.

De delen van de kalian die we het meest rijk versieren zijn de voet en vooral het hoofd waaraan fijne kettinkjes hangen die aan de rand van de onderste vaas zijn bevestigd.

Rijke mensen hebben een bediende die geen ander werk heeft dan hun kalian schoon te maken, te brengen, op te laden, aan te steken, te onderhouden, te vernieuwen en te verdienen.

Een Perziër rookt ook minstens vier uur per dag. Ik hoef niet te zeggen dat bij deze oosterse oefening de uren van de Perzische voor mij hoogstens een kwartier waren geworden.

Tijdens mijn verblijf in Teheran of omgeving was mijn leven nogal eentonig. Perzië is niet het land van grote genoegens en grote emoties. Ik had weinig connecties in de Perzische wereld; ik zal er echter een paar noemen waarvoor ik niet vergeetachtig of ondankbaar wil zijn. Het zal duidelijk zijn dat mijn meest gebruikelijke betrekkingen waren met de echte Europese legaties, waarvan er slechts drie zijn, de Russische ambassade, de Engelse ambassade en de Franse ambassade: ik noem ze in de rang van hun belangrijkheid, zoals het kwam mij voor en zo, geloof ik, dat het in feite bestaat als men het beoordeelt naar de invloed die de verschillende titulaire ministers hebben in het Perzische hof. Voordat

---

om te spreken over wat voor mij persoonlijk is, is het gepast om iets te zeggen over de precedenten van deze drie diplomatieke missies.

De oude koningen van Perzië hadden geen officiële vertegenwoordiger van de christelijke machten bij zich. De Engelse, Nederlandse en Franse bedrijven waren voor hun handel in Indië soms verschenen, in de persoon van hun zuiver tijdelijke gezanten, aan het hof van de Sophis van de zeventiende eeuw. Ze zochten voorrechten, belastingvrijstellingen die hun bijna altijd vrijelijk werden verleend. Er werden ook enkele politieke missies ondernomen, maar zonder dat dit tot duurzame betrekkingen leidde. We hebben deze lange anarchie gezien die het grootste deel van de achttiende eeuw duurde. Het was niet een tijd die gunstig was voor de diplomatieke betrekkingen, dus het was pas sinds het begin van de huidige eeuw, dat wil zeggen onder de dynastie van de kadjars, dat er echt normale betrekkingen tot stand kwamen tussen West-Europa en de Perzische regering.

De eerste macht die deze weg had kunnen betreden, moet natuurlijk Rusland zijn geweest, dat vanaf Peter de Grote in een strijd met Perzië had gestreden om het bezit van bepaalde landen in de buurt van de Kaspische Zee.

Maar toen, en lang daarna, stelde deze macht zich tevreden met het sturen van soldaten naar de omstreden grenzen; pas heel laat vond ze het raadzaam om een ambassadeur in Teheran te hebben. Een weinig bekend feit is dat het Nadir-Châh was die in 1740, bij zijn terugkeer van de verovering van India, zelf het Russische hof waarschuwde door zo'n bizarre ambassade, en door de samenstelling ervan, en door de instructies waarmee het verantwoordelijk was, wat naar mijn mening de lezer zal plezieren

---

om op deze plek het korte verhaal te transcriberen dat is gegeven door een hedendaagse getuige, de Russische generaal van Manstein, wiens merkwaardige memoires ik al heb geciteerd in mijn eerste deel. Het was onder het regentschap van de groothertogin, Anna van Mecklenburg, achternicht van Peter de Grote, en bewaker van haar eigen zoon, nog een kind, wiens regering slechts een jaar duurde. Hier is hoe generaal de Manstein zichzelf uitdrukt: 'Thamas-Kouli-Khan (Nadir-Châh) had na de verovering van de Mughal begin 1740 een ambassadeur gestuurd om het nieuws aan het hof van Petersburg te brengen. , aan het hoofd van een gevolg van zestienduizend man en twintig kanonnen. De Russische rechtbank werd tijdig geïnformeerd; ze liet troepen naar Astrakhan marcheren om een kamp aan de Perzische grens te vormen. Toen de ambassadeur de rivier van Kislar naderde (de Terek, in de Kaukasus), stuurde generaal-majoor Apraxin, die het bevel voerde over vijf

infanterieregimenten en zes regimenten dragonders, hem tegemoet en liet hem zeggen dat het nodig was om een grote woestijn om van Astrachan naar Moskou te gaan, het zou onmogelijk zijn om hem van voedsel en voer te voorzien voor zoveel mensen; dat hij hem op deze manier smeekte de rest achter te laten en slechts drieduizend man mee te nemen. Deze prestatie stopte de ambassadeur helemaal; hij stuurde een brief naar zijn meester die hem beval om met de Russische commissarissen het aantal mensen te regelen dat hem naar de rechtbank zou vergezellen. Hij kon daar pas in juli 1741 komen. Zijn inzending werd gemaakt te paard en was een van de meest magnifieke en buitengewone. Zijn gevolg was drieduizend man en veertien olifanten, die de sjah

---

gestuurd naar de keizer en de eerste heren van Rusland. De andere cadeaus waren ook aanzienlijk.

'De ambassadeur zei in zijn toespraak tot de Groothertogin op de dag van haar audiëntie dat haar meester de overblijfselen van de Mogul had willen delen met zo'n goede bondgenoot als de keizer van Rusland. Er was een grote hoeveelheid edelstenen en grote diamanten, maar ze waren niet briljant (geslepen). Een deel van het ministerie van Petersburg vreesde dat het plan van Sjah Nadir, door deze ambassade te sturen, was om het koninkrijk Astrakhan te veroveren en nog meer belangrijke veroveringen te maken, als hij de grenzen zou ontdoen.

Maar haar echte plan lijkt te zijn geweest om prinses Elisabeth, sinds keizerin van Rusland, ertoe te brengen een huwelijk te vragen en aan te bieden de christelijke religie in haar staten te introduceren. De regentes zouden er geen spijt van hebben gehad hem die te geven, maar omdat ze deze stap te brutaal vond, weigerde ze die. De ambassadeur was een naaste verwant van de sjah en zijn grote schildknaap (1).

Heel vreemde ambassade, zal men het eens zijn, en een eigenaardig idee, om een cadeau en een huwelijksaanzoek te volgen van een leger van zestienduizend man, voorzien van kanonnen en geflankeerd door olifanten!

De lange regering van Catharina II, van 1762 tot 1796, verliep bijna geheel zonder relaties en zelfs zonder gewapende ruzie met Perzië. In 1785 had de voorlaatste Georgische koning Heraclius, die profiteerde van de problemen in dat land, een verdrag ondertekend waarin in artikel 1 stond:

(i) Historische, politieke en militaire memoires over Rusland van het jaar 1727 tot 1744, door generaal de Manstein. Nieuwe editie.

Parijs, 1860. Libr. door A. Franck. T. II, p. 148.

---

breng hulde aan Perzië en plaatste zichzelf, zijn erfgenamen en opvolgers onder de bescherming van keizerin Catherine, zijn erfgenamen en opvolgers. Met een snelheid die Rusland van streek maakte, marcheerde hij naar de hoofdstad Tiflis, nam die in (1795) en behandelde haar inwoners met een onmenselijkheid die ik heb opgemerkt toen ik over deze stad sprak. De Russen, die op hun beurt het volgende jaar aanvielen, terwijl de Kajar-koning bezet was in Khorassan, Georgië heroverden, de Araxis overstaken en op weg waren naar Teheran, toen de dood van Catherine II plaatsvond tegen het einde van het jaar, verdreven deze dreigende storm. De bizarre Paul I, die de tegenovergestelde kant van het beleid van zijn moeder nam, herinnerde zich het leger van generaal Zouboff, dat hij niet mocht; hij beval hem zelfs Georgië te evacueren en terug te keren naar Russisch grondgebied. Agha-Mohamed, vrij om te handelen, voerde in het voorjaar van 1797 campagne om Georgië een

nieuwe straf op te leggen. Hij had Choucha al bereikt, de hoofdstad van Karabag; het was daar dat hij bezweek, zoals ik al zei, aan de slagen van zijn huurmoordenaars.

De favoriete neef van Agha-Mohamed, degene die hij vaderlijk Baba-Khan noemde, volgde hem op onder de naam Feth-Ali-Châh. Hij was toen ongeveer veertig jaar oud. Het begin van zijn regering werd volledig aangewend om zijn positie te consolideren, aanvankelijk bestreden door verschillende vrijers uit de boezem van zijn familie.

Het was tijdens deze periode dat Engeland zette haar 1 voor het eerst diplomatieke betrekkingen met Téhé- court 1

---

liep. De omstandigheden zijn merkwaardig en weinig bekend.

Het initiatief, althans kennelijk, kwam niet van het Britse kabinet, maar van de specifieke regering van Engels India. De Sovereign Company, na het grootste deel van dit uitgestrekte rijk te hebben onderworpen, was verwikkeld in een oorlog met de soeverein van Maïssour, Tippou-Saïb, die hem het bezit van Zuid-India zou verzekeren. in hen vijanden die hun inspanningen zouden hebben verdeeld. Hij had zich tot Zéman-Châh gericht, kleinzoon en tweede opvolger van deze AhmedKhan die we zagen dat hij in de buurt van de Indus een Afghaans koninkrijk aantrof. Hij stuurde ook een agent naar Feth-Ali-Châh om hulp en hulp te vragen in naam van het algemeen belang van de mohammedaanse staten, bedreigd door een onverzadigbare ambitie. Er wordt zelfs gezegd dat hij een onderhandeling is begonnen. met generaal Bonaparte, die toen zegevierde in Egypte. Volgens een authentieke brief van laatstgenoemde, gepubliceerd door de Engelse regering na de val van Tippou-Saïb en de inname van zijn hoofdstad (mei 1799), zou het Bonaparte zijn die, te laat waar is, de Indiase soeverein uitlokte tot gezamenlijke actie. (1). Tijdens de strijd stuurde de Indiase regering een eerste agent, van Perzische afkomst, genaamd Mehdy-Aly-Khan, naar Teheran om de weg voor te bereiden voor een meer regelmatige onderhandeling. De zorg voor het sluiten van een alliantie werd in 1801 toevertrouwd aan kolonel Malcolm, sinds generaal, en de auteur van deze opmerking.

(i) Hier is deze zeer weinig bekende brief, gevonden in de koninklijke archieven van Maïssour, en die ik reproduceer vanwege de nieuwsgierigheid naar zijn vorm en omdat

---

citaatverhaal dat ik vaak heb geciteerd. Deze slaagde er vrij snel in een verdrag uit te voeren waarbij de Compagnie van Indië aan Feth-Ali-Châh de nodige middelen moest verschaffen, in de vorm van subsidies en artillerie, om de Khorassan, die van Perzië was losgemaakt, weer in te nemen, en de King s 'beloofde de Afghanen vast te houden en te voorkomen dat ze de Indus oversteken. Dankzij deze steun claimde Feth-Ali al snel de provincie die hij begeerde en wiens bezit hem de naaste buur van Afghanistan maakte, die hij dus gemakkelijk kon beheersen.

De betrekkingen met de Oost-Indische Compagnie werden natuurlijk zeer hartelijk, en de koning van Perzië stuurde een agent, Mohammed-Naby-Khan, om hem in Calcutta te vertegenwoordigen.

dat het verband houdt met de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen tussen Europa en het Oosten en Perzië: FRANSE REPUBLIEK, VRIJHEID, GELIJKHEID.

Bonaparte, lid van het Nationaal Instituut, generaal-in-chief, van de zeer magnifieke sultan, onze zeer goede vriend, Tippou-Saïb.

Hoofdkantoor, in Caïro, op 7 Pluviôse, jaar 7 van de Republiek, een en ondeelbaar (26 januari 1799).

Je hebt al vernomen dat ik aan de oevers van de Rode Zee ben aangekomen, aan het hoofd van een ontelbaar en onoverwinnelijk leger, vol verlangen om je te bevrijden van het ijzeren juk van Engeland.

Ik maak gretig van deze gelegenheid gebruik om u te laten weten dat ik graag van u wil leren, via Muscat en Moka, uw politieke situatie.

Ik zou zelfs willen dat je een intelligent persoon naar Suez of Caïro zou kunnen sturen, en vol vertrouwen, die met mij zou kunnen spreken.

Moge de Almachtige uw macht vergroten en uw vijanden vernietigen.

BONAPARTE.

In 1803 braken de eerste vijandelijkheden waarover ik heb gesproken uit tussen Rusland en Perzië, en een onderbroken staat van oorlog duurde tot 1813, met wisselend succes. Het was in de eerste jaren van deze strijd dat Frankrijk officiële pogingen deed om permanente diplomatieke betrekkingen aan te knopen met de Perzische regering. Na zijn overwinning bij Austerlitz, nog steeds bezig met dit project, dat heel reëel lijkt te zijn geweest, om over land te gaan om de Engelse macht in India aan te vallen, stuurde Napoleon eerst een geheim agent naar Teheran om de regelingen van de sjah te onderzoeken. Hij belastte deze missie met een jonge wetenschapper van zesentwintig jaar, de heer Jaubert, die zich reeds had onderscheiden door zijn deelname aan het werk van de Egyptische expeditie en die, nadat hij een van de bekwaamste Franse oriëntalisten was geworden, tegenwoordig dood is, overladen met eer en een reputatie voor de beste kwaliteit achterlatend. Feth-Ali-Châh ontving hem zeer gunstig, verzekerde hem van zijn goede gezindheid voor Frankrijk en schonk hem rijke geschenken, waaronder enkele zeer kostbare Perzische manuscripten.

Hij keerde terug in gezelschap van een agent van de koning van Perzië die de verzekeringen van zijn soeverein bevestigde. Napoleon besloot toen een gevolmachtigd minister naar Teheran te sturen, die belast werd met het aanbieden van enerzijds aan het Perzische hof de steun van Frankrijk in zijn strijd met Rusland, en anderzijds van het goede te regelen in het mogelijke geval van een expeditie tegen Engels India door Perzië. Hiervoor koos hij generaal Gardane, wiens grootvader eerder een soortgelijke missie in het land had vervuld.

Aangekomen in Teheran op 4 december 1807, vertrok generaal Gardane aan het einde van het volgende jaar. Haar

---

De missie heeft slechts middelmatige herinneringen nagelaten en lijkt geen grote diplomatieke vaardigheden te hebben getoond. Zijn militaire abruptheid, de eenvoud van zijn manieren en de rondheid, anderen zeiden dat de onhandigheid van zijn taal weinig was gemaakt om te worstelen met de finesse en al te vaak de Perzische dubbelhartigheid. Bovendien maakten gebeurtenissen in Europa zijn missie moeilijk.

De vrede van Tilsitt had Frankrijk en Rusland samengebracht.

Napoleon bood Perzië niet langer andere dan zijn goede diensten aan met deze laatste macht om haar haar verloren provincies te doen terugkeren, en wat betreft een expeditie tegen Engels India, was het aan de Russische soeverein dat de keizer van de Fransen nu aanbood om het avontuur te proberen. samen leidend hun gecombineerde krachten door de Donau, de

Zwarte Zee, het zuiden van Rusland en de Kaspische Zee, en aan de noordkant van Perzië nauwelijks de haven van Asterabad aanraken om Kandahar en Indus te bereiken (1).

Met hun gebruikelijke politieke vaardigheid begrepen de Engelsen het voordeel dat ze uit deze situatie konden halen. Ze hadden, meer dan ze lieten verschijnen, de gevaren begrepen die de medeplichtigheid van Perzië met hun onverzoenlijke vijand voor hun Indiase rijk zou kunnen vormen. Generaal Malcolm werd opnieuw naar Feth-Ali-Châh gestuurd, maar het was met een groot aantal en briljante aanhang dat hij dit keer aan het Perzische hof verscheen.

Daar toonde hij de hoedanigheid van Gevolmachtigd Minister van een bedrijf dat, door zijn macht en zijn rijkdom, bezat

(i) Ik heb in de bijlage bij mijn eerste deel het merkwaardige Napoleontische project van een expeditie naar India via Rusland en de Kaspische Zee gepubliceerd.

---

verwierf het recht om als gelijken met vorsten te behandelen.

Ze had haar financiën ter beschikking gesteld; vertegenwoordiger, en deze, die het Perzische karakter beter kende, deinsde niet terug voor enig offer dat gebracht zou worden in een vriendelijk hof van de geschenken, de partizanen en de ondersteuners die spoedig de Franse invloed hadden geruïneerd. Dit was des te gemakkelijker voor hem aangezien Frankrijk haar minister niet had vervangen. Na tevergeefs te hebben gewacht op het effect van de beloften van generaal Gardane, wierp Feth-Ali-Châh zich in zijn armen. . Hij versterkte zichzelf op deze manier toen de ruzie tussen Napoleon en keizer Alexander ontstond, die hem zijn laatste hoop op de goede diensten van Frankrijk beroofde en elk project van de kant van deze laatste macht van een expeditie over land, teniet deed. in India.

Het Londense kabinet oordeelde dat de diplomatieke betrekkingen met Perzië redelijk goed waren en voldoende belang hadden verworven om niet langer aan de leiding van de Oost-Indische Compagnie te worden overgelaten. Hij claimde het voor eigen rekening en tegen het einde van 1811 nam Sir Gore Ouseley de plaats in van Sir Harford Jones Brydges, die zichzelf generaal Malcolm liet vervangen, als vertegenwoordiger van de koning van Groot-Brittannië, Bretagne. Deze nieuwe minister kon Feth-Ali-Châh gemakkelijk doen begrijpen dat Engeland, door zijn ligging dicht bij zijn staten, het naar eigen keuze kon verdedigen of aanvallen, zoals Perzië dat ook in Frankrijk kon doen. geef het

---

conclusie dat alleen de Britse regering er belang bij had Perzië groot, machtig en vriendelijk te zien, om zijn bezittingen buiten de Indus te beschermen tegen elke Europese aanval. Dit was om de Perzische soevereine hoop te geven op steun, misschien voor effectieve samenwerking tegen de invasies van Rusland, dat van haar kant geen ander belang had dan zijn koninkrijk te verkleinen en te verzwakken, misschien in de geheime bedoeling om de weg naar India veilig te stellen. voor de toekomst. Engeland had Perzië aanzienlijke subsidies beloofd in haar oorlog met de tsaar, evenals een korps van twaalfduizend man en een park van vijfentwintig stukken artillerie. Voordat ze serieus stelling nam, wilde ze de rol van bemiddelaar uitproberen; zijn inspanningen werden met succes bekroond en het was door Sir Gore Ouseley dat het vredesverdrag werd onderhandeld en ondertekend in Gulistan, aan de samenvloeiing van de Kour en de Araxis, in de loop van oktober 1813. in deze eerste fase van de strijd. Perzië verloor al zijn rechten over Georgië en de buurlanden. Deze Engelse bescherming leek Feth-Ali-Châh niet al te veel tevreden te stellen. Hij moest zich echter onderwerpen, want zijn middelen waren uitgeput; maar hij heeft het noodzakelijkerwijs koud

voor een bondgenoot die hem zoveel had beloofd en die voor hem zorgde en hem vooral zo weinig vasthield.

De vrede van Gulistan was slechts een wapenstilstand die, inderdaad, tien jaar duurde. Een artikel van het verdrag delegeerde aan een commissie de taak om de grens tussen de twee staten af te bakenen.

We waren nog niet tot overeenstemming gekomen toen keizer Nicolaas eind december 1825 zijn broer Alexander opvolgde. Perzië geloofde dat het van deze regeringswisseling kon profiteren om zijn afgestane provincies terug te krijgen.

---

ongewild. Het had zijn leger gereconstrueerd en gedisciplineerd, volgens enkele Europese gegevens die waren ingehuldigd door generaal Gardane en voortgezet door Engelse officieren. De derde zoon van de koning en tegelijkertijd zijn aangewezen erfgenaam, prins Abbas-Mirza, vol illusies en moed, drong aan op een pauze, zelf gedreven door het opgewonden fanatisme van de Mullahs, die de heilige oorlog predikten en de bevolking naar de uitroeiing van de Russen, vijanden van het islamisme. Feth-Ali-Châh, een voorzichtige soeverein, aarzelde lange tijd. Het bevel tot hervatting van de vijandelijkheden moest aan hem worden ontnomen. We weten het, ik heb er zelfs een woord over gezegd in het artikel van Turkmantschaï, het resultaat van deze ongelijke strijd die twee jaar later eindigde met het verdrag dat in deze gemeente werd ondertekend en die definitief het hele land daarbuiten uit Perzië nam. De l ' Araxe (februari 1828).

Rusland zegevierde. Vervolgens stuurde ze een ambassadeur naar Teheran die daar aankwam met een gevolg van vijfendertig mensen. Het viel hem moeilijk niet te geloven dat hij daar de meester was, maar hij zorgde ervoor dat hij hem te goed zag. De heer Griboyedoff, de minister in kwestie, meende te hebben ontdekt in een artikel van het laatste verdrag, dat de onderdanen van de twee vorsten het recht gaf om terug te keren naar hun land van herkomst, het recht voor hem om automatisch te herstellen op het grondgebied. werden Rus, Georgiërs en Armeniërs die daar werden geboren.

Sommigen vroegen niets beters, maar anderen weigerden formeel. Van dit aantal waren twee Armeense vrouwen die, nadat ze in Turkije slaven waren geweest, naar Perzië werden gebracht. Het gedrag van de Russische ambassadeur in deze omstandigheid was zo buitengewoon, en de feiten die volgen zijn zo ernstig,

---

dat ik er de voorkeur aan geef de verantwoordelijkheid over te laten aan een hedendaags document waarvan ik echter heb gehoord dat het ter plekke de volledige juistheid bevestigt.

“Deze vrouwen (zegt de Asian Journal, ingekort door M. Dubeux) weigerden de bescherming van de ambassadeur en verklaarden dat ze in Teheran wilden blijven. De koning stond er echter nog steeds op om ze te hebben, maar de koning zei dat hij ze naar hem zou sturen, op voorwaarde dat ze tegenover een van zijn eunuchen zouden verklaren dat het hun wil was om de ambassadeur te volgen en niet te blijven. in Perzië. M. Griboyedoff weigerde op de meest formele manier om deze vrouwen voor de kamerling te ondervragen, en hij hield ze met geweld vast. De volgende dag, de Armeniërs die erin waren geslaagd te ontsnappen, begonnen ze door de straten van Teheran te rennen, wat de bevolking ertoe aanzette wraak te nemen voor de belediging die ze hadden ontvangen. In een oogwenk werd het huis van de ambassadeur binnengevallen. Dit huis werd slechts verdedigd door honderd mannen die tot de bewaker van de koning behoorden en ongeveer twintig of dertig Kozakken. Deze die het bevel hadden gekregen om te vuren, doodden zes mannen. Deze daad van roekeloosheid

bracht de ergernis van de bevolking tot het hoogste punt. De zes lijken werden tentoongesteld in zes verschillende moskeeën.

De Mullahs spraken het gewone volk aan en drongen er bij hen op aan om op de ongelovige Russen de dood van de zes ware gelovigen te wreken wiens levenloze lichamen ze voor hun ogen hadden. In een oogwenk marcheerde de ongeveer dertigduizend menigte naar het huis van de ambassadeur. Toen de koning hoorde wat er gebeurde, stuurde hij onmiddellijk tweeduizend troepen, onder bevel van een van zijn zonen, om de ambassadeur en zijn gevolg te beschermen. De prins slaagde er met gevaar voor eigen leven in een

---

ambassadesecretaris en twee Kozakken; alle andere aan de ambassade verbonden personen werden afgeslacht en M. Griboyedoff werd met een stenen slag in de tempel gedood. Deze gruwelijke aanval wierp in ontsteltenis de koninklijke familie van Perzië en de ministers die vreesden dat de oorlog opnieuw zou beginnen. Maar de woede van de mensen was zo groot dat Feth-Ali-Châh, hoewel hij deze vreselijke excessen en de gevolgen die ze natuurlijk moesten hebben, betreurde, ze niet kon stoppen. De pogingen die hij deed om de ambassadeur te redden, irriteerden het volk dermate jegens zijn koninklijke persoon, dat hij zich genoodzaakt zag zich op te sluiten in het versterkte deel van zijn paleis (1).

Net als de afkorting van de Asialic Journal, zal ik zeggen dat als de dingen zo zijn gebeurd, men moet toegeven dat de heer Griboyedoff duidelijk zijn ongeluk had gebracht, wat echter geen excuus kan zijn voor zo'n vreselijke schending van de wet van de naties. .

Het was te vrezen dat Rusland enige wraakzucht zou willen putten uit deze verontwaardiging. Het werd niet, dankzij de gematigdheid van generaal Paskewitch, goedgekeurd door zijn regering. De laatste had alle gehoopte vruchten van deze lange oorlog geplukt. De strijd met Perzië was net geslaagd voor de oorlog tegen Turkije, die haar zulke grote voordelen beloofde en terugbracht. Hij was tevreden met de ruime herstelbetalingen die spontaan door de Perzische regering werden aangeboden. Artikel 7 van het Verdrag van Turkmantschaï bepaalde 'dat prins Abbas-Mirza door Rusland werd erkend als erfgenaam van de

(1) La Perse, door M. Louis Dubeux. Parijs, 1841, bij Firmin Didot, p. 384

Maar de onvrede hierover voorzag in een betwiste opvolging en de garantie van Rusland was voor AbbasMirza, de aangewezen erfgenaam, een verzekering die hem er vervolgens toe bracht naar vrede te verlangen. Dankzij haar invloed op de geest van haar vader werd ze gehandhaafd en heeft ze sindsdien geen last meer gehad. Naar aanleiding van deze vreselijke gebeurtenis, om de onschendbaarheid van zijn vertegenwoordiger voortaan tegen elke aanval te beschermen, eiste en verkreeg Rusland dat hij in Teheran zou worden ondergebracht binnen de grenzen van de ark zelf, onder de persoonlijke bescherming en verantwoordelijkheid van de koning.

Abbas-Mirza regeerde niet, want hij stierf een paar maanden voor zijn vader, tegen het einde van 1833. Het was zijn oudste zoon, Mohamed-Mirza, die, na enige geschillen, werd gekozen om Feth-Ali te vervangen, onder de naam van Mohamed Châh. De veertien jaar van de regering van deze prins werden doorgebracht in een voortdurende spanning tussen Russische invloed en Engelse invloed, die het land demoraliseerde door het elk gevoel van onafhankelijkheid te ontnemen.

Rusland, onder het voorwendsel Perzië te versterken, maar in werkelijkheid met het doel de weg naar India gemakkelijker voor haar te maken, leidde Mohamed in het eerste jaar van haar

regering tot een aanval op Herat, de hoofdstad van India. , waarvan de verovering de hele provincie aan hem zou hebben overgedragen.

Engeland verzette zich natuurlijk tegen dit ontwerp en de stad, krachtig verdedigd, met de hulp van Engelse officieren, kon niet worden weggevoerd. De expeditie werd in 1839 hervat, nog steeds op advies van het kabinet van Saint-Péters-

---

stad. Het bood Europa een uniek spektakel, waaraan we de herinnering niet zijn kwijtgeraakt. De Russische ambassadeur, generaal Simonich, en de Britse ambassadeur, de heer MacNill, waren beiden in het Perzische kamp, terwijl de plaats werd verdedigd door een groot aantal Engelse vrijwilligers, met aan het hoofd een zeer slimme ingenieur-officier, met wie dhr. Mac-Nill correspondeerde bijna openlijk. Terwijl het beleg voortduurde, drong de een er bij Mohamed-Châh op aan om door te gaan en de ander drong er bij hem op aan het bedrijf op te geven, zelfs zo ver dat hij besloot ermee te dreigen. Toen de heer Mac-Nill de overtuiging had verworven dat de stad op het punt stond te bezwijken, liet hij de koning brutaal weten dat als de belegering van Herat niet werd opgeheven, de Engelse troepen een afdaling zouden maken door de Perzische Golf. en vallen de zuidelijke provincies van het koninkrijk binnen. Mohamed-Châh had een flits van trots. Hij verdreef de Engelse minister uit zijn aanwezigheid, maar ongetwijfeld overtuigd dat de Russische regering geen partij zou kiezen in de strijd waarmee ze werd bedreigd, bracht hij zijn leger terug naar Teheran. Het gevoel van deze vernedering werd gedurende de rest van zijn regering niet uitgewist. Zijn angst vermengde zich met haat voor de Engelsen bracht hem dichter bij Rusland, dat door deze goede betrekkingen de afstand deed in 1846 van de twee havens van Rescht en Asterabad aan de Kaspische Zee, die aldus een Russisch meer werden. Perzië verleende deze leonijnse bondgenoot het recht om steenkoolmijnen dicht bij de zee te exploiteren en om in de twee havens versterkte stations te bouwen om de exclusieve exploitatie van deze concessie te verzekeren. Dit was om Rusland in staat te stellen er echte militaire stations van te maken.

---

zwijg. Sindsdien heeft deze macht, ondanks enkele voorbijgaande onderbrekingen, het diplomatieke voordeel behouden dat het dankt aan de precedenten die ik zojuist voor de ogen van de lezer heb gelegd.

Frankrijk leek, na het falen van zijn eerste vertegenwoordiger, Perzië volledig te hebben vergeten. Koning Karel X dacht even na over het herstellen van goede betrekkingen met het hof van Teheran en in 1824 kreeg burggraaf Desbassyns de Richemont de opdracht om de sjah op de hoogte te brengen van zijn toetreding tot de troon. Deze missie richtte zich tot wederzijds voordeel van de handelsbetrekkingen tussen de twee naties, maar had geen politieke resultaten. Pas in 1840 stuurde koning Louis-Philippe, voorzichtiger dan werd gezegd om de invloed van Frankrijk te vergroten, en bovendien in reactie op de opmars van Perzië, eindelijk een echte ambassade die verantwoordelijk was om hem te vertegenwoordigen bij fohamed-Châh. De laatste had hem het voorgaande jaar gevraagd om zijn troepen te instrueren voor enkele officieren die naar hem waren gestuurd. Ik heb deze ambassade al genoemd met aan het hoofd graaf Edouard de Sercey, bekleed met de titel van gevolmachtigd minister. Ik hoef zijn rol niet zo goed te waarderen als die van de Franse ministers die hem opvolgden, een rol die natuurlijk nogal uitgewist is naast de twee Russische en Engelse ambassades.

Ik zei ook een paar woorden over een puur tijdelijke missie, die in 1859 door de Pruisische regering naar de momenteel regerende sjah van Perzië werd gestuurd. Op 25 juni 1857 had Pruisen een vriendschaps- en handelsverdrag gesloten met Nasr-ed-Din, zowel in eigen naam

als in naam van alle Duitse staten die deel uitmaakten van de Zollverein. Dit gaf het idee om te regisseren op Teheran a

---

deputatie om de reeds bestaande goede betrekkingen tussen Perzië en Duitsland te verstevigen. Hoewel het duidelijk politiek was, had het geen officieel karakter, en het is ongetwijfeld om deze reden dat het beheer werd toevertrouwd aan baron Jules de Minutoli, consul-generaal van Pruisen in Spanje en Portugal, uit een voormalig Italiaans gezin dat zich in Berlijn vestigde. Na een vermoeiende reis stierf de laatste, bij zijn terugkeer uit Teheran, in de stad Shiraz, en zijn missie heeft weinig geheugen nagelaten behalve het interessante rapport dat sindsdien is gepubliceerd door dr.Brugsch en dat ik soms graag citeer (1).

De houders van de drie Europese legaties, met de rang van ambassade, tijdens mijn verblijf in Teheran, waren: voor Rusland, de zaakgelastigde Zinovieff, in

(1) In dit deel (zie Ghap III, blz 108..) Ik heb ook kort gesproken - beide opdrachten niet mogen geven hier aan beide volledig accurate informatie.

Ik leen van de heer Flandin zelf, die er deel van uitmaakte, de nota die hij wijdde aan de samenstelling van de Franse ambassade en de bevoegdheden van haar leden. (Voyage en Perse, 1.1, p. 489.) “Graaf Edouard de Sercey, zoon van de admiraal met die naam, was eerste secretaris en zaakgelastigde in Sint-Petersburg geweest.

..MM. de burggraaf darchiae, de burggraaf Gérard en de burggraaf de Chazelles: ze waren eerder toegevoegd aan de ambassade in Petersburg. De eerste had betrekking op geologie; de andere twee moesten alles bestuderen wat met kunst en industrie te maken had.

"De markies de Beaufort-d'Hautpoul, de kapitein van de staf, had eerder een missie naar de Pasja van Egypte vervuld. Hij moest militaire kwesties onderzoeken.

.1 Meneer Desgranges, docent Turkse taal aan de Collége de France,

---

de afwezigheid van zijn minister; voor Engeland, M. Alison, en voor Frankrijk heb ik hem reeds M. le Comte de Massignac genoemd. Mijn betrekkingen met laatstgenoemden zijn frequent geweest en ik kon hier niet genoeg in het openbaar hernieuwen, de uitdrukking van mijn dankbaarheid voor al deze kleine onophoudelijke diensten die hij mij graag deed en die op dit punt van zo'n grote waarde zijn. voor een reiziger, vooral in een land dat zo anders is dan het onze. Door de onderscheiding van zijn humor, de minzaamheid, de eenvoud van zijn manieren, door zijn beminnelijke conversatie, deed hij me denken aan het type van een echte Franse heer, zoals hij maar al te ver neigt te verdwijnen. De heer Bernay, een van zijn secretarissen, is bijna een vriend van mij geweest, en hij zal niet alles leren dat zijn hartelijke gedrag jegens mij goede herinneringen aan mij heeft nagelaten. Bovendien kon het personeel van de drie Franse, Engelse en Russische legaties niet beter samengesteld zijn. Het is onmogelijk om meer goed humeur, vrolijkheid, openhartigheid en gemak te zien in de voormalige eerste dragoman bij de ambassade van Constantinopel, die tijdens de reis dezelfde functies moest vervullen met de Turkse autoriteiten.

“De heer Kazimirski-Biberstein, auteur van verschillende vertalingen van Arabische en Perzische boeken, was een tolk voor de Perzische taal.

De Pruisische missie was veel kleiner. Het was, onafhankelijk van zijn leider, de Baron de Minutoli, samengesteld uit een militair attaché, de heer Grosman, kapitein van het Derde Garde Regiment, uit Dr. Pietrasrewski, lezer aan de Koninklijke Universiteit van Berlijn, die optrad als dragoman, en Dr. Brugseh, aan wie de functies van secretaris van de missie werden toevertrouwd.

---

rapporten, die men niet aantrof onder deze jeugd die tot de betere wereld behoorde. Secretarissen en attachés hadden beloofd te reageren tegen de verveling die men in Perzië maar al te veel lijdt. De bijeenkomsten, de partijen volgden elkaar op. Er waren geen Russen, geen Engelsen, geen Fransen, en hoewel hun ministers misschien met elkaar worstelden over combinaties van, ik zou niet willen zeggen, politieke intriges, leken al deze leerling-diplomaten één natie te vormen. kolonie waarin ik mezelf heel gelukkig achtte, en tegelijkertijd gevleid om als een van hen te worden ontvangen. Ik heb niets gezegd over de Turkse gezantschap; Het is echter goed gedacht dat Turkije, als een moslimmacht die aan Perzië grenst, noodzakelijkerwijs een vertegenwoordiger in Teheran moet hebben. De noodzaak van mijn verhaal verplichtte me alleen om over de Europese legaties te spreken, en hoewel Turkije tegelijkertijd in Europa en Azië zit, is het in werkelijkheid slechts een Aziatische mogendheid. Natuurlijk bezocht ik de staf van zijn ambassade niet. Toch heb ik soms de gelegenheid gehad om met de Turkse minister en zijn secretarissen te spreken; Bij hen viel me niets meer op dan hun zwaarlijvigheid, wat inderdaad heel opmerkelijk was.

De Franse minister was alleen tevreden met een woning in de stad, waar hij inderdaad gevestigd was in een huis met tuin zoals op het platteland. De ambassades van Engeland en Rusland zijn breder gevestigd.

Naast hun hotels in Teheran hebben ze halverwege de Chimrân twee prachtige woningen, waar al hun personeel in de zomer hun toevlucht zoekt. De Russische minister woont in Zerghendé en de Engelse minister Gulhek, twee charmante dorpjes tegenover elkaar. Ik ging er langs

---

kruispunten, die soms langs tuinen lopen of omzeilen waarvan de bomen hun takken over de hekken op het pad uitstrekken, en soms velden afsnijden waar tarwe en gerst waren geoogst. In de bocht van een heuvel ontdekken we Zerghendé in de gelukkigste situatie. De residentie van de Russische ambassadeur is ongetwijfeld wat deze plaats het meest opmerkelijk te bieden heeft. Naast een groot en mooi huis, zowel oriëntaals als Europees van stijl, bestemd voor de minister, werden er veel paviljoens gebouwd voor de secretarissen, attachés en dragomanen van de ambassade, allemaal met een park en tuin erboven. Bovenal is er een prachtig bassin voor het hoofdgebouw; het wordt doorkruist door een kleine, zeer snelle stroom die het water, dat voortdurend wordt vernieuwd, een constante frisheid geeft. Dit verblijf en deze buurt hadden mij verleid; daarom, bij mijn terugkeer uit Bagdad in juli 1867, om mijn indrukken te variëren, vestigde ik me in Zerghende, waar ik bijna een maand verbleef.

Gulhek, waar de zomerresidentie van de Engelse minister is, is slechts een kwartier rijden. Het huis van meneer Alison was een echte Engelse woning, op geen enkele manier Perzisch, waar we vooral voorzieningen, gemak en comfort zochten: grote kamers, ruime veranda's, mooie stallen, met een park vol prachtige bomen en een Engelse tuin, zo gaat het. zonder te zeggen, waar mooie gazellen vrij rondlopen. Maar Gulheks grootste charme was de minister zelf, een van de charmantste mannen die ik ooit heb gekend. Niet iedereen praat er zo over;

zij zijn degenen die niet wisten hoe ze het moesten ontdekken, onder de schijn soms koud en zelfs verduisterd door

---

een innerlijke droefheid, alles wat dit elitehart van warmte en nobele en verheven gevoelens bezat. Zelden heb ik een man ontmoet met meer opleiding, met een meer gecultiveerde en gewiekste geest; toen een wederzijds vertrouwen hem toestond volledig zichzelf te zijn, bood zijn gesprek, dat hij niet aan iedereen overdreef, een aantrekkingskracht waardoor de uren in zijn gezelschap snel voorbijgingen. Met een groot fortuin en begiftigd met een superieure intelligentie, had de heer Alison, hoewel hij een belangrijke functie bekleedde, natuurlijk aanspraak kunnen maken op hogere functies, en hij moet zich beledigd hebben gevoeld, zonder het te zeggen, omdat hij dat niet had gezegd. naar een groter theater gestuurd worden, waar hij zijn echte talenten beter zou hebben benut.

Hij charmeerde zijn leven met zijn smaak voor de kunsten, en in het algemeen voor alles wat mooi is. Hij hield vooral van muziek en was er een groot kenner van, omdat het onmogelijk was om een stuk opera of klassieke muziek voor zich uit te spelen zonder dat hij onmiddellijk de herkomst ervan had aangegeven. Hij kreeg echt talent op de piano; Ik kon er niet over beoordelen, ondanks tamelijk gevolgde relaties, zo groot waren bij hem de terughoudendheid en de bescheidenheid van de man van de wereld. Uit wat ik zojuist over deze volmaakte heer heb gezegd, zal het duidelijk zijn hoezeer ik geraakt moet zijn door de plaats waar hij na een paar bezoeken zo vriendelijk was om mij zijn achting en vriendschap te schenken. Ik keerde terug naar hem met die gevoelens die hij zo goed verdiende; heel Teheran deed hem ook recht, waarvan ik de publieke uiting hier graag wil vastleggen.

De heer Alison deed zijn fortuin en positie eer aan en was een geweldige gast in Gulhek. Hij gaf daar dikwijls een charmant ontbijt waar de vrolijkheid heerste.

---

frank geprovoceerd door het amfitryon zelf, die wist hoe hij iedereen op zijn gemak moest stellen en die deze geheime melancholie leek te willen afschudden die hij niet bang durfde te laten zien in de privacy. Een paar dagen na mijn aankomst in Thadjrish ontving ik een uitnodiging van hem. Ik ging naar Gulhek waar ik veel gezelschap vond. De tafel werd geserveerd in een enorme tent op hindoeïstische wijze die in het park was opgesteld. De gasten waren talrijk; Er waren Engelsen, Fransen, Russen, Perzen, Turken en zelfs een Indiase mogol die een groot Engels pensioen in Teheran doorbrachten, en wiens manieren me oneindig goed deden. Ik kon geen idee geven van de geest vol hoffelijkheid die deze maaltijd voorzat, waar de heer Alison zichzelf overtrof in vriendelijkheid en die een hoogstaand beeld gaf van deze luxe, deze overvloed, deze troost die de Engelsen overal importeren. of ze zullen. Na de lunch, die enkele uren duurde, vermaakten we ons als echte schoolkinderen door een met lucht opgeblazen rubberbootje, dat wel acht personen kon vervoeren, over een soort vijver te laten varen. Afgezien van die feesten, die de Engelse minister graag organiseerde, had hij diners voor diegenen die van diplomatieke etiquette hielden. Maar de man van de wereld verloor zijn rechten en gracieuze manieren niet, vriendelijke woorden, getemperd, in die dagen, de ernst van Uitmuntendheid. De avonden in het huis van meneer Alison waren zelden zonder muziek. Ondanks mijn gebrek aan talent kon ik niet weigeren mijn steentje bij te dragen, nogal in de war door de complimenten die ik kreeg en die veel beter verdiend werden door een van de secretarissen van de ambassade, de heer Dickson, die

---

speelde opmerkelijk viool, in duetten waarbij ik de piano zo goed mogelijk vasthield.

Het aangenaamste deel dat door de heer Alison werd georganiseerd, elke dag ingenieuzer om zich iets nieuws voor te stellen, vond plaats in Kasr-Kadjar, het belangrijkste paleis van de koning in dit district van Chimrân. Nasr-ed-Dîn-Châh merkte dat hij zich verder had gelegerd in de hoogten van de Elbourz, waar hij de overtollige hitte was ontvlucht die absoluut verzengend was geworden. Hij liet de prachtige tuinen van zijn paleis ter beschikking van de leden van het corps diplomatique, en we brachten daar een hele augustusmiddag door in de meest charmante omstandigheden. Het ontbijt was in Perzische stijl geserveerd onder een prachtige kiosk, waarvan het midden werd ingenomen door een marmeren bassin dat werd gevoed door een straal water van twintig voet hoog. Door de bogen, ondersteund door elegante zuilen, die de periferie vormen, strekte het uitzicht zich uit over het paleis en alle tuinen. Het zag er prachtig uit. Deze maaltijd, half liggend op een zacht tapijt genomen, bij het geluid van deze stromende fontein, liet me een herinnering achter die ik nog steeds in mijn geheugen vind met al zijn frisheid. Ik zal van deze gelegenheid gebruik maken om Kasr-Kadjar aan de lezer voor te stellen, en het is met de beschrijving van dit paleis dat ik zal beginnen met de bespreking van de verschillende woningen die eigendom zijn van de sjah in de omgeving van Teheran.

Kasr-i-Kadjar of het Paleis van de Kadjars is een werk van Feth-Ali-Châh, waarin we iets herkennen van dit gevoel van grootsheid dat Abbas-le-Grand illustreerde. Hij voltooide het in de eerste vijftien jaar van deze eeuw en liet geen middel onbeproefd gelaten om er een

---

compleet exemplaar van hedendaagse Perzische kunst, in termen van architectuur, decoratieve stijl en inrichting van tuinen. Zittend op de top en de helling van een heuvel, werd deze residentie gebouwd volgens een volledig origineel plan. Het paleis, dat beter de naam kasteel verdient, wordt voorafgegaan door een uitgestrekte tuin, omsloten door muren, 550 meter lang en 370 meter breed. Je komt het binnen, vanaf de zuidkant, door een monumentale deur, en een groot steegje leidt je, aan het andere uiteinde, naar een terras dat met een paar treden verhoogd is en bijna volledig bezet is door een enorme vijver, in het soort van die van Versailles , dat voortdurend wordt vernieuwd door de bronnen van de berg, volstaat om dit uitgestrekte land te bewateren.

Eenmaal daar aangekomen, heb je voor je de ingang van het paleis, of liever de reeks terrassen waarop dit echt koninklijke gebouw staat. Deze eerste ingang heeft de vorm van een elegant paviljoen, onderaan samengesteld uit een licht spitsbooggewelf dat dienst doet als doorgang, en daarboven uit een open balakhaneh, waarvan het deksel wordt ondersteund door twee kolommen met mooie kapitelen. . Na het te zijn overgestoken, bevindt men zich op een verhoogde binnenplaats met in het midden een bassin tussen twee grote grasvelden; rechts en links zijn de stallen en de vertrekken van de bedienden. Van daaruit gaat men via opeenvolgende trappen omhoog op drie verschillende terrassen ondersteund door muren versierd met bogen en doorsneden door bloembedden, die de immense treden van dit amfitheater vormen. Bij de derde start twee grote treden, met elk zesendertig treden, die je naar de

---

laatste en belangrijkste esplanade. We ontwierpen een boventuin in gazons en bloemperken met een nieuw bassin in het midden. Het is op het niveau van deze grote esplanade dat de koninklijke residentie verrijst, bestaande uit gebouwen die in een vierkant zijn gerangschikt rond een binnenplaats van zestig meter lang en vijftig breed. De terrassen waarover ik heb gesproken zijn precies even breed als de gevel van het paleis, en het hele ensemble, dat een

lange perfect regelmatige vierhoek vormt, meet een lengte van 170 meter bij een breedte van vijfenzeventig.

Het paleis van Kasr-Kadjar, volledig gebouwd in gebakken bakstenen met sommige delen bekleed met geëmailleerde bakstenen, beslaat een volledig natuurlijk plateau op de top van de heuvel op de helling waarvan de terrassen zijn verdeeld. Het uiterlijk is grandioos en in elk land zou je daar een koninklijke residentie herkennen. Het dankt zijn monumentale karakter vooral aan de vier achthoekige torens, bekleed met gekleurd aardewerk, die de hoeken versieren. De voordeur wordt bekroond door een centraal paviljoen dat ver uit de gevel steekt en eindigt met een belvedère met twee rijen kruisen. Dit zijn vrijwel de enige die je van buitenaf kunt zien. De deuren en ramen komen uit op de binnenplaats, die is beplant met zeer mooie platanen en in het midden grote bloembedden biedt rond een lang bassin voorzien van een waterstraal. De koninklijke appartementen bevinden zich in het zuidelijke hoofdgebouw, dat wil zeggen dat wat de ingang raakt. De twee zijvleugels zijn bestemd voor de verschillende ministers en de achterste voor de hoofdofficieren van de rechtbank. Het deel van het paleis dat door de koning wordt bewoond is

---

opmerkelijk gedecoreerd, hoewel onvolmaakt ingericht. Daar zijn beschilderde, vergulde, gebeeldhouwde en gevormde ornamenten overdadig. We kunnen een oneindig aantal van deze kleine spiegels zien die in Perzië dienen om de panelen en de openingen van de appartementen te omlijsten. FethAli-Châh had een echte passie voor kunst; hij cultiveerde zelfs poëzie en we hebben in de belangrijkste bibliotheek van Parijs een manuscript met odes en anacreontische liederen die door hem zijn gecomponeerd. Hij genoot ervan om in zijn lievelingspaleis een serie schilderijen samen te stellen die hij had aangevraagd bij de bekwaamste Perzische kunstenaars van zijn tijd. De meeste zijn portretten, waaronder die van hemzelf en die van de vele vorsten van zijn bloed. Grotere schilderijen, die ondanks enige onhandigheid van tekenen en compositie niet zonder verdienste zijn, vertegenwoordigen feiten uit de geschiedenis van Roustam en andere personages uit de heroïsche periode van Perzië, en kenmerken uit het leven van beroemdheden. Moderner, onder andere van de twee grote leiders van de Aziatische stammen, Gengis-Khan en Timour-Leng, die de Kadjars, die zich hun Turks-Tataarse afkomst herinneren, bijna in de verleiding komen om als voorouders te beschouwen. Feth-AliChâh trok zich graag terug in de bovenkamer van de belvedère die de voordeur van zijn paleis domineert. Vanuit deze kamer, eveneens versierd met schilderijen en spiegels, aanschouwde hij het magnifieke panorama dat zich rondom Kasr-Kadjar ontvouwt; aan de ene kant een uitgestrekte vlakte bezaaid met dorpen, en in het midden de jonge hoofdstad van zijn jonge dynastie, en aan de andere kant de grote Elbourz en de immense sneeuwkegel van Démavend.

De tuin van Kasr-Kadjar is met het meeste ontworpen

---

juiste regelmaat. Gezien vanaf dit hoogste punt, produceert het het effect van een echt schaakbord. De omsloten muur is van binnen versierd met dit systeem van geblokkeerde bogen die enigszins eindigen in een punt, dat eigen is aan de Perzische stijl. Bij de vier hoeken stijgt een sierlijke toren in gekleurde bakstenen. Rondom deze immense rechthoek, waarvan ik de omvang heb gemeten, heerst een prieel gevormd door wijnstokken van geselecteerde soorten. Grote langs- en dwarspaden, die elkaar haaks snijden, scheiden de tuin in een menigte van gelijke vierkanten, waar de bloemen, struiken en gazons intelligent zijn verdeeld, zij het met de nodige uniformiteit. We imiteerden of kwamen, zonder het te vermoeden, de opstelling van de bloembedden in Versailles tegen.

Wat heel Perzisch en bovendien heel origineel is, is de grote kiosk die midden in de tuin staat, waar ik de lezer al heb voorgesteld. Het rust op een hardstenen fundering van een paar meter hoog; de acht gezichten zijn doorboord door evenveel bogen, omlijst in sterke hoekige pilasters bedekt met arabesken en ondersteunen een dak dat cirkelvormig uitsteekt als een baldakijn en in het midden daarvan rijst een koepel op die het bassin bedekt waarover ik spreek. Het binnengewelf is versierd door een systeem van lichte bogen, zeer sierlijk over elkaar heen gelegd en ondersteund door de gedraaide kolommen die het centrale bassin omringen, van waaruit het water, na het interieur overdreven versierd te hebben met deze heerlijke uitsparing, watervallen heeft om de kanalen en bassins verspreid over de hoofdpaden van de tuin. Ik stond op deze beschrijving van Kasr-Kadjar; het belang van de oprichting van Feth-Ali-Châh heeft mij gemaakt

---

Een huiswerk; Ik zal korter zijn in de bespreking van de andere koninklijke residenties, die bovendien erg op elkaar lijken in de stijl van hun versieringen.

Tegenover, aan de linkerkant van de weg die van Teheran naar Chimrân gaat, is er een tweede, genaamd Dau-Dié.

Het is minder opmerkelijk vanwege zijn gebouw, dat niettemin een zeer open lucht heeft, dan vanwege zijn uitgestrekte tuinen, aangelegd in een park, en vanwege de rijkdom van zijn wateren. Ze zijn afkomstig van de hogere hoogten van Chimrân en dankzij de verhoging van hun startpunt kunnen ze, dankzij een systeem van interne leidingen, naar de appartementen worden gebracht waar ze worden verdeeld in fonteinen, in waterstralen. Water, in bassins die de heerlijkste versheid behouden. Op de eerste verdieping zijn portretten van Mohamed-Chah en de belangrijkste leden van zijn familie.

Een andere zeer mooie koninklijke residentie is Niaveran, waar Nasr-ed-Dîn-Châh bij voorkeur in woont, en dat moderner is geïnstalleerd dan Kasr-Kadjar. Het heeft niet de grandioze, maar het heeft mooiere tinten.

Op dezelfde weg ontmoeten we Sultanabad, een paleis dat ook geliefd is bij de regerende koning. Deze verschillende woningen zijn niet ver van Thadjrisch; ze waren vaak het doel van mijn wandelingen. Hij herinnert zich een interessante excursie die ik alleen heb gemaakt, te voet, naar het kasteel van Sultanabad, rond half augustus, omdat ik het respect voor de lokale etiquette niet zozeer opdreef dat ik mezelf in de omgeving een paar meter hoefde te doen. races erg nuttig voor mijn gezondheid. Ik stak de velden over, met plezier naar de boeren te kijken die het druk hadden

---

aan het werk van de oogst en verbond prachtige schoven met een tevredenheid die begrijpelijk is in dit Perzische land dat zo vaak verlaten is door droogte en hongersnood. Sultanabad heeft een bijna geheel Europese uitstraling; het is de minder oosterse van al deze koninklijke paleizen. Ik spreek alleen over de buitenkant, omdat ik niet genoeg tijd had om de binnenkant te bezoeken. Ik stelde mezelf tevreden met een wandeling door zijn prachtige tuin, in alle richtingen doorkruist door natuurlijke beekjes die overstromen met water en een ware vijver vormen voor het kasteel waar ik een kleine damp zag, van microscopisch kleine afmetingen, die wordt gebruikt voor amusement. binnenplaats. Bij mijn terugkeer ontmoette ik een attaché van de Engelse ambassade, de heer Dickson, bezig met het trekken van kwartels, waarvan hij er al veel had geslacht; het was het moment van de doortocht en ze zijn gewend om een vrij lang verblijf op het platteland van Teheran door te brengen. Iets verderop zag ik verschillende Perzen die van hetzelfde vermaak genoten, niet met een geweer maar met een havik. Ze waren te paard, galoppeerden door de stoppels, de valk in hun linkervuist.

Ik zag ze verschillende keren hun vogels naar deze arme kwartels gooien, die spoedig werden gegrepen en trouw werden teruggebracht naar de jagers, die bij elk succes hun vreugde lieten barsten. Ik heb ook veel plezier beleefd aan dit spektakel waarvan ons Europa de traditie heeft verloren.

Een langere excursie bracht me naar Dachantepé, een kleine koninklijke residentie ten oosten van Teheran, op een uur lopen van Thadjrisch. Wat het onderscheidt, is de schilderachtige ligging op de top van een rotsachtige heuvel, geïsoleerd in de vlakte, aan de voet van de berg die het aan deze kant markeert. Aan de onderkant van de rots strekt zich een grote

---

tuin tussen de stallen en een monumentale duiventil, bekroond door een kleine koepel en allemaal doorboord met kleine openingen waardoor een wolk van duiven binnenkomt en vertrekt, met een voortdurend kronkelen. Een zeer praktisch pad omzeilt deze abrupte verhevenheid en leidt naar het koninklijk paviljoen dat de top beslaat, gebouwd in het midden van een zeer grote middenberm. Het was net volledig gerestaureerd. Dit paviljoen, dat geen paleis is, maar toch zeer ruim, achthoekig van vorm, bestaat uit een zeer hoge begane grond en een verdieping, het geheel bekroond door een terras met balusters dat het dak vervangt. De begane grond heeft vijf kamers, een grote slaapkamer in het midden, waarrond vier kleinere slaapkamers zijn gerangschikt. Op de bovenverdieping is een heel mooie kamer gecreëerd die uitkomt op een aantal van de kleine kasten waar de Perzen vooral dol op zijn. De inrichting was volledig nieuw, de koning zou spoedig komen en deze residentie bewonen, die slechts een eenvoudige pied-à-terre is. Tapijten, wandkleden, sofa's, kleine meubelstukken in ebbenhout en parelmoer, spiegels, alles was vernieuwd, het vergulding vernieuwd, de ornamenten opnieuw geverfd. Aan het plafond van de grote kamer beneden hing een zeer fijne Venetiaanse kroonluchter, en in het midden van de andere kamers was op Perzische wijze prachtige kandelaars, eveneens van kristal, op het tapijt geplaatst. Ik heb niets frissers en charmants gezien in Perzië. Maar de grootste aantrekkingskracht van deze excentrieke woning, en die de koning er soms voor een paar dagen brengt, is de zeer mooie blik die men geniet vanaf de top van zijn platform en die de stad en de hele omgeving omvat. Achter het paviljoen strekt zich een binnenplaats uit waarrond zijn

---

zijn verschillende appartementen bestemd voor de bevoorrechte vrouwen van de koning; het is een kleine boerenharem. Er is ook het appartement van de baden; ernaast zijn de keukens, de vertrekken van de bedienden, enz. Dat is deze charmante residentie van Dachantepé dat reizigers het verkeerd hebben om het te verwaarlozen, of, gezien het te hebben, om het in hun relaties niet te noemen.

Ik gaf aan dat de sjah van Perzië zich had teruggetrokken op de hoogten van Elbourz; een bezoek aan zijn koninklijk kamp maakte deel uit van het programma. Ik had me voorgenomen om geen van de verschillende residenties waar hij de zomer doorbracht over te slaan.

Dit is mijn grootste excursie hier; Ik vraag de lezer om toestemming om hem er een gedetailleerd verslag van te geven, blij als hij voor hem een deel van de interesse heeft die deze lange reis voor mij heeft gehad.

De vallei van Chirastanek, waar de rechtbank zich in de tweede helft van augustus bevond, ligt op grote afstand van Thadjrisch. Twee wegen leiden daarheen, de ene direct en bijzonder steil, wat in zeven uur kan worden gedaan, en de andere veel langer, maar ook veel soepeler, wat elf tot twaalf uur duurt. Ik besloot de eerste, de moeilijkste, te nemen en de tweede te reserveren om terug te keren. Ik vertrok op donderdag 23 augustus 's ochtends, gevolgd door

twee bedienden, zoals ik te paard, met bestek en proviand op de rug van een muilezel. Het weer was bewolkt en deze omstandigheid, die vanwege de hitte zeer gunstig was, belemmerde de aanblik van het grandioze panorama dat zich om je heen ontvouwt terwijl je opstaat. Het pad dat we volgen, een echt pad van muilezels en geiten, leidt naar de top van de keten van

---

de Elbourz die zichzelf presenteert als een gigantische muur in al zijn dorheid, zonder boom, zonder ook maar een spoor van vegetatie. Wat, gezien zijn grote hoogte, de basis van de Elbourz kan worden genoemd, bestaat uit verschillende parallelle bergen die moeten worden overgestoken voordat ze de dominante en verlaten massa kunnen bereiken.

Deze eerste en immense treden zijn nog steeds erg hoog, maar niet ontdaan van groen; men ziet er zelfs, temidden van de steile rotsen, prachtige bomen en vooral grote walnotenbomen van het meest magnifieke monster. Het kostte me een uur om de top van de eerste berg te bereiken; de mist was verdwenen en toen ik me omdraaide kon ik de vlakte van Teheran bewonderen, waarvan geen enkel detail verloren is gegaan. De tweede was moeilijker en langer te beklimmen; dit kan natuurlijk alleen worden gedaan door te lopen en opnieuw met grote zorg, vanwege de absoluut primitieve toestand van het pad. Vanaf deze nieuwe top is het uitzicht schitterend; het is een hele provincie die we voor onze ogen hebben; de bochtigheid is verdwenen en de blik stopt pas voor de blauwachtige barrière van de verste horizon. In de tussenruimte tussen de rotsen zagen we stapels sneeuw; dat wil zeggen dat we klaar waren met de hitte van vertrek; het was zelfs erg koud en mijn bedienden schenen er veel plezier in te scheppen sneeuw op te rapen die het in hun mond smolt. Voordat we langs een zeer gevaarlijke helling reden die langs de achterkant van deze tweede berg loopt, stopten we voor de lunch. Ik had mijn kleine, door wijn gedreven uitrusting om thee te zetten, die me nooit in mijn tamelijk lange runs liet; Ik had mezelf voorzien van koud gevogelte, brood en boter,

---

en ik lunchte met een grote eetlust, dankzij deze moeizame opstijging te midden van een levendige en buitengewoon versterkende lucht. Terwijl ik deze operatie aan het doen was, zittend in de zon op mijn tapijt, zag ik als de schaduw van een wolk over mijn hoofd gaan. Ik keek op; het was een schitterende grijze adelaar die om ons heen zweefde, waarschijnlijk uitkijkend naar de overblijfselen van mijn maaltijd.

We hervatten onze mars. De weg vormt vanaf dit punt een smalle richel die aan de zijkanten van de berg hangt en men loopt dus bijna een uur, met aan de linkerkant een afgrond van enkele honderden meters, waarin vaak berijders en frames rollen. We komen aldus aan de voet van een laatste zeer snelle verhevenheid, en nadat we deze niet zonder moeite hebben overgestoken, beginnen we eindelijk aan de afdaling die u naar Chirastanek zou moeten leiden en u eerst op de andere weg die ik noemde, die van Niaveran komt, moet plaatsen. en werd nieuw gebouwd voor de koning en het hof. Hoewel het onvergelijkbaar beter is, duurt de afdaling nog steeds erg lang, en het was pas heel laat in de middag dat ik bij een bocht in het pad op de bodem van een vallei de paviljoens zag drijven die het koninklijk kamp aankondigden. Even konden we de naderingen raden, door het grote aantal muilezels die deze kant op gingen, beladen met manden en dozen gevuld met groenten, fruit en allerlei soorten proviand. Terwijl ik afdaalde in de vallei, ontmoette ik jonge Perzen, echte grote heren van dit nomadische hof, prachtig gekleed in opvallende kostuums, allemaal geborduurd met goud, en gezeten op prachtige paarden. Ze leidden aan de lijn, met

---

lange kettingen, mooie windhonden. Ze gingen voor hen uit, doelloos, doelloos, alleen om rond te lopen en de tijd te doden, wachtend tot de zon onderging. De tijd moet in feite lang lijken aan dit Perzische hof, verstoken van alle intellectuele afleiding, van al het literaire leven. Altijd jagen, altijd bivakkeren, emigreren van de ene plaats naar de andere.

Dit geeft aanleiding tot een rusteloos, vervlogen leven dat, afgezien van luiheid, geen serieuze toepassing, geen continu werk toelaat. Niets is dus gelijk aan de nutteloosheid van deze Perzische jeugd, al zijn genoegens en die drukke luiheid die hem alleen het voorrecht van zijn rang lijkt. Met dat minachtende en hooghartige, en met een nogal onbeschaamde blik op de vreemdeling starend, liep de toerist als ik in een bescheiden bemanning.

De vallei van Chirastanek, hoewel diep ingesloten tussen twee bergen, bevindt zich nog steeds op een grote hoogte boven het niveau van de vlakte waar Teheran is gebouwd. De temperatuur is die van deze stad in april. Dit is het laatste toevluchtsoord van de koning, die de zomer vluchtend doorbrengt, van hoogte tot hoogte, de steeds toenemende hitte van juli, augustus en een deel van september. Het dorp Chirastanek, dat zijn naam gaf aan deze vallei van de Elbourz, is erg nietig en kan niet worden vergeleken met de prachtige dorpen van Chimrân.

Het bestaat uit een paar huizen met tuinen, zeer goed bewaterd, want het water is hier overal; maar niet meer van die grote bomen, niet meer van die uitbundige vegetatie die de eerste zuidelijke fundamenten van de ketting zo vrolijk maakt. De constant lage temperatuur waar dit station naar op zoek is, verzet zich ertegen. Een sterke stroom

---

die bovendien zeer snel is, doorkruist de bodem van de vallei; het water, helder en koud als de gletsjers waaruit het tevoorschijn komt, verspreidt zich in deze gesloten vlakte een vruchtbaarheid die resulteerde in een overvloedige oogst van tarwe, onlangs gemaaid, en door de goede staat van de weiden die zich aan beide kanten uitstrekken als een enorm tapijt van groen en bloemen.

Schrijlings op deze beek ligt de koninklijke wijk. Het vormt een groot vierkant omgeven door een hoge canvas omheining, vastgehouden door palen aan de bovenkant waarvan spandoeken van verschillende kleuren zweven.

De koninklijke tent is helemaal in het rood gehangen, evenals de binnenmuren en de vele divisies van de harem. Soldatenposten waken over de omtrek van deze landelijke stad, ontoegankelijk voor elke profane blik en waar alle luxe die oosters weten hoe ze hun tenten moeten versieren, die echte huizen zijn door hun grootte, hun verdeling en hun interieurindeling, zijn gecombineerd. De koning heeft in Chirastanek een hele wereld van officieren en bedienden bij zich. Al het personeel van zijn regering, ministers, hoogwaardigheidsbeklederes, generaals, gerechtsambtenaren, secretarissen, logeert hier en daar in tenten, waarvan sommige zeer ruim en erg mooi zijn, en die een reeks zeer grote kampen vormen. In de directe omgeving van de koninklijke residentie ziet men een heel dorp met kleine tenten, hutten, hangars, bedoeld om twee regimenten te huisvesten die de militaire posten vormen waarover ik sprak. Het is ook daar dat de menigte van bedienden 's nachts met pensioen gaat, van alle soorten ondergeschikten die overdag de binnen- en buitendienst verrichten in de wijk van de koning. ik doe niet

---

spreekt alleen ter nagedachtenis aan de kraampjes, de winkels die samen een bazaar in de open lucht vormen waar een klasse kooplieden die altijd het hof volgen, zoals de oude vivandiers van onze legers, een zeer actieve en vooral zeer lucratieve handel drijven in

eetwaren en voorzieningen van welke aard dan ook. Al deze set presenteert een aspect van het meest pittoreske en het vreemdste; het geeft een eerlijk en breed beeld van het nomadische bestaan van deze stamprinsen wiens smaak en gebruiken bewaard zijn gebleven door de Kadjar-dynastie.

Voor mij wist ik niet hoe ik woonruimte moest vinden. Ismail, een van de bedienden die me vergezelden, wiens minste fout was dat hij buitengewoon opschepperig was, had me beloofd, dankzij de kennis die hij had in het dorp Chirastanek en in het kamp, dat hij heel gemakkelijk een gite zou vinden. 'S Nachts, en na een paar pogingen die hier en daar waren gedaan, kennelijk willekeurig, moest hij me uiteindelijk zijn verlegenheid bekennen, die maar al te zichtbaar was. Ik besloot mijn keuken in te richten en mijn bed in het eerste veld te laten plaatsen. Ik keek naar deze operatie, toen een goede man, die uit een aangrenzende omheining kwam, mij benaderde en mij met alle eenvoud en goedhartigheid aanbood die men vaak onder het Perzische volk ontmoet, om naar mij toe te komen. " , waar ik zou zijn, zei hij, veiliger en meer op mijn gemak. Ik accepteerde het van harte en al mijn spullen werden daarheen vervoerd. Terwijl ik mezelf vestigde onder een grote, overdreven bossige plataan, gingen de verschillende leden van de grote familie van mijn gastheer in de rij zitten, gingen op enige afstand op hun hielen zitten en staarden met stille aandacht naar de voorbereidingen voor mijn maaltijd.

---

kamp. Het was bijna een kleine stam die bestond uit vrouwen van verschillende leeftijden, jonge meisjes en jonge jongens, met slechts een huisje van aarde en stro in een van de hoeken van de tuin.

Ze bleven daar, zonder enig detail te verliezen van de bereiding van mijn avondmaal en vooral van mijn thee, waarvoor ik een gloednieuw apparaat voor hen gebruikte, totdat het hoofd van de familie, een knappe oude man van zestig jaar, het zou doen. hebben afscheid van mij genomen, mij een goede nacht gewenst. Het was niet zonder mij met de meest hartelijke gretigheid en op een volstrekt spontane manier een groot aantal kleine diensten te bezorgen, waardoor ik hout, water, groenten, gras naar mij bracht door zijn kinderen, mijn paarden, nou ja, alles wat ik nodig had. Ik heb dierbare herinneringen aan deze patriarchale gastvrijheid, die aldus in de open lucht werd uitgeoefend; Ik zeg niet zoveel over die nacht doorgebracht onder de sterren, dankzij de bedrieglijke beloften van een opschepperige dienaar, die me ervan had weerhouden mezelf van een tent te voorzien. Ik sliep slecht, geïrriteerd door de stralen van de maan die mijn gezicht bereikten en door het beweegbare gebladerte gingen dat mij als een dak diende, en door het geluid van een zeer snelle stroom die langs de muur van de tuin stroomde. De koelte, of beter gezegd de kou van de nacht, maakte me ook meer dan eens wakker, ondanks de voorzorgsmaatregelen die ik had genomen om al mijn kleerkast op mijn bed te stapelen.

De volgende dag, vroeg in de ochtend, maakte ik een wandeling om in verschillende richtingen te kijken naar deze tentenstad die gedurende een kwartier heel officieel Perzië beschermde, en nadat ik mijn gastheer erg blij had gemaakt bij de

---

Door middel van een zeer zwakke goede hand die aan zijn kinderen werd uitgedeeld, vervolgde ik de richting van Thadjrisch en volgde de weg naar Niaveran. Dit, hoewel langzamer en breder, biedt niettemin zijn deel van de gevaren. Bij verschillende gelegenheden en urenlang wordt de afdaling begrensd door grote afgronden waarin de lastdieren vaak worden geworpen. Ik had halverwege de helling van een van deze immense kliffen al het karkas van twee paarden gezien die al een paar dagen waren gestorven; bij een

bocht in de weg zag ik met mijn eigen ogen een derde val op de rand van de afgrond: toen hij probeerde overeind te komen, faalden zijn voeten hem en rolde hij zonder te stoppen van een hoogte van meer dan honderd voet. Zijn chauffeur en een van mijn bedienden waren in staat om naar hem toe te komen en een nogal gevaarlijk paadje te nemen; het arme beest leefde nog, maar het was nauwelijks beter, met twee gebroken poten en een vreselijke wond aan het hoofd. In de tweede helft van de weg wordt de helling merkbaar gladder; je moet veel omwegen maken, dus pas tegen het vallen van de avond keerde ik naar huis terug, uitgeput van deze twee dagen die bijna volledig te paard waren doorgebracht, maar desalniettemin gecharmeerd door de omstandigheden en het resultaat van mijn tocht.

Een paar dagen later, om mijn bespreking van de koninklijke residenties af te ronden, bezocht ik Lalazar en Négharistân, die beide zeer dicht bij de stad liggen en zich meer onderscheiden door de schoonheid van hun tuinen dan door de grootsheid van hun constructies.

Lalazar is slechts een eenvoudig paviljoen, waar de koning soms een halve dag doorbrengt. Het paleis van Négharistân,

---

wat nog belangrijker is, is nog steeds een werk van de voorouder van Nasr-ed-Dîn. Het was rond het jaar 1808 dat Feth-AliChâh de onderscheiding voltooide. Hij had zojuist bijna kort na elkaar de eerste twee ambassades van Frankrijk en Engeland ontvangen, waarover ik in het vorige hoofdstuk sprak. Hij wilde door middel van schilderen, in een gereserveerd gebouw, de herinnering aan deze gedenkwaardige gebeurtenis wijden. Op een van de muren van een grote zaal ziet men in feite generaal Gardane en zijn suite afgebeeld, en daar tegenover Sir John Malcolm met zijn voornaamste attachés. Ze zijn omgeven door een kring van hoge hoffiguren. De opvattingen over deze figuren, vooral ten opzichte van Europese gezanten, zijn op zijn minst bijzonder; maar als de Perzische kunstenaars daar, zoals elders, een grote onervarenheid in de tekenkunst hebben getoond, hebben ze door de kracht van hun kleuren en hun begrip van modelbouw aangetoond dat ze gemakkelijk, als ze werden geleid, waar konden worden schilders. Een derde olieverfschilderij stelt koning Feth-Ali-Châh zelf voor, met zijn vele zoons. Andere portretten van leden van de koninklijke familie uit deze tijd zijn te zien in verschillende kamers van het paleis; ze laten veel te wensen over, maar er wordt gezegd dat ze erg op elkaar lijken. De tuin van Négharistân wordt net als die van Lalazar doorsneden door grote, schaduwrijke steegjes en versierd met fonteinen en marmeren bassins.

Als de koning niet aanwezig is, dat wil zeggen gedurende bijna het hele jaar, geniet de bevolking van Teheran van deze tuinen die vooral op vrijdag worden bezocht, een dag die voor de Perzen overeenkomt met de zondag van de christenen.

Maar de favoriete wandeling van Teheran is de

Dierentuin, gelegen nabij, buiten de Porte-Royale, aan de andere kant van de stadsgrachten. Het is een enorme omheining waarvan het interieur de naam van een park verdient in plaats van een tuin. Er zijn grote steegjes, prachtige bosjes bomen, prachtige manden met zeldzame struiken en bloemen, omlijst door zeer dikke gazons. Een hoofdstraat met majestueuze platanen scheidt het in tweeën. Aan de linkerkant hebben we onderdak geboden aan woeste beesten, gerangschikt zoals in onze Europese vestigingen. Er zijn daar, bedrijvig, brullend achter hun tralies, alle soorten leeuwen, tijgers, panters, luipaarden, jaguars, wilde katten, beren, enz. geleverd door de bergen van Perzië en andere aangrenzende Aziatische regio's. Er is daar zelfs een uniek fenomeen. Het zijn twee dieren geboren uit een leeuw en een grote panter, die meestal op hun vader lijken, maar de veelkleurigheid en flexibiliteit hebben van de tijger.

Toen ik ze zag, waren ze bijna een jaar oud en het was aan hen dat ik hun klauwen en tanden leerde kennen, van een al zeer respectabele grootte. In tegenstelling tot wat elders wordt beoefend, worden de dieren gevoerd via een deur in het rooster die hen van het publiek scheidt. Nadat hij het rantsoen vlees van de jonge leeuwentijgers had weggegooid, ging de keeper, zonder de deur te sluiten, stilletjes, een paar passen verder, om water te putten uit een soort gieter om het, door het rooster, een binnenkuip te vullen , wat hij deed zonder zich verder te haasten, waarna hij de deur met even weinig emotie sloot alsof het twee jonge honden waren. Ik zal niet verrassen

---

wijs de lezer aan door hem toe te geven dat ik mij veel minder op mijn gemak voelde. Ik was op vier of vijf meter afstand op mijn plaats gebleven, meer uit verbazing dan uit berekening, want dat was duidelijk het beste wat ik kon doen. Op mijn ietwat levendige observaties antwoordde de directeur door me zijn twee kostgangers te laten zien die zich bezighielden met kleine broederlijke discussies over hun eten, en die niet meer om hem dan om mij leken te geven.

Het is begrijpelijk dat bij een dergelijke onzorgvuldigheid, die eerder een volkomen oosterse nalatigheid is dan bij welk systeem dan ook, ongelukken vaak moeten voorkomen. Soms ontsnapt een dier en werpt zich tot ongenoegen van wandelaars het park in. Als het ons niet lukt om het in zijn doos te krijgen, wat meestal, het is waar, op een heel natuurlijke manier gebeurt op het moment dat het vlees wordt uitgedeeld aan al deze menagerie, dan zetten we de achtervolging in en doden het. Maar het is niet zonder soms wrede ongelukken te betreuren. Het gebeurde tijdens mijn verblijf in Teheran dat het kind van een van de verzorgers half werd verslonden door een wilde kat die aldus had mogen ontsnappen. Dit ongeluk was nodig om werknemers te herinneren aan meer intelligentie en zorg, en sindsdien zijn er minder ongelukken geweest.

M. Bernay, à qui je parlai de mon aventure, me raconta que, quelque temps avant mon arrivée, il s'était trouvé, lui et un autre attaché de légation, exposé, dans ce même jardin zoologique, à un péril bien plus grand nog. Ze liepen stilletjes pratend, toen ze in het midden van een van de bedden twee ogen door het gebladerte zagen schijnen. Het was een panter die de sleutel van de velden had meegenomen. We oordelen van

---

hun schok. Na een moment stil te hebben gestaan, begonnen ze langzaam achteruit te gaan, hun ogen gericht op die van het dier dat fonkelde terwijl het naar hen keek.

Maar de panter bewoog niet. Op enige afstand aangekomen, konden de heer Bernay en zijn metgezel de vlucht nemen, en het was zonder scrupules dat ze door de uitgangsdeur renden.

Naast zijn verzameling woeste dieren, bevat de dierentuin van Teheran, in huisdieren of niet, en in vogels, een groot aantal min of meer zeldzame soorten, waardoor het een etablissement is dat het waard is om in elk land opgemerkt te worden. Wat me het meest opviel, want de soort waar ik het over ga hebben is, geloof ik, onbekend in Europa, het waren ongeveer tien teunisbloem of wilde ezel, afkomstig uit Khorassan, die aan het einde van de hoofdstraat waren geplaatst. , in een kleine weide omgeven door een slagboom.

Het is jammer dat we er niet in slagen deze dieren te temmen, zo elegant van vorm en zo rijkelijk gekleurd, en die groter zijn dan de grootste pony's; wat een charmant team zou dat zijn! Maar zodra de Perzen, zo perfecte ruiters, deze ontembare onagers niet onder de knie konden krijgen, is het duidelijk dat we het gebruik ervan moeten opgeven. Ik herhaal, het is jammer.

Ik zal hier voorlopig eindigen met wat ik te zeggen heb over de omgeving van Teheran. Het is tijd om de lezer een overzicht te geven van de manieren, gebruiken en gewoonten van de Perzische natie. Mijn lange verblijf in de huidige hoofdstad geeft mij de gelegenheid om deze details te produceren, aangezien het mij de middelen heeft gegeven om ze te kennen.

HOOFDSTUK VI

Perzische natie. - Religie. - Royalty, regering en wetgeving. - Wetenschappen, kunst, l \ J: ullrs en gebruik. - Ruins rte Rhei.

Koninklijk publiek.

Er zouden verschillende boekdelen nodig zijn om de wetten, manieren en gebruiken van Perzië volledig bloot te leggen. Degene die het meest discreet schreef, Chardin, wijdde er de grote helft van zijn omvangrijke werk aan, dat niet minder dan tien delen omvat. Ik moet me beperken tot dit ene hoofdstuk, waarin ik zal proberen de belangrijkste kenmerken van de fysionomie van het Perzische volk samen te vatten. In wat eraan voorafging, heb ik mijn taak ook bekort door, tegelijk met een aantal van de toepassingen ervan, de historische vorming en de belangrijkste verdeling ervan in vaste bevolking en in rondtrekkende bevolking bekend te maken.

We duiden met de naam fliats alle Perzen aan die tot de nomadische klasse behoren, of afkomstig zijn van de oude stammen, en we onderscheiden onder die van Tadjyks degenen die het sedentaire deel van de natie vormen.

Ik heb al veel over deze stammen gesproken en door hun rol in de problemen van de vorige eeuw hebben we

---

idee van hun organisatie en hun geest. We moeten echter niet geloven dat hun bestaan altijd ronddwaalt en we moeten, met betrekking tot de huidige staat van Perzië, het woord nomade dat we in Europa horen in een te absolute zin definiëren. Ik zal de definitie ervan ontlenen aan die van de laatste reizigers die naar mijn mening de huidige grondwet van de Perzische natie het best hebben bestudeerd. 'Deze nomaden', zei M. le Comte de Gobineau, 'zijn geen mensen die, levend in tenten, naar believen over een oneindige uitgestrektheid van het land zwerven, waar hun grillen hen ook heen duwen. Het zijn zowel boeren als herders, en dit geldt vooral voor Turkse nomaden. In de winter wonen ze in een kanton, altijd hetzelfde, waar meestal de rijken huizen.

In de zomer gaan ze op zoek naar de verkoeling op een plek op de berg die hun voor altijd is toegewezen, en ze gaan daar van vader op zoon, altijd langs hetzelfde pad, stoppen bij dezelfde stations en blijven daar. MÊM (maanden en bijna dagen, dus ze zijn vaak op landelijke eigendommen in verschillende plaatsen, bijv . hun omzwervingen reiken niet verder dan de kernstraal van vijftien mijlen, en vaak veel minder heb ik revoluties, vervolgingen en de wil van onze vijandelijke prins nodig om deze staat van dingen nauwer met elkaar verenigd zijn dan de Tajyks. Bovendien zijn ze, vaker wel dan niet, veel taaier en ijveriger, en, wat moraliteit betreft, is die onder hen onvergelijkbaar superieur. bezield door een voldoende aanzienlijke dosis militairen. geest. Allemaal!

---

deze eigenschappen compenseren in sommige opzichten wat de Tajyks meer hebben, namelijk de geest en de alertheid van begrip. De Turken hebben in dit opzicht een onbetwistbare minderwaardigheid. Ze zijn zwaar, behoorlijk dik, en als je er een ziet

worstelen in een discussie met een Tajyk, ben je er vrij zeker van dat hij ervoor zal bezwijken (1).

Deze naam van Tâdjyk of Thât is van toepassing op stadsbewoners, op de bevolking van steden, dorpen en dorpen. Hier vinden we de afstammelingen van de inwoners van min of meer oud Perzië. Aan deze verzameling werden andere buitenlandse elementen toegevoegd, maar, als we het woord mogen gebruiken, vroeg genationaliseerd, zoals Arabieren, emigranten van de oevers van de Eufraat en de Tigris, joden en gedwongen christenen. tot deze sedentaire divisie behoren nog steeds degenen die een andere religie beoefenen dan de nationale cultus, voormalige gebra, christenen en joden, in tegenstelling tot het deel dat is opgenomen onder de naam Illiats, dat uitsluitend de religie van Mohammed volgt. Deze feodaal georganiseerde, zoals we hebben gezien, zijn tegelijkertijd pastoors en krijgers; enkelen houden zich bezig met landbouw.

In Tajyks, wetenschappen, kunsten, verschillende beroepen; ze vormen ook de massa van cultivatiebeoefenaars, boeren of raias. Het is aan de universaliteit van deze bevolking van zo diverse oorsprong dat Europa eraan gewend is de benaming Perzisch toe te passen; locals zeggen Iraans.

Ze maken echter onderscheid naargelang het een kwestie is van

(i) Drie jaar in Azië, van 1855 tot 1858, door M. le comte de Gobineau.

Parijs 1859. Libr. door L. Hachette, p. 30.

---

hoger of lager Iran: om redenen die al zijn uitgelegd (1) noemen ze dit eerste deel Turks, geven ze het tweede de naam van Farsy die overeenkomt met die van Fars, behorend tot de provincie waar Persepolis was, deze oude hoofdstad van Perzië zelf.

het kan ook worden toegepast op Turkije, Rusland, Duitsland en Spanje.

Maar de hoeksteen van de Perzische nationaliteit en het meest karakteristieke kenmerk ervan is religie, en ik moet de lezer eindelijk kennis laten maken met deze chiytecultus waarover ik vaak heb gesproken, zonder deze te definiëren, en die gedurende twaalf eeuwen de eenheid handhaaft en de persoonlijkheid verzekert. van een volk dat we hebben gezien dat gedoemd was tot onophoudelijke revoluties.

Ik zou de ruimte missen om in dit boek zelfs een eenvoudige samenvatting te geven van de dogma's die samen deze religie van Mahomet vormen, die, geboren in de eerste jaren van de zevende eeuw van onze jaartelling, minder dan driehonderd jaar later, had overwon miljoenen gelovigen, van Spanje, via Egypte, tot India. Verbazingwekkende kracht van dwaling, het is waar, ondersteund door wapens en gepropageerd door verovering

(1) Zie hierboven, pagina 200.

---

met een brutaliteit, een fanatisme, een barbarij die de tegenpolen waren van de middelen die door de discipelen van Jezus werden aangewend! De oprichting van het christendom had ook bloedstromen gekost; maar het was alleen het bloed van zijn martelaren. Hoezeer de christenen ook waren vervolgd, zo toonden de volgelingen van Mahomet dat ze vervolgers waren, en het was vooral in Perzië, zo dicht bij Arabië, dat hun bloedige bekering als eerste en met de meest wreedheid werd uitgeoefend. Ze vonden daar een cultus die heel oud was en zeer krachtig gevestigd.

De eerste religie van de Perzen, in de meest afgelegen historische tijden, lijkt vrij dicht bij de primitieve waarheden die door de Bijbel worden onderwezen te zijn geweest. Malcolm vat het als volgt uit Dabistan, een Perzisch geschreven werk meer dan een eeuw geleden op oude Pehlvis manuscripten, bevestigd door niemand minder oude tradities, en als gevolg van Sheik-Mahomed-Mohsin, een inwoner van Kashmir: " Een vast geloof in een opperste God die de wereld gemaakt heeft door zijn kracht, en haar bewaart door zijn wijsheid; een vrome vrees voor deze God, vermengd met liefde en aanbidding; groot respect voor ouders en ouderen; een broederlijke genegenheid voor de hele mensheid, en zelfs een teder mededogen voor dieren (1). Deze laatste eigenschap lijkt alleen ontleend te zijn aan de hindoe-religie. Dit primitieve geloof werd gevolgd door de cultus van het zichtbare uitspansel, geïntroduceerd door de Sabeeërs die hun naam gaven aan dit ritueel bestaande uit de verering van de sterren. Toen kwam de aanbidding van symbolische figuren die de belangrijkste hemellichamen vertegenwoordigden. Het is bij dit

(1) Geschiedenis van Perzië, t. Ik p. 273.

---

afgoderij dat Zarathoestra rond de zesde eeuw voor Christus de religie verving die zijn naam draagt en die gewoonlijk de vuurcultus wordt genoemd, wordt nog steeds beoefend door enkele duizenden Perzen. Maar deze vuurverering was duidelijk slechts een symbool, dat wilde duiden op de onvergankelijkheid van het scheppingsbeginsel, dat van meet af aan door de Meden en Perzen werd erkend. Volgens sommigen was Zarathoestra slechts een hervormer die, terwijl hij nieuwe praktijken introduceerde, de zuiverheid van de primitieve religie herstelde.

Om er een idee van te geven, zal ik niet proberen een samenvatting die met even beknoptheid als nauwkeurigheid is samengevat door M. Dubeux in zijn boek over Perzië, een ware mecumhaven voor al diegenen die, van dichtbij of van weg, wil dit land studeren. Ik leen daarom zonder scrupules de volgende pagina: ' De belangrijkste dogma's van de religie van Zarathoestra zijn het bestaan van tijd zonder grenzen, het eerste principe van alles, dat op zichzelf bestaat en de schepper van twee secundaire principes, Ormouzd en Ahrimane, de eerste auteur van alles. goed, tweede bron van alle kwaad (i).

Elk van deze twee principes heeft een creatieve kracht die het uitoefent voor tegengestelde doeleinden. Goede genieën, mensen en nuttige dieren zijn wezens van Ormuzd. Kwaadaardige genieën, schadelijke of giftige dieren worden gecreëerd door Ahrimane. De agenten van Ormouzd proberen de wereld en de menselijke soort die te behouden

(i) Een groot aantal Zoroaster-volgelingen beschouwen Ormouzd en Ahrimane echter als primordiale principes, die op zichzelf bestaan, en erkennen de grenzeloze Tijd niet.

Het leger van Ahrimane streeft voortdurend naar vernietiging. Licht is het embleem van Ormuzd en duisternis is het symbool van Ahrimane. De wereld waarin we leven is het toneel van de strijd van deze tegengestelde principes; vandaar de mengeling van goed en kwaad die we voor onze ogen hebben.

Na de dood is een man gelukkig of ongelukkig, afhankelijk van het gedrag dat hij tijdens zijn leven heeft vertoond. Maar uiteindelijk zullen alle wezens van de schepping, mensen en genieën, zonder Ahrimane zelf uitgezonderd, zich bekeren tot de wet van Ormouzd, en de goddelozen, gezuiverd door het vuur van de hel, zullen met de rechtvaardigen een eeuwig geluk delen dat zal zijn. voorafgegaan door de opstanding van het lichaam. De wet van Zarathoestra schrijft het gebruik van wassing voor, de betaling van de tiende, respect voor

priesters, het beoefenen van gebed en aalmoezen, de vernietiging van insecten, reptielen en giftige of schadelijke dieren, de gruwel van ondeugd, en vooral van liegen. van de grootste zonden waaraan de mens schuldig kan zijn. Het huwelijk is een plicht voor de cultist van Ormouzd; De meest verdienstelijke verbintenis is die tussen ouders (1). Dat is de religie van Zarathoestra, die gedurende meer dan duizend jaar in Perzië de nationale cultus vormde die werd gediend door priesters die nog steeds met de oude naam Magi werden aangeduid. De hervorming van de filosofische wetgever richtte zich voornamelijk op de eredienst van buitenaf, de liturgie, zuiveringen, discipline; introduceerde ze

(i) La Perse, door M. Louis Dubeux, p. 266. Parijs 1841, bij Firmin Didot frères, libr. Editors.

---

ook een hele reeks voorschriften die behoren tot de burgerlijke en morele wetgeving, die te zien is in ZeniAvesta, deze grote verzameling van de leer van Zarathoestra in de Zend-taal, die in de vorige eeuw aan het licht is gebracht door de geleerde Anquetil du Perron (1).

De verovering van Perzië door de Arabieren vond plaats onder het bewind van Isdigerdès III (Yezdguerd), de laatste koning van de Sassanidische dynastie, die de Seleuciden en de Arsaciden was opgevolgd, zelf opvolgers van Alexander, en de troon bezet van 226 tot 641 n.Chr. . Mohammed was gestorven in het jaar 632, dat begint in Hegira. Zijn eerste opvolger, Aboubekre, regeerde slechts twee jaar. Maar vanaf 635 stuurde Omar, de derde kalief, een eerste legerkorps om Perzië binnen te vallen.

Het is een van de grote verrassingen in de geschiedenis om de ineenstorting zo gemakkelijk te zien van deze monarchie, ooit zo machtig onder het bewind van Khosrou of Chosroës, zei ik de Grote, en ook genoemd door de Perzen Nouschirvan (de Rechtvaardige), die zegevierden van de Het Oost-Romeinse rijk legde hem, in de persoon van Justinianus, een schandelijk verdrag op dat de Perzische natie onbetwiste suprematie gaf (562). Maar een halve eeuw later had keizer Heraclius, die de nederlaag van zijn voorganger wreken, Chosroës II al alle voordelen van zijn vader (610-629) laten verliezen. Anarchie versnelde de ondergang van

(i) Zend-Avesta, werk van Zarathoestra, dat de theologische en morele ideeën van deze wetgever bevat, de ceremonies van de religieuze cultus die hij vestigde, enz. vertaald in het Frans op de originele Zend, met opmerkingen en vergezeld van verschillende verhandelingen die geschikt zijn om de zaken te verduidelijken die het onderwerp zijn, door de heer Anquetil du Perron, van de Academie voor Inscripties en Belles Letters, 3 delen in 4 °. Parijs 1771, in Tilliard, boekhandelaar.

Perzië. Zoals we later onveranderlijk zagen, tijdens het verval van de verschillende dynastieën (Seldjoucide, Mongools, Tatare, Sophi), werd het einde van de Sassaniden gekenmerkt door grote problemen en bloedige usurpaties.

In minder dan drie jaar volgen vijf vorsten elkaar op de troon en verschijnen daar alleen om onmiddellijk te worden vermoord. Het was in 632, het jaar van de dood van de grondlegger van het islamisme, dat Isdigerdes III op zijn beurt slaagde. De Arabieren hadden iets minder dan zeven jaar nodig om Iran volledig te veroveren, dat echter pas bezweek na weerstand die niet te verwachten was van de onherstelbare verzwakking ervan. Of het nu bijgeloof is of nationale ijdelheid, de historici ervan zien graag in dit snelle succes een wonderbaarlijk bewijs van de waarheid van de religie van Mahomet. Malcolm gaf een gezonder oordeel over dit geweldige evenement. 'Door het te beschouwen,' zei hij, 'alleen onder menselijke relaties, erkent men dat een monarchie, in de staat waarin het die van Perzië was, gedegradeerd door

de corruptie van zeden, verscheurd door interne verdeeldheid, uitgeput door oorlogen buitenlanders, en aldus gezegend tot zijn ondergang door alle ongemakken van ouderdom en zwakte (van zijn laatste vorsten), was hij niet in staat om de fanatieke struikrovers van Arabië te weerstaan (1).

Veroveraars, met de wapens in de hand, de Arabieren vergaven de Perzen niet voor de koppigheid waarmee ze hun onafhankelijkheid hadden verdedigd, maar vooral hun religie, hoezeer ook gevallen van de zuivere doctrines van Zarathoestra en ontaardde in een afgoderij van Vuur, die,

(1) Geschiedenis van Perzië, t. Ik, ch. VI.

---

symbool, was het directe object van hun aanbidding geworden. Met de woede van het meest meedogenloze fanatisme vernietigden ze alles wat een geloof kon voeden dat ze wilden uitroeien; het verbranden van de tempels, het verwoesten van hele steden, het afslachten van de magiërs en hun dienaren, het vernietigen van de heilige boeken die ze konden ontdekken en door het gebruik ervan onder de zwaarste straffen te verbieden. De grote massa van de natie nam de mohammedaanse eredienst over die aldus werd opgelegd door marteling en terreur. Degenen die trouw bleven aan het oude geloof, verspreidden zich en verstopten zich in ondoordringbare retraites. Het grootste aantal trok zich terug in de bergen van Kouhistan, tussen Khorassan en Afghanistan, en bracht daar bijna een eeuw door in de greep van onophoudelijke vervolging. Omdat hun bestaan ondraaglijk was geworden, bereikten ze de oevers van de Perzische Golf en leefden vijftien jaar in Hormuz; vervolgens, gedwongen hun vaderland definitief te verlaten, gingen ze in ballingschap in India, waar ze nog steeds gevestigd zijn onder de naam Parsis of Parses, wat hun oorsprong aangeeft, in verschillende steden aan de oostkust of in Malabar, zoals Diu, Surate en Bombay. Degenen die nog steeds in Perzië te zien zijn en die Gaurs of Gèbres worden genoemd, hebben meer in het bijzonder hun toevlucht gezocht in de buurt van Yzed, ten zuiden en oosten van Isfahan en in de naburige provincie Kirman.

Toen het mohammedanisme eenmaal volledig was gevestigd, reageerde de nationale geest al snel tegen de overheersing, zowel religieus als politiek, van het veroverende volk. Perzië kenmerkte haar geest van onafhankelijkheid door al heel vroeg het schisma in de eenheid van het moslimgeloof te veroorzaken. Het door haar gekozen onderscheid was echter

---

keer meer politiek dan religieus, maar het interesseert niettemin op bepaalde punten overtuigingen.

Ik zal zo kort mogelijk de specifieke principes uiteenzetten die het Perzische islamisme kenmerken en het onderscheiden van de eredienst die in het bijzonder in het Turkse rijk wordt beleden.

Toen Mahomet stierf in Medina, zonder een zoon achter te laten, bevonden zich twee partijen in de aanwezigheid, een die hem als opvolger Aly wilde geven, zijn neef en bovendien de echtgenoot van zijn enige dochter, Fathime, en de andere die naar het Kalifat droeg. , dat wil zeggen tot de volheid van tijdelijke en geestelijke kracht, Aboubekre, vader van zijn tweede en geliefde vrouw, Aïcha. De laatste won. Bij zijn dood faalde Mohammeds schoonzoon opnieuw en werd verdreven door Omar, de derde neef van de profeet, degene die Perzië veroverde en in 644 werd vermoord door een Perzische fanaticus. Osman of Othman volgde Omar op, gesteund door dezelfde factie die tweemaal Aly had verdreven, en dit verzekert de Perzische schrijvers zonder al te veel te bewijzen, in weerwil van de wil van Mahomet, die

uitdrukkelijk zijn schoonzoon zou hebben aangesteld. voor hem slagen. Ten slotte, na de dood van Othman, eveneens vermoord in 656 door een zoon van Aboubekre, was Aly in staat soevereine macht te verwerven; niettemin werd zijn gezag voortdurend met wapens in de hand betwist door de tegenpartij die hem wilde onttronen en die Moaviah als zijn leider erkende. Aly stierf in 660 onder de klappen van een fanaticus, in Koufa, in Irak-Arabi.

Zijn aanhangers haastten zich om in zijn plaats zijn oudste zoon, Haçan, te kiezen; maar om de voortzetting van de burgeroorlog te voorkomen, besloot deze om na zes uur af te treden

---

regeringsmaand, waardoor de komst van Moaviah, afstammeling van Ommiah, die de dynastie van de Ommiads stichtte, een eeuw lang regeerde in Damascus, aan het einde van deze tijd werd vervangen door de Abbasiden, die de Kalifat vervoerden. in Bagdad, waar het nog vijfhonderd jaar duurde. De eerste Ommiads werden uitgeroepen tot vijanden en bittere vervolgers van de nakomelingen van Aly en hun volgelingen. Het ongelukkige bloed van Fathime, en dus van de profeet, leek gedoemd te zijn tot haat en vloek van sommige gelovigen. In 669 stierf Aly's oudste zoon, Haçan, die zijn aanhangers ongetwijfeld wilden herstellen, aan vergiftiging door een van de zonen van kalief Moaviah. Bij diens dood, in 680, herinnerden de inwoners van Koufa zijn broer Hocein, die zijn toevlucht had gezocht in Mekka, en beloofden hem hem tot de hoogste rang te verheffen; deze tweede zoon van Aly ging op hun uitnodiging, toen hij aankwam in de vlakte van Kerbelah, op enige afstand van Bagdad, werd hij gearresteerd en ter dood gebracht door de soldaten van Yezid, de zoon van Moaviah, die al tot kalife was uitgeroepen.

Uit deze onbetwistbare historische feiten, die ons laten zien hoe moeizaam en bloederig het begin van de mohammedaanse religie was, trokken de Perzen, die alle ideeën van de partizanen van Aly overnamen, de volgende conclusies. In hun ogen waren de eerste drie kaliefen, Aboubekre, Omar en Othman, slechts usurpatoren, en evenzo Moaviah en al hun opvolgers Ommiades en Abbasiden. Alleen Aly, aangewezen door Mohammed, zowel zijn naaste verwant als zijn schoonzoon, geïllustreerd door zijn wetenschap en zijn heiligheid, had de erfenis van de profeet moeten ontvangen, waarvan hem niet werd beroofd.

---

en zijn kinderen, alleen door de intriges, het geweld en de misdaden van goddeloze concurrenten. Ten slotte behoorde dit goddelijke en onverwoestbare recht dat Aly had om het Kalifat op te volgen, met de spirituele en tijdelijke kracht, toe aan haar directe nakomelingen en alleen aan haar.

De Perzen hebben elf opvolgers, die in een rechte lijn van Aly komen en dus via zijn dochter Fathime teruggaan naar Mahomet. Ze geven ze de titel van Imam, wat Gids betekent, dat wil zeggen: man die vooruit gaat; of anders die de weg wijst, en ook, in meer verheven zin, een profeet en ten slotte een spirituele en tijdelijke leider. De genealogie van deze twaalf imams, alle heiligen, allen erkend als plaatsvervangers van God en enige legitieme afstammelingen van de profeet, met uitsluiting van alle anderen, wordt in de Perzische liturgie als volgt gegeven: “ Aly, Plaatsvervanger van God en Prins van de Trouw; Haçan, de Augmentator, zijn zoon; Hocein, de martelaar van Kerbelah, broer van Hacan; Haly, de glorie van religie, zoon van Hocein; Mohammed-Baker, zijn zoon; Djaffer, Le Juste, zoon van Mohammed-Baker; Mouza, de patiënt, zoon van Djaffer; Aly, le Chéri, zoon van Mouza; Mohammed de onthouding, zoon van deze Aly; Aly, de luitenant, zoon van Mohammed Y Abstinent; Hocein, ten tweede, zijn zoon; en Mohammed-Mehdy, de Master of Times of de Perdurable, zoon van Hocein als tweede. God, zo zeggen ze, bracht hem naar een onbekende grot, rond

het jaar 260 AH, en hij zag daar onbekend voor de rest van de aarde; het zal opnieuw verschijnen op de afgesproken dag om het hele universum terug te brengen tot de

---

Mohammedaanse religie. In hem gaat de imamaat eindeloos door, wat de Perzen tegen het Kalifat verzetten, door hen afgewezen met alle haat die ze koesterden voor de persoon van de eerste Kalifes.

Maar onafhankelijk van deze twaalf grote imams, alleen bekleed met de kwaliteit van soevereine vicarissen van de profeet, erkennen de Perzen een groot aantal anderen, van wie sommigen, dankzij hun perfectie van heiligheid, een bijna gelijke verering verkrijgen. Het ras van Aly, meedogenloos achtervolgd door de Kalifes van Bagdad, zocht zijn toevlucht in Perzië. Allen die overgingen om nauw of op afstand verwant te zijn met de afstammelingen van een van zijn elf directe opvolgers, ontvingen de titel van Imam en ze worden geëerd in deze graven waarover ik al heb gesproken en die met de naam Imam-Zadeh worden genoemd, wat ras van imam betekent. Deze religie van de imams is het belangrijkste kenmerk, het karakteristieke kenmerk van de cultus die eigen is aan de Perzen. “Ze schrijven aan hun twaalf imams onfeilbaarheid en onberispelijkheid toe.

Wij geloven, zeggen ze, dat de profeten, imams en engelen zuiver en heilig zijn, en dat ze niet schuldig zijn aan enige vorm van zonde. Ze beschouwen Fathime, de dochter van Mahomet, als een heilige, en ze verlenen de familie van hun profeet een grote superioriteit van intelligentie en deugdzaamheid boven alle menselijke schepselen, (i).

(i) M. Louis Dubeux, La Perse, p. 389.

---

had een hemelse schoonheid die niet kan worden weergegeven.

Men kan, uit wat eraan voorafgaat, een voldoende duidelijk beeld krijgen van deze grote verdeling van de moslimaanbidding. De Perzen namen de naam Chy'iahs aan, die we Chiytes hebben gemaakt, wat Cultisten, Metgezellen, Medebroeders en de Turken betekent, om alleen dit volk te kiezen, dat aan zichzelf dat van Sunny toeschreef, wat Lgal betekent, Trouw aan het geloof. Door de Europese taal te spreken kan men de Chiytes vergelijken met de rooms-katholieken en de soennieten met de protestanten. Het is een (maar blijvende, verstokte) haat, vergelijkbaar met die welke men in de zestiende eeuw in Europa zag tussen de twee grote christelijke communies. De Perzen zijn zelfs levendiger in hun woorden dan de soennieten. Al hun gebeden beginnen met verplichte vloeken tegen de eerste Kalifes, die ze ervan beschuldigen de dood van Aly en haar zonen te hebben veroorzaakt, en ze behandelen hen als de meest gemene en meest afschuwelijke mannen.

We moeten echter niet geloven dat er maar één historische vraag is die de Chiytes en de soennieten verdeelt. Door de legitimiteit van het gezag van deze eerste Kalifes tegelijkertijd te ontkennen, verwerpen de Perzen bepaalde tradities, bepaalde dogmatische punten die door hen zijn vastgesteld; noch erkennen ze de doctrines, de voorschriften van de praktijk die zijn geformuleerd door de eerste doktoren, door de kerkvaders, zou ik zeggen, van de soennitische kerk. De twee sekten hebben noodzakelijkerwijs een groot fonds van leerstellingen die hun gemeen hebben. Het behoeft geen betoog dat zij, als door God geïnspireerd, het boek des geloofs, de Koran, nemen, deze vergadering informeert over religieuze en morele voorschriften,

---

burgerlijk en politiek, met beloften en bedreigingen voor het toekomstige leven. Alle moslims erkennen zes geloofsartikelen: geloof in één en enige God, schepper van hemel en aarde, in engelen en aartsengelen, in de openbaring van de koran, in de profeten, in de opstanding van lichamen en in het laatste oordeel., En eindelijk naar voorbestemming.

Ze erkennen zes positieve geboden met betrekking tot respect vanwege ouders, gebed, aalmoezen, vasten, zuivering en de pelgrimstocht naar Mekka. Ten slotte aanvaarden allen, van de negatieve voorschriften, die welke voornamelijk aanbevelen om moord, diefstal en alle handelingen die in strijd zijn met de zuiverheid te vermijden.

Hier zijn de belangrijkste verschillen in leer en praktijk tussen Chiytes en soennieten, omdat het te lang zou duren om ze allemaal op te noemen. De Perzen beweren dat men, in een dreigend gevaar en waarvan het bestaan afhangt, zijn religie mondeling kan ontkennen, op voorwaarde dat men die in de grond van het hart stevig en onwankelbaar houdt; de Turken behandelen deze afschuwelijke stelregel en zeggen dat men duizend keer moet sterven in plaats van deze verloochening van het moslimgeloof uit te spreken. De soennieten zijn van mening dat het niet geoorloofd is om de pelgrimstocht naar Mekka voor en voor iemand anders te maken; de Chiytes geloven het tegenovergestelde. Behalve het huwelijk erkennen laatstgenoemden een wettelijk concubinaat waardoor de partijen slechts voor een overeengekomen tijd gebonden zijn; de soennieten verafschuwen deze tijdelijke verbintenissen, die zij beschouwen als een ontheiliging van de goddelijke wet. Wat betreft discipline betreft het verschil vooral de manier van juridische wassing. De Perzen zijn van mening dat het na het huwelijk noodzakelijk is om wettig te kunnen bidden

---

zuiver je hele lichaam, terwijl de Turken beweren dat het voldoende is om je hoofd, armen, handen en voeten te wassen. Volgens de eerste is het bij wassingen noodzakelijk om het water zelf te gieten; de tweede beweert dat een buitenlandse hand daar kan worden gebruikt. Om deze handeling te volbrengen die zo belangrijk is in de ogen van de mohammedanen, gieten de soennieten het water in de palm van de hand en heffen ze de ontblote arm op, zodat het naar de elleboog stroomt waardoor het naar de grond stroomt; de Chiytes verafschuwen deze manier, zeggende dat het is om de onzuiverheid naar boven te halen in plaats van het weg te drijven, en dat het allereerst nodig is om het water te gieten op het bloeden van de arm die wordt neergelaten zodat het door de vingertoppen. Ten slotte, omdat ik niet al deze bijzonderheden kon opsommen waaraan de twee partijen niettemin veel belang hechten, terwijl de Turken, terwijl ze bidden, voortdurend hun armen aan hun zijde houden, heffen de Perzen ze op tot de dood. hoogte, met hun handen naar achteren totdat ze klaar zijn met bidden.

Maar, ik zal het nog een laatste keer herhalen, het grote onderwerp van verdeeldheid tussen de Perzen en de Turken is de haat van de eerste tegen de eerste kaliefen en de niet minder levendige haat van de laatsten tegen de heilige imams van de Chiytes.

De komst van Ismaël-Sophi, die beweerde zelf een afstammeling van Aly te zijn, en die aan dit geloof, begunstigd door de vroomheid van zijn voorouders, de kroon in zijn huis plaatste, markeerde de tijd van de meest grote ontwikkeling van deze wederzijdse tegenwerking. Ook de oorlogen van Turkije en Perzië, die bijna anderhalve eeuw volgden, waren zelfs meer religieus dan politiek. Vanaf de val van

---

Sophis, deze internationale haat heeft veel van zijn hardheid verloren. Er bestaat al lang vrede tussen de twee rivaliserende moslimmachten, maar we zullen later zien, als het gaat om

gebruiken en zeden, dat de herinnering aan oude grieven nog steeds diep in de harten van het Perzische volk is gegrift.

Ik moest eerst in het algemeen spreken over zijn religie, die de stevigste basis is van zijn nationaliteit en zijn autonomie vormt; het is nu nodig om het koningschap aan te pakken, deze allerhoogste uitdrukking van het maatschappelijk middenveld.

Ik zeg niet religieus, omdat nooit, sinds de komst van Mahomet, geen van de prinsen die over Perzië regeerden, tegelijkertijd, zoals het in Turkije wordt gezien, is beschouwd als het staatshoofd en het hoofd van de nationale cultus (i). Ondanks de bewering van de stichter van de Sophis-dynastie om af te stammen van een van de twaalf grote imams, Mouça, achterkleinzoon van Aly; ondanks de universele reputatie van heiligheid die CheickSéfi achterliet, die zijn naam aan zijn ras gaf, kon de Perzische natie, op grond van haar dogma's, haar koningen niet erkennen als soevereine kerkelijke macht. Deze kracht werd belichaamd en bleef permanent in de persoon van Mehdy, deze twaalfde imam die voor alle ogen verborgen leefde, maar toch bestond. Tijdens zijn afwezigheid, of liever gezegd zijn onzichtbaarheid, wordt hij uitgeoefend door personen die bekend staan als heiligen en aan wie het publiek de waardigheid van hogepriester of Moucljtehed verleent. Dit zijn de enige en ware leiders van de kerkelijke hiërarchie.

(i) Zie p. 71 van dit boek.

Volgens de doktoren is het zuivere en volgens de fundamentele wet van het land zoals zij het interpreteren, het Perzische koningschap, zodra het de volheid van de spirituele en tijdelijke macht niet kan verenigen, in theorie dus onwettig.

Wat in hun ogen waar was, zelfs voor de Sophi's, gold veel meer voor de andere dynastieën, Mongools, Tataars, Turkomaans, die over Perzië regeerden, en voor de Kajar-vorsten die vandaag regeren. Ze zien in hen alleen usurpatoren; het zijn allemaal de facto regeringen en niet de jure. Maar deze zelfde doktoren weten hoe ze alles moeten accommoderen door dit tweede systeem, waarvan ik de uiteenzetting van de graaf van Gobineau ontleen, die het perfect in een paar regels samenvatte: het koningschap werd niet op de een of andere manier verzacht. Dit werd gevonden in het feit dat de grootste dynastieën, zoals de Gaznevids, de zonen van Djenghis en de prinsen die afstammen van Timur, buitenlandse veroveraars waren die over Iran regeerden door middel van naties of stammen die onderworpen waren aan hun directe gehoorzaamheid, en in deze een ander feit dat de meer nationale dynastieën de schepping waren van gelukkige avonturiers omringd door groepen gelovigen. De koning presenteert zich daarom als een beschermer, als een personage dat vreemd is aan de reguliere hiërarchie van staatsmachten, maar vanwege zijn feitelijke macht geplaatst om alles te domineren. Het is, nog steeds volgens de theorie, een permanente en almachtige weldoener die zijn schaduw over het rijk uitstrekt en ermee instemt al het goede te doen dat mogelijk is (1).

(1) Drie jaar in Perzië, p. 386

Fictie gaat in dit opzicht zo ver dat ik, om het door mijn lezers geaccepteerd te laten worden, opnieuw moet vertrouwen op dezelfde waarnemer die me zojuist de voorgaande passage heeft gegeven. Niet in staat om de prerogatieven van de imamaat op te eisen, “ willens en wetens, voegt hij eraan toe, al deze soevereinen, de een na de ander, en van de Sassaniden tot Nasr-ed-DînChâh die vandaag regeerden, moesten het in feite alleen maar verdragen. niet in de wet. Als zodanig erkent de wet er geen behoorlijk verworven eigendom in. In hun

keizerlijke paleizen zijn ze verplicht om bepaalde kamers aan te wijzen waarvoor ze huur aan de moskeeën betalen, anders zouden ze daar niet kunnen bidden: het gebed dat wordt gedaan op een plaats die ten onrechte wordt bezeten en ten onrechte wordt bewaard, is niet geldig en leidt tot verwarring van de spoiler. Maar door het geld dat als huur wordt gegeven, vormen ze zichzelf huurders en kunnen ze zo aan de moeilijkheid ontsnappen. Ze hebben niet meer recht op hun meubels, op de kleding die ze dragen, dan op hun koninklijke residentie. Dit is de reden waarom een religieuze figuur die naar een of andere heiligheid streeft, nooit aalmoezen van een koning van Perzië accepteert; het geld dat hij zou ontvangen, dat niet het legitieme eigendom van de schenker was, zou hem verontreinigen. Dezelfde persoon mag niet op het tapijt van de koning zitten; het is een vloerkleed dat niet in handen mag zijn van degene die het bezit.

We zagen, en nauwelijks zeven of acht jaar geleden, een Mouschted, gedwongen om voor Mohamed-Châh te verschijnen, met zijn stok het tapijt dat de grond bedekte opheffen en zijn plaats innemen op de kale grond. Alle aanwezigen, de koning zelf, begrepen de actie van de heilige man,

---

vond het legaal, regelmatig, natuurlijk, en werden er niet door geërgerd.

Maar al deze dogmatische beperkingen, deze speculatieve gekibbel doen geenszins afbreuk aan de absolute politieke macht die het koningschap in Perzië geniet. De regel hierbij is dat er geen regels zijn. De wet is de wil van de prins, het woord van de prins. Hij heeft, in al hun volheid, het recht op leven en dood en het recht om over de goederen van zijn onderdanen te beschikken; Kortom, hij doet wat hij wil en is niemand rekenschap verschuldigd van zijn daden, beslissingen en oordelen. Dat is de wet, zo de theorie. En toch voelde deze volledig willekeurige macht in de praktijk de behoefte om zichzelf elke dag krachtiger grenzen op te leggen en die werden beantwoord met respect voor religie en oude gebruiken, de zorg voor reputatie en de angst om te gevaarlijke demonstraties uit te lokken. Inderdaad, als de Perzische annalen maar al te vaak de bloeddorstige excessen van een weerzinwekkende tirannie hebben moeten vastleggen, niet minder vaak laten ze ons, als een vreselijk correctiemiddel, getuigen van het schouwspel van triomferende samenzweringen, van toegejuichte moorden op ministers, prinsen en koningen. Vooral met betrekking tot hun eigen verwantschap, soms zo talrijk vanwege de veelheid van vrouwen, versmelt het gezag van de koningen van Perzië met hun wil en zelfs hun simpele en zuivere gril. De vorsten van het koninklijk bloed, de Châh-Zadehs, hebben geen politieke status. Ze zijn absoluut afhankelijk van de koning. Hij kan ze gebruiken in zijn regering

(i) Drie jaar in Perzië.

---

of ze volledig uit de weg houden, ze opsluiten in een of andere verre provinciale regering, ze veroordelen als hij ze gevaarlijk acht, in hun harem leven, in een fort, ze uiteindelijk het zicht ontnemen of hun dood bevelen. De uitoefening van dit formidabele recht, waarvan we in de voorgaande hoofdstukken vele voorbeelden hebben gezien, heeft de toetreding van de eerste twee Kajar-vorsten tot de troon nog steeds bebloed. Nasr-ed-DinChah lijkt te hebben willen breken met deze familietradities. Sinds zijn toetreding tot op de dag van vandaag heeft niemand hem enige gewelddadige daad tegen zijn familie hoeven te verwijten; hij vertrouwde aan degenen van de sjah-zadehs, van wie hij de meest betrouwbare is, het bestuur van de belangrijkste provincies toe, en stelde zich tevreden met het onder zijn toezicht houden van de anderen in zijn koninklijke paleizen in Teheran.

We noemen slechts twee omstandigheden waarin de huidige sjah tegen andere personen dit vreselijke recht op leven en dood gebruikte, zonder proces en zonder oordeel, dat de wet hem toekent; de eerste, toen hij in 1849 de aderen opende van zijn belangrijkste minister, de emir-Nizam, en de tweede, in 1861, over de persoon van Mahomed-Khan, Kalenter of de prefect van politie van Teheran, indirecte auteur van 'een formidabele rel die plaatsvond tijdens de hongersnood van datzelfde jaar.

Hier is eerst, maar in weinig woorden, de geschiedenis van de minister. Mirza-Taghy behoorde tot een arme familie uit Kirmanschah. Zijn vader, die zichzelf Séyd noemde, dat wil zeggen van een afstammeling van Imam, wat minder bewezen is dan zijn ellende, had werk gevonden in het huis van de premier van Mohamed-Chah.

Deze positie stelde hem in staat zijn zoon een

---

goede opleiding en hem later als bediende en vervolgens als intieme secretaris bij de kroonprins, N asr-ed-Din-: Iirza. Deze laatste kreeg al snel grote genegenheid voor hem en vertrouwde hem de zorg voor al zijn zaken toe. Mirza-Taghy was ongeveer tien jaar ouder dan de prins; hij werd niet alleen zijn vriend, maar ook zijn mentor. Intelligent, vastberaden, domineerde hij uiteindelijk de geest van zijn jonge meester, zodat toen Nasr-edDîn in 1848 op de troon kwam, hij zich haastte om hem als premier aan te nemen. In Perzië kan de koning alles doen. Alleen zijn gunst maakt de edelen en de groten en kan een man van de laagste rang naar het hoogtepunt van fortuin en eer brengen. Snel achter elkaar ontving de gelukkige favoriet de titel van Khan of Lord, die van Emir-Nizam, die hem het opperbevel van het reguliere leger gaf, tenslotte de hoogste titel van Atabec die hem bijna evenaarde als de prinsen. Wat bloed. Het leek erop dat MirzaTaghy niet hoger kon klimmen; Nasr-ed-Dîn-Châh vond een manier om hem verder op te voeden door hem te laten trouwen met zijn eigen zus.

De emir-Nizam probeerde dit bliksemfortuin te rechtvaardigen. Door zijn energie, de vijand van alle overwegingen, herstelde hij in minder dan een jaar tijd de orde en discipline in alle takken van de administratie waar de zwakte van Mohamed-Chah het mogelijk had gemaakt om de meest voorkomende praktijken te introduceren. Hij bracht de gouverneurs van de provincies weer tot gehoorzaamheid, wierp de hersenschudding-accountants neer, dwong de stammen de belastingen te betalen waarvan ze zich hadden willen bevrijden, verlost van de snelwegen van de dieven die hen met vreselijke straffen teisterden; hij reorganiseerde de paardenpostdienst, en

---

bezoek de meeste van deze tshaparkhanèhs die ik onderweg tegenkwam; Ten slotte waren hem nieuwe karavanserais, bruggen, kazernes enz. Verschuldigd. De emir-Nizam was niet bang om zijn hervormingen en zijn gezag uit te breiden in het paleis van de sjah, vooral in zijn harem waar enorme sommen geld werden opgeslokt. Dit is wat hem verloor.

Zijn bedoelingen waren puur, hij had een passie voor het algemeen belang; maar hij viel zo veel misbruiken tegelijkertijd aan, en dat met zoveel onbeschoftheid, hooghartigheid en onbuigzame strengheid, dat hij spoedig een formidabele som van haat en woede tegen hem had vergaard. Almachtige minister en in de overtuiging dat hij onmisbaar was, zwager van de koning, met het gevoel van zijn superioriteit, in alle bedwelming van deze Aziatische trots die we niet konden begrijpen, trof de emir-Nizam blikken aan die zelfs zijn jonge meester in opstand brachten, vaak meer beledigd door de toon dan door de aard van zijn advies. Er ontstaat een algemene samenzwering om hem heen en tegen hem. Hovelingen, harem, ministers, generaals verenigden zich om hem te laten passeren, met Nasr-edDîn, niet alleen

als een arrogante vizier die niet bang was om zijn gezag en prestige te vernederen en te vernietigen, maar als een gevaarlijke man, in staat om zwanger te worden en uit te voeren grotere doeleinden. Toen de emir-Nizam zijn positie zag en geloofde dat zijn leven bedreigd werd, beging hij de overduidelijke onhandigheid om zichzelf onder de bescherming te stellen van de Russische ambassadeur, prins Dolgorouki, die op zijn beurt het ongelukkige idee had om hem enkele kozakken te sturen. voor de bescherming. Zijn verlies werd toen opgelost.

De jonge koning, in een rechtvaardig gevoel van trots, vertelde Prins Dolgorouki dat als hij zijn bewakers niet terugtrok

---

het huis van zijn minister, hij zou ze zelf gaan verdrijven. De ambassadeur, die zijn fout besefte, riep hen onmiddellijk terug en de emir-Nizam kreeg bevel om dezelfde dag in ballingschap te gaan, naar het kasteel van Fyn, bij Kachân.

Eenmaal vertrokken, verenigden zijn vijanden, en het was de hele rechtbank, al hun pogingen om van Nasr-ed-Dînchah een bevel te krijgen dat hen voor altijd zou verlossen van een man wiens terugkeer en wraak ze zouden kunnen vrezen.

De koning vocht lang. Hij had niets van de neiging van zoveel van zijn voorgangers om bloed te vergieten, onschuldig of schuldig. Maar de Perzische staatspolitiek moest zegevieren. Een predikant die onder dergelijke omstandigheden uit de macht kwam, was niet meer dan een gevaarlijke dienaar; hoe waardevoller hij was, des te meer moest hij gevreesd worden, en door zijn gedurfde benadering van de Russische minister had de emir-Nizam de mate van zijn respect en zijn trouw geleverd. Nasr-ed-Dîn zag en hoorde alleen de vijanden van de in ongenade gevallen predikant. Hij gaf uiteindelijk toe en liet zich liever losrukken dan het bevel te geven hem ter dood te brengen. Maar zodra hij deze zin had verlaten, wilde hij hem terugnemen. Het was te laat. Een van de meest vurige vijanden van het veroordeelde slachtoffer was op volle snelheid naar Kachân vertrokken en het tegenorder kwam pas aan toen de emir-Nizam al uit was in een bad waarin zijn vier aderen waren geopend. De koning had een wrede spijt van deze haast en lange tijd gaf de droefheid van zijn fysionomie aan dat hij de fouten van Mirza-Taghy was vergeten om zich alleen zijn echte diensten te herinneren.

De omstandigheden van de dood van de Kalenter, Mahomed-

Khan, zijn bekend uit verschillende eerder gepubliceerde accounts.

Ik koos degene die was gegeven door een bijna ooggetuige die toen in Teheran in staat was om goed geïnformeerd te worden. Dit is hoe de heer Eastwick, een van de secretarissen van de Engelse legatie, zichzelf uitdrukt in zijn dagboek van de drie jaar die hij in Perzië doorbracht, van 1860 tot 1863.

Rondom de bakkerijen schreeuwde de bevolking om brood. Zodra een Europeaan op straat verscheen, omsingelden vrouwen wier honger hen hun eigen scrupules deed vergeten en die ze doof maakte voor de argumenten van hun echtgenoten, de ongelovige omsingelden met betraande smeekbeden.

De zaken namen duidelijk een zeer serieuze wending. Op 28 februari, toen hij terugkwam van de jacht, werd de sjah omringd door duizenden vrouwen, die hem luid om brood vroegen en vervolgens onder de ogen van deze prins verschillende bakkerswinkels plunderden. Hun geweld nam zulke proporties aan dat hij, nadat hij met grote moeite was teruggekeerd, de deuren van zijn paleis voor deze gekken had gesloten. De volgende dag, 1 maart, werd de onrust hernieuwd, en hoewel de poorten van de citadel gesloten waren, begonnen enkele honderden vrouwen, die erin slaagden binnen te komen, grote stenen naar het garnizoen te

gooien, ingegeven door hun familieleden van het andere geslacht, die , in de schaduw van deze demonstratie, noodzakelijkerwijs ongestraft, wachtte de gelegenheid van een serieuzere opstand.

“De Kalenter (eerste gemeentelijke magistraat) die zojuist het paleis had zien binnenkomen gekleed in een prachtig kostuum en gevolgd door een lange reeks bedienden, ging naar de vorst die hem ernstig verwijt dat hij zo'n opschudding had toegestaan. De Kalenter deed er alles aan om hem onmiddellijk te sussen, en toen hij weer naar beneden kwam bij deze vrouwen, aan het hoofd van zijn bedienden, sloeg hij een aantal van hen met een enorme stok die hij ter beschikking had gesteld. Een van degenen die hij had verwond, rende naar de poorten van de Engelse missie, waar ze haar bebloede kleren afweerde en om hulp vroeg. Zijn metgezellen bleven gerechtigheid eisen en lieten overal de sporen zien van de slagen die ze hadden gekregen, de sjah riep de Kalenter bijeen en apostrof hem met de volgende woorden: ' Als je jezelf voor mijn ogen zulke wreedheden jegens mijn onderdanen toestaat, wat lacht' mag niet wees je verborgen misdaden! "

Een seconde later was het dodelijke koord om de nek van het ongelukkige slachtoffer gegaan, en de voeten van zijn beulen, die op zijn borst drukten, brachten de laatste adem van het leven naar buiten. Tegelijkertijd werden de Ketkhoda's of gemeentelijke magistraten van alle districten van Teheran in het openbaar geslagen, en tegenover deze straffen, die hem voldoening schonken terwijl ze hem met schrik sloegen, kalmeerde het volk als door een wonder. Alleen God kan weten hoe ver het was die dag voordat een volledige revolutie kwam om de hoofdstad en de

1

---

het hele koninkrijk (1) De verteller zegt niet dat het kalenter Mahomed-Khan ten laste van het kalenter Mahomed-Khan was gebracht, wat deze executie zou verklaren en in zekere zin rechtvaardigen, het is waar te kort.

Ik zal eindigen met het bekendmaken van de belangrijkste gebeurtenissen tijdens de regering van Nasr-ed-Dîn-Châh gedurende de achttien jaar voorafgaand aan mijn verblijf in Teheran. Deze samenvatting is essentieel voor de kennis van de huidige situatie in Perzië.

We zagen hierboven wat ik zei over Bâbysme en zijn nederlaag in de stad Zendjân, een nederlaag waarvan we dachten dat deze definitief was (2). Juist door de herhaalde bevelen van de emir-Nizam was deze zowel politieke als religieuze opstand in het eerste jaar van de regering van de nieuwe koning op zo'n meedogenloze manier neergeslagen. Vier jaar later werd het voortbestaan van hetzelfde fanatisme onthuld door een aanval die Perzië, over het algemeen ongeschoold op basis van de Babys-leer, in verbazing stortte. Na de val van Zendjân wilde de emir-Nizam het kwaad aan de wortel snijden door de Bab zelf te vernietigen, deze jonge Mirza-Ali-Mohammed, die om zijn nieuwe religie eer te bewijzen, zichzelf, net als anderen, Seyd of afstammeling van de familie van de profeet, door Hocein, zoon van Ali. Het was daarom aan hem en niet aan de vertegenwoordiger van de kadjars, zeiden zijn aanhangers, dat de kroon zou terugkeren. De premier van Nasr-ed-Dîn-Châh

(1) Journal of a Diplomate's three years 'Residcncein Persia door Edward B. Eastwick. Londen, 1864. Smith, Elder and Co, 65, Cornhill. 1.1, p. 287

(t) Zie hfst. III, pagina 109.

---

reageerde op deze gewaagde bewering door de hoofden van de Bab en zijn voornaamste apostelen te laten afhakken. Als we mogen geloven wat er wordt gezegd, hebben ze de emir-Nizam onmiddellijk voor God verdaagd, en als de voorspelling echt werd gedaan, hebben we zojuist gezien dat het niet lang duurde om uit te komen. Van vóór de dood van de predikant was de Bab al vervangen en dit vond plaats in Teheran zelf, in een bijeenkomst waar iemand werd gekozen voor de levende God van het nieuwe dogma, de eigen zoon van de vizier of rentmeester van de gouverneur van de stad. .

De executie van hun leider had de baby's niet vernietigd, maar ze in een onuitsprekelijke ergernis geworpen. Wanhopig om het gezag van de sjah te schudden, vielen ze zijn persoon aan. Het was de zomer van 1852 en de koning woonde toen in Niaveran. 'S Morgens op pad om te paard te rijden, liep hij alleen ver genoeg voor zijn suite en scheidde zich op dezelfde afstand van het peloton ruiters dat hem voorging, om minder gestoord te worden door het stof dat door de voeten werd opgeworpen. paarden. Aldus passeerde hij een groep van drie mannen die op hem af kwamen en volgens de gebruikelijke formule riepen: " Wij" zijn uw offer! We houden een pleidooi!

Het is echter niet de gewoonte om de sjah op deze manier te benaderen voordat hij toestemming heeft gegeven om hem te benaderen.

Gebruikmakend van de verrassing waarin de koning was, greep een van deze mannen met zijn linkerhand het hoofdstel van zijn paard en schoot op hem met een pistool dat hij in zijn rechterhand hield. De andere twee, net als hij gewapend met pistolen geladen met hagel, schoten bijna gelijktijdig. Een van de projectielen sneed de parelkwast door die aan de nek van het paard hing. Anderen stierven in

---

de kleren van de koning die van deze drievoudige ontlading slechts onbeduidende wonden opliep. Het was zo snel gebeurd dat noch de suite, noch de escorte tijd hadden om in te grijpen. Ze haastten zich naar de koning, die al zijn kalmte had behouden en verklaarden dat hij zich niet aangetast voelde. Op het eerste moment van verontwaardiging werd een van de huurmoordenaars onmiddellijk in stukken gehakt en vermoord. De koning verbood het aanraken van de andere twee; ze werden gearresteerd, gebonden en teruggebracht naar het paleis van Niaveran. Deze mannen werden uitvoerig ondervraagd; ze werden met vragen onder druk gezet, ze werden zelfs gemarteld om de namen van hun medeplichtigen te weten te komen, want ze geloofden in een enorm politiek complot. Ze weigerden iemand te noemen, maar door hun antwoorden werden we er zeker van dat we te maken hadden met deze formidabele sekte van de baby's die zich wraakten met de grootste misdaad, de bloedige vervolging waarvan ze het doel was geweest. Worstelend met onvrijwillige terreur, beperkten ze zich niet tot de marteling van de twee sectaries die zich hadden toegewijd aan de gemeenschappelijke wraak; in Teheran werd een menigte individuen gearresteerd, gevangen in alle kringen van de samenleving, openlijk bekend of eenvoudigweg verdacht van banden met de nieuwe sekte, en een groot aantal van hen werd meedogenloos ter dood gebracht. Maar de koning, menselijker en beter geïnformeerd dan zijn gevolg, haastte zich om een einde te maken aan het onderzoek en deze te snelle executies te stoppen. Dit gedrag en de moed die hij in gevaar had getoond, droegen alleen maar bij aan de rechtvaardige populariteit die Nasr-ed-Dîn geniet onder zijn volk.

Het begin van de regering van Nasr-ed-Dîn-Châh was ingeluid met de pogingen tot hervorming van

---

de Emir-Nizam. Deze minister had de smaak gegeven aan zijn meester die op deze weg bleef, althans zoveel mogelijk, zelfs met de best mogelijke wil, in een land waar allerlei soorten misbruik zo sterk en zo lang geworteld zijn. De huidige koning regeert meer op zichzelf dan zijn voorgangers en vooral zijn vader. Hij oefent actief toezicht uit op de verschillende takken van zijn regering en bezoekt de verschillende delen van zijn koninkrijk om de stand van zaken te zien. In 1861 introduceerde hij daar de elektrische telegraaf en huldigde hij zelf de eerste lijn in om zijn smaak voor de ontdekkingen en vooruitgang van onze beschaving te tonen. Maar de Europese reiziger kan niet anders dan opmerken dat als de prins wordt bezield door een lovenswaardig verlangen naar verbetering, hij vaak zeer slecht wordt gesteund door de meeste van degenen die verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van zijn bedoelingen. Europa raakt echter meer en meer in de zorgen van Perzië; Het bewijs hiervan is dit reisplan dat meer dan eens is aangekondigd, en dat zeker zal plaatsvinden, van Nasr-ed-Dîn-Châh met als doel de belangrijkste westerse landen te bezoeken. Het zal de eerste koning van Perzië zijn die een dergelijk plan heeft uitgevoerd en ik twijfel er van mijn kant niet aan dat deze omzwerving door Europa, geïnspireerd door het verlangen om onderwijs te volgen, in het voordeel van de natie zal veranderen. evenals ten behoeve van de betrekkingen van het Westen met dit goedgeplaatste deel van Azië.

In 1855 werd Nasr-ed-Dîn bijna meegesleept in de hoofdstroom van de Europese politiek. Tijdens de Eastern War, die zich aankondigde als een duel tussen de

---

Turkije en Rusland, het kabinet van Teheran had zich uitgesproken voor neutraliteit. Maar aan het einde van 1855, nadat de oorlog grotere proporties had aangenomen en verworden tot een strijd tussen de laatste macht en Frankrijk en Engeland, bondgenoten van de Porte, sloot de sjah een verdrag met de Russische regering dat vooral een bedreiging leek voor Engelse bezittingen in India. Frankrijk kon in feite, vanwege zijn afgelegen ligging, niet het doel van Perzië zijn; bovendien had Nasr-ed-Dîn-Châh op 12 juli van hetzelfde jaar een hartelijke ontvangst gegeven aan de buitengewone gezant van Napoleon III, M. Bourée, en met hem de bekrachtigingen van een eerder gesloten nieuw handelsverdrag en vriendschap uitgewisseld. Het jaar daarop nam Perzië, met de medewerking van Rusland, de stad Herat in bezit; de Russen kondigden aldus het voornemen aan om de invasie van Afghanistan, dat toen door de Engelsen werd geopereerd, te stoppen. Deze medeplichtigheid leverde Perzië een oorlogsverklaring op van de algemene regering van Engels India, die in november onder bevel van generaal Outram een expeditie naar de Perzische Golf stuurde. Nasr-edDîn-Châh stuurde zijn meest bekwame diplomaat, FerruckKhan, om in Constantinopel te onderhandelen met de vertegenwoordiger van Groot-Brittannië, Lord Redcliffe. Maar gedurende deze tijd veroverde de generaal van de compagnie aan de kusten van Fars het eiland Karrak, dat in het midden van de vorige eeuw achtereenvolgens door de Nederlanders werd bezet, in 1808 aan Frankrijk werd afgestaan en voor het eerst werd veroverd. door de Engelsen zelf in 1839. Na Bender-Bouschir te hebben gebombardeerd en veroverd, ging generaal Outram de Shatt-el-Arab rivier binnen en ontscheepte in het zuiden,

---

Er waren snelle en gemakkelijke successen geboekt, bekroond door de beslissende actie van Mohammerah. De Perzische regering vroeg toen om een wapenstilstand die in januari 1857 werd ondertekend, gevolgd door de vrede die op 4 maart in Parijs werd gesloten door de Engelse ambassadeur, Lord Cowley, die de bevoegdheid had gekregen om met dezelfde Ferruck-Khan om te gaan. onnodig onderhandeld in Constantinopel. Het jaar daarop werd de Perzische onderhandelaar teruggeroepen naar Teheran om als minister te dienen. Ongelukkig in zijn strijd met Engeland, waar hij niet werd gesteund door Rusland, behaalde Nasr-ed-Dîn-

Châh aan de andere kant successen bij verschillende gelegenheden tegen de Khans van Khiva, van Salar, de imam van Muscat en andere Aziatische chef-koks. Hij is echter geen oorlogszuchtige prins; maar men kan van hem zeggen dat als hij de erfenis die aan hem werd overgedragen niet vermeerderde, hij die tenminste in zijn integriteit wist te bewaren.

Een verdienste die we ook bij de huidige koning moeten erkennen, is zijn standvastigheid in het onderhoud van het hoge personeel van de regering, wiens onophoudelijke mobiliteit vroeger het grootste obstakel vormde voor de vorming van serieuze politici. Op het moment van schrijven heeft Perzië bijna allemaal dezelfde bediening die ik kort na mijn aankomst in Teheran op 18 juni 1866 ben aangesteld.

Ik zal de compositie geven die de lezer zowel de verdeling als de toekenning van overheidsfuncties bekend zal maken, evenals de namen van de houders.

Het centrale hoge bestuur is verdeeld in twaalf hoofdtakken die, om de westerse taal te gebruiken, evenveel ministeriële afdelingen vormen.

Sinds de dood van de Emir-Nizam heeft Nasr-ed-Dîn-Châh

---

wilde niet langer een vizier hebben, dat wil zeggen, een leidende en vaak almachtige minister wiens gezag tussen de koning en de andere ministers lag. Hij zit zelf zijn raad voor en toont zich volkomen ijverig in de uitoefening van dit voor zichzelf gereserveerde voorrecht.

Ik reproduceer nu de officiële tabel van het Perzische ministerie, door de namen van de verschillende houders vooraf te laten gaan met de aanduiding van hun attributies.

Serdar-Koll, (minister van Oorlog), Aziz-Khan.

Mostofi-ol-Memalek, (minister van Financiën, grootmeester van garderobe, directeur van postzegels en koninklijke stallen), Mirza-Youssouf.

Moayir-ol-Memalek, (Controleur-generaal van Financiën, directeur van de Munt), Doust-Ali-Khan.

Etezod-ed-Doulet, (Grand Butler, hoofd van de Kadjar-stam), Eyin-ol-Molk.

Etezad-es-Saltanet, (Minister van Handel en Openbaar Onderwijs, Fabricage, Drukkerij en Telegrafie), Prins Ali-Kouli-Mirza.

Mirza-Saïd-Khan, minister van Buitenlandse Zaken, Directeur van Spoorwegen en belast met zaken die verband houden met onderwerpen die een andere religie dan de islam belijden.

Zéhir-ed-Doulet, (Minister van het Koninklijk Huis, Introducer van Ambassadeurs, Hoofdinspecteur van de Harem, Openbare Werken en Posten, Referendum voor aangelegenheden met betrekking tot islamitische prinsen en geestelijken), Méhemmed-Khan.

Emin-ed-Doulet, (Grand-Référendaire, directeur-generaal douane), Ferruck-Khan.

Debir-ol-Molk, (secretaris-generaal van de sjah, beheerder van koninklijke landgoederen, directeur van posten en

---

spoorwegen van de provincie Aderbeidjân), MirzaHosséin-Khan.

Sepehdar, (minister van Justitie), Hadji-MéhemmedKouli-Khan.

Etemad-os-Saltanet, (Minister van Pensioenen en Vrome stichtingen), Hadji-Ali-Khan.

Emin-ol-Molk, (zegelbewaarder en vertrouwenspersoon), Pasha-Khan.

EmÙn-Khelvet., (Hoofdinspecteur van de Palace Service), Mirza-Hashem-Khan.

Eindelijk komt de Grand Master of Ceremonies, Mohammed-Nassir-Khan.

De lezer zal ongetwijfeld deze twee ministers hebben opgemerkt, van wie er één verantwoordelijk is voor de Telegrafie en de ander voor de Spoorwegen. Er is inderdaad een Engelse telegraaflijn en een lijngedeelte dat door de Perzische regering is aangelegd voor gebruik in het noorden van Perzië; maar wat de spoorwegen betreft, het is nog steeds slechts een hoop. Er zijn veel projecten ingediend; zogenaamde Europese bedrijven hebben de sjah vaak aangevallen met hun aanbiedingen, die altijd gretig werden aanvaard; er is echter niets ernstigs daar, en ik vrees dat het nog lang zal duren voordat de eerste locomotief dit land doorkruist dat toch zo gunstig is door zijn immense vlaktes voor de aanleg van de spoorwegen.

We moeten kort afronden wat de Perzische regering betreft. Ik maakte de organisatie van de centrale macht bekend: ook het bestuur van de verschillende delen van het koninkrijk is georganiseerd volgens een eenvoudig en overzichtelijk plan. Perzië heeft grote gebieden verloren;

---

tegenwoordig is het teruggebracht tot elf provincies die evenveel verschillende regeringen vormen. In het noorden zijn dat J'Aderbeidjân, Ghilân, Tabaristan en Mazendéran; hieronder, Koerdistan, Irak-Adjemi, West-Khorassan, Khousistan; in het zuiden, Fars of Farsistan, Kirman en Laristan waar Lar is.

Een gouverneur, vaak een prins, bijna altijd een Khan of een militaire leider, wordt aan het hoofd van elke provincie geplaatst, verdeeld in verschillende districten onder leiding van een lagere ambtenaar. Deze gouverneurs, die Béglier-Beys worden genoemd, hebben onder het gezag van de koning volledige militaire, civiele, administratieve en gerechtelijke bevoegdheden. De belangrijkste agenten die deelnemen aan het bestuur onder hen zijn de Hakims of stadsbestuurders, de Daroga's of luitenants van politie onder het onmiddellijke bevel van deze gouverneurs, het Kàlenter dat de functies van burgemeester vervult, en de Ketkhoda's of buurtleiders. De Kalenter en de Ketkhodas worden altijd gekozen uit de meest opmerkelijke inwoners van de stad; ze genieten noodzakelijkerwijs veel aandacht en zijn in zekere zin de beschermers van de bevolking tegen de excessen van de gouverneurs, die ze bij gelegenheid niet durven aan te klagen bij de koning, die heel vaak recht doet aan hun klachten. Afgezien van deze agenten, die allemaal zijn voorzien van een koninklijke commissie, zijn er ook beroepshoofden, gekozen uit kooplieden, boeren, ambachtslieden, en wier missie het is om de belangen van de stad te verdedigen bij de gouverneur van de stad. behoren.

Belastinginners, althans degenen die

---

die toezicht houden op het begin van het schooljaar, zijn op veel plaatsen dezelfde ambtenaren die recht spreken. Het normale inkomen van Perzië bestaat uit het product van de gronden die we domaniaal zouden noemen, omdat ze het koninklijk domein of liever het eigendom van de staat vormen, en uit het product van de grondbelasting en de belastingen die op alle soorten grond worden geheven. levensmiddelen en handelswaar, hetzij buitenlands of inheems. Aan het begin van deze eeuw schatte Malcolm dit vast inkomen op 3 miljoen pond sterling (75 miljoen frank).

In 1866 werd het slechts gedragen voor 3.000.000 tomans of 36 miljoen frank. Het zou weinig zijn om alle onkosten van Perzië, staatskosten en gerechtskosten te dekken, die niet de

minste aanzienlijk zijn. Deze normale belastingen, die het vaste inkomen Malliat vormen, worden eerlijk verdeeld en worden zonder problemen of onderdrukking geïnd.

Het is niet hetzelfde met de belasting die Sadir wordt genoemd, wat "openbare vordering " betekent, en die bedoeld is om buitengewone uitgaven te dekken waarvan het motief of voorwendsel nooit ontbreekt. Al naar gelang zijn doel treft deze belasting alle klassen, hetzij van het gehele koninkrijk, hetzij van een of meer provincies, en geeft de gouverneurs die verantwoordelijk zijn voor het regelen van de verdeling ervan dikwijls aanleiding tot daden van willekeurige macht. het veel zwaarder. Het Sadir-product wordt geschat op het bedrag van de gewone belastingen; maar niet alles bereikt de koninklijke schatkist en grote sommen gaan verloren in de handen van tussenpersonen.

Nu komt het hoofdstuk over onregelmatige belastingen,

---

waarvan het bedrag wordt gebracht op een bedrag dat gelijk is aan drie vijfde van de vaste en reguliere belasting. Van dit aantal zijn de gebruikelijke geschenken die elk jaar aan de koning worden aangeboden door alle ministers, hoge ambtenaren, gouverneurs van provincies en districten, stamhoofden, enz., Tijdens het Nowruz-festival dat overeenkomt met de lente-equinox. Het is als de prijs van een huurverlenging van de houders van de verschillende kantoren. Het meest welkome geschenk is een geldbedrag dat vaak erg aanzienlijk is, maar waarvan de mensen uiteindelijk de kosten dragen en soms tot zware afpersingen leiden. Dan zijn er de buitengewone geschenken die gemaakt kunnen worden bij het in bezit nemen van de hoge banen. Dan komt de opbrengst van de boetes, die samen met alle middelen die ik zojuist heb aangegeven, in de schatkist terechtkomen. Door ze bij elkaar op te tellen, is het toegestaan om het budget van de inkomsten van Perzië op honderd miljoen te brengen. Men zou kunnen denken dat de uitgaven in een gelijk bedrag worden gehouden, aangezien er geen overheidsschuld is, maar deze eigenaardigheid wordt natuurlijk verklaard, aangezien in het geval van buitengewone behoeften altijd wordt voorzien door middel van deze sadir waarover ik sprak.

Gerechtigheid gaat naar Perzië, zoals het vroeger naar de meeste staten van Europa ging, dat wil zeggen dat men daar naast een kerkelijke jurisdictie en een seculiere jurisdictie ziet. Deze scheiding komt overeen met de verdeeldheid die in stand is gehouden, in de Perzische wetgeving, in het wettelijk recht en in het gewoonterecht. De geschreven wet genaamd Sherrah is gebaseerd op de Koran en de Soona of een verzameling mondelinge tradities die afkomstig zijn van de profeet

---

of Aly en zijn eerste opvolgers. Onder de naam Urf, wat "bekend" of "gebruikt *" betekent, het rechtsgebied dat verantwoordelijk is voor de toepassing van de gewoonterecht die vaak van provincie tot provincie verschilt. Met betrekking tot deze twee rivaliserende jurisdicties, heeft Perzië dezelfde geschillen zien ontstaan die Europa vaak in beroering hebben gebracht. Bij verschillende gelegenheden heeft de zuiver kerkelijke orde, als uitlegger van de goddelijke wet, beweerd exclusieve kennis te hebben van alle omstreden zaken. Maar de seculiere rechtbanken, emanatie van de koninklijke macht, hebben energiek hun aandeel opgeëist, en met de steun van de vorsten is de verdeling van de bevoegdheden als volgt gemaakt: voor de jurisdictie van de Sherrah de zaken met betrekking tot religieuze ceremonies, erfopvolgingen, huwelijk, echtscheiding, contracten, verkoop, kortom alle persoonlijke en reële daden; aan de jurisdictie van de Urf, de staatszaken, veroordeling, moord, enz., kortom alle misdaden die de doodstraf met zich meebrengen, en dan de diefstal,

de fraude, de wonden, de slagen, met andere woorden, de hele reeks kleine en grote overtredingen.

Het is, zoals we zien, een volledige scheiding tussen burgerlijk recht en strafrecht. De tijdelijke macht heeft terecht de toepassing van het laatste voorbehouden, omdat het aan haar is om de openbare vrede en de veiligheid van de onderdanen te verzekeren door de bestraffing na te streven van degenen die mensen of eigendommen aanvallen.

Over de samenstelling van deze twee soorten rechtbanken zal ik er weinig over zeggen. De Sherrah had een opperste leider die ook die van alle geestelijken was, opgericht aan het begin van de zestiende eeuw door Shah-Ismaël, de eerste Sophi; het was de Sudder-oul-Suddoor, keek toe

---

als de plaatsvervanger van Y Imam (Aly), en als zodanig genietend van een zeer grote autoriteit, zelfs van tijd.

Hij benoemde echter met goedkeuring van de soeverein de belangrijkste rechters van het koninkrijk. Nadir-Châh schafte dit ambt af dat formidabel was geworden. De orde van priesters bleef toen onderworpen aan de invloed en leiding van de Moushteheds, de eerste kerkelijke waardigheid die werd verleend door een schitterende en unaniem erkende reputatie van heiligheid en kennis, door een openbare instemming vergelijkbaar met de toejuiching die de keuze van de eerste bisschoppen voorzag. . Er zijn in heel Perzië nooit meer dan drie, vier of vijf Mushteheds tegelijk geweest.

Ze hebben geen salaris of specifieke functies; hun gezag is echter aanzienlijk: zij zijn de tussenpersonen, waar bijna altijd naar geluisterd wordt, tussen het volk en de koning. In pijnlijke gevallen nemen de Sherrah-rechters hun toevlucht tot hun superieure licht, en hun beslissing wordt unaniem aanvaard door de rechtbanken en de partijen.

In elke provincie is er een rechtbank van Sherrah of geschreven wet. Het wordt voorgezeten door de Cheick-oulIslam die, in de religieuze hiërarchie, de eerste rang bekleedt na de Moushtehed. Zijn naam betekent “de oudste” of “het hoofd van het geloof ” . Meer gebruikelijk wordt hij Ylmam-Djomé Deze oefent een echte functie: hij wordt benoemd door de koning en ontvangt een hoog salaris Onder hem, in de belangrijkste. steden, is er een Cazi die de zaken in eerste instantie kent en zichzelf helpt, indien nodig, van het advies van Mullahs die zich onderscheiden door hun kennis. " un Cazi en, in de dorpen en

---

steden wordt de jurisdictie van de Sherrah vertegenwoordigd door een eenvoudige Mollah, of lagere priester, die alleen in de eenvoudigste gevallen beslist. Als de vragen wat moeilijkheden opleveren, verwijst hij ze door naar de Cazi die, afhankelijk van het belang van de zaak, deze soms voorlegt aan de rechtbank van ImamDjomé, die de opperrechter van de provincie is. Over deze kerkelijke jurisdictie gesproken, ik maakte ook de organisatie van de moslimgeestelijken in Perzië bekend. Ik zal er dus niet op terug hoeven te komen.

Seculiere jurisdictie omvat bijna de gehele omvang van openbare functionarissen; zij doen gerechtigheid in de naam van de koning die het opperste hoofd van de Urt is. Het zijn de provinciale gouverneurs, de specifieke gouverneurs van de steden, de gemeentelijke magistraten, de belastinginners en de hoofden van de steden en dorpen, waaraan verschillende ondergeschikte agenten moeten worden toegevoegd die verantwoordelijk zijn voor - het vaststellen van misdaden en overtredingen en het ontvangen van klachten.

Zoals ik zei over de zaken die bij de rechters van de Sherrah aanhangig zijn gemaakt, worden de zaken die onder de bevoegdheid van de Urt vallen, naar gelang hun ernst, doorverwezen

van de inferieure naar de meerdere, totdat de koning alleen de uitvoering van de vonnissen beveelt. .

In wat voorafgaat aan het onderwerp bestuur en recht heb ik alleen gedacht aan het sedentaire deel van de Perzische bevolking, bekend onder de naam Tajyks.

Het is de grote massa. De regering van de stammen, van de Illiats is anders georganiseerd. Elke stam vormt een afzonderlijk lichaam met aan het hoofd een erfelijke leider die alle machten van de Beglier-Beys samenbrengt die door de koning zijn aangesteld. Maar in elke divisie of tak van de stammen is er een raad van ouderlingen, ook erfelijk,

---

die in een groot aantal gevallen moet worden geraadpleegd. Op het gebied van gerechtigheid beslist alleen de chef over gewone zaken; als de kwestie belangrijk is, komt de raad bijeen en wordt de beslissing genomen bij meerderheid van stemmen. Het is een echt familierecht dat alle oorzaken behandelt, zowel burgerlijk als strafrechtelijk. Deze stammen hebben voor alle priesters alleen eenvoudige Mullahs die huwelijken, begrafenissen en religieuze ceremonies uitvoeren. Maar ze hebben geen burgerlijke jurisdictie en als ze soms hun toevlucht nemen tot de rechtbanken van de Sherrah, is dat alleen voor vragen die betrekking hebben op aanbidding.

Na in grote lijnen de politieke, administratieve en religieuze hiërarchie van Perzië bekend te hebben gemaakt, is het noodzakelijk om enkele woorden te zeggen over zijn sociale constitutie. Eigenlijke adel, zoals begrepen in Europa, bestaat niet in Perzië; Ik spreek alleen voor de zittende bevolking. Er wordt daar weinig van genealogieën bijgehouden en maar weinig mannen konden zeggen hoe hun familie eruit zag als ze maar drie of vier generaties teruggaan, tenzij het de Séyds zijn die zich niet schamen om vast te stellen, ik zeg niet om te bewijzen, dat ze afstammen van een of andere imam. Alle grootheid hangt af van de gunst van de prins, maar deze gunst is in wezen grillig en vluchtig, en de zoon van een machtige minister, die zowel zijn positie als zijn bezit heeft verloren (want confiscatie volgt altijd op schande), is vaak slechts een zeer obscure particulier. En omgekeerd wordt zo en zo iemand, beginnend vanuit de meest nederige toestand, zoals we hebben gezien bij de emir-Nizam, in een handomdraai naar het toppunt van eer gedragen. De enige echte adel, erfelijk en bevoorrecht, is te zien in

---

die grote stammen die ongeveer een kwart van de bevolking van Perzië vormen. Daar bewaren we de herinnering aan de voorouders. De zoon volgt het gezag en de invloed van de vader op. De kwestie van verdienste komt pas na de kwestie van de geboorte; maar gehoorzaamheid is des te zekerder dat de leiders, zoals in alle ware adel, het op zich nemen, door hun moed en hun bezorgdheid jegens hun ondergeschikten, het sociale bevel te rechtvaardigen dat de traditie hun verleent.

De massa van de bevolking van de steden vertoont echter, net als in andere landen, verdeeldheid die evenveel klassen omvat.

De eerste is die van de Mirzas. Dit woord komt van miv of emir en van za, samentrekking van zada, wat zoon betekent.

Ondanks deze pompeuze etymologie is de naam Mirza vandaag verre van een aristocratie aan te duiden, in de westerse zin van het woord. Het is onverschillig van toepassing op de hele klasse van geleerden, en nog minder op al diegenen die een min of meer volledige opleiding hebben genoten.

Vergeleken met de lagere klassen komen de Mirza's, zij het met een mindere betekenis, overeen met wat de Engelsen een gentleman noemen en de Fransen een man van fatsoenlijk of gewoon goed gedragen. Om volledig in de Perzische waarheid te zijn, zal ik ze heel onmiskenbaar mannen definiëren die boven het vulgaire staan. Het is in deze klasse dat de vrije beroepen en literaire beroepen worden gerekruteerd, en dat de regering bijna al haar agenten en werknemers opneemt. Laten we nog een laatste detail toevoegen. Wanneer het woord Mirza voorafgaat aan een eigennaam, duidt het alleen een eenvoudig individu aan zonder gevoel voor positie, wat kan zijn dat

---

van de hoogste naar de laagste ambtenaar; maar wanneer het een naam volgt, in plaats van eraan vooraf te gaan, betekent het altijd een prins van het koninklijke bloed. Zo zagen we in de lijst van het Perzische ministerie de ministers van Financiën en Buitenlandse Zaken, die op deze manier werden genoemd: Mirza-J oussouf en Mirza-Saïd-Khan, terwijl de oom van de koning, minister van Handel en Onderwijs, is genaamd Ali-Kouli-Afirza.

Na de Mirzas komen de kooplieden, dat wil zeggen fabrikanten, industriëlen, bankiers, commissionairs, makelaars en kooplieden. Deze klasse is zeer talrijk en bezit soms grote troeven. Er is daar zelfs enige instructie. Het wordt beheerd door iedereen, door hoge ambtenaren en rijke mensen die het hun kapitaal toevertrouwen om er gebruik van te maken, door de regering zelf, die geïnteresseerd is in commerciële welvaart, waardoor de inkomsten van de staat toenemen; hij vindt heel vaak bij de kooplieden, in zijn dringende behoeften, op een solide garantie, is waar, een krachtige hulp die hij nergens anders zou vinden. Ook is deze klasse, zelfs onder de meest despotische vorsten, degene die meer relatieve zekerheid heeft genoten voor mensen en goederen.

De derde klasse, de mensen, omvat de arbeiders, de cultivatiebeoefenaars en al het ontelbare personeel van de bedienden of ondergeschikte dienaren. Ik heb het al gehad over de boeren of raias, en tijdens mijn reis heb ik meer dan eens de gelegenheid gehad om hun activiteit en hun nijverheid te prijzen. De gronden die ze op de boerderij innemen, worden hun onder zeer gunstige voorwaarden gegeven, vooral die

---

die deel uitmaken van het koninklijk domein. Hun ploegsysteem is echter niet bedoeld om het land een grote vruchtbaarheid te geven. De ploeg heeft slechts een onvoldoende aandeel en snijdt nauwelijks in de grond. Het wordt getrokken door ossen van zeer slechte kwaliteit, niet met hun horens waaraan het juk is bevestigd, maar door middel van een houten boog die ze met de borst duwen.

De ploegers breken vervolgens de kluiten met houten hamers, verenigen de aarde met behulp van een kleine eg gewapend met kleine tanden, en vormen met een schop vierkanten die ze garneren met een richel om het water te bevatten, omdat we door onderdompeling zijn verplicht om deze grond zo droog en zo doorlatend water te geven. Om dit water te verkrijgen dat zo onmisbaar en op veel plaatsen zo zeldzaam is, schrikt de Perzische boer niet terug voor enig werk of opoffering. 'Als er geen bewoond land is', zei een natuurkenner, 'dat droger is en meer water nodig heeft dan Perzië, is er ook geen waar men heeft verkregen. Zoveel kunstmatige bronnen, waar evenveel putten zijn gegraven, waar als er zijn veel dijken aangelegd (i).

De arbeidersklasse in Perzië geniet een grote vrijheid. Wat ik zei over de ambachten en hun gekozen leiders moet niet worden begrepen in de zin van de

(i) Antoine Olivier, Voyage clans l'Empire Ottoman, l'Egypt, et la Persia (1802-1807;.

oude bedrijven die Europa kende en waarvan men niet kon ophouden deel uit te maken zodra men er binnenkwam. De keuze van beroepen is dus geheel vrij. Je gaat in en uit zonder toestemming te vragen. Een werknemer, een kleine fabrikant, kan ook verschillende soorten industrieën combineren. Er zit wat kunstzinnigheid in en wanneer men een werk of een voorwerp opdraagt om te imiteren, wat ze niet kennen, beginnen ze met vreugde, met vuur aan deze nieuwe taak. Dit wil zeggen dat ze bekwaam, ingenieus zijn en ik moet eraan toevoegen, moeizaam, maar op hun gemak; aangezien ze weinig behoeften hebben, leiden fantasie en grilligheid hen vaak van hun werk en kunnen we van hen niet dat regelmatige en harde werk krijgen dat onze arbeiders in Europa noodzakelijk maken.

Ik heb in de reizigers veel klachten over oosterse bedienden gelezen. Hij wordt bekritiseerd vanwege zijn luiheid, zijn bedrog, zijn ondankbaarheid en zijn onwaarschijnlijkheid. Aldus gegeneraliseerd, is het verwijt buitengewoon onrechtvaardig. Met dit grote aantal bedienden dat wordt opgelegd door de eisen van het leven in het Oosten, komen we zeker soms zeer trieste onderwerpen tegen die gekweld worden door alle of een deel van deze ondeugden of deze gebreken. Maar de massa is over het algemeen goed; er zijn veel eerlijke, actieve, toegewijde dienaren in Perzië. Van de tien die ik in dienst had, hoefde ik tijdens een verblijf van drie jaar in Azië slechts twee keer ernstig te straffen, een voor onbeschaamdheid, de ander voor onwaarschijnlijkheid: we deden het niet 'We zijn er vandaag niet meer in Europa waar de de tijd van deze modeldienaren die onze vaders nog steeds prijzen, is verstreken en is ver voorbij.

Het laatste deel van de natie waarover ik moet praten, voordat ik met vrouwen te maken heb, is de militaire klasse.

Het Perzische leger bestaat uit georganiseerde lichamen en zogenaamde ongeregelde troepen. De hoofdmacht is altijd deze onregelmatige, maar in zekere zin gedisciplineerde cavalerie geweest, die wordt geleverd door de verschillende stammen, in verhouding tot hun bevolking. Deze mannen zijn slechts enkele maanden dienst verschuldigd of voor een aangewezen expeditie, en de termijn is verstreken of de expeditie is voltooid, ze keren naar huis terug. Gedurende deze tijd geeft de overheid hen voedsel voor zichzelf, voedsel voor hun paard en een klein loon.

We hebben deze cavalerie vaak gezien, en zelfs nog aan het begin van deze eeuw, bijna honderdduizend man; tegenwoordig wordt het alleen getoond in de statistieken van het Perzische leger voor het aantal van 30.000 cavalerie.

Een deel van de infanterie behoort ook tot de ongeregelde troepen, hoewel het het product is van een perfect vastberaden organisatie. In feite is er in alle delen van het koninkrijk een militie gevormd uit inwoners van steden, steden en dorpen en zelfs uit nomadische boeren of veehouders, wiens missie het is om eigendommen te verdedigen en een handje te helpen aan de gemeenschap. Maar in geval van nood kan ze worden verplicht met het leger mee te marcheren. Een loon wordt dan toegekend aan deze militieleden die zich op hun kosten uitrusten, zonder verplicht te zijn het uniform te dragen, en die zich nog steeds onderscheiden van de gewone infanterie doordat ze niet gehoorzamen, zoals de cavalerie van de stammen, dan aan officieren uit hun midden en door hen gekozen.

Het cijfer van de reguliere strijdkrachten van Perzië wordt dus gegeven in de officiële tabellen die door de regering zijn verstrekt: 90 infanteriebataljons, elk van 800 man, 5.000

man van de artillerie en 200 man van lichte artillerie die op kamelen worden vervoerd, ten slotte, drie eskadrons van cavalerie waarvan mannen, onder de naam Goulam-Shah of Slaven van de koning, vormen de persoonlijke bewaker van de prins. De zonen van de eerste families houden het ter ere van deelname aan dit bevoorrechte korps dat een hoger salaris ontvangt en perfect gemonteerd, bewapend en uitgerust is ten koste van de schatkist. De reguliere infanterie wordt gevormd door middel van legale rekrutering, maar dat is in de praktijk niet zonder misbruik en onrechtvaardigheid. Er zijn gunstregels die door zeden worden aanvaard en willekeurige daden die worden gepleegd zonder medeweten of met medeweten van de regering.

Elk district moet, per jaar, het Perzische leger voorzien van een vooraf vastgesteld aantal mannen. Allereerst worden de Mollahs, kooplieden en ambachtslieden waarvan wordt erkend dat ze nuttig zijn voor hun industrie, in mindering gebracht. Aan deze non-waarden moeten we dan de vele vrijstellingen toevoegen die plaatsvinden als gevolg van invloeden, verzoeken en zelfs geschenken. Het is dan ook een van de armste bevolkingsgroepen dat militaire rekrutering vrijwel uitsluitend plaatsvindt.

De soldaten die daar vandaan komen, zijn misschien niet erg sterk, maar ze zijn onderdanig, geduldig, nuchter en houden zich gemakkelijk aan de inheemse discipline. Hetzelfde kan niet gezegd worden over de Europese discipline, die we de afgelopen zestig jaar bij verschillende gelegenheden hebben geprobeerd op te leggen. Het is gemakkelijk genoeg om ze te leren omgaan met wapens, maar het is niet hetzelfde met deze gelijktijdige bewegingen en deze manoeuvres.

Over het algemeen vereisen ze een grote regelmaat, beter dan dat een wiskundige precisie die volledig in strijd is met hun karakter en hun gewoonten.

Als iemand wil weten wat er in de Perzische harems gebeurt, moet ik zeggen dat ik ze niet heb ingevoerd en voeg ik eraan toe dat ik het tevergeefs zou hebben geprobeerd.

Maar dat weerhoudt mij er niet van om precieze informatie te geven over de situatie van vrouwen in Perzië. Bovendien moeten we het eens zijn over dit artikel uit de harems. In Europa kunnen we ons gemakkelijk voorstellen dat alle oosterlingen een min of meer bevolkte seraglio hebben. Dit geldt met betrekking tot de Perzische natie, voor de koning, de prinsen en de voornaamste personen. Maar wat de massa van de mensen betreft, en ik ook de welgestelde klassen en zelfs de rijke handelaren, het is zeldzaam om een man te zien die meerdere vrouwen heeft. De koran staat zijn gelovigen echter toe vier wettige vrouwen te nemen, en het staat ook toe, zonder het aantal te specificeren, samenwonen met concubines en slavinnen. De combinatie van deze verschillende elementen, plus een min of meer talrijke vrouwelijke bedienden, vormt een zogenaamde harem. Om alleen maar over die van de koning te spreken, hier zijn enkele details waarvan de nauwkeurigheid aan mij is bevestigd. Het bevat ongeveer driehonderd vrouwen die zich op deze manier classificeren. Ten eerste de moeder van Nasr-ed-Dîn-Châh die, vanwege haar legitieme invloed op haar zoon, een grote rol speelt in regeringszaken; ze bezet een vleugel van de Enderoun met alle vrouwen die aan haar persoon gehecht zijn en heeft daar een echte rechtbank. Dan de vrouwen

---

en dochters van de twee voorgangers van de koning, die op zijn kosten werden onderhouden in aparte appartementen die ook door vrouwelijke bedienden werden bediend. Ten derde, de wettige echtgenotes van de sjah, wier vrouwelijke rechtbank buitensporig groot is en die elk in een apart paviljoen wonen. Ten slotte hebben de koninklijke concubines ook hun accommodatie en aparte dienst. Veel.

van de laatstgenoemden kennen de koning niet eens die hen in zijn harem toelaat, alleen om eer te bewijzen (eer wordt zeer hoog gewaardeerd) aan de familie waartoe ze behoren. Door al deze mensen te begrijpen, kunnen we komen tot dit aantal van driehonderd vrouwen waarvan wordt gezegd dat ze zich in de koninklijke Enderoun bevinden. Van zijn vier wettige echtgenotes had Nasr-ed-Dîn-Châh in 1866 slechts zes kinderen, drie zoons en drie dochters. Van de drie zonen voerde de oudste het bevel in Tabriz, de tweede in Mesched en de laatste in Ispalian, waar ik gelegenheid had hem te zien.

De reden waarom zoveel Perzen, ondanks de wet die het mogelijk maakt om vier wettige vrouwen te nemen, slechts één trouwen, is dat het huwelijk dergelijke kosten met zich meebrengt, hetzij vanwege de eerste ceremonies, hetzij vanwege het onderhoud van dit soort huishoudens, mannen zijn in staat het onder ogen te zien. Bruiloften vinden plaats bij volmacht, en het is pas na hun viering dat een man de sluier mag oplichten die het gezicht van zijn vrouw verbergt. Het contract vormt altijd een bruidsschat aan deze laatste, in geval van weduwschap of echtscheiding; deze bruidsschat wordt gegarandeerd door een soort hypotheek op de universaliteit van het bezit van de echtgenoot.

Afgezien van het legitieme huwelijk, is het gebruik gebaseerd op

---

wet die echter niet de naam concubine uitspreekt, staat het kopen of huren van een of meer vrouwen toe, op voorwaarde dat men de wettelijke verboden respecteert vanwege verwantschap. Dit huurcontract, erkend en toegepast door de Chiytes, is het contract waarover ik sprak en dat zo sterk wordt afgewezen door de soennieten. Het is een tijdelijke opdracht, maar kan worden verlengd na het verstrijken van de afgesproken termijn. Het burgerlijk recht erkent de legitimiteit van alle kinderen van deze verschillende vakbonden, terwijl de voorkeur wordt gegeven aan die van legitieme echtgenotes. Ik sprak het woord echtscheiding uit: het komt niet alleen voor in Perzië, maar het wordt ook veelvuldig gebruikt, en het wordt alleen belemmerd door deze verplichting om de verstoten vrouw het bedrag van haar bruidsschat terug te betalen dat voor een huwelijksfeest is vastgesteld.

Als we het hebben over oosterse vrouwen, komt het idee van omsingeling vanzelf in ons op, en we stellen ons ze alleen buiten voor met deze traditionele sluier die hen beschermt tegen nieuwsgierige blikken van mannen. De Perzen die een harem hebben, houden hun vrouwen daar in feite zorgvuldig bewaakt door eunuchen, die hen vergezellen wanneer ze het verlaten, opgesloten in allerlei voertuigen en voorkomen dat voorbijgangers zelfs maar een grote afstand naderen. De vrouwen van de hogere klasse zijn ook volledig gesluierd op straat. Maar het is niet hetzelfde voor de Perzen van de lagere klassen, de boerenvrouwen en de meeste vrouwen die tot min of meer zwervende stammen behoren.

De natie waarvan ik zojuist de verschillende elementen en gedeeltelijk de gebruiken bekend heb gemaakt, is, vanuit intellectueel oogpunt, zeker de eerste van de moslimnaties.

---

manen. De pure Pers, de Tajyk, is geestig, fijn, zelfs subtiel, houdt van gesprekken waarin hij uitblinkt; hij weet hoe hij grapjes moet maken, geniet van goede verhalen en goede woorden en accepteert het gemakkelijk, omdat hij zich niet schaamt om het te maken, een satirische en bijtende eigenschap. Met een beleefdheid die tegelijkertijd gracieus en zachtaardig is, bereikt hij, in vergelijking met bijvoorbeeld de Turk, een soort van gemakzuchtige inheemse onderscheiding. Basisonderwijs, bijna net zo wijdverbreid als in Europa, helpt deze natuurlijke kwaliteiten. Van jongs af aan gaan kinderen naar school en, naarmate ze ouder worden, vinden degenen die tot de welgestelde klas behoren en zelfs kinderen van arme ouders, in wie we neigingen herkennen, deze hogescholen, deze Madrassehs die de lezer kent

en waar men theologie belijdt, waaronder recht, filosofie, bellettrie en min of meer exacte wetenschappen. Perzië heeft een originele en complete literatuur: geschiedenis, aardrijkskunde, filosofische en religieuze controverses, heroïsche gedichten, odes, fabels, liederen, enz. De schrijvers, van wie sommigen terecht klassiekers zijn, hebben alles behandeld sinds de introductie van het islamisme.

In hun fantasierijke werken ontmoet men vaak verhevenheid, schittering, maar altijd gratie, bij gebrek aan wat we in Europa hebben afgesproken te noemen, smaak.

De exacte wetenschappen zijn nog lang niet in Perzië aangekomen op hetzelfde punt als de literatuur. De hogere school die door de sjah in de buurt van zijn paleis was gesticht, heeft op dit gebied inderdaad Europese methoden overgenomen; maar ik wil hier alleen spreken over de stand van de puur inheemse wetenschap. Wiskundige kennis van de Perzen

---

zijn zeer beperkt en gaan niet verder dan de gebruikelijke berekeningen. Wat betreft het systeem van het universum, de hemelse wereld en de aardse wereld, ze bevinden zich nog steeds in Ptolemaeus, hoewel ze een verslag hebben van het systeem van Copernicus.

Wat ze zoeken bij de studie van de sterren zijn vooral de geheimen van de astrologie, waaraan de hele natie een sterk geloof toevoegt. Hetzelfde geldt voor de chemie zelf. Het is een absoluut onbekende wetenschap; de wetenschappers van het land houden zich alleen bezig met alchemie en de occulte wetenschappen en hun grote zorg, zoals vroeger onze alchemisten, is de zoektocht naar een wonderbaarlijk recept voor de transmutatie van metalen. Wat de geneeskunde betreft, ik heb de lezer er uit eigen ervaring al over verteld. Het is een volmaakt empirisme, zonder enige notie over het menselijk organisme. Deze volledige onwetendheid over de anatomie suggereert wat in Perzië ook een operatie kan zijn, gedwongen zich te beperken tot de meest elementaire praktijken en operaties.

Bij het beschrijven van de religieuze gebouwen en paleizen die ik tot nu toe heb bezocht, heb ik een eerste glimp opgevangen van Perzische kunst in termen van architectuur, beeldhouwkunst en schilderkunst. Ik zal hieraan toevoegen terwijl ik mijn reis voortzet en pas nadat ik alles heb gezien, kan ik een overzicht geven in dit opzicht. Muziek is een van de grootste afleidingen van de mensen in Perzië. Het maakt deel uit van alle feesten, alle bijeenkomsten, zowel buiten als binnen huizen, waar we op verschillende manieren zielig, wellustig, vreugdevol of oorlogszuchtig de strofen van de beroemdste dichters zingen. Er zijn Perzische oren voor nodig om het te herkennen

---

Deze verschillende karakters laten deze nationale melodieën horen, die aldus in koor worden uitgevoerd, want de Perzen hebben geen idee van de wetten van harmonie. Hun belangrijkste instrumenten zijn de fluit, de hobo, de viool, de gitaar, de hoorn, de bugel, of in ieder geval een soort die op hen lijkt, en een soort mandoline met een zeer lange hals die de tamboura wordt genoemd. De mohammedaanse religie verbiedt het gebruik van instrumenten. Om hun muzieksmaak te verzoenen met hun religieuze gewetensbezwaren, halen de Perzen professionele spelers binnen die in zekere zin in de samenleving worden gedegradeerd door het beroep dat ze uitoefenen.

De Perzen hebben veel festivals, zowel religieus als burgerlijk. Degenen die verband hielden met religie werden ingesteld om de mysteries van het geloof, de nagedachtenis van profeten en heiligen en de meest gedenkwaardige gebeurtenissen in de geschiedenis van het islamisme te vieren. Van dit aantal zijn: het feest van Imam Aly en het feest van het offer, een van de meest plechtige, bedoeld om het offer van Abraham te herinneren, een bijbels karakter dat

volledig is overgenomen door de Koran; het nachtelijke festival dat bekend staat als de Lichten, waarbij in elk min of meer verlicht huis gebeden tot God worden gericht die als de meest effectieve van allemaal worden beschouwd; een tweede nachtfeest dat een maand later plaatsvindt, genaamd het Feest van vergeving, en waar we meer in het bijzonder bidden voor de bevrijding van zielen waarvan we bang mogen zijn dat ze in de hel zijn gevallen; eindelijk het feest ter herdenking van de tragische dood van Aly's kinderen. Ik moet uit het aantal religieuze plechtigheden niet weglaten het grote vasten van Rhamazan dat de hele negende maand van het jaar duurt, en het feest van Baïran dat erop volgt en wordt gevierd als een manifestatie van

---

vreugde en dankbaarheid na deze lange boetedoening. Van de burgerlijke feesten is de belangrijkste die van Nowruz, die ik al heb aangegeven en waaraan de rechtbank deelneemt als de hele bevolking. Het duurt een week, het is de nieuwjaarsdag van Perzië; net als in Europa bezoeken we elkaar, feliciteren we elkaar en geven we elkaar cadeautjes. Ter gelegenheid van mijn tweede verblijf in Teheran, dat volgde op mijn reis door Mesopotamië en Koerdistan, ben ik van plan terug te komen met meer details over deze verschillende festivals en vooral over de viering ter herdenking van de dood van de kinderen van Aly, die aanleiding geeft tot theatrale optredens waarin alle gelederen van de bevolking zich verdringen. Ik moet nog steeds het zuidelijke deel van Perzië bezoeken, evenals de westelijke provincies, zo origineel in hun uiterlijk en hun gebruik.

Terwijl ik loop, probeer ik de kenmerken van manieren die mijn aandacht trekken, zo goed mogelijk te begrijpen en te reproduceren. Ik zal hetzelfde proces blijven gebruiken, met de middelen en beter de middelen, wanneer ik het land voorgoed verlaat, om het beeld van zijn beschaving en zijn toepassingen te voltooien, waarvan ik hier echter een essentiële schets moest geven voor het lezen van het huidige volume.

Ik werd natuurlijk niet veel gebruikt in de Perzische samenleving, omdat ik dit woord in zijn Europese betekenis opvatte. Maar als ik dit bezoek met haar niet had, wat overigens niet in de gewoonten van de Perzen zelf is, dan heb ik uitstekende herinneringen aan de ontvangst die sommigen van hen mij hebben gegeven.

Ik zal er slechts drie noemen, uit zeer verschillende posities en die ik het meest onderscheiden heb ontmoet in Teheran:

Ik heb hun kennis geleerd van de vriendelijkheid van M. Bernay.

De eerste is een Gebre van in de veertig, een van de grote handelaars in de hoofdstad, die ook een huis heeft in Bombay, vanwaar hij ladingen katoen uit Perzië en India naar Engeland stuurt. Hij spreekt goed Engels en hoewel hij zich bezighoudt met grote commerciële activiteiten, vindt hij de tijd om de geschiedenis van zijn land en vooral die van zijn sekte, waarvan hij opmerkelijk goed op de hoogte is, om te gaan. Zijn gesprek was dus zeer leerzaam voor mij.

Gepassioneerd door boeken die te maken hebben met de religie van Zarathoestra, bezit hij er een groot aantal, en gezien de interesse die ik in deze vragen had, stond hij erop me een geschenk te laten accepteren dat ik met dankbaarheid ontving, het is dat van verschillende van deze werken gedrukt in Bombay in de verschillende dialecten van de taal van de Parses of Parsis.

De tweede persoon waar ik het over wil hebben is generaal Genghir-Khan, rentmeester en directeur van de arsenalen van het koninkrijk. Hij is een katholieke Armeniër die ondanks

zijn religie, door zijn offline intelligentie, zijn speciale kennis en zijn zeldzame integriteit, de hoge positie bereikt die hij bekleedt. Zijn grote en legitieme reputatie op het gebied van eerlijkheid plaatst hem in grote eer bij de sjah, die hem als een van zijn sterkste aanhangers beschouwt. De eerste keer dat ik hem zag, vond ik hem zittend op de binnenplaats van de prachtige woning die hij bezit uit koninklijke vrijgevigheid, terwijl hij zijn kalian ernstig rookte bij een plas in de schaduw van hoge bomen. Hij is een man van vijfenveertig tot vijftig, behoorlijk dik zonder een zwaar postuur, met een koud en gevoelloos uiterlijk.

---

maar vol activiteit en begiftigd met een energie waaraan hij vele kenmerken heeft gegeven. Zijn ontvangst was zeer genadig en ik betreur het dat ik door zijn grote bezigheden niet zo vaak met hem kon praten als ik had gewild. Zijn gesprek is in feite het meest interessant over alle dingen in het Oosten en vooral over Perzië, in wiens dienst hij zoveel ijver en geest besteedt. Genghir-Khan toont een bijzondere smaak voor de Europese samenleving; hij leverde hiervan het bewijs, wat niet gebruikelijk is toen hij instemde met het huwelijk van zijn zus met de inmiddels overleden dokter Cloquet, die door de Franse regering als gezondheidsarts naar Perzië was gestuurd.

Maar de meest interessante man die ik heb mogen leren kennen, is prins Ali-Kouli-Mirza, een van de ooms van de sjah, die terecht doorgaat voor een van de meest intelligente en intelligentste geesten van Perzië. Het bezet, grenzend aan de grote bazaar, een paleis waar het alles in het Oosten heeft samengebracht dat luxe vormt, hoe dan ook versterkt door Europees comfort. Ik was echt verleid vanaf het eerste bezoek dat ik hem bracht. De prins liep in de grote parterre die zich achter zijn huis uitstrekt. Toen we hem werden aangekondigd, kwamen de heer Bernay en ik ons tegemoet en verwelkomde ons op de gemakkelijkste toon en met de meest beminnelijke waardigheid. Hij leidde ons vervolgens naar een van de woonkamers van zijn prachtige huis, waar we oosters gingen zitten op de mooiste tapijten die ik tot nu toe had gezien.

Op bevel, of liever op een gebaar, brachten een tiental bedienden ons kussens bedekt met Damascus-zijde om onze rug en armen te ondersteunen;

---

ze plaatsten voor ons een groot dienblad met verschillende soorten snoep, anderen begonnen thee te zetten in een hoek van de woonkamer op een tweede dienblad dat ook op de grond was geplaatst. Gedurende deze tijd was de prins met ons in gesprek en stelde me de meest gedienstige vragen over mijn reis. We kregen toen thee in glazen geserveerd, een kalian werd binnen handbereik geplaatst en zo verstreek er een groot uur in de samenleving van ongetwijfeld de meest beminnelijke man in het koninkrijk. De prins nam afscheid van hem en nodigde me zeer genadig uit om terug te komen om hem te zien; Ik heb deze toestemming evenmin misbruikt als de gunst die hij mij heeft verleend om hem te schrijven, en als een van de meest dierbare herinneringen aan mijn verblijf in Perzië bewaar ik de brieven die hij me zo vriendelijk heeft gegeven. waarmee ik hem bedankte en ik ben blij om hier een nieuwe uitdrukking op te nemen.

Prins Ali-Kouli-Mirza is verschillende keren predikant geweest, hij was toen ik in Teheran woonde; vandaag is hij met pensioen. Leeftijd en vermoeidheid hebben hem dit pensioen opgelegd, wat allesbehalve een schande is, want prins Ali-Kouli-Mirza wordt elke dag geraadpleegd door de koning, zijn neef, die hem als een tweede vader beschouwt.

Het was al snel tijd om Teheran te verlaten.

Voordat ik vertrek, wil ik de lezer de resultaten voorleggen van de laatste twee races die ik in zijn omgeving heb gereden, zeker interessanter dan de stad zelf.

Ik zal eerst spreken over een kleine excursie waarvoor ik was uitgenodigd door jonge Engelsen die verbonden zijn aan de administratie die de telegraaflijn leidt waarvan de Grote

---

Bretagne verkreeg de concessie via een deel van Perzië. Het doel was om een veel geroemde waterval te bezoeken die zich in een van de Elbourz-kloven bevindt. Er waren bij ons verscheidene andere Engelsen, majoor Smith, kapitein Pierson, meneer Doctor Baker, meneer Mounsey, secretaris van de legatie, en een jonge toerist, zeer bekwame jager, meneer Helm. Je moet twee uur klimmen om het dorp Paskalé te bereiken, gelegen aan de rand van de sterke stroom die, een mijl verderop, de waterval vormt die het voorwerp van onze nieuwsgierigheid was. Lang voordat we daar aankwamen, reden we een pas in die zo dicht tussen twee hoge bergen lag dat ze elkaar leken te raken. Omdat het geen weg is, klimt het pad constant over de rand van een echt beangstigende afgrond. Mijn paard, dat heel levendig en heel vurig was, had de stal een aantal dagen niet verlaten, en ondanks mijn pogingen om het in bedwang te houden, was het bijna constant in galop dat hij me deze gevaarlijke klim liet volbrengen. Hier en daar, aan de zijkanten van de berg, hangen kleine dorpjes, die doen denken aan bepaalde gehuchten in de Helvetische Alpen. Kleine jongens en meisjes kwamen over het pad rennen om ons keelgeplukte aardbeien en kersen te verkopen die heerlijk smaakten. Aan het einde van de pas dalen we een half uur af, dan ontmoeten we het dorp Paskalé, waar we onze paarden achterlieten, vastbesloten om de rest van de weg te voet af te leggen, absoluut onpraktisch voor de paarden, en nog beter gedaan. voor zeembenen dan voor mannen. Door het goede humeur kwamen we eindelijk aan in een diepe vallei die eindigt op een plek waar de beek,

---

stormt van grote hoogte, botst tegen een bed van rotsen in het midden waarvan het wervelt en bedekt ze met schuim. Ik zag meer prachtige watervallen; dit is, kortom, nogal onbeduidend vanwege het middelmatige volume van het water. Maar wat volledig grandioos is, is de plek die we voor onze ogen hebben, terwijl we op een natuurlijk terras klimmen, dat uitkijkt over de waterval, en dat een enorme rots bedekt als een enorme luifel. Daar zijn we neergestreken voor een voortreffelijke lunch, dankzij de meegebrachte proviand en dat deed de Engelse prognose eer aan. Verscheidene van deze heren hadden hun geweren en hadden ze gebruikt, vooral meneer Helm, die hen allemaal overtrof in vaardigheid, om ons een geroosterde lijst van lijsters en houtduiven te bezorgen, wat niet het minst gevierde gerecht was van deze levendige plattelandsmaaltijd. openhartige vrolijkheid. Onze terugkeer verliep vlot en ik ben nog steeds verrast als ik denk aan de moeilijkheidsgraad van de paden.

Toen ik in Teheran aankwam, noemde ik de gouden koepel van Abdoul-Azim, die in de verte te zien is vanuit Kasbin. De moskee met deze naam, die van een heilige imam, gelegen ten zuidwesten van de stad, op een afstand van ongeveer twee mijlen, is het voorwerp van speciale verering van de kant van de bevolking. Het heeft een moderne constructie en reproduceert de arrangementen van de oudere tempels die ik onderweg heb beschreven, en, zowel door zijn afmetingen als door de rijkdom van zijn versieringen, zoals blijkt uit de laag goud die zijn koepel volledig bedekt, overtreft hij vele de andere moskeeën in de hoofdstad. Zijn omheining is een plaats van onschendbaar asiel, zelfs voor de zwaarste criminelen. Waardeloos

---

de ontrouwe kan er onder geen enkel voorwendsel binnenkomen. Dit formele verbod negerend, ging ik het echter op een zeer vroege dag en vóór de komst van de grote toestroom van gelovigen binnen. De verbazing was zo groot dat ik tot aan het heiligdom mocht aankomen; maar ik zag al snel dat het verstandig was om een retraite te verslaan, en de Franse minister, die dezelfde dag van dit incident op de hoogte werd gebracht, kon mijn onvrijwillige vrijmoedigheid bewonderend, zei hij, niet nalaten me een beetje uit te schelden en smeekte me: voor zijn rust en de mijne, om mijn poging niet te herhalen.

Rond de moskee van Abdoul-Azim ligt een heel dorp, bijna een kleine stad, met brede straten, beplant met hoge bomen en bewaterd door stromingen van levend water. We zien een koninklijke woning, een karavanserai, baden en vooral een bazaar die rijkelijk gemeubileerd en druk bezocht wordt, want het graf van Imam Abdoul-Azim is het voorwerp van een eeuwige pelgrimstocht. Mensen komen van ver en elke vrijdag komen de toegewijden van de hoofdstad er niet na om hun gebeden op te zeggen; deze welvaart is voor de kooplieden van de bazaar een bron van grote winsten.

Abdoul-Azim ligt in de buurt van de ruïnes van Rhei, het oude Raghès. Met hun bezoek heb ik al mijn excursies beëindigd. Hier ga ik eindigen met wat ik bedoel in dit boek, over de omgeving van de moderne hoofdstad van Perzië, die nog lang niet gelijk is aan de oude stad waarvan ze in zekere zin de plaats heeft ingenomen.

Wat er van Rhei overblijft is erg klein en het zou erg moeilijk zijn, zoals we zien, om te erkennen dat er een enorme stad bestond waaraan we bijna een miljoen inwoners toeschrijven. We zullen oordelen naar deze beschrijving

---

die ik ontleen aan het in wezen technische werk van M. Coste: “ Al deze ruïnes beslaan een oppervlakte van 2100 meter, van noord naar zuid, en 2250 meter van oost naar west; al deze uitgestrekte site is gelegen aan de voet van een ketting die begint bij de Elbourz. Op de belangrijkste geïsoleerde rots zien we het puin van een citadel, de overblijfselen van muren en aarden torens, waarvan sommige zijn bekleed met blokkerend metselwerk. Er zijn ook ruïnes van gebakken bakstenen constructies. In het midden van alle heuvels en de omringende muren is er een ronde toren gebouwd van sterke en goed gebakken bakstenen; het is aan de buitenkant 16 meter en 60 centimeter in diameter en aan de binnenkant 20 centimeter. Het buitenoppervlak wordt gevormd door tweeëntwintig driehoekige groeven, die naar het bovenste gedeelte eindigen door drie rijen op elkaar geplaatste bogen, en een fries met nog steeds fragmenten van een inscriptie in Kufische letters. Het bovenste deel, dat eindigde in een koepel, is volledig verwoest. De hoogte van de toren, exclusief het opschriftfries, is 20 meter; de deur naar het westen wordt omlijst door een stijl bekroond door een kroonlijst met drie rijen kleine bogen, zoals te zien is in monumenten van Arabische architectuur. De deur naar het oosten heeft alleen een spitsboog en het frame is verdwenen. Boven deze deur ziet men, in de dikte van de muur, de leegte van een kleine wenteltrap met behulp waarvan men naar de top van de toren klimt. Richting het oostelijke deel en buiten de omheiningen en ruïnes zien we verschillende torens gebouwd in blokkerend metselwerk. Een van deze torens staat nog steeds

---

goed bewaard gebleven en de kufische inscriptie die het siert, is gemaakt met kleine in het vuur gebakken bakstenen, ingelegd in het metselwerk. Deze toren is aan de buitenkant 11 meter 85 centimeter in doorsnee en aan de binnenkant 8 meter 25 centimeter, met een hoogte van 12 meter inclusief het opschrift. De deur is gericht op het zuiden; het heeft een spitsboog aan de buitenkant en een plantenband aan de binnenkant, ter hoogte van het midden van de

boog. We kunnen op het bovenste gedeelte, op een hoogte van 7 meter, nog twee kleine trappen zien die in de dikte van de muur zijn gebouwd om naar de top van de toren te klimmen. Het gewelf en de koepel bestaan niet meer. Het enige dat overblijft van de andere torens die zich tussen deze ruïnes bevinden, zijn hun bases: ze zijn vierkant. Deze verschillende torens zijn niet aan de omringende muren bevestigd. (i) ' Wat waren de oorsprong en geschiedenis van deze verloren stad, en wiens immense sporen wijzen pas nu op het oude belang ervan? De trots van de koningen gaf hem voor stichter Chus (Seth), kleinzoon van Noach.

Andere Perzische historici traceren het terug naar HouchengPychdâdy, een van de koningen van de eerste en bijna geheel fabelachtige dynastie. Het boek Tobias (hoofdstuk I vers 14) duidt haar aan onder de naam Raghès.

Arrian, de historicus van Alexander, die het ook zo noemt, heeft Alexander daar vijf dagen gestationeerd, moe van het achtervolgen van Darius. Strabo vertelt ons dat Seleucus-Nicator, de eerste van de Seleuciden, het heeft gebouwd of beter gezegd uit een reeds bestaande staat van ondergang heeft opgetrokken (2). In

(1) Monumenten van Perzië, door de heer Pascal Coste. Paris 1867, folio, pagina's 43.

(2) Boek XI, hfst. 18.

---

in de derde eeuw na Christus was deze stad de residentie van de Arsacid-koningen en volgens Athenaeus de grootste stad in Media. Maar de tijd van zijn grootste ontwikkeling onder de naam Rhei (ongetwijfeld een verkleinwoord van die van Raghès), wordt over het algemeen toegeschreven aan de eeuw die volgde op de oprichting van het islamisme in Perzië. Inderdaad, hoewel geen van zijn overblijfselen het karakter draagt van een hoge oudheid, hebben de constructies en de inscripties het exclusieve stempel van de eerste moslimperiode. Haroun-al-Raschid werd geboren in Rhei, dat hij verfraait en vergroot. In het bijzijn van het weinige dat overblijft, zijn we verbaasd over alle wonderen die door plaatselijke schrijvers worden verteld. Beoordeel aan de hand van deze korte samenvatting ervan door Chardin: ' Deze wonderen', zei hij, 'zijn ongelooflijk, niettemin worden ze in het algemeen verzekerd door alle historici, en door sommigen als ooggetuigen. De Perzische geografie laat zien dat in de tijd van Kaliph Mehdy-Billâh-Abou, die leefde in de negende eeuw van het christendom, de stad Rhei verdeeld was in zesennegentig districten, die elk zesenveertig straten hadden, elke straat vierhonderd huizen en tien moskeeën, die er bovendien in de stad waren, zesduizend vierhonderd colleges, zestienduizend zeshonderd baden, vijftienduizend torens van moskeeën, twaalfduizend molens, duizend zevenhonderd kanalen, dertienduizend karavanserais. Ik durf het aantal huizen niet in te voegen, omdat ik niet kan geloven dat er maar half zoveel mannen waren; en toch wordt onze geografie hierin ondersteund door alle oosterse auteurs. Arabische auteurs beweren ook dat in de derde eeuw van het mohammedanisme, en dat is precies dezelfde tijd, Rhei de

---

stad van Azië de meest bevolkte, en dat er werd aangenomen dat na Babylon nog nooit een stad zo groot was geweest, noch qua aantal inwoners, noch qua rijkdom en goederen. Van daaruit kwamen de voortreffelijke titels naar haar toe die ze heeft in de verhalen, van 'Eerste van de steden', 'Bruid van de wereld', 'Poort van de poorten van de aarde ' en tenslotte ' Markt van het universum'. ., (i) ' Wat de overduidelijke overdrijving van deze beschrijving en deze pompeuze kwalificaties ook moge zijn, het is algemeen bekend dat Rhei een van de grootste steden van Perzië was en de hoofdstad nog steeds onder de Sassaniden, onder de TurcoSeldjoucids en de Bouides. Rhei werd vaak op de proef gesteld door de oorlogen van

verschillende tijdperken en door verschillende aardbevingen, maar werd naar verluidt in 1221 volledig verwoest door de grote invasie van de Tataren-Mongolen van Genghis-Khan, die volgens verslagen duidelijk altijd overdreven zevenhonderdduizend van haar inwoners gingen voorbij met de scherpte van het zwaard. De stad of haar overblijfselen bleven echter twee eeuwen later bestaan, omdat ze in 1305 genoemd wordt in de geschiedenis van de Mongoolse heerser Gazan-Khan, en rond 1420 in die van Châh-Rokh, de vierde van de zonen van Timour, die Rhei aan zijn deel van het vaderlijk landgoed toevoegde. Het is niet langer een vraag uit de komst van de Sophis. Het is aan zijn volledige verlatenheid dat we, met alle reden, vanaf de zestiende eeuw de vooruitgang van Teheran hebben toegeschreven, die vanaf dat moment minder dan twee mijlen bedroeg. Ongetwijfeld wat er van de inwoners overbleef

(i) Reizen van de Chevalier Chardin in Perzië, t. II, p. 410. De Perzische geografie die door de auteur wordt aangehaald, is de He {t-iqlym of de zeven klimaten waarover ik al heb gesproken.

---

uit deze verwoeste en weerloze stad zochten hun toevlucht in de nieuwe stad, grotendeels gebouwd met materialen die werkloos waren geworden. Het is nog steeds een industrie van de dorpelingen die wonen en cultiveren de grote vlakte waar Rhei was, om de grond te graven om bakstenen te verwijderen, uitstekend ondanks het weer, die ze zullen verkopen in Teheran, waar ze worden gebruikt bij de bouw van nieuwe huizen.

Voordat ik terugkeerde naar Tadjrish, bezocht ik nog twee bezienswaardigheden die op zeer korte afstand van de plaats van het oude Raghès aan reizigers worden gewezen. Een daarvan is de bron genaamd Tchechmeh-i-Ali (Ali's fontein), die tevoorschijn komt uit de voet van een rots en daar een kleine vijver vormt.

Feth-Ali-Châh liet deze rots polijsten en liet daar een nogal matig succesvol bas-reliëf uitvoeren, wat wordt weerspiegeld in dit natuurlijke bassin, en hem vertegenwoordigt in koninklijke klederdracht en omringd door prinsen, zijn kinderen, tot in het aantal van veertien. .

Verderop hebben we voorgesteld, en altijd heel grof, dezelfde soeverein die een leeuw met een lans doodt, een feit waarvan wordt gezegd dat het historisch is. Wat nog merkwaardiger is, is de Guebre-begraafplaats die te zien is in een kloof bij de ingang van de Rhei-vlakte. Het ziet eruit als een gebied dat aan de zijkant van de rots hangt. Het is volledig omgeven door een muur zonder deuren; alleen is in het bovenste deel van het hek een gat gemaakt waar de lijken doorheen gaan en dat daarna zorgvuldig wordt verzegeld. Ik moest de berg honderd passen van achteren beklimmen om de innerlijke dispositie te beseffen. De aarde is ongeveer twee meter opgetild op het gesteente van de rots, en deze ruimte is verdeeld in een menigte lange vierkanten die worden aangegeven door grote stenen; de

---

De bezette graven worden gekenmerkt door een dikke laag kiezelstenen.

Deze laatste races voorbij en nadat ik alles had uitgeput wat de hoofdstad van de Kadjars, van binnen en van buiten, me interessant kon bieden, maakte ik me klaar om te vertrekken om mijn reis voort te zetten naar de haven van Bender-Bouchir, aan de Perzische Golf, waar ik van plan was om aan boord gaan met de bedoeling naar Bagdad te gaan. Ik had voorgesteld om rond half september te vertrekken, om geen hinder te ondervinden van de hitte die voor die tijd lange races te paard bijna onmogelijk maakte in de zuidelijke provincies van Perzië. Vanaf het begin van deze maand raakte ik mijn paarden kwijt, stuurde ik twee bedienden en

vernieuwde mijn reizende batterij, die ik gemakkelijk in de bazaars van Teheran kon vinden om alle Russische fabrikanten te krijgen die ik nodig had.

Toen hij me kende van mijn vertrek en meer hoorde dat ik ontmanteld was, smeekte de uitstekende meneer Alison, met die dringende minzaamheid die weigering niet toelaat, hem de paar dagen te geven die ik nog in Teheran moest doorbrengen. Hij nam me mee naar Gulhek, installeerde me in een onafhankelijk paviljoen, gelegen in het midden van zijn tuin, stelde me een goulam ter beschikking, drie paarden waaronder een charmant beest van Karabag, Isabelle-kleur, met zwart getinte poten, waar ik voor kies ikzelf en die bewonderenswaardig liepen; de andere twee waren voor de boeren op een rij. De uren van de dag in Gulhek waren perfect geregeld. Om acht uur kondigde een bel van de bel aan dat de minister opstond; 's middags en' s avonds om zes uur ging de bel twee keer, op een vrij lang

---

valle, de eerste om te waarschuwen dat we gingen serveren en de tweede om te waarschuwen om aan tafel te gaan zitten. 'S Ochtends en' s middags volledige vrijheid. We zagen elkaar bij de maaltijden en we ontmoetten elkaar op die gezellige avondbijeenkomsten die de lezer kent. Ik bewaar een kostbare herinnering aan deze laatste dagen die ik zo doorbracht in het gezelschap van de beminnelijke man die bekroonde met deze vriendelijke demonstratie, en in zekere zin geheel vaderlijk, de lange reeks van zijn attenties en zijn vriendelijkheid. Terwijl ik deze regels schrijf, hoor ik van de recente dood van de heer Alison. Met de diepe spijt die mij inspireert, zoals zijn vele vrienden zullen voelen, dit zo onverwachte verlies, voel ik het diepe verdriet dat ik hem deze openbare uiting van mijn hartelijke dankbaarheid niet heb kunnen laten lezen. Door zijn gedienstige aandrang kon ik pas na veertien dagen, op 18 september, naar huis terugkeren om twee gasten te ontvangen aan wie ik een beleefdheid moest betalen, M. Krébel, verbonden aan het Russische gezantschap, en M. Heise, de pianist van de koning , en op wie Nasr-ed-Dîn-Châh erg gesteld was.

Mijn vertrek werd nog een paar dagen vertraagd door een omstandigheid, een geluk, zou ik zeggen, die ik niet had gezocht en waar ik geen motief voor had en ik zal er geen verlangen aan toevoegen om te ontsnappen.

Tijdens mijn verblijf in Gulhek was ik uitgenodigd voor een avond of liever een feest, voorafgegaan door een diner, gegeven door de heer Zinovieff, zaakgelastigde van de Russische legatie, ter ere van de geboortedag van keizer Alexander.

Om half acht kwam ik aan in Zerghendé. De laan die naar de zomerresidentie van de Russische ambassadeur leidde, werd verlicht met Chinese lantaarns en glazen

---

kleur waarvan de lichten werden weerspiegeld in het grote zwembad dat voor het huis was geplaatst. Ook de voorkant van het huis was schitterend verlicht en de begane grond, die behalve de eetkamer ook verschillende ontvangstruimten omvatte, had een sterk giorno-licht gekregen. Het hele diplomatieke korps van Teheran, de meeste Perzische ministers en hoge ambtenaren waren aanwezig of kwamen snel aan. Tijdens het diner, dat de gelegenheid waard was, hield een militaire band onder leiding van een Fransman genaamd Rouyon nooit op met spelen, waarbij Perzische gezangen werden gemengd met Russische nationale liederen die volgden op de talrijke toasts waarvan ik de opsomming niet zal geven. Om de hartelijkheid te zien, althans officieel, die zo lang als vijanden regeerde onder de vertegenwoordigers van de twee naties, en waarvan de een de ander zozeer had ontnomen, zou men hebben geloofd dat Rusland voor Perzië een vriend van vele eeuwen was. . Ik vergat te zeggen dat toen ik binnenkwam, toen ik werd ontvangen door meneer Zinovieff, hij in gesprek was met Yaya-Khan, adjudant, dat wil zeggen adjudant, dat wil zeggen assistent-decamp du Châh, die de

Franse taal spreekt als een inheemse Fransman en opviel temidden van deze samenleving, alles min of meer geborduurd door zijn prachtige rode en gouden uniform. M. Zinovieff stelde me aan hem voor. 'S Avonds en na een vuurwerk dat een menigte dorpelingen uit ChimTân de weg op had getrokken, kwam Yaya-Khan naar me toe en vroeg me waarom ik sinds mijn aankomst nog geen audiëntie bij de koning had gevraagd. Hij liet me begrijpen dat hij volledig bevoegd was om deze taal tegen mij te spreken, en voegde eraan toe dat de koning niet onbekend was met mijn aanwezigheid in Teheran en dat hij noodzakelijkerwijs verrast zou zijn als ik wegging.

---

zijn hoofdstad zonder het verlangen te tonen om het te zien. Ik antwoordde, excuserend, dat ik, omdat ik geen officiële positie had, niet had geloofd dat ik in de categorie van personen werd geplaatst die de gunst van een koninklijk publiek kunnen krijgen. Op dit antwoord verliet Yaya-Khan me zonder verder iets toe te voegen. Ik sprak met M. Zinovieff over deze welwillende insinuatie. Hij nam het op zich om de zaak te regelen, en aangezien hij een paar dagen later een audiëntie zou hebben bij de sjah om hem een brief van zijn soeverein te geven als antwoord op een felicitatiebrief die Nasr-ed-Dîn had gestuurd aan keizer Alexander werd bij gelegenheid van een op hem gerichte aanval afgesproken dat ik me bij de staf van de ambassade zou voegen en dat de Russische minister me aan de koning zou voorstellen.

Op zondag 23 september, de dag van de toehoorders, werd een afspraak gemaakt in Zerghendé om van daaruit, na de lunch, naar Niaveran te gaan waar de koning net was aangekomen nadat hij een paar dagen geleden zijn kamp in Chirastanek had verlaten. Omdat ik geen uniform had, was het label voor mij de zwarte jas, broek en vest, met witte stropdas en rode marokko-overschoenen die we over onze laarzen deden en die we neerlegden om voor de koning te verschijnen. Het is een diplomatiek vooroordeel dat werd voorgesteld in 1828, tijdens de vrede van Turkmanstchaï.

Vroeger waren alle diplomatieke agenten verplicht zich te conformeren aan de Perzische gewoonte die vereist dat men de koning pas benadert nadat hij zijn schoen heeft uitgetrokken. Nu doen we alleen onze overschoenen uit en houden we onze Europese schoenen voor het publiek. Rusland heeft zelfs als ambassadeur het voorrecht verkregen om voor de sjah te gaan zitten;

---

dit is wat ervoor zorgt dat de koning van Perzië hem het vaakst staande ontvangt, om hem ervan te weerhouden gebruik te maken van een voorrecht dat de trots van de Kadjars enorm heeft vernederd.

We bestegen onze paarden om elf uur. De processie was talrijk, want onder deze omstandigheden worden de Europese legaties altijd vergezeld door een menigte wachters, goulams, bedienden, bruidegommen om de paarden te bewaken, allemaal min of meer rijk gekleed. Ik was daar met slechts een suite van twee bedienden, zoals ikzelf te paard. De afstand tussen Zerghendé en Niaveran is erg kort; in twintig minuten stegen we af bij de parkpoort van de koninklijke residentie. Na een paar stappen werden we een tent binnengeleid die bedoeld was om de stoornis in ons toilet te herstellen, die duidelijk weinig had geleden tijdens onze korte reis. Van daaruit werden we naar een andere en mooiere tent gebracht waar twee ceremoniemeesters op ons wachtten. Voordat we naar binnen gingen, moesten we onze overschoenen achterlaten, want het was een koninklijke tent. We kregen namens de koning koffie, thee, snoep, kalianen allemaal aangestoken en we brachten daar een half uur door, rustend op rijke kussens, dronken of liever snuffelden we thee en koffie in kleine kopjes gemonteerd op zilveren pootjes, terwijl we aan het zuigen de rook van de

kalian. Ten slotte kwamen ze ons vertellen dat de sjah klaar was om ons te ontvangen. We gingen naar buiten en hervatten onze galoches, en we volgden de ceremoniemeesters die ons, door een overdekte galerij, naar de binnenplaats van het paleis brachten aan de voet van de hoofdtrap die, tussen haakjes, prachtig is. We legden onze overschoenen weer neer en we klommen, nog steeds voorafgegaan door onze

---

twee introducers, nadat ze hun hoge Perzische muts hadden vervangen, twee soorten tulbanden in glad wit materiaal met rode strepen rondom.

Bovenaan de trap en onder de zuilengalerij stonden verscheidene jonge Perzen, die het kantoor van de bladzijden deden en een zilveren wandelstok in hun handen hadden. Links van de vestibule ging een dubbele deur open en we gingen een grote, rijkelijk versierde voorkamer binnen. We waren nog maar net binnen of een fluwelen gordijn, dat voor ons oprees, toonde ons in een tweede kamer, allemaal schitterend met verguldsel, de koning gezeten in een gouden fauteuil, bij een open raam waardoor men kon kijken, zoals in een artistiek gearrangeerde foto, het paleis van Sultanabad, verderop Teheran, en helemaal in de verte de schitterende koepel van ChahAbdoul-Azim.

De fysionomie van Nasr-ed-Din-Châh, die toen zijn zesendertigste jaar bereikte, maakte de gelukkigste indruk. We ontwarren zowel intelligentie, finesse, maar ook vriendelijkheid. Zijn weddenschap was heel eenvoudig voor een soeverein. Hij droeg een zwart fluwelen japon of geklede jas, bijna in Europese stijl, met een zwarte stoffen broek met pantoffels, die onder de billen doorliep, zonder schoenen aan de voeten. Haar hoofd was bedekt met een Perzische hoed van zwart bont, maar zo in hoogte gekrompen dat het niet meer was dan een simpele muts.

De meester van Iran werd echter onthuld door de robijnrode en diamanten kwast die zijn hoofdtooi overtrok, door de halsketting van enorme parels die naar zijn riem afdaalden, en door de twee prachtige gespen in briljanten die zijn borst glansden en dat doen we niet geschat op minder dan vier

---

miljoen frank. Deze prachtige edelstenen - ze zeggen, komen van de overblijfselen van Dehli en het gaat over de overblijfselen van de immense schatten die door Nadir-Châh uit India zijn meegebracht.

Nadat we bij het binnenkomen voor het eerst een buiging hadden gemaakt, gingen we in een halve cirkel voor de koning staan. Daar een nieuwe en diepere begroeting die de sjah naar ons teruggaf met een handgebaar, vergezeld van een zeer genadige glimlach. De vertegenwoordiger van Rusland richtte vervolgens tot Nasr-ed-Din een korte toespraak, die de tolk naast de koning plaatste, onmiddellijk voor hem vertaalde, maar naar mijn mening door de titels die de minister aan de koning had gegeven een beetje uit te breiden. heerser van Iran die, voor zijn volk, nog steeds, zoals in de tijd van Cyrus, Chosroes en Abbas de Grote, de Koning der Koningen is. De heer Zinovieff overhandigde toen de brief van zijn meester aan de sjah, die hem met een levendig gevoel van voldoening scheen te ontvangen, die hij vertaalde in een paar woorden met de grootste hartelijkheid, nadat een van zijn ministers hem had voorgelezen. imperial missive. Er komt een kort overleg tussen de koning en de Russische minister; het was slechts een uitwisseling van complimenten aan de twee vorsten, vermengd met wederzijdse felicitaties voor de intieme betrekkingen die de twee landen verenigden.

Dit gesprek eindigde, M. Zinovieff stelde me in de meest gedienstige bewoordingen voor aan de sjah, die ik diep begroette. Nasr-ed-Dîn, die sprak, deed me allereerst op de meest aanhankelijke toon zeggen dat hij het leuk vond mij te zien, net als alle Europeanen die Perzië met hun eigen ogen wilden beoordelen en niet bang waren om niet te ontmaskeren zichzelf daarvoor tot de vermoeidheid en de gevaren van een lange

---

reis. Terwijl ik de prins bedankte voor de eer die hij mij bewees door mij toe te staan hem mijn respect te betonen, antwoordde ik dat mijn nieuwsgierigheid zijn beloning had ontvangen door het zien van de welvaart en rust die Perzië genoot onder zijn regering, en de grote zekerheid waarmee reizigers circuleren. dag en nacht in zijn koninkrijk. Ik sprak voor mezelf, want ik weet heel goed dat andere reizigers minder geluk hebben gehad, hoewel het niet moeilijk is een gebruikelijke overdrijving te herkennen in het verslag van de vele avonturen die de meeste van mijn voorgangers hebben verteld. Mijn antwoord leek mij buitengewoon aangenaam te zijn voor de Chah. Hij ging verder en zei dat de naam Holland goed bekend was in Perzië; dat laatstgenoemde de grote fabrieken die mijn landgenoten in Isfahan bezaten niet was vergeten tijdens het bewind van Abbas-le-Grand, en dat hij het zeer betreurde dat de handelsbetrekkingen niet meer dezelfde waren tussen zijn staten en een natie die ooit werd geïllustreerd door de grote ontwikkeling van zijn maritieme handel. Ik bedankte de koning, zoals het hoort, voor deze goede herinnering die aan mijn land is gegeven. Nasr-ed-Dîn-Châh vertelde me toen over mijn reis en vroeg me of ik kon tekenen. Ik moest toegeven dat ik geen schilder of tekenaar was, en uitte de diepe spijt die ik voelde bij het zien van al het moois dat Perzië me tot dusver had laten zien; maar ik vertelde de koning dat ik een dagboek bijhield, gevolgd door mijn observaties en dat ik van plan was het te publiceren wanneer ik terugkeerde naar Europa. De koning stelde me nog een paar vragen over mijn reis, over de weg die ik onderweg had ingeslagen, over degene die ik wilde volgen toen ik uit Teheran kwam. Ik bevredig hem zo goed als ik kan. Hij is

---

vroeg ten slotte waar ik het project van reizen had toen ik Perzië verliet; Ik vertelde hem dat ik eerst naar Bagdad zou gaan, maar dat ik van plan was om in de loop van het volgende jaar naar Teheran terug te keren.

De hoorzitting was voorbij. M. Zinovieff nam afscheid van de koning en we trokken ons terug, terwijl ik dezelfde ceremonie observeerde. Ik was natuurlijk zeer tevreden met het welkom dat de koning van Perzië me had gegeven, maar vooral met de vleiende herinnering die hij aan mijn volk had geschonken. Ik vergat te zeggen dat Nasr-ed-Dîn-Châh in deze omstandigheden een bril droeg; maar ik denk dat het meer uit het gezicht was dan uit noodzaak en om een Europese gewoonte te tonen, omdat hij ze elk moment uittrok en weer aantrok en ermee leek te spelen zoals we zouden doen met een verrekijker of een bril.

Na een week of wat gewerkt te hebben aan verlofbezoeken en in de laatste voorbereidingen, verliet ik eindelijk Teheran, dat vandaag, onder de aandacht en verslagen van de reiziger, noodzakelijkerwijs de plaats moet innemen die Isfahan eens bezette, de hoofdstad die het verliet.

HOOFDSTUK VII

Weg van Teheran naar Isfahan. - Koum.

Passengan. - Kachân. - Aankomst in Isfahan. - Beschrijving van deze stad.

Ik vertrok 's ochtends op 2 oktober 1866. Dhr. Alison had, door een laatste attentie die bijdroeg aan zijn zelfgenoegzaamheid, de dag ervoor het idee gehad om het postkantoor in Teheran te laten bezetten door een goulam of bediende, en om de vijf paarden te hebben die me naar de eerste relais. Om op de weg naar Isfahan te komen, moest ik onder de stadsmuren door, vlakbij de Kasbin-poort. De twee dieren die de bagage droegen, waren zwaar beladen en ik moest daar een half uur stoppen om de tshaparkhaneh om een zesde paard te vragen, dat bovendien, met meer zorg bij het laden, de volgende dagen nutteloos voor me werd. De eerste vier farsags werden gemaakt in de vlakte, wat me vijf uur kostte, over een stevig en goed onderhouden pad dat de nabijheid van de hoofdstad voelde. De weg begint,

---

dan, op een berg die eens door struikrovers was geteisterd; maar deze passage is volkomen veilig geworden sinds de regering van Nasr-ed-Dîn-Châh. Helaas beantwoordt het onderhoud van de weg, terwijl men zich uit Teheran verwijdert, niet aan dit goede beleid, en het was zonder ongenoegen dat ik tegen zonsondergang aankwam op het station van Kenare, de gordel die als ons onderkomen zou dienen.

Ik vertrok de volgende dag heel vroeg, in de best mogelijke conditie om voor een sterke etappe te zorgen.

In één keer, rond het middaguur, bereikte ik de tshaparkhaneh van Houzé-Sultan, waarvoor een enorme, pas gerepareerde karavanserai is. Het zat allemaal vol met mensen. In het soort nissen gevormd door de geblokkeerde bogen die de gevel versieren, deden hele gezinnen een dutje. Het waren pelgrims van alle leeftijden en alle geslachten die, via Kirmanschâh en Koum, terugkeerden uit Kerbelah, waar ze de graven van Aly's familie waren gaan bezoeken. Het binnenland van de karavanserai werd bewoond door hele karavanen die uit dezelfde plaatsen kwamen en samengesteld waren uit toegewijden die tot de meest afgelegen provincies van het koninkrijk behoorden. Er waren daar rijke personages die gevolgd waren door hun vrouwen, door hun harem, waaromheen zwarte bedienden stroomden. Ik zag daar zelfs een Perzische prins, die ook terugkeerde uit Kerbelah of Mekka; hij had een enorme reeks gewapende mannen, bedienden, voornamelijk negers en indianen, paarden en lastdieren; hij leidde zelfs vier prachtige windhonden met zich mee. Ik bleef maar lang genoeg op dit station om van paard te wisselen en dit merkwaardige spektakel snel te bekijken. Ik was op de meest frequente weg

---

uit Perzië, omdat daar degenen passeren die vanuit het westen naar het noorden of het zuiden trekken. Op korte afstand van Houzé-Sultan kwam ik langs met een caravan met een heel ander karakter. Het was de processie van een prinses uit Kirmanschâh die naar Teheran ging om te trouwen met een Châh-Zadeh of een prins van het koninklijke bloed. Ze reisde zorgvuldig opgesloten in een tagterevan en omringd door een sterke escorte en een hele wereld van bedienden: de vrouwen van haar suite zaten in dat soort kappen of cacolets die men aan weerszijden van een paard of een muilezel hangt en die in Perzisch heet khedjevèh.

Ik liep door een volledig dorre vlakte.

Dit wordt de woestijn van Khavèr genoemd. Vroeger was er volgens de traditie een meer of liever een binnenzee met dezelfde naam. Tegenwoordig is het niets meer dan een enorme uitgestrektheid van land vermengd met zout waar geen struik of zelfs maar plant te zien is. Dit gebrek aan vegetatie is voornamelijk te wijten aan het absolute gebrek aan water, en deze laatste omstandigheid werd al snel een oorzaak van echt lijden voor mij. Ik had niet de gewoonte wijn bij me te hebben, omdat ik tijdens deze lange reizen altijd de voorkeur had gegeven aan thee; aan de andere kant was ik vergeten water voor me te brengen, en ik

rekende erop dat ik het onderweg zou vinden. De dag was heet; Ik was heel dorstig; het was ondraaglijk geworden toen ik eindelijk bij een oude karavanserai kwam die Hadi-Abad heette, vlakbij een put. Ik ben gered. Ik steeg af, terwijl een van mijn bedienden naar de karavanserai rende om water te vragen. Maar mijn dorst werd even afgeleid door een heel vreemde blik. Op de plaat van een van de

---

In de nissen bij de voordeur was een lijk opgerold, als een mummie, in een strook tapijt gelegd. Het was het lichaam van een moslim, een fervente volgeling van Aly, die voordat hij stierf, wat vaak voorkomt, had getuigd van het verlangen om begraven te worden in Kerbelah. De man die hem daarheen leidde, sliep in de nis ernaast, terwijl de ezel die in dit transport werkte, stilletjes de braamstruiken graasde op een paar passen van zijn sombere last. Er was niets vrolijks aan deze foto, en ik was dubbel blij toen ik een aardig uitziende man uit de deur van de karavanserai zag komen, met een grote kan vol water in zijn hand. Ik haastte me om mijn dorst te lessen en stapte onmiddellijk weer in het zadel. Een race van drie uur, zonder opmerkingen en zonder incidenten, bracht me naar Pùl-i-Dallak, een vreselijke tshaparkhaneh die ik alleen opmerkte vanwege de verfoeilijke maaltijd die ik daar had en de slechte nacht die ik daar doorbracht. Er is alles in de buurt van een karavanserai waar brood werd gebakken. Voor elke afleiding ging ik het uit de oven zien komen, en mijn traktatie was om het meer dan redelijk warm op te eten. Er is daar alleen bijna geheel brak water. Ik had niet eens de middelen om voor mezelf redelijke thee te maken.

Pùl-i-Dallak betekent de brug van de kapper. Heel dichtbij, in feite, op een stroom die in het regenseizoen een sterke rivier wordt, steekt men een brug over, van een vrij grote lengte, die zijn naam kreeg omdat, naar men zegt, van een zekere kapper die verdronk in deze plek, toen we nog verplicht waren de stroom doorwaadbaar te maken. De heer Brugsch beweert dat er maar één tshaparkhaneh is in Pùl-i-Dallak; hij heeft ongetwijfeld de karavanserai niet opgemerkt die er precies voor oprijst en daar heel goed zichtbaar is.

Nadat we deze brug zijn gepasseerd, ontwikkelt de weg zich tot een volledig verlaten vlakte die de voortzetting is van degene waar ik het eerder over had en zich uitstrekt tot in de buurt van de stad Koum. Het is eentonig en triest, maar niet zonder een zeker karakter van plechtigheid.

Vanuit een rustplaats komen we alleen een verlaten karavanserai tegen, vlakbij een dougham, een winkeltje met eetwaren en versnaperingen, waar ik lekker fruit kon kopen. Deze uniforme route gaf echter hier en daar aanleiding tot enkele incidenten waarvan ik nota heb genomen. Allerlei soorten karavanen, vooral pelgrims die naar Koum, Kerbelah gaan of terugkeren, trekken vaak door deze woestijn. Ik zag er voor het eerst sporen van, bestaande uit een vreselijk verminkt karkas van een ongelukkige kameel die waarschijnlijk uitgeput was gevallen van louter vermoeidheid, want de chauffeurs van deze nuttige dieren behandelen ze nooit met die brutaliteit die maar al te vaak wordt gebruikt in Europa voor roedel. dieren. Er ontbraken twee poten, die ik verderop vond, half opgegeten door de honden en jakhalzen die 's nachts op het spoor van reizigers rondsnuffelen. Ik passeerde toen verschillende bedelaars, van degenen die Derwisjen worden genoemd, die de langste bedevaarten maken en alleen van aalmoezen leven. Ze smeekten hem door in een irritante chanten de hulp van God en de naam van Mahomet in te roepen. Verderop zag ik een hele karavaan pelgrims die, zo is mij verteld, vanuit de diepten van Khorassan, vanuit Mesched, naar de oevers van de Tigris gingen, naar het graf van de kinderen van Aly. Er waren daar oude mannen, vrouwen, kinderen, nauwelijks gekleed, uitgeput, stervend van honger, ziek, zo levendig is het geloof van

dit volk voor de verdiensten en eer van hun favoriete apostel. Ze vertrekken met de voorraad die al snel uitgeput is, en gedurende deze lange reis leven ze van liefdadigheidsinstellingen. De mensheid beval me hen te helpen en dat deed ik terwijl ik de kracht van dit geloof bewonderde dat men zeker niet aantreft in degenen die het geluk hebben de ware religie te hebben. Op een plaats vond ik de vlakte geblokkeerd door een ketting van hoge heuvels. Het pad loopt door een smalle en lange kloof aan het einde waarvan ik, in het midden van de weer opduikende vegetatie, in de verte de gouden koepel van een moskee zag glanzen.

Ik had voor mij de stad Koum, Koum de heilige, deze necropolis van Sophis en Kadjars.

Deze ooit bloeiende stad, tegenwoordig bijzonder gevallen, ligt in een vlakte die wordt doorkruist door een rivier, de DJerbadekan genaamd, die men passeert op een prachtige brug met verschillende spitsbogen. Sommigen beweren dat Koum een oude stad is, maar we zien niets dat getuigt van deze oude oorsprong. Serieuze Perzische historici traceren het alleen terug tot de eerste eeuw van het islamisme, en geven het als een soort stichter de zevende imam, Mouça-Qacem, die zijn toevlucht had gezocht in deze regio waar voorheen slechts een groep dorpen was, en die de dogma's van Aly daar. Hij had zijn dochter Fathmé of Fathima bij zich die stierf in de nieuwe stad Koum, nadat hij deze had versierd met verschillende prachtige gebouwen. De preken van Imam Mouça, en later het graf van zijn dochter, dat als heilig werd beschouwd, brachten op deze plaats een grote hoeveelheid toegewijden die zich daar vestigden, en Koum werd, naar verluidt, in korte tijd een zeer grote stad. Bijna

---

volledig verwoest door Timour-Leng, werd het gedeeltelijk teruggevonden onder het bewind van de eerste twee opvolgers van Abbas-le-Grand (1629-1666), die hun graf wilden hebben in de buurt van dat van de zalige Fathima, die vandaag de dag nog steeds een onophoudelijke processie van pelgrims uit de verste punten van Perzië. Abbas tweede (kleinzoon van Abbas-le-Grand) degradeerde de in ongenade gevallen daar, dus, zei hij, als we Chardin mogen geloven, dat ze daar tot God bidden voor zijn persoon, en dat ze hem danken voor het leven dat hij had. verliet hen.

Ooit het toneel van een grote handel, maar in de vorige eeuw nog steeds verwoest door de Afghanen, ziet Koum, dat vandaag hoogstens twintigduizend zielen telt, eruit als een dode stad. Het zijn overal alleen maar ruïnes of verlaten huizen. Alle beweging lijkt geconcentreerd in de bazaar die ongewoon lang is; het doorkruist in feite de hele stad, en ik moest het in zijn geheel volgen om aan de andere kant van de ommuring te komen waar het postkantoor zich bevindt. De toestroom van pelgrims brengt grote voordelen voor de kooplieden; ook is de bazaar van Koum rijkelijk voorzien van alles wat men maar kan wensen, huishoudelijke artikelen, reisartikelen, voedsel en allerlei soorten proviand. Ik zag vooral prachtige vruchten in hopen, perziken, granaatappels en meloenen, die een reputatie genieten waarvan ik heb gemerkt dat ze niet overschat worden. Tegen het midden van deze immense bazaar is een zeer fijne karavanserai te zien, van nieuwbouw, in het midden waarvan een enorm bassin is gegraven; de muren, van binnen en van buiten, zijn bedekt met fresco's die niet zonder smaak zijn. Dit

---

Het gebouw getuigt van de wil van Shah Nasred-Dîn om enige welvaart te herstellen in de stad Koum, het object van bijzondere genegenheid en verering van de kant van zijn overgrootvader, Feth-Ali-Châh.

Bij de tshaparkhaneh van Koum maakte ik kennis met een Moullah die mij een heel eerlijk man leek, en die zich in ieder geval volkomen zelfgenoegzaam toonde. Hij werkte heel genadig om me het graf van Feth-Ali-Châh te laten zien die begraven wilde worden in de omheining van de moskee die was gewijd aan de dochter van Imam Mouça. Deze sarcofaag, met een vrij eenvoudig uiterlijk, is geplaatst in een kleine kamer of achthoekige kapel, met daarboven een koepel. Wat het meest opmerkelijk is, is de plaat die het bedekt; het is van transparant Urmiah-marmer, offerend, gebeeldhouwd in reliëf, maar met weinig projectie, de voorstelling van de overleden vorst, in koninklijk kostuum; twee van zijn kinderen, van wie er een een rozenkrans ophoudt, waren ook aan zijn voeten vertegenwoordigd.

Maar de bescherming van mijn Maullah kon me niet de gunst bezorgen om het deel van de moskee te bezoeken dat het graf van Sint Fathima bevat, evenals de begrafenissen van de twee soevereine Sophi's, Sefi I en Abbas II. Tegenwoordig kan geen enkele ongelovige er binnenkomen.

De oude reizigers waren gelukkiger, alleen te oordelen naar de verslagen van Chardin, Tavernier en Thévenot. Omdat ik de lezer zelf geen informatie kan geven en hem in dit opzicht niet in volledige onwetendheid wil achterlaten, zal ik deze paar regels transcriberen die zijn ontleend aan de relatie die zo nauwkeurig en sober is gepubliceerd ongeveer twee eeuwen geleden door de derde van deze reizigers.

Je komt binnen via drie deuren. In de vestibule, die gewelfd is, is de bestrating bedekt met tapijten en zijn de muren geglazuurd (bedekt met geëmailleerde stenen) in verschillende kleuren.

Vanuit de vestibule komt men binnen onder een koepel die alleen wordt verlicht door twee deuren, waarvan de bewegende deuren twee tot twee meter hoog en bijna een dikkop breed zijn, van zilver zijn, en de drempel is van hetzelfde materiaal. De koepel is gewelfd en versierd met nissen, bladeren en geschilderde bloemen. Het graf van Massoumé, dat van grijs marmer is, bevindt zich in het midden en is ruim twee meter hoog; het is vierkant en heeft aan elke kant ongeveer drie vadem. Het is ingesloten in een zilveren poort en er is niet meer dan drie vingers afstand van de poort naar het graf. Er zijn Alcorans aan de zijkanten, met twee schilderijen die aan de poort zijn bevestigd, waar gebeden worden voor degenen die er in toewijding naartoe gaan; er zijn ook lampen, maar die stonden niet aan. Deze moskee heeft een schip dat rond de kapel van Massoumé draait; de bestrating van dit schip is bedekt met tapijt. Wanneer je de achterkant van de tempel bereikt, vind je aan de rechterkant de kapel van Châh-Séfi, die gewelfd is, en je komt er binnen via twee zilveren deuren waarvan de drempel van hetzelfde materiaal is. Zijn graf is bedekt met brokaat. Aan de achterkant van het graf is er een zilveren poort, een dikkop hoog en drie breed. Wanneer men deze kapel heeft verlaten, ziet men die van Châh-Abbas als tweede, die er recht tegenover ligt; het heeft ook zijn deuren en zijn zilveren drempel met een vrij hoge koepel die geverfd is. Het graf is

---

van grijs marmer, het is twee meter hoog en twee vadem breed, maar het is niet af (1).

Koum wordt aangehaald als de stad van Perzië die onder haar inwoners het grootste aantal Seyds telt, dat wil zeggen afstammelingen of vermeende afstammelingen van het ras van de eerste twaalf imams; Ze is ook omringd door vele imams-Zadehs, bij wie de doden die van ver komen, elke dag worden begraven. Ik had zelfs, zoals we hebben gezien, elkaar onderweg ontmoet.

Op 5 oktober verliet ik Koum vroeg genoeg om naar Sissin te gaan. We zien, bij de uitgang van de stad, drie Imams-Zadehs, op elk waarvan ooievaars hun nest hadden gemaakt. Deze vogels (deze waren werkelijk schitterend) zijn aldus gevestigd op de graven van de heiligen, het voorwerp van groot respect van de kant van de Perzen; ze weten dat ze niets te vrezen hebben en waren op geen enkele manier bang voor het komen en gaan van voorbijgangers. Na Koum vinden we de vlakte, waarvan sommige delen nu worden gecultiveerd. De boeren ploegen het land met ploegen die veel op de onze leken, maar in plaats van paarden, zoals te zien is

(1) Reizen van Jean Thévenot, deel 3. Parijs, 1689, p. 341.

---

in Europa gebruikt men vaak nog middelmatige ossen. Na twee farsags wordt de vlakte dwars door een berg doorgesneden, wat slechts een ongeluk is; inderdaad, na een half uur doorkruisen, wordt de grond weer volledig vlak tijdens een reis van twee andere farsags. Maar voordat ik verder ging, las ik een lunchstop bij Passengan, een poststation, gelegen aan de voet van de berg, tegenover een grote karavanserai, vlakbij een bron die zeer goed water levert. Mijn thee werd erdoor aangetast en ik kon dit voortreffelijke voedsel bemachtigen, dat uit gestremde melk bestaat en dat de Perzen mast noemen.

Ik beloofde een van deze herbergen te beschrijven die openstaan voor iedereen, wiens koninklijke vrijgevigheid of de vrijgevigheid van individuen de hoofdwegen van Perzië hebben begiftigd.

Ik kies de Passengan-karavanserai die, in zijn kleine afmetingen, een van de handigste en best bewaarde is die ik onderweg ben tegengekomen. Het is bovendien van recente constructie, volgens de getuigenis van Sir William Ouseley in de eerste jaren van deze eeuw, rond 1805, gesticht door een rijke koopman uit Kasbin, genaamd Hadji-Mohammed-Baker. Zijn disposities, perfect begrepen en gekopieerd op de beste plannen, maken er een type van dat de lezer een voldoende idee zal geven van deze creaties die eigen zijn aan het Oosten en waar het Westen heel goed jaloers op zou kunnen zijn.

De Passengan-karavanserai, allemaal opgetrokken uit harde bakstenen, vormt een perfect vierkant en bestaat uit één verdieping die stevig op een vrij hoge fundering staat. Een ronde gekanteelde toren verschijnt aan de vier buitenhoeken van het gebouw, die een derde van de hoogte uit het dak steekt

---

totaal. De toegangsdeur, enigszins spits, leidt onder een groot gewelf, dat uitkomt op de grote centrale binnenplaats. Aan elke kant van dit gewelf zijn twee kamers voor reizigers; drie andere soortgelijke kamers, maar veel groter, bevinden zich in het midden van drie hoofdgebouwen die, met het ene in tweeën gesneden door de toegangsportiek, een perfecte rechthoek vormen. Elke binnengevel biedt een systeem van geblokkeerde bogen met voldoende diepte om gewone reizigers beschutting te bieden tegen zon en regen. Een grotere huishoudelijke arcade, voor de gesloten kamers, een soort zuilengalerij waar je overdag heerlijk kunt uitwaaien. Deze kamers hebben open haarden die in de winter worden verwarmd en die altijd worden gebruikt voor het bereiden van voedsel. Van meubels is er geen; de Perzen dragen hun keukengerei bij zich - en de tapijten of matten waarop ze eten en slapen.

De weinige Europeanen die naar Perzië reizen, doen hetzelfde, behalve dat ze, zoals ik deed, het nachttapijt vervangen door een bed dat, met zijn toebehoren, de hele lading van een paard of een muilezel vormt. In deze vier gebouwen, die uitkomen op de binnenplaats, zijn

verschillende afdelingen ingericht voor stallen, opslag van harnassen, bagage, goederenbundels, enz.

Er zijn zelfs meerdere overdekte en gesloten latrines. Vier trappen, geplaatst op elke binnenhoek, leiden naar de terrassen die het hele gebouw bekronen. Ten slotte wil ik deze overdreven exacte beschrijving beëindigen door de grote gewelfde stortbak te noemen die het midden vormt van de binnenplaats van dit model karavanserai en die men binnenkomt via vier kleine trappen. Men heeft

---

alles was gepland, en op dit gewelf rijst een platform op waar de passerende Mollahs hun plaats innemen om de gebeden op te zeggen waarin de reizigers en pelgrims knielen onder de binnengalerijen. Het is geen gewoon volk dat degene die, en dit lange tijd, wist om dergelijke etablissementen te creëren, heel erg openbaar, omdat de accommodatie daar puur gratis is, het water beschikbaar is en men daar niet betaalt, met een een zeer bescheiden vergoeding, die het hout en de weinige provisies die de bewakers van de karavanserai moeten leveren, moeten leveren.

Van Passengan tot Sissin, het zonsondergangstation, is het slechts een aaneenschakeling van ondiepe valleien en lage heuvels die men doorkruist zonder te vertragen. Ik nam de leiding, zo hard als ik kon galopperen om terrein te winnen. Maar soms was het pad zo vol met opgerolde stenen, wat duidde op de doorgang van oude rivieren, dat ik wat moeite had om de galop van mijn paard te behouden, een uitstekende rijdier, aangezien het niet ongewoon is om elkaar te ontmoeten in de Perzische Postdienst. Af en toe stopte ik om op mijn suite te wachten, op de top van een of andere verhevenheid die mij alleen maar een landschap bood met het meest eentonige karakter. Maar ik had een metgezel die me nooit verliet en zijn tempo aan het mijne aanpaste met een vurigheid die ik niet kon bewonderen. Er is maar één hond voor zulke tekenen van genegenheid en moed, en aangezien ik deze trouwe metgezel nog niet aan de lezer heb voorgesteld, wilde ik deze vriend zeggen, van mijn lange reizen, ik zal van deze gelegenheid gebruik maken om een woord voor hem.

Mijn kleine Vashka, zo heette hij, een verkleinwoord van Vassili, behoorde tot het hondenras van Tifiis * dat

---

vertonen enige gelijkenis met Schotse terriërs, behalve dat hun oren of staarten niet zijn afgesneden. Zachtaardig en zo veel mogelijk liefkozend met zijn meester, was Vashka in de stemming van een balmastiff voor degenen wiens uitdrukking of uiterlijk niet van hem was, en ik moet toegeven dat deze categorie zeer talrijk was. Op onze nachtposten, in de slecht gesloten kamers van de tshaparkhanehs, zoals later, in de tent, was zijn plaats altijd aan het voeteneinde van mijn bed en viel ik in alle veiligheid in slaap, vrijwel zeker door hem gewekt te worden bij de minste buitenkant lawaai dat verificatie zou hebben vereist. Hij had een stalen knokkel, ik heb er zojuist het bewijs van gegeven en op bewonderenswaardige wijze de dorst gesteund, wat een grote kwaliteit voor hem was in deze Perzische woestijnen. Op momenten van grootste ontbering snoof hij water met een verrassend instinct. Toen ik hem plotseling zag stoppen, de wind opvangde en toen in één richting rende zonder mijn telefoontjes te beantwoorden, wist ik zeker dat hij me leidde, omdat ik hem meestal zou volgen, naar een fontein, naar een waterreservoir of een put die ik zou doen niet ontdekt hebben zonder hem. We zullen het erover eens zijn dat mijn uitstekende Vashka, zo intelligent, zo toegewijd, zo trouw, deze kleine herinnering van mij verdiende.

Na een lange tijd in de vlakte gelopen te hebben, kwam ik in een lange defilé die aan weerszijden werd omsloten door heuvels die bleven groeien; deze reis midden in de diepste

eenzaamheid en op een steeds steniger pad leek me vervelend. Eindelijk, op de top van een snellere klim, ontdekte ik een oude karavanserai, erg vervallen maar in een charmante positie geplaatst. Een heldere stroom stroomde in de buurt; Maar

---

Helaas! dit water dat zo doorzichtig is en dat het zicht verrukt in zijn bed van groen, was volkomen brak: de karavanseraï kreeg zijn naam eraan en het wordt Shûr-Ab genoemd, wat Zout Water betekent. De natuur was mij compensatie verschuldigd voor deze ontgoocheling en ik vond het in de heerlijke geur van de bloemen van deze berg, of liever een bloem die ik tevergeefs zocht te ontdekken. Mijn bediende Youssouf maakte een slag in de hele omgeving; hij bracht me een aantal van een zeer goede geur terug, maar het was niet dit parfum dat me had getroffen en dat ik nooit heb gevonden.

Vanaf Shûr-Ab gaat de weg door een ononderbroken golving van land gevormd door kleine heuvels en smalle valleien. Aangekomen op een afgelegen plek en zeer geschikt voor het spektakel dat me daar te wachten stond en waarvoor mijn tijd in de Hadi-Abad karavanserai me had voorbereid, zag ik een man op een ezel rijdend en aan de lijn, met een lange touw, een kameel waarop een lijk was gelegd, gewikkeld in een tapijt, op weg naar Kum of Kerbelah. Ongetwijfeld was hij van ver gekomen en had hij op die manier al enkele dagen gereisd; men kon het oordelen aan de vreselijk stinkende geur die dit sombere konvooi overal uitademde. Ik dwong de galop om te ontsnappen aan de giftige lucht die me bijna een kwartier achtervolgde, en het kostte me ruim een half uur om bij te komen van de walging die deze onaangename ontmoeting me had bezorgd. Ik bereikte een deel van de weg die, dankzij het bestaan van een paar kleine rivieren, circuleert te midden van culturen waarvan het aspect je verfrist in een bijna constant dor land. Dit zijn tuinen zonder aangelegde hekken

---

tabak en katoen met hier en daar verspreide fruitbomen. Al lopend ziet men verschillende dorpen waarvan driekwart verwoest is, die niet meer bewoond zijn sinds deze invasies van de Afghanen die aan het begin van de vorige eeuw centraal Perzië met verwoesting bedekten. Dus, dat wil zeggen aan het einde van de Sophis, werden deze wegen, die alleen voor pelgrims of voor de doden lijken te worden gebruikt, nog steeds doorkruist door karavanen die in beweging waren gezet door commerciële welvaart die nu volledig is verdwenen. Een laatste uur galopperen bracht me naar Sissin, het nachtstation. Drie kleine karavanserais, heel dicht bij elkaar, zijn alsof ze gegroepeerd zijn voor de tshaparkhaneh. Ze dienen als toevluchtsoord voor de boeren in de omgeving, daarom worden ze het dorp genoemd. De site is erg verlaten; niets te zien. Omdat ik geen gebruik kon maken van mijn avond, ging ik vroeg naar bed, blij met de zekerheid Kachân de volgende dag te kunnen bereiken.

Ik verliet Sissin op 6 oktober pas nadat ik een flinke dosis kinine had toegediend, waarvan ik altijd een kleine voorraad had voor de tshapar-sgaighird die me daarheen had gebracht en zich de dag ervoor ingenomen had gevoeld. dat duurde een deel van de nacht. De Perzen hebben niet veel vertrouwen in Europese remedies; ze zijn echter gemakkelijk gemaakt om deze in koffie of thee te nemen, en ik had er geen moeite mee om mijn postbode te beslissen: ik heb hem niet meer gezien, maar ik denk dat hij het prima vindt. Na een wandeling van twee farsags in een vlakte zonder fysionomie en zonder ongelukken, betreedt men een vruchtbare en goed gecultiveerde zone die de nadering van Kachân aankondigt. Wij geloven om door te dringen

---

in een heel ander land. De blik is aangenaam verrast wanneer men aan weerszijden van de weg talrijke dorpen ziet scrollen, waarvan sommige nog de sporen dragen van de passage van de wrede Afghaanse horden, maar toch het meest charmante effect teweegbrengen met hun boeketten bloemen. Bomen en allemaal omgeven dat ze van fris groen zijn. de grootste, Nasr-A-Bad, heeft een karavanserai waar ik blauwe druiven kocht, dat wil zeggen zwart met blauwachtige reflecties. waren de eersten die ik in Perzië zag van deze prachtige iriserende kleur; ze zijn zeker goed, maar zijn verre van de prachtige pitloze druiven waard die ik at in Chimrân.Ik zag ook het dorp Ali-Abad, dat sterk leek op de Maar aan de rechterkant, aan de kant van de berg die langs de weg op enige afstand, zag ik, half verscholen in een dikke schaduw, een groter dorp met een mooi aanzien waarvan ik spijt dat ik het niet heb gehad. punt behield de naam.

Een korte galop bracht me naar een holle laan waar ik, met het risico mijn nek te breken, verschillende kleine, zeer vervallen bruggetjes moest oversteken die voorafgaan aan de ingang van de stad Kachân, en dienen om de eenvoudige cattiaux d watering te passeren, omdat, van de rivier, heeft Kachân er geen. De toegangsstraat is erg lang en ongebruikelijk in Perzië. Het was ooit geplaveid, net als de rest van de stad, wat de zekerste indicatie is van een oude welvaart, maar nu goed is gewist. Deze vreselijk verwaarloosde oude kasseien maakten het lopen te paard buitengewoon moeilijk, en ik moest bijna de helft van de stad doorkruisen om bij het postkantoor te komen waar ik moest uitstappen. Zo geweldig

---

de weg wordt aan de rechterkant en aan de linkerkant begrensd door oude gebouwen die min of meer verwoest zijn; een paar vertonen echter sporen van recente restauratie. Aan het einde van de straat is de ingang van de bazaar, die eruitziet als een echte stadspoort, geflankeerd door twee hoge torens. Ik verliet deze deur aan de rechterkant, nam een smal steegje en sloeg toen naar links, ik bevond me voor de tshaparkhaneh die erg groot is en bovendien perfect bemand door een Naïb op een manier die veel beter is dan de manieren van de postmeesters Ik had elkaar tot dan toe ontmoet. Ik kon daar heel comfortabel eten, en na de lunch gaf de Naib me een van zijn mensen om me te vergezellen tijdens het bezoek.Ik stelde voor om het binnenland van de stad te bekijken, om er zeker van te zijn dat 'een of twee uur genoeg voor mij zou zijn. om dit te doen.

Ik begon met de bazaar, die hier is, zoals zoveel anderen waar ik over heb gesproken, een opeenvolging van overdekte galerijen of straten, maar erg breed en verlicht door talloze ronde openingen in het gewelf. Het was het moment waarop de Perzische bevolking deze plaatsen binnenviel die, in alle steden, hun belangrijkste afleiding vormen. De menigte was groot, want hoewel Kachân, dat naar verluidt meer dan honderdduizend zielen bevatte, veel van zijn belang heeft verloren, wordt het nog steeds toegeschreven aan bijna veertigduizend inwoners. Ik dwaalde bijna een uur door dit enorme labyrint van winkels, boetieks, kraampjes, waar ik het grootste assortiment Perzische of Europese voorwerpen vond dat ik had gezien. Twee eeuwen geleden werd Kachân genoemd als de meest productieve stad van Perzië, beroemd om

---

zijn zijden stoffen en metalen vazen, min of meer rijkelijk versierd. De vervaardiging ervan is gevallen van wat het was onder Abbas I die, om de menigte kopers te huisvesten, daar de mooiste karavanserai van zijn koninkrijk liet bouwen, een gebouw dat nu bijna verlaten is. Maar meer dan op enige andere plaats in Perzië worden in Kachân nog steeds prachtige zijden stoffen, brokaten, moiré, taft en ook fluweel van grote rijkdom gemaakt.

Goud, zilver, koper, ijzer en staal worden daar uitstekend bewerkt. In feite zag ik in de grote bazaar veel arbeiders die deze verschillende metalen met grote activiteit hanteerden en te midden van een oorverdovend lawaai. Er zijn winkels gewijd aan de prachtige sieraden die uit hun handen komen. Maar bijna overal treft men de gevarieerde producten van de Kachânese koperfabriek aan tentoongesteld of beter nog opgestapeld. Er zijn bassins, bassins, waterpotten, bekers, kandelaars, potten en vazen in alle maten. Enkele van deze objecten zijn van het meest opmerkelijke werk. Gebladerte, bloemen, arabesk of fijn gekruiste ontwerpen, afbeeldingen van mensen of dieren zijn gegraveerd, gebeiteld, gemodelleerd met repoussé; op een groot aantal leest men inscripties met inbegrip van valuta's of verzen van de koran. Dit alles heeft een oneindig karakter, en duidt op een vruchtbare compositie en een vaardigheid van de hand die meer is dan van het vak, bijna van de kunst. Zelfs de eenvoudigste huishoudelijke gebruiksvoorwerpen onderscheiden zich door de elegantie van hun vorm en de afwerking van het vakmanschap, en kosten slechts een relatief zeer lage prijs. Ik wilde het op de proef stellen en onderhandelde over een soort zeer sierlijke beker, met tekeningen erin

---

gestippeld; het werd mij overgelaten voor een paar krans, ter waarde van twee francs, wat eigenlijk voor niets was.

Ik bracht mijn tweede uur door met wandelen door de rest van de stad, en het was niet zonder vermoeidheid vanwege deze verfoeilijke bestrating die je voeten breekt. In heel Perzië boekt alleen Teheran vooruitgang; overal is het dezelfde degeneratie, dezelfde ruïne die stijgt als een vloed, die de steden, de tempels, de paleizen, de karavanserais binnendringt. Dit werk is al lang volbracht in Kachân, dat bovendien nooit door een reiziger is genoemd vanwege de schoonheid van zijn monumenten, maar alleen vanwege het belang van zijn vervaardigingen. Twee eeuwen geleden zei Tavernier al: “ De stad heeft een oude ommuring van muren die op veel plaatsen zijn gevallen, en je hoeft niet naar de deuren te zoeken om er binnen te komen. Hier is hoe de auteur van XHeft-îqlym (The Seven Climats) die in de zestiende eeuw schreef, zichzelf in zijn taal zeker poëtischer dan serieus uitdrukt: Kachân is een stad die meer versierd is dan de boezem van de vrome karakters, netter dan de krullen mooi; de gebouwen lijken op de wangen van de uuris die barst van het licht; de markten zijn als de geparfumeerde kleding van een jonge bruid, artistiek gerangschikt als het haar van een nomadische jonge Tataar, en versierd als de gezichten van de inwoners van Khallakh, zo beroemd om hun schoonheid en hun koketterie. Ze heeft niet

---

gelijk onder alle steden van Perzië, zeg maar zelfs onder alle steden van het universum voor schoonheid en reinheid.

Tegenwoordig zijn van al deze pracht, als het ooit heeft bestaan, slechts een paar zeldzame gebouwen van enig belang over. Na de bazaars kunnen we wijzen op een redelijk moderne karavanserai die goed wordt onderhouden, een madrasseh of academie van zeer recente bouw en opmerkelijk vanwege zijn architectuur en zijn tuinen (Kachân gaat door voor een van de meest literaire steden van Perzië), een badhuis van grote elegantie en de gelukkigste instelling, en tenslotte een heel mooi hotel dat een van de laatste prins-gouverneurs van de stad, want het is hier een prinselijke regering, zelf liet bouwen volgens een grandioos plan tien jaar geleden. Wat betreft de netheid van de stad, die verdient vandaag de dag nog steeds lof; het is te wijten aan de goed begrepen verdeling van de wateren van een overvloedige bron die, in een farsagh van de stad, vanaf de voet van een hoge berg, vlakbij het koninklijk paleis van Fyn, ontspringt. Ik vond het jammer dat ik door het weer werd belet om deze residentie te bezoeken, die naar verluidt charmant is en waarvan de prachtige tinten elke

vrijdag de menigte Kachânais-wandelaars aantrekken. Ik heb al gezegd dat dit is waar het tragische einde van Emir-Nizam plaatsvindt. De wateren van Fyn worden ook gebruikt voor het besproeien van de vele tuinen die in Kachân te zien zijn en die de stad het meest aangename aspect geven. Dit weerhoudt Kachân er niet van om een van de heetste plekken in Perzië te zijn, en in het midden van de zomer trekken de inwoners zich soms terug in een soort ondergrondse tunnel die in de buurt is gebouwd.

---

hun huizen om een beetje frisheid te vinden.

Kachân heeft geen bijzondere geschiedenis; haar lot is versmolten met dat van Iraq-Adjemi waarvan ze deel uitmaakt. Ik zal slechts één woord zeggen om de naam te herinneren van de mooie Zobeidèh-Khâtoùn, de vrouw van IIaroun-alRaschid die Perzische historici als grondlegger aan Kachân geven, en om te vermelden dat deze stad bijna alleen was, in heel Perzië, gespaard door TimourLeng; dezelfde schrijvers voegen eraan toe dat het "door pure gril" was.

Bij het verlaten van de stad omzeilt de weg de muren van verschillende tuinen en we lopen verder op een pad dat zo stenig is dat je er nauwelijks te paard langs kunt. Nadat ik op deze manier twee farsags had gedaan, begon ik een bergketen te beklimmen en ging toen een parade binnen die soms breder en soms smaller wordt en een opeenvolging van pittoreske locaties biedt. Op de bodem van deze dubbele helling stroomt luidruchtig een kleine, zeer snelle stroom, en, die deze meer dan twee mijlen lang volgt, komt men aan bij een verlaten karavanserai, maar die moet heel mooi zijn geweest; het domineert het landschap en biedt een zeer weids uitzicht, gelegen op een prominente rots, gelegen in een bocht gevormd door de smalle vallei. Deze karavanserai is stevig gebouwd in baksteen met een marmeren sokkel op de gevel. De drempel van de deur, die erg groot is, bestaat uit één stuk wit marmer. Tegenover is een bron die zeer goed water levert.

Van daaruit daal je af in de bedding van de stroom die in deze tijd van het jaar slechts een eenvoudige stroom is met een vrij gemakkelijke doorgang; het is echter onmogelijk om snel te gaan omdat

---

kiezelstenen waarmee deze weg is bezaaid. Van tijd tot tijd lopen we langs deze stroom en veranderen we van oever, soms gaan we weg, beklimmen een helling, dan gaan we terug naar zijn eigen bed. Deze baan is erg wild en ik was verbaasd niet de minste struikrover te ontmoeten op een plaats die zo bevorderlijk is voor arrestaties door de rotsen die soms de nauwe kloof versperren die ik zojuist heb beschreven.

Op deze manier een farsag lopend, kwam ik op een punt waar de kloof volledig wordt geblokkeerd door een immense muur op de bodem waarvan een kleine opening is gemaakt waardoor een beekje met kracht ontsnapt. Een paar stappen voordat we bij deze muur aankomen, klimt het pad een vreselijk snelle helling op en bovendien allemaal gebarsten door water. Door deze moeilijke stap te nemen, is er alle kans om een gevaarlijke val in het ravijn te maken.

Boven aangekomen, ter hoogte van de rand van de muur, zien we een klein meer gevormd door het water van de stroom die wordt vastgehouden door deze prachtige bakstenen constructie, die niet doorlaat, door de 'kleine deur waarvan ik vermeld, dat een hoeveelheid water berekend is om deze enorme sluis altijd vol te houden; dit belet niet dat het soms overstroomt, wanneer de regen de stroom doet opzwellen, omdat er geen klep is om de lagere waterstroom te regelen. Ongetwijfeld was dit kleine meer onlangs aan beide zijden van de

dijk in een stroom gestroomd, ook het deel van de weg dat ernaartoe leidt, een zeer goed aangelegde weg, geplaveid met grote kiezelstenen, met een greppel in het midden, en een keermuur aan de zijkant van het ravijn was, zoals ik net zei, volledig van streek geweest. Zoals ik opmerk, tijdens het lopen, de minste ongelukken, de lezer

---

sta me toe hier niet de ontmoeting over te slaan die ik maakte van een hele groep patrijzen die aan de kant van de tegenoverliggende berg liepen, terwijl een havik zweefde, hen volgde en wachtte op de gunstige gelegenheid om zich deze smakelijke prooi toe te eigenen.

Vanaf deze grote sluis wordt de vallei, tot dan toe zo smal, breder. We volgen nog steeds deze eeuwige stroom die zich overal langs de weg had gevormd, op sommige plaatsen nauwelijks begaanbaar. Terwijl ik zo nog een farsagh ging te midden van dorre rotsen van verschillende vormen, soms zelfs indrukwekkend, plotseling, in een bocht in het pad, bevond ik me, als bij toverslag, in de aanwezigheid van het meest verrukkelijke landschap. Ik was voor deze verandering gewaarschuwd bij het zien van Sissins tshaparkhaneh, maar het overtrof mijn verwachtingen. De vallei, die zo lang zo eentonig en zo dor was doorgegaan, ik zag het allemaal schitterend groen. Aan beide zijden van de berg waren prachtige tuinen vol fruitbomen, vooral appelbomen die overladen waren met hun fruit, knolbomen, walnotenbomen van enorme omvang, vermengd met hoge wilgen en slanke populieren. Tussen de terrassen van deze zo goed gecultiveerde tuinen is een oneindig aantal kleine stroompjes gespaard gebleven die, in een tijd dat de droogte algemeen leek, nog steeds erg vol stroomden. Deze reeks terrassen, beladen met groen, in het midden waarvan half verborgen huizen lijken, verdiende de naam van het aardse paradijs dat ze in Kachân hadden gebruikt toen ze mij deze verrassing aankondigden. Een half uur liep ik in de schaduw van deze prachtige bomen die hun twijgen in een wieg over de weg uitstrekken. Dit genoegen was

---

vermeerderd door de goede genade van de beoefenaars, die me niet alleen begroetten met onverwachte beleefdheid, maar ook naar believen kwamen om me fruit te schenken. Ik kwam aldus aan bij een tshaparkhaneh gelegen aan de voet van een heuvel waarop het dorp Kohroud is gebouwd waarvan al deze tuinen afhankelijk zijn.

Het uiterlijk van de huizen van Kohroud, opgesteld in een amfitheater aan de kant van een rotsachtige verhevenheid, duidt op een oude constructie; door hun afmetingen, hun prachtige terrassen, getuigen ze ook van een welvaart die vandaag, zo wordt gezegd, sterk verminderd is. Ik bracht het uur van de dag dat ik nog had door om door dit pittoreske dorpje te lopen, maar het was niet zonder vermoeidheid, de straten zijn zo steil en moeilijk. Er zijn alleen beklimmingen en deseentes. Maar de lokale bevolking is zonder twijfel de meest gastvrije mensen die ik tijdens mijn reis ben tegengekomen.

Ze gingen verder en voegden er nog meer aan toe, dit welkom dat mij al buiten het dorp was gegeven. De vrouwen hier zijn helemaal niet gesluierd. Het was het moment waarop ze terugkwamen van hun tuinen en hun manden vol fruit mee naar huis namen; zij boden mij mij aan met een naïeve genade en zeker zonder aanspraak te maken op deze goede hand, waarvan men zegt dat deze het motief is van alle acties van de oosterlingen. Deze bevolking heeft de tradities bewaard van de tijd van Abbas-le-Grand, die wist hoe hij zijn volk respect kon imponeren voor reizigers en Europeanen van wie Tavernier en Chardin getuigen. Ik zag hiervan een nieuw bewijs toen ik terugging naar het postkantoor met een bovenkamer. Ik leunde op het balkon van deze Bala-khaneh en ik overwoog de schoonheid van de site, met voor mij, op

---

op enige afstand een groep mannen en kleine jongens; ze zaten op de rand van een muur en keken me aan met een nieuwsgierigheid die niet onbeleefd was.

Toen een van deze kinderen begon te lachen en naar mij wees, kwam een oude man, ongetwijfeld zijn grootvader, die het opmerkte, naar hem toe, pakte hem bij de oren, schudde hem scherp, en nadat hij hem aldus had gecorrigeerd, stuurde hij hem naar huis. , waar de arme kleine makker zich haastte om in tranen terug te komen. Alles was naar believen in dit charmante resort. Ik kreeg een uitstekende pilau voorgeschoteld, gevolgd door een kipfricassee met pompoenen, een heel delicaat Perzisch gerecht. De lucht in Khoroud is van grote zuiverheid; het is dat van Chimrân maar nog steeds droger. Bovendien had ik sinds mijn vertrek uit Teheran fantastisch weer; geen wind, geen regen, een gelijkmatige en zachte hitte; Ik was erg blij met deze lange zomer.

Ik verliet Khoroud heel vroeg in de ochtend, 7 oktober, omdat ik een lange dag wilde maken zodat ik de volgende dag vroeg in Isfahan kon aankomen. Ik dacht dat ik klaar was met bergketens; het was niet zo. Bijna vijf uur lang deed ik niets anders dan op en neer gaan; Ik moest zelfs twee zeer hoge en zeer snelle passen oversteken. Bovendien wordt al deze route afgelegd in een pad of liever een pad dat letterlijk bezaaid is met kiezels en grote stenen waardoor je maar al te vaak alleen de trede kunt gaan. Uiteindelijk kwam ik aan in Sou, een klein dorp dat van een afstand leek op een groot kasteel ingesloten in een muur geflankeerd door torens. Ik moest het hele dorp rondlopen voordat ik de enige deur vond, en weer was deze deur zo laag dat ik gedwongen werd erop te gaan liggen.

---

mijn paard om daar te kunnen passeren. Een klein steegje leidde me naar een soort tshaparkhaneh aan de voet van de rots waarop het blok dat het dorp heet, is neergestreken. Toen ik eenmaal van mijn paard afstapte, beklom ik uit nieuwsgierigheid dit soort citadel, omdat ik het bizarre effect ervan op afstand wilde realiseren.

Ik had een gids meegenomen en de voorzorgsmaatregel was niet nutteloos om mij te navigeren in dit labyrint van smalle en volkomen donkere straatjes die het dorp Sou vormen: door ze te doorkruisen weet men niet of men zich in een straat of in de gang van een huis. Na verschillende omwegen liet de gids me een trap beklimmen die naar een terras leidde, en daar zag ik dat de daken van alle huizen, zonder uitzondering, ook in terrassen waren gerangschikt, en aangezien de straten over het algemeen gewelfd zijn, kan men loop gemakkelijk door het dorp, want door deze opstelling lijkt het op een enorme schildpad die op een rots gehurkt zit. Er is noodzakelijkerwijs een gebrek aan lucht beneden, dus de bewoners hebben een ziekelijk uiterlijk dat maar al te goed wordt uitgelegd.

Vanaf Sou verlaat de weg de grote hoogten die geleidelijk afnemen. De heuvels die hen volgen zijn ook lager en lager. Op één plek ontmoeten we echter twee sterke eminenties die met elkaar verbonden waren door een dijk die leek op de dijk die ik had gezien voordat ik in Khoroud aankwam. Deze, die het water van een beek vasthoudt en het verspreidt over alle omliggende velden, dateert uit de regering van Abbas, aan wie Perzië zijn beste irrigatiewerken te danken heeft, die vandaag helaas veel worden verwaarloosd. Eindelijk zijn de laatste heuvels verdwenen en komen we in een uitgestrekte vlakte

---

waar de karavanserais werden vermenigvuldigd door dezelfde prins die zijn koninkrijk tegelijkertijd zo groot en zo welvarend maakte. Ik naderde de stad, ooit het centrum en de hoofdstad van haar schitterende rijk, waar nu veel wegen eindigden.

Al deze min of meer verwoeste karavanserais geven aan hoeveel ze werden bezocht in deze dagen van welvaart die Perzië nooit meer heeft gezien. Van Sou tot op dit punt had ik erg pijnlijk gelopen. Eenmaal op de vlakte wilde ik mezelf compenseren, maar ik had te maken met een koppig paard, dat noch het hoofdstel noch het spoor gehoorzaamde. Bovenal had hij de gewoonte om de weg te verlaten en ik had alle moeite van de wereld om hem daar weer terug te krijgen. Aan het einde van mijn geduld gaf ik hem zo'n correctie dat hij uiteindelijk besloot om op het goede pad te galopperen, en het galoppeerde nog steeds midden in een stofwolk, want hier nam het zand het over. Place des pebbles, waarmee ik Murtsharagh bereikte, een vreselijk dorpje dat uit een enkele rij huizen bestond, of liever armoedige hutten. De tshaparkhaneh, waar ik me neerleg om de nacht door te brengen, is echter redelijk goed geïnstalleerd, aan de rand van een zeer heldere stroom waar je talloze kleine vissen ziet. Deze positie geeft hem ook zwermen muggen. Ik had de hele reis moeten klagen over deze vervelende nachtbezoekers, maar hier bracht ik het grootste deel van de nacht door met mezelf te verdedigen tegen een echte invasie van hun kant.

Ik begon vanuit Murtsharagh met een uitstekend paard, en de weg werd steeds beter naarmate we Isfahan naderden, en ik arriveerde in een zeer korte tijd in Ghesd, gelegen op vier mijlen van die stad. Hoewel het pas tien was

---

uur in de ochtend, het was heet als midden in de zomer en ik was bijna midden oktober verbaasd over die hitte. Maar het is de temperatuur van de Isfahan-vlakte die dient als een inleiding tot het zuiden van Perzië, dat door de natuur een volledig tropisch klimaat heeft geschonken.

De tshaparkhaneh van Ghesd werd gevestigd in een grote karavanserai die het stempel draagt van koning Abbas, de stichter ervan. Na Ghesd gaat de weg nog steeds mooi en goed onderhouden, door een landschap dat wordt doorkruist door irrigatiekanalen die moeten worden overgestoken over een oneindig aantal kleine bruggetjes, waarvan er vele in slechte staat zijn. Een half uur later stond ik voor de poorten van Isfahan.

Het is hier de hoofdstad en men kan zeggen, de schepping van Sophis, tegelijkertijd hun Parijs en hun Versailles, die aan het begin van de zeventiende eeuw weinig belangrijk waren, in minder dan tachtig jaar telde, sommigen zeggen zeshonderdduizend zielen , de anderen een miljoen inwoners. Deze transformatie was bijna volledig te danken aan Abbas I. We hebben al gezien onder welke omstandigheden hij de zetel van het koningschap verplaatste van Kasbin, waar de eerste prinsen van zijn ras hadden geregeerd, naar Isfahan, reeds de hoofdstad van Irak-Adjemi, en die voor zijn uitgebreide rijk werd, vooral naar de Zuid, een meer centrale hoofdstad. Geen enkele soeverein, behalve Peter I, die Sint-Petersburg bouwde, heeft zijn stempel gedrukt op een stad die beter is dan Châh-Abbas deed in dit grandioze monument van zijn wil en zijn macht, dat genoeg zou zijn om hem de bijnaam Groot te verdienen dan hem heeft gegeven zijn tijdgenoten en dat heeft hem de geschiedenis bevestigd. Aan het einde van zijn regering, Isfahan

---

was een offline koninklijke residentie geworden, een vooraanstaande handelsstad en het dominante centrum van wetenschap, letteren en kunst. Het zijn de paleizen en de muren die vooral deze zeventiende eeuw scheen, die voor Perzië, net als voor Frankrijk, het grote tijdperk van hun moderne geschiedenis was.

Voor de reizigers van de afgelopen twee eeuwen was Isfahan, net als het huidige Teheran voor ons, het punt van stop en verblijf, het punt waar ze de grondwet, de gebruiken en de gebruiken van de Perzische natie bestudeerden. Dat gezegd hebbende, over de moderne

hoofdstad van Perzië, wat de verhoudingen van dit boek mij toelaten om in dit verband te zeggen, zal ik hier alleen de huidige toestand van de oude hoofdstad hoeven te beschrijven, en het tweede deel van dit hoofdstuk wordt alleen hiervoor gebruikt. beschrijving, zal, naar ik hoop, de lezer een voldoende volledig beeld geven.

Het is voor mij echter onmogelijk om geen blik achteraf te werpen op het bestaan van deze stad, vóór de regering van Abbas-le-Grand, maar het zal een kwestie van een bladzijde zijn, omdat de geschiedenis van Isfahan weinig succes tot de eeuw die zijn plotselinge pracht zag. Het is van oosterse schrijvers dat ik deze snelle details zal lenen.

Nationale ijdelheid is nooit een tekort aan Perzische historici en geografen, zoals we moeten hebben gezien, om de oorsprong en het fundament van hun grote steden uit te leggen.

Volgens sommigen van hen zou de stichter van Isfahan een van de prinsen zijn van de dynastie van de Pychdadiërs, wat ons terugbrengt naar duizend jaar voor onze jaartelling: hij was het, om hen te vertellen, die als eerste een stad van vier personen vormde. steden die daar al bestonden. De eerste koning van de Kaïaanse dynastie vestigde er zijn residentie en maakte het

---

hoofdstad van Iran, vijf eeuwen voor Christus; al het land dat de primitieve stadsdelen scheidde, was gevuld met bouwwerken en de stad had al een grote omvang en een niet minder belangrijk belang verworven toen Alexander het innam en, naar men zegt, het versterkte. Naast deze stad werd een tweede gesticht die Yéhoùdyéh of Jodendom heette, in omstandigheden die aldus worden gerapporteerd door twee oude schrijvers, van wie de eerste leefde in de tiende eeuw van onze jaartelling. (i) “ AlQazouyny voegt een paar details toe aan dit feit. Toen ze op het grondgebied van Isfahan aankwamen, vonden ze het voor water, lucht en aarde precies zoals dat van Jeruzalem. Ze kozen er daarom voor om er hun huis te maken en richtten er veel gebouwen op (2). (3) ” De geschiedenis van Isfahan kan in een paar woorden worden geschreven.

(1) Beschrijving van Egypte.

M A 'jâïb-ûl-boldûn f3 192.

(3) ltinerarium D. Beiyaminis Constantini Lempereur, p. 96.

In 641 ingenomen door de troepen van Omar, bleef deze stad in de macht van de Kalifes tot het jaar 931, dat ze passeerde onder de heerschappij van Emad-ed-Daûlah, een van de Bouïdes-prinsen die Perzië deelden. Zijn opvolger, vierentwintig jaar later, omringde het met een muur die naar men zegt eenentwintigduizend passen eromheen had en verdeelde het in verschillende wijken waar men een bepaald aantal colleges, kloosters en andere vrome funderingen zag. Het was in deze staat dat Mahmoud de Gaznevid het vond, toen hij het in 1029 van de prinsen van Bouïdes in beslag nam. Ontslagen door de Mongolen van Genghis-Khan en de Tataren van Timour, werd het volledig beroofd van deze eerste welvaart met de toetreding van Ismaël-Sophi. Terwijl de eerste zes opvolgers van deze in Sultanièh en Kasbin zaten, is er weinig melding gemaakt van Isfahan in de annalen van Perzië, die zijn naam vult van Abbas-le-Grand. Deze hoofdstad was honderdzeventien jaar de zetel van het koningschap, inclusief de rest van de regering van Abbas I (1604-1629), de regering van ChâhSéfi I (1629-1642), die van Châh-Abbas II (1642-1666)), die van Châh-Séfi II, een tweede keer gekroond onder de naam Soliman (1666-1694), en uiteindelijk de regering van Châh-Houssein die we in 1722 van de troon zagen vallen door Mahmoud de Afghaan. Het enige grote feit in de geschiedenis van Isfahan is de gedenkwaardige belegering door deze

woeste vernietiger van de Sophis-dynastie. Het was onder de muren van deze stad dat de strijd plaatsvond waarin Mahmoud, met minder dan twintigduizend man, zestigduizend Perzen versloeg, het enige en laatste leger van de soeverein wiens einde ik al heb genoemd. Toen kwamen de verschrikkelijke wisselvalligheden van deze belegering van meer dan zes maanden, die

---

de moed en standvastigheid van een bevolking die lang ten prooi is gevallen aan de buitensporige hongersnood, waarvan er maar weinig voorbeelden zijn.

De zwakke en wellustige Châh-Houssein beëindigde de strijd met een slag van de mensheid, die de geschiedenis hem dankbaar was als een daad van moed, door in de handen van zijn vijand het insigne te leggen van een royalty die hij niet kende. Had niet geweten hoe verdedigen.

Laten we nu deze gekroonde hoofdstad beschrijven in de situatie waarin de gebeurtenissen en de tijd ervoor hebben gezorgd.

We zullen nog steeds het werk van Châh-Abbas en zijn opvolgers erkennen, want als de monumenten die aan hen te danken zijn enorm hebben geleden, bestaan ze bijna allemaal nog steeds en kunnen we deze oude grootsheid realiseren, zoals blijkt uit alle hedendaagse verslagen.

De situatie van Isfahan is erg mooi. Een eerste bergketen scheidt, aan de noord- en oostzijde, het grondgebied van de woestijnvlaktes die in de Kirman en de Khorassan zinken. Andere bergen, van een ernstiger karakter, beperken de horizon tot het zuiden en tot de zonsondergang, en deze grote ruimte wordt doorkruist door een rivier die haar een grote vruchtbaarheid geeft. Het heet de Zendéhroùd, wat zich vertaalt naar “eeuwige rivier” of “ levengevende rivier. ” Deze rivier ontspringt aan de voet van de berg van Zerdeh of Jaune, in Laristan, en na een cursus van honderd mijl afstand , verdwaalt ondergronds in de buurt van Yezd en, naar men zegt, verschijnt hij weer in de Kirman om zich in de Indische Oceaan te werpen, wat, voor zover ik weet, door geen enkele Europese reiziger is geverifieerd. -le-Grand vergrootte het niet erg aanzienlijke volume van zijn wateren door, ten koste van pijnlijke arbeid, die van een andere rivier, genaamd

---

Mahmoud-Ker, die werd geboren in het midden van de grote rotsachtige bergen, dertig mijlen van Isfahan. Ondanks deze toename verdient de Zendéhroùd alleen in de winter de naam rivier; in de zomer neemt het aanzienlijk af en het bloeden waarvan het dan het doel is, voor het besproeien van het land, laat het bijna droog achter.

De stad Isfahan zelf ligt aan de noordelijke oever van deze rivier die haar aan deze kant verdedigde.

De andere oever wordt ingenomen door zeer uitgestrekte buitenwijken die steeds meer tuinen worden. De communicatie tussen de twee oevers verloopt via drie bruggen van het meest monumentale aspect, een die overeenkomt met het midden van de stad en de andere twee aan de twee uiteinden. De schone stad, voorheen omsloten door goed onderhouden muren en die anderhalve eeuw geleden de verschrikkelijke belegering waarvan ik heb gesproken, heeft doorstaan, biedt nu slechts een vervallen omheining die het soms zelfs onmogelijk wordt om door de bomen te volgen die zijn zo veel lege plaatsen in Isfahan binnengevallen. Als we alle voorsteden of dorpen, de woningen en paleizen met tuinen die de stad omringen en er één geheel mee lijken te vormen, meetellen, lijkt Isfahan altijd op een afstand een immense stad die qua afmetingen onze grootste Europese steden nadert. . Het uiterlijk, hoewel de

monumenten en huizen relatief laag zijn, is toch grandioos. Maar het is vooral door de details dat deze stad schittert, een verzameling van alle exemplaren van Perzische kunst. Ik zal proberen om niets belangrijks te vergeten en ik zal deze beschrijving geven van het onvoorziene dat mijn bezoek aan de plaats leidde gedurende de twee weken die ik kon besteden aan de voormalige hoofdstad van

---

Perzië. Ik heb het allemaal gezien zonder aan enig programma gebonden te zijn; elke dag ging ik op ontdekking; het is het resultaat van dit avonturenonderzoek dat ik hier zal samenvatten door de data te volgen die ik in mijn dagboek vind.

De lezer zag me aankomen bij de ingang van Isfahan, komende van Ghesd, op de dag van 8 oktober. Hoe dichter je bij de stad komt, hoe meer je beseft dat haar pracht voorbij is. We doorkruisen eerst een paar volledig vervallen buitenwijken die alleen rechts en links min of meer slecht gecultiveerd land laten zien, waar grote en mooie huizen stonden. Je komt de stad zelf binnen via een vrij eenvoudige deur en je komt meteen in een reeks deels gewelfde straten die het begin vormen van de bazaars. Deze bazaars gaan eindeloos door en ik had nooit gedacht dat ik eruit zou komen. Ten slotte ging ik onder bogen door waardoor ik voor het eerst een blik wierp op het Koningsplein dat ze over de hele lengte versieren. Een paar treden verder kwam ik het postkantoor tegen dat zijn ingang onder deze arcades heeft. Zodra ik van mijn paard stapte en wilde profiteren van wat er nog over was van mijn dag, vroeg ik om een gids om te zien wat er opmerkelijk was in de omgeving. De positie van de tshaparkhaneh was hierin gunstig voor mij, omdat hij vrij dicht bij het koninklijk paleis ligt, met andere woorden de Tshéhel-Seitoun, of paleis van de veertig zuilen, dat door alle reizigers terecht wordt genoemd als een van de Isfahan. sieraden. Om er te komen vanaf het Koningsplein hoefde ik alleen maar een oude bazaar te volgen die precies voor de deur van dit bijzondere gebouw uitkomt. Toegang is openbaar

---

en ik hoefde geen stappen te ondernemen om het binnen te gaan.

Dit paleis moet de meest opmerkelijke constructie zijn geweest van een stad die zoveel merkwaardige dingen bevat. Het produceert nog steeds het mooiste effect met zijn gevel volledig bedekt met spiegels en zijn portiek ondersteund door achttien kolommen die op dezelfde manier zijn versierd. Reizigers hebben de Perzische overdrijving de schuld gegeven van de naam Forty-Columns die is gegeven aan een monument dat amper de helft ervan biedt. Maar ik denk dat ik een meer natuurlijke verklaring voor deze naam vind: voor het paleis strekt zich een zeer groot vierkant bekken uit, in marmer, in het water waarvan met al hun details de kolommen van de portiek worden weerspiegeld, en zo staan . zou min of meer dit cijfer van veertig rechtvaardigen, dat in de gewone taal is overgegaan en deze residentie de naam heeft gegeven waaronder het bekend is. Het is hier, met de grote moskee die ik later zal beschrijven, het bevoorrechte werk van koning Abbas; het was daar dat hij zijn plechtige audiënties gaf en buitenlandse ambassades ontving. Hij had daar alle bronnen van inheemse kunst ingezet die waren aangepast door bepaalde bepalingen die voor de hand liggende ontleningen aan de Chinese smaak verraden. De beste schilders van zijn tijd hadden bijgedragen aan de versiering van de Tshéhel-Seitoun, die vandaag het effect van een echt museum teweegbrengt.

Vanaf de ingang zie je onder de peristyle portretten van prinsessen uit die tijd, evenals een klein schilderij dat Châh - Soliman, de derde opvolger van Abbas, op jacht vertegenwoordigt. Al deze onderwerpen, zoals de onderwerpen die zullen volgen, zijn geschilderd in fresco's en

dankzij de droogte van het klimaat hebben hun kleuren al hun glans behouden. Deze zuilengalerij die dienst doet als antichambre wordt bekroond door een gewelf

---

ondersteund door de achttien zuilen in cipressenhout versierd met kleine spiegels, waarvan sommige verdwenen zijn en zijn vervangen door ornamenten, de meeste van hen verguld.

De sokkels van de vier centrale zuilen, in gebeeldhouwd marmer, worden gevormd door de koppeling van vier leeuwen waarvan de kruizen bij elkaar zijn gebracht en die het water dat het bassin voedt, uit hun bek laten stromen. Bladeren en bloemen in verguldsel dat al zijn frisheid heeft behouden, kronkelen onder de koepel waarin deze prachtige vestibule zich bevindt. Een gewelfde kamer brengt je dan naar een grote kamer die de ceremoniële salon zou zijn waar Châh-Abbas het hof hield. Het plafond bestaat uit verschillende compartimenten van verschillende afmetingen en met een zeldzame elegantie. Twee kolommen vertegenwoordigen de ingang van deze kamer die een perfect vierkant van vijftien meter uit elkaar trekt. Het midden wordt ingenomen door een bassin met zijn waterstraal. Op de achtergrond zien we een grote nis die op de grond is opgetrokken en met daarboven een overdreven versierde halve koepel. Het was daar dat de troon van de koning werd geplaatst, in jaspis, zo wordt gezegd, ingelegd met kostbare stenen en ondersteund door leeuwen en standbeelden ook in jaspis. Hij verdween tijdens de verovering van Perzië door de Afghanen. Rechts en links openen twee andere kamers, een bestemd voor de koning en de andere voor de vergadering van zijn ministers.

Van daaruit gaan we een kamer binnen met een grotere dimensie dan die hierboven. Het is ongetwijfeld degene die werd gebruikt voor de grote vergaderingen van een rechtbank waarvan de pracht spreekwoordelijk is gebleven. Drie kleine koepels, beschilderd en verguld, vormen het plafond. De muren zijn bedekt met schilderijen die de veldslagen van Châh-Abbas en zijn opvolgers voorstellen en de feesten die door hen werden gegeven aan

---

Indiase ambassadeurs. Men kan, door ze te zien, het punt van relatieve perfectie realiseren waar het aan Perzische kunst is gegeven om te bereiken, omdat deze schilderijen het werk zijn van de eerste kunstenaars uit een tijdperk dat Perzië nooit meer heeft gezien. Het is altijd dezelfde onhandigheid van de compositie waarop ik al heb gewezen, hetzelfde gebrek aan perspectief, dezelfde onwetendheid over anatomie. Maar deze schilderijen getuigen van een opmerkelijke vaardigheid van de hand; de uitdrukking van de fysionomie is perfect weergegeven, de modellering van de figuren is goed begrepen, en wat betreft de kleuren, voor de harmonie van de nuances en de helderheid, kan het de vergelijking met de meest briljante werken van de Europese scholen ondersteunen. Als ik het alleen over de schilderijen in deze grote kamer heb, is het niet dat ze in de andere kamers van dit prachtige paleis zijn vergeten. We zien ze overal; Ik zal hetzelfde zeggen over het verguldsel en over deze lijsten die zijn samengesteld uit Venetiaanse spiegels die van de sokkel naar het plafond gaan en panelen vormen die de ramen en de deuren scheiden. Het daglicht komt alleen binnen in deze prachtige appartementen door gekleurde glas-in-loodramen die zijn gerangschikt met een kunst die verrassingen opwekt.

Het Paleis van de Veertig Zuilen ligt midden in een tuin die is beplant met prachtige platanen zoals alleen in het Oosten te zien is. Toen ik wegging, ging ik naar een charmant paviljoen dat er tegenover staat. Ik zag maar twee foto's met een mooie uitdrukking. Dit zijn twee portretten van Houret-Khan, een voormalige koning van Georgië, onttroond door Abbas-le-Grand, en die, nadat hij zich had gehecht aan het fortuin van deze prins, werd gemaakt door hem gouverneur van de stad Isfahan. De ene stelt hem voor op jacht en

de andere zat in zijn paleis. Dit is misschien wel de beste die ik in Perzië heb gezien.

Daarna ging ik naar Talar-tawileh, de oude stallen van koning Abbas. Hier vinden we weer hetzelfde karakter van grootsheid als in de andere constructies van dit model van Aziatische vorsten.

We merken vooral de Talar of driezijdige kamer op, waarvan de opening uitkijkt over de binnenplaats. Het was op deze plek dat de koning zat om naar de paarden te kijken die hij voor hem had geprobeerd. Deze open ruimte is versierd met spiegels en schilderijen die verschillende koninklijke kastelen voorstellen.

Van daaruit keerde ik terug naar het Koningsplein en bewonderde ik even de moskee die dezelfde naam draagt en erg mooi is, terwijl ik mezelf reserveerde om de volgende dag een meer gedetailleerde inspectie uit te voeren. Vlakbij de moskee, en op het Koningsplein zelf, zien we een hut omgeven door een ommuurde tuin; het is de verblijfplaats van een derwisj die vanwege zijn heiligheid is toegestaan om zich zo in de schaduw en onder de bescherming van de moskee te vestigen, die zich vormt als een vlek in het midden van deze prachtige plek. Deze eerste en snelle race had wat men de dorst van de ogen in mij zou kunnen noemen, gekalmeerd. Trouwens, de avond kwam eraan. Ik keerde terug naar de tshaparkhaneh waar een heel goed diner voor me was bereid door de Naïb. Hij was een vriendelijke Perzische gesprekspartner en had veel contact met alles over Isfahan, mannen en zo. Ik liet hem met mij dineren en tijdens de maaltijd en een deel van de avond kon ik een schat aan informatie uit hem putten voor een beter en winstgevender gebruik van mijn boodschappen gedurende de vijftien dagen die ik van plan was aan de oude Perziër te geven. kapitaal. Ik kan niet

---

zal niettemin al die tijd in het postkantoor blijven, dat alleen een doorgangsplaats is en geen gemak biedt. Dus stelde ik voor om te gaan schuilen in de buitenwijk Djoulfa, de gewone verblijfplaats van Europeanen.

De volgende dag, voordat ik erheen ging, begon ik verschillende delen van de stad te verkennen. Isfahan, ik herhaal, is immens, en het zou meer dan een dag kosten om een volledige beoordeling te maken. Maar niet alles verdient het om gezien te worden. Behalve in een paar delen, die waar de belangrijkste monumenten zich bevinden, is het slechts een verzameling kronkelende en smalle straatjes, eenvoudige steegjes, doodlopende straat; de bestrating is daar onbekend en tijdens de regen, gelukkig zeer zeldzaam, zijn de meeste straten onbegaanbaar. Als het weer droog blijft, wordt de modder vervangen door stof dat pas 's ochtends valt als de bewoners de voorkant van hun huizen water geven. Talrijke stromen, afkomstig van Zendérhoùd, of gevoed door bronnen die in de omgeving zijn verzameld, zouden het mogelijk maken om de stad in een staat van voldoende reinheid te houden, ware het niet de gewoonte om zelfs het vuilste afval in sloten of kuilen te gooien. de openbare weg, en dit in zelfs de meest bezochte wijken.

Wat betreft de huizen, ik heb het over gewone woningen, bijna allemaal gebouwd van aarde, ze zien er niet uit. Bovendien kennen we de gewoonte van de Perzen om hun huis te omringen met een binnenplaats of een tuin die volledig omsloten is door muren, met een heel kleine opening voor de enige ingang. Voor onze ogen gewend aan deze lange rijen gevels die een van de belangrijkste versieringen vormen

---

van onze steden bieden deze straten zonder fysionomie een blik die zowel eentonig als triest is. Vergeleken met de onze, verschijnen de Perzische steden als geheel zonder animatie. Ze

zien eruit als zoveel dode steden waar onlangs een vreselijke epidemie is gepasseerd. Dit geldt des te meer voor Isfahan, de gevallen hoofdstad die, van zeshonderdduizend zielen en misschien meer, is gedaald tot minder dan honderdduizend inwoners. We zien dus veel lege plekken, veel verlaten wijken.

Ruïne volgde op verlatenheid, maar de tijd om zijn werk te corrigeren heeft de verdwenen huizen vervangen door dichte schaduwen, waardoor we vandaag met nog meer waarheid kunnen zeggen dan Tavernier tweehonderd jaar geleden zei, dat van een afstand “Isfahan er beter uitziet als een bos dan als een stad. (1).

Ik hervat mijn beschrijving met de plaats in de buurt waar ik had geslapen. Het draagt de naam van Meïdân-i-Châh of Place Royale en dankt zijn creatie aan Châh-Abbas die er een ongebruikelijke dimensie aan wilde geven. Het is zonder twijfel een van de grootste ter wereld en mooier ingelijst. Het vormt een perfecte rechthoek, waarin een kanaal van stromend water een kleinere rechthoek tekent. De brede strook land tussen de huizen en de gracht lag ooit in de schaduw van de mooiste platanen. Ze verdwenen tijdens het beleg van de stad door de Afghanen. Als je de bazaar uitkomt, is het uitzicht werkelijk schitterend. Je kunt de minaretten en de koepel van de belangrijkste moskee voor je zien, rechts het grote portaal van het koninklijk paleis en links de ingang en de koepel van een

(1) Reizen, t. II, p. 34.

---

een andere moskee, deze verschillende monumenten met elkaar verbonden door arcadenconstructies die alleen dezelfde gevel lijken te produceren. De huizen die de Meïdân-Châh omringen zijn niet groot, maar ze lijken allemaal absoluut op elkaar, met een begane grond verdeeld in twee winkels en een bovenverdieping met slechts twee slaapkamers waarvan de ramen uitkomen op een balkon met geschilderde balusters. In rood en groen . Het dak is op het terras en in de zomer koelen we ver voor de avond af.

Vroeger getuigen oude reizigers, dat wil zeggen uit de tijd van de Sophis, ondanks het bestaan van bazaars, het Koningsplein de grote markt van Isfahan was. Afgezien van de kooplieden die gevestigd waren in de permanente winkels die aan dit plein grenzen, was het hele oppervlak bedekt met winkels en kermiskraampjes. We verkochten daar alles en, net als op onze beurzen, oefenden de acrobaten, charlatans en astrologen daar hun industrie uit, op het lawaai van instrumenten, met veel lazzi's en te midden van kreten. Het was daar ook dat ze openbare festivals hielden en toen liet de gouverneur van de stad al deze mensen vertrekken en werd de hele plaats overgegeven aan het vermaak van een bevolking die buitengewoon dol was op genoegens. Tegenwoordig biedt de Meïdân-Châh, bedoeld voor hetzelfde gebruik, verre van het aanbieden van de oude animatie. We zien daar echter, op bepaalde tijden van de dag, een paar kooplieden in de open wind die, gehurkt op tapijten, op matten of op het zand, en hun hoofden bedekt met een parasol of beschut door een kleine tent, zich uitspreiden op de grond, allerlei soorten voorwerpen. Daar wordt ook de veemarkt gehouden, waar paarden, ezels, muildieren en kamelen worden verkocht; in een van de hoeken is de pluimveemarkt,

---

maar dit alles vindt pas 's ochtends plaats, en na het middaguur is de Meïdân-Chah bijna verlaten, en alleen in enkele van de winkels die de plaats omringen, blijft men verkopen en kopen.

Nadat ik een uur op het Koningsplein had gelopen, stopte ik om de prachtige portiek te bekijken die de ingang vormt van het Koninklijk Paleis, waarvan ik de dag ervoor slechts een

deel had kunnen bezoeken, en het idee kwam bij me op om dit bezoek te voltooien voordat u verder gaat. Deze ingang wordt A 'âly qâpy genoemd, wat zich vertaalt als de Hoge Deur of de Heilige Deur. De eerste naam komt van de hoogte die, met het paviljoen dat het overwint, meer dan vijftig meter is, en de tweede geeft aan dat dit portiek een heilige en onschendbare plaats was; de grootste criminelen vonden daar een veilige haven. De portiekstijlen zijn van porfier, evenals de drempel, en de deurbladen van cederhout versierd met zilver. Het paviljoen waarover ik zojuist heb gesproken, heeft de vorm van een grote kiosk met aan het eind een galerij, waarvan het dak, van gebeeldhouwd hout, rust op een drievoudige rij hoge en slanke kolommen. Het is vanuit dit observatorium dat zo goed geplaatst is dat de Sophis-prinsen zich vermaakten door de beweging en de spelen van de Meïdân van hun tijd te beschouwen. Deze luchtkiosk is in het midden versierd met een groot bassin met jaspis; ossen brachten water daarheen door middel van drie machines die in etappes op elkaar waren gerangschikt, en het was niet een beetje verbaasd om het water op zo'n hoge plaats naar buiten te zien stromen.

We zien in een van de hoeken een hoger platform waar koning Abbas zat om te genieten van het uitzicht op het plein, de hele stad en de omliggende bergen die we vanaf dit hoogste punt omarmen. Zijn opvolgers respec-

---

tent dit platform waarvoor ze nooit nalaten zichzelf ter aarde te werpen, het vasthoudend als een heilige plaats. Men komt nog steeds de omheining van het koninklijk paleis binnen via vier andere deuren, die in verschillende delen van de omheining zijn doorboord. Dit hek is bijna een halve competitie rond, want afgezien van het Paleis van de Veertig Kolommen, waar ik niet op terug zal komen, bevat het een zeer groot aantal bijzondere constructies, verspreid in uitgestrekte tuinen, waarvan ik er een paar zal zeggen. over dit tweede bezoek.

In de zuidoostelijke hoek van de omringende muur vinden we een deur die leidt naar een tweede paleis genaamd Narendjistan of de Oranjerie, vlakbij de harem van de oude koning, waarvan het een bijgebouw lijkt te zijn. Ook hier zijn grote appartementen versierd met schilderijen en met modernere onderwerpen, zoals portretten van Feth-Ali-Châh en verschillende prinsen van zijn familie. Beneden zijn er andere geheel ondergronds, geplaveid en bedekt met marmer, waar men kleine watervallen en waterstralen kon zien werken; daar trokken de gasten van het paleis zich terug in de brandende uren van juli en augustus.

Een geheime deur communiceerde dit paleis van Narendjistan met de harem. Men bereikt daar ook vanuit de koninklijke tuin door een gewelf dat onder een achthoekige toren doorloopt, gelegen in het midden van de zuidelijke ommuring. Als men uit deze kronkelende gang komt, bevindt men zich voor een bloembed dat op een lang vierkant is gerangschikt, door steegjes is doorgesneden en versierd met bloembedden. Rondom staan de gebouwen opgesteld die bedoeld zijn voor vrouwen, die niet opmerkelijk zijn, maar die in de dagen van de pracht van de Sophis moesten worden versierd met al het onderzoek dat de Per-

---

zonder liefde te verzamelen in dit innerlijke geheim van hun intieme bestaan.

Ik kan niet alles beschrijven wat we nog in het Palais-Royal zien, paviljoens, kiosken, fonteinen, vijvers, prachtige keukens, winkels, werkplaatsen, enz.

Deze laatste twee artikelen, toen de oude sjahs van Perzië in Isfahan woonden, waren van degenen die de meeste aandacht trokken, ik zou kunnen zeggen de bewondering van reizigers. Het is inderdaad nodig om te lezen wat Chardin vertelt over de verschillende kamers waar arbeiders gekozen en behoorden tot alle beroepen, permanent voor de koning

werkten en alleen voor hem. Deze ateliers, die de naam Kâr-Khaûnéh of Houses of Work kregen, waren tweeëndertig, elk met gemiddeld honderd tot honderdvijftig mensen, onder leiding van de opzichter van het koninklijk huis genaamd de Nazir . De winkels droegen namen die hun bestemming aanduidden: ze waren bijvoorbeeld de opslag voor wapens, de opslag voor kisten of stoffen en tapijten, die voor pijpen en kaarsen; daarnaast waren de kamers bestemd voor proviand, zoals de coffeeshop en de wijnwinkel, ingericht met een luxe die niet getuigt van groot respect voor de voorschriften van de koran. We zullen hieraan herkennen hoeveel alles er was gepland in deze koninklijke residentie, waar het prachtige en het nuttige een werkelijk uniek geheel vormen.

Toen ik het paleis verliet, ging ik naar de twee moskeeën, waarvan de veranda uitkomt op hetzelfde koninklijke plein. De grootste, genaamd AlesdJed-i-Châh, of Koninklijke Moskee, en ook Moskee van Châh-Abbas, werd volledig gebouwd door deze prins in de eerste jaren van de zeventiende eeuw.

---

eeuw, het jaar 1021 van de Hegira (1612-13 van het vulgaire tijdperk), naar wat een Perzische auteur ons over zijn leven vertelt. Dezelfde voegt eraan toe dat Châh-Abbas vijftigduizend tomans aan deze constructie heeft besteed, die volgens Chardin's schatting, die de toman in zijn tijd op 45 pond bracht, en vervolgens twee miljoen tweehonderdvijftigduizend pond opleverde, een aanzienlijk bedrag voor het land. en voor de tijd.

Ik had al veel moskeeën gezien, maar deze overtreft ze allemaal qua plan en versiering.

Het biedt echter een gedwongen onregelmatigheid die de architect de kans gaf om echt vakmanschap te tonen.

Om de schoonheid van zijn Meïdân, ongetwijfeld eerder gebouwd, te versterken en om de symmetrie ervan te respecteren, had de koning gewild dat de ingang van zijn moskee op het centrale punt aan de zuidkant van het plein zou worden geplaatst, tegenover de monumentale deur van de grote bazaar, die het midden van de noordelijke lijn beslaat. Maar we weten dat het heiligdom van elke moskee in de richting van Mekka moet zijn; de heilige stad ligt echter ten zuidwesten van Isfahan. We zijn erin geslaagd deze dubbele noodzaak te verzoenen door, door middel van een schuine portiek, de veranda van het plein te verbinden met de moskee die in de voorgeschreven as is opgetrokken, zodat we, wanneer we aankomen in de Meïdân voor de ingang, zien rechts van hem de koepel van de tempel die we recht voor ons zouden moeten hebben.

Deze eerste inzending is zowel van grote pracht als opperste elegantie. Het heeft de vorm van een halve zeshoek bestaande uit drie zijden, die een opnieuw binnenkomend vierkant vormen, voorafgegaan door een marmeren bassin. De opening van de veranda wordt gevormd door een grote boog, enigszins spits toelopend, aan de bovenkant

---

worden verbonden door de binnenmuren taps toelopend te maken, wat het effect produceert van een immense nis van bijna vijfentwintig meter hoog en tien breed, aan de onderkant waarvan een deur opent die voor eenzelfde kozijn erg klein lijkt. De twee zijpanelen hebben ongeveer de hoogte van de gewelfde constructie die het vierkant omringt en eindigen in een rechte lijn, zoals die waarin de halve koepel die ik zojuist heb beschreven, is gemaakt; maar dit onderste gedeelte is een derde hoger en wordt rechts en links geflankeerd door twee minaretten die minder dan drie meter dik zijn en bijna honderdtien meter van de grond af zijn. Ik herken mezelf machteloos om, vooral in termen van kunst, de decoratie van deze

prachtige veranda te beschrijven waar email in alle kleuren, voornamelijk azuurblauw, waar marmer, jaspis en goud zijn overdadig, omlijsting van kleine over elkaar geplaatste nissen en talloze inscripties door de meest charmante ontwerpen met arabesken en bloemen. De twee bladeren van de deur, in cipressenhout, zijn bedekt met artistiek gebeitelde zilveren bladen en, in sommige delen, verguld.

Ik was verbaasd hoe gemakkelijk ik een drempel kon oversteken die ik zo zorgvuldig had bewaakt door noordelijk fanatisme. Ik had het te danken aan een bijzondere bescherming. De Naib had me een jonge jongen gegeven om mij te leiden die, na te hebben aanbevolen dat ik goed naast hem liep, opzettelijk de voordeur opendeed.

Sommige Mullahs die ik van tijd tot tijd ontmoette, keken me soms schuin aan, maar dankzij de verzekering van mijn kleine cicerone kon ik mijn nieuwsgierigheid volledig bevredigen, iets wat een gezant uit Frankrijk een paar jaar eerder niet had kunnen doen. doe. dat met een vergunning-

---

Zion van Imam-Djorné en van de prins-gouverneur van de stad. We gaan eerst binnen onder een vestibule met daarboven een halve koepel die een porfierbassin bedekt met water voor gebruik door voorbijgangers. Na een paar stappen gaat de vestibule naar rechts en leidt je naar een grote vierkante binnenplaats vlak voor de moskee die de achterkant inneemt. De andere zijden van de binnenplaats zijn versierd met een dubbele rij boven elkaar geplaatste arcades waar de woningen van de Mollahs zich bevinden en de slaapkamers van de vele studenten die hen komen vragen om uitleg over de onduidelijkheden van de Koran. In het midden van deze ruimte is een groot bassin bestemd voor wassingen.

De ingang van de moskee wordt voorafgegaan door een nieuwe, ruimere veranda, waarvan de opening op dezelfde manier wordt gevormd door een grote spitsboog, doorboord in een vierkant frame ondersteund door twee slanke minaretten die aan hun uiteinde zijn versierd met een ronde galerij. de Muezzin roept de gelovigen op tot gebed. Het interieur van de tempel, dat, net als de hele omtrek, volledig in marmer is geplaveid, was verdeeld in drie delen, in het midden het heiligdom en rechts en links twee grote kamers waar ook mensen bidden en waarvan de gewelven worden ondersteund. Door sterke pijlers.

Het was voor mij mogelijk om een kijkje te nemen in het heiligdom en daar onderscheidde ik de Mehrad of nis die naar Mekka kijkt en zijn preekstoel in de vorm van een troon waar Imam Djomé predikt. Daarboven verheft zich een ruime koepel met het grootste effect. Binnenornamenten, kandelaars, lampen, tapijten, enz., Komen allemaal overeen met de uiterlijke pracht van deze modeltempel waarvan de veranda op het plein de stijl aangeeft die overal uniform gevolgd wordt. Inderdaad, alle constructies die samen de Koninklijke Moskee vormen

---

Isfahan, constructies die, net als die op het plein, zijn gemaakt van gebakken bakstenen, de enorme en hoge koepel die boven het heiligdom uitsteekt, zijn van binnen en van buiten bekleed met dit emailfineer dat de meest delicate ontwerpen en de meest uiteenlopende kleuren vormt.

Blauw domineert echter, turkooisblauw en lapis lazuli-schaduw. Het ziet eruit als een immens porseleinen bouwwerk, waarop de grillen van kunstenaars tot het uiterste van de fantasie zijn uitgeoefend.

Toen ik de moskee van Châh-Abbas verliet, liep ik naar de moskee die aan de rechterkant van het plein oprijst. Door dezelfde draaimolen van mijn jonge gids was ik nog in staat om deze,

veel ouder maar veel kleiner, te bezoeken die wordt aangeduid onder de naam Mescljedlouft-Oullah en die nog steeds de Grote Paus-moskee wordt genoemd. Je komt binnen via een mooie deur in geëmailleerde arcades met gekleurd aardewerk. Na een paar treden te hebben geklommen, kom je in een vestibule die je voor de moskee brengt. Het bestaat alleen uit een immense rotonde, bekroond door een zeer gewaagde koepel en die niet wordt ondersteund door enig extern werk.

Deze koepel is volledig bedekt met geglazuurde stenen die de hele omtrek versieren met de meest uiteenlopende ontwerpen.

Dit bezoek eindigde, ik nam de richting van Djoulfa.

Om daar te komen, moest ik de mooiste promenade van Isfahan volgen en de Zendéhroùd oversteken op de magnifieke Allah-Verdi-Khan-brug. Ik zal hier de beschrijving geven van deze twee grote werken, die misschien het meest opmerkelijke zijn in de oude Perzische hoofdstad.

De promenade of baan, genaamd de Tsharbag (de Vier Tuinen), heeft een lengte van drie kilometer

---

rechte lijn, over een uniforme breedte van drieëndertig meter. Deze immense slagader begint achter de omringende muur van het paleis, steekt de Zendéhroùd over op de prachtige brug waarover ik zojuist heb gesproken, en strekt zich uit tot in de zuidelijke buitenwijken op grote afstand voorbij deze rivier. Het wordt in zijn hele lengte begrensd door twee zijgangen van wereldlijke platanen, waarvan de enorme takken gedeeltelijk de middelste laan bedekken en de naam ThâqSebs of het groene gewelf verdienen. De zijbeuken zijn geschuurd en worden gebruikt door ruiters; de centrumlaan, geplaveid met mooie platen, is bedoeld voor voetgangers. Het midden wordt ingenomen door een klein kanaal waarvan het water, van afstand tot afstand, een reeks bassins vult met waterstralen van verschillende vormen, die zich zo ver als het oog reikt, reproduceren. Deze unieke boulevard ter wereld werd door Châh-Abbas zelf geplant in het twaalfde jaar van zijn regering, het jaar 1006 van de Hegira (15978 van onze jaartelling). Op zijn bevel werd ook zijn hele route verfraaid met weelderige constructies. Aan beide zijden van de Tsharbag kunnen we nog steeds twintig oosterse paviljoens zien, waarvan de meeste verwoest zijn, die getuigen van deze ongelooflijke pracht. De muren van de tuinen die aan deze paviljoens voorafgaan, vormen een open hekwerk dat zeer sierlijk de boulevard omlijst. Aan de ene kant, vlakbij zijn paleis, had de koning een grote en weelderige balakhaneh opgericht van waaruit de vrouwen van zijn harem, zonder gezien te worden, konden genieten van de blik die deze wandeling bood. Aan het einde was een sprookjesachtige tuin, genaamd Hézar-Djérib (de Duizend Arpenten), bestaande uit twaalf gelaagde terrassen, versierd met paviljoens en kiosken, en elk met een bassin met een waterstraal en

---

watervallen die van het ene terras naar het andere vielen. Dit alles is slechts een herinnering; maar de Tsharbag blijft een van de meest opvallende getuigenissen van de grootheid van Lodewijk XIV van Perzië.

De eerste personen van de staat haastten zich om de opvattingen van Châh-Abbas achter zich te laten en bouwden, naar zijn voorbeeld, bijzondere gebouwen en monumenten van openbaar nut om de pracht van Isfahan te vergroten. AllahVerdi-Khan, generalissimo van de Perzische legers, en favoriet van Abbas, wilde op zijn kosten de brug bouwen die bedoeld was om de twee delen van de Tsharbag te verbinden die ongeveer in het midden van de loop van de

rivier snijdt. Hij vroeg de architect om iets nieuws en groots en liet hem vrij om te putten uit de immense schatten die hij had van de gaven van zijn meester. Het werd tot in de perfectie geserveerd en de brug die zijn naam draagt, is, net als de hoofdweg waardoor hij als doorgang dient, echt uniek in zijn soort. Het heeft drieëndertig bogen met een totale lengte van bijna driehonderd meter bij een breedte van veertien. Tweederde van het platform, dat in het midden de doorgang van paarden, kamelen en koetsen vormt, is geplaveid met stenen; de rest wordt ingenomen door twee overdekte galerijen, bestemd voor voetgangers, die over de hele lengte van de brug naar rechts en naar links regeren en opengaan in arcades binnen en aan de kant van de rivier. Ze ondersteunen een platform of bovenste trottoir, begrensd door een borstwering, die men bereikt door twee trappen aan elk uiteinde van deze galerijen. Een derde passage, de meest verrassende, werd gemaakt op het waterniveau, maar meer als een ongekende singulariteit dan als nuttig werk. Inderdaad, hieronder en in de

---

in de richting van de bovenste weg, de architect doorboorde alle pijlers door evenveel opeenvolgende gewelven; in het interval tussen de bogen zijn er van trede tot trede afgeknotte pilaren die uit het water komen; ze worden tegelijkertijd gebruikt om de rivier over te steken en om kleppen te onderhouden die in de zomer stijgen op het punt dat gewenst is voor de behoeften van de stad, het lage waterpeil stroomopwaarts van Zendéhroùd. De belangrijkste werken van deze brug, dat wil zeggen dat het onderste deel van harde steen is, de rest van baksteen.

Ik had het grootste deel van de middag doorgebracht op de prachtige promenade die ik zojuist heb beschreven.

Aangekomen in Djoulfa, waar de Allah-Verdi-Khan-brug eindigt, werd ik naar het huis geleid dat mij was aangegeven.

Ik vond het naar mijn zin en zonder een ander te zien, vestigde ik me daar. Het was een Armeens huis, gelegen aan het einde van een tuin vol met nog erg groene latwerkranken, en samengesteld uit een begane grond en een balakhaneh met galerij waar ik na de zonsondergang de lucht in kon nemen. Vlakbij was er een badhuis; Ik ging erheen en, verleid door zijn netheid, wilde ik het onmiddellijk gebruiken, voor mijn diner, en de bezoeken die ik voorstelde aan een paar mensen aan wie ik was aanbevolen, uitstellen tot de volgende dag.

Ik zal niet terugkomen op wat ik zei aan het begin van dit boek, dat Armenië doorkruiste, over het beleid van Châh-Abbas waardoor hij de hele omgeving van Araxia verwoestte en ontvolkte, om de Turken de middelen te ontnemen die dit land voorzag hen, object en theater van hun invallen (1). Hij vervoerde naar Isfahan

(1) Zie hfst. I, pagina's 20-23.

---

de hele bevolking van Djoulfa en gaf haar, om een stad te bouwen, een immens stuk land tegenover de hoofdstad op de zuidelijke oever van Zendéhroùd. Door deze grote kolonie aan de poorten van Isfahan te stichten, was het zijn bedoeling om de handel in zijn staten tot bloei te laten komen, aangezien de Armeniërs destijds in het hele Oosten de mensen waren die daar het beste met elkaar overweg kunnen. Hij was met al zijn kracht voorstander van de vestiging van de nieuwkomers. Niet tevreden met deze gratis concessie, voorzag hij hen van materialen en geld voor de bouw van hun huizen en zelfs hun kerken, en schoot hen vervolgens geld voor voor commerciële operaties in India of Europa. Ter nagedachtenis aan hun vaderland noemden de Armeniërs hun nieuwe woonplaats ook Djoulfa, en, al snel rijk geworden,

verfraaiden ze het en maakten er een echte stad van met meer dan twaalfduizend families, waarvan de beschrijving te zien is in oude reizigers.

Tegenwoordig zijn er veel dingen veranderd. De belegering van de Afghaanse Mahmoud in 1722 was bijzonder rampzalig in Djoulfa. Onder de indruk van mijn lezing, verwachtte ik een lawaaierige stad te vinden, met bazaars, karavanserais bezield door een uitzonderlijke handel.

Helaas! Djoulfa is niet meer dan een groot dorp met vervallen huizen, gegroepeerd rond vele kerken.

De straten zijn afgesloten en van elkaar gescheiden door poorten, ter bescherming tegen nachtelijke aanslagen door moslims. Rond een pleintje, dat nog steeds rijkelijk de Meïdân wordt genoemd, zie je angstaanjagende winkeltjes waar alleen de essentials worden verkocht. Niemand in deze nauwelijks begaanbare straten,

---

behalve vrouwen, kinderen of een paar magere en bleke oude mannen en bijna allemaal, kon ik geen verklaring hebben voor dit feit, dat leed aan oftalmie. De mannen in de werkende leeftijd zijn in het buitenland, in Teheran, in Tabriz, verder weg, in Bombay en Smyrna, waar ze heen gaan om hun brood te verdienen en al het geld in te zamelen dat ze terugbrengen of naar hun families sturen. Onder het rijk van deze diepe achteruitgang is de Armeense bevolking van Djoulfa vandaag teruggebracht tot slechts vierhonderd gezinnen. In het verleden konden moslims zich niet vestigen in dit voor christenen gereserveerde gebied; nu zijn ze eigenaar geworden van bijna elk huis waar ze van kunnen profiteren.

Sommige worden door Europeanen gehuurd. Ten slotte zijn er in Djoulfa drie of vier kloosters van de Armeense ritus en twee religieuzen die tot de katholieke sekte behoren.

De volgende dag begon ik mijn dag met drie bezoeken, één aan pater Clément, van de orde van de Mkhitaristen, de eerste in de lijn van deze twee religieuzen, de andere aan M. Méchin, baarmoeder broer van M. Bernay en in totaal niet zijn broeder door vriendelijkheid, en de derde van de Engelse consulaire agent, de heer Aganor, een eerlijke Armeense en bovendien een charmante man die zich haastte om mij zijn diensten aan te bieden. Zijn broer, zo vertelde hij me, woonde op Java en had daar een fortuin gemaakt. Pater Clément en zijn collega zijn de enige twee katholieke priesters die nog in Djoulfa verblijven. Ze wonen in het oude klooster dat de Dominicanen daar bezaten, in de tijd van koning Abbas, dat werd gebouwd in de stijl van Italiaanse kloosters. Je komt binnen via een galerij waar je nog enkele nogal merkwaardige fresco's kunt zien, maar in slechte staat. Deze

---

twee priesters leken mij mannen van het meest aangename beroep, vooral pater Clement, wiens mooie hoofd intelligentie en goedheid uitstraalt, en die, zonder het te tonen, grote kennis bezit. De volgende dag kwam hij me bezoeken en gaf me de ingang van een vrouwenklooster, waar ik vespers bijwoonde die door de nonnen zelf werden gezongen. De ouderen zongen de eerste verzen en de anderen gingen verder zoals misdienaars na de priester doen. Het kantoor was klaar, de overste gaf me om haar getijdenboek te kussen en ze verliet de kapel, gevolgd door haar zusters wier uiterlijk en kleding echt stoffelijk waren. Vader Clément nam me toen mee naar de Armeense begraafplaats aan het einde van Djoulfa, waar veel graven van Europeanen zijn. Verschillende Nederlanders werden daar begraven, zoals hun grafschriften aangeven, die ik bij dit eerste bezoek nauwelijks kon lezen, want de meeste graven, die heel laag bij de grond liggen, waren half bedekt met aarde. Toen ik thuiskwam, stuurde ik een man om ze op te ruimen en de inscripties erop te wassen, en bood aan ze de volgende dag op te halen.

Om mijn man voldoende tijd te geven om zijn werk af te maken, heb ik die dag een vrij lange excursie buiten Djoulfa in mijn programma opgenomen, die ik van plan was te eindigen met mijn bezoek aan de begraafplaats. Ik had Naib de la Poste om een paard gevraagd en na de lunch ging ik eerst op pad om een van de bezienswaardigheden rond Isfahan te zien, dat bekend staat als Minar-Djoumbân, wat de Minarets-Tremblants betekent. Ik stak de Zendéhroùd over op de

---

brug die de buitenwijk Marnoun, gelegen ten westen van Djoulfa, met de stad verbindt. Deze brug, ook wel de Marnoun-brug genoemd, biedt, hoewel erg groot, niets opmerkelijks. Ik ben Isfahan niet binnengegaan en heb het platteland gewonnen dat aan deze kant, dat wil zeggen bij de zonsondergang van de stad, heel mooi is. Overal huizen, overal tuinen en veel water. Zendéhroùd werd veel gebruikt. Als men hier de paleizen van Châh-Abbas verwaarloost, besteedt men er grote zorg aan om de zo goed begrepen werken van irrigatie te behouden; dus zag ik in alle richtingen alleen gewassen en, aan de rand van de beekjes, rijen wilgen en platanen die het uitzicht verrukten en hun schaduw wierpen op de wandelaar.

Het kostte me een uur om in Minar-Djoumbân te komen. Het is een heel eenvoudige kleine moskee, gebouwd op het graf van een Cheick die naar verluidt heel heilig heeft geleefd. Het wordt bekroond door een platform waarop twee houten minaretten van ongeveer negen meter hoog opstaan. Ik ging op het platform zitten terwijl twee mannen in elke minaret klommen en heen en weer spanden om hun oscillatie te bepalen. Al snel bewoog het platform onder mijn voeten, waardoor ik voelde wat een aardbeving teweeg moest brengen; tegelijkertijd begonnen de twee torentjes met een zeer uitgesproken beweging te zwaaien. Toen stapte een van de mannen uit en kreeg ik te horen dat slechts één van de minaretten het eerst zou gaan bewegen en dat de andere zijn beweging zou volgen. Ik had zin om in de plaats te klimmen waarvan de man was afgedaald en na een paar ogenblikken voelde ik me inderdaad heel sterk kantelen; Ik had snel genoeg, want ik

---

verklaart, het was ronduit aangenaam. Dit is wat Minarets-Tremblants is. De mensen zien erin een wonder teweeggebracht door de tussenkomst van de heilige persoon die beneden in de moskee rust; Ik zag daar alleen een architectonisch geheim of liever een mysterie van een raamwerk, bestaande uit het gebruik van een onderdeel, met beweegbare bevestiging, dat, onder het platform, de twee minaretten met elkaar verbindt. Hoe dan ook, het effect is opvallend en het bekijken waard.

Door een haak van een kwartier naar het oosten te maken, kwam ik voor een rotsachtige verhevenheid, in de vorm van een zeer hoge kegel, die men Atiskhia noemt en waarop men ruïnes ziet waarvan men zegt dat ze toebehoorden aan een Gebre tempel. De klim is steil en ik moest het te voet doen. Men wordt weinig beloond voor zijn inspanningen, want deze ruïnes bestaan slechts uit enkele delen van muren en uit een kleine koepel die wordt ondersteund door vier kolommen. Maar we worden gecompenseerd door de aanblik van de tuinen die deze geïsoleerde heuvel omringen. Ze verbouwen daar uitstekende druiven en ik kon het zien toen ik weer beneden kwam; een man, die uit een tuin kwam, kwam spontaan om het me aan te bieden en ik accepteerde heel graag een prachtige bos ervan, die mijn dorst lessen en me veel verkwikte, want, hoewel bijna midden oktober, de hitte was echt intens.

Om bij de Armeense begraafplaats te komen, die ten zuiden van Djoulfa ligt, moest ik terug op mijn schreden en de Zendéhroùd weer passeren. Ik wilde het bij de doorwaadbare plaats oversteken en kreeg een doorgang te zien waardoor ik met het grootste gemak de overkant

kon bereiken, de rivier was toen erg laag. Niet ver van Zendéhroùd, zag ik een oude muur doorboord met een gat zo groot als

---

het hoofd van een man. Mij werd verteld dat het de plaats was van een gigantische spijker die de fabelachtige Roustam daar had geplant. Ik merk dit detail, zoals we ons kunnen voorstellen, alleen op ter ere van de traditie. Ik wreef toen de schouders op met het extreme en meest verlaten deel van Djoulfa. Het was betreurenswaardig om te zien dat deze bazaars, deze karavanserais, deze huizen, vandaag verlaten, verwoest, en deze tuinen, deze boomgaarden, zonder bomen en zonder bloemen, bedekt met gras dat uitgedroogd is door de hitte van de zon. Deze verwoeste wijk wordt gedomineerd door de Khou-Sofi of Berg van de Sophis. Op een rots en alsof ze tegen de muren geplakt zijn, zien we de overblijfselen van een oude koninklijke residentie; Ik klom daarheen en vanaf de top van de Kola-frangui, het hoogste deel van het paleis en nog steeds in redelijk goede staat, kon ik even genieten van het uitzicht op het schitterende panorama dat Isfahan hiervandaan biedt. hoogste punt, dichtbij genoeg zodat geen enkel detail u ontgaat. Een halfuur later kwam ik aan op de Armeense begraafplaats.

Mijn dappere Perziër was perfect in orde. vervulde zijn taak en ik kon heel duidelijk de inscripties van veertien van deze graven lezen, waaronder ik vijf van Nederlanders herkende die stierven in dienst van de Oost-Indische Compagnie die, zoals de koning me vriendelijk had herinnerd, bij de ontvangst ervan , bezat in Isfahan fabrieken die voorheen zeer welvarend waren, en nog steeds in rivaliteit en strijd met de Engelse fabrieken.

Beiden waren er in de eerste helft van de zeventiende eeuw gevestigd. Hun belangrijkste loket bestond in Gomron aan de Perzische Golf, genaamd BenderAbassi sinds Abbas-le-Grand het de eerste maakte.

---

haven van Perzië, vandaag volledig verlaten en vervangen door die van Bender-Bouchir. Maar de twee bedrijven hielden de inwoners van de sjahs van Perzië in stand om ervoor te zorgen dat de commerciële privileges die ze hun verschuldigd waren, gehandhaafd konden worden. ChâhAbbas had zelfs gewild dat ze in de stad zouden gaan wonen, niet ver van zijn paleis. Chardin spreekt als volgt over hotel Compagnie Hollandaise: 'Het is een prachtig huis', zei hij, 'met een grote tuin versierd met paviljoens, vijvers en stromende waterkanalen. Het portaal is groot en hoog, bekroond door de armen en het motto van de compagnie. Het behoorde vroeger toe aan een genaamd AlyMirza-Beck, op wie Abbas-de-Grote boos was, hij hem met zijn eigen hand doodde en zijn bezittingen in beslag nam, waarvan hij dit huis aan de Nederlandse compagnie gaf, die toen een plaatsvervanger had gestuurd. Isfahan, genaamd Hubert Visnic, om vrijheid van verkeer te eisen.

De Nederlander had een groot verlangen om dit huis voor zichzelf te kopen, maar het was onmogelijk, Abbas leGrand prees zichzelf om onderdak te geven aan buitenlanders die hij zijn geliefde gastheren noemde (1). Ik kan niets zeggen over de biografie van de personages die rusten op de Armeense begraafplaats van Djoulfa; Ik stelde me tevreden met het opmerken van de verschillende grafschriften die niet al te moeilijk te lezen waren. Moslims houden er vaak van om christelijke begrafenissen te verslechteren; ik moet zeggen

(l) Reizen van Chardin, t. VII, p. 415.

---

maar zonder de oorzaak te kunnen verklaren, behoren de graven met inscripties in de Nederlandse taal tot de die het minst hebben geleden.

Ik reproduceer hier deze veertien grafschriften met nauwgezette respect voor hun tekst. Die in het Latijn zijn gemakkelijk te lezen, afgezien van een paar uitdrukkingen die ik getrouw heb gekopieerd en een paar hiaten die ik niet onderneem. Ik beperk me tot het vertalen van de Nederlandse inscripties door de Franse versie er tegenover te plaatsen.

1

HIER LEIJT BEGRAVEN HUIJBERT BUCKENS IN SIJN LEVEN ASS * WEGENS DE NTSE OoSTINDISCHE COMP: EN DIAMOND SLIJPER IN DIENST VAN DE CONINCK VAN PERSIEN. - OBIJT DEN 25 DECEMBER.

AO 1653.

Hier is Hubert Buckens, tijdens zijn leven plaatsvervanger van de Verenigde Oost-Indische Compagnie en diamantslijper in dienst van de koning van Perzië.

Overleden op 25 december 1653.

2

HIER LEGT BEGRAVEN WILLEM LOK IN SIJN LEVEN, ONDER KOOPMAN DER NEDERLANTSCHE OOSTINDISCHE COMP6 STERFT DEN 12en JANUARIJ A0 1665!.

Hier ligt Guillaume Loh, tijdens zijn leven onderkoopman van de Verenigde Oost-Indische Compagnie; stierf op 12 januari 1665.

3

Hic JACET D. JACOBUS KEMEL HOLLANDS OBIIT 3 JANU?

1670.

Hier ligt D. Jacques Kernel, Nederlander, overleden op 3 januari 1670.

4

HIER LEIJT BEGRAVEN GEORGH WILMSON IN SIJN LEVEN COOPMAN EN HOOFT WEGENS D'Nese OOSTINDISE COMP: DESES CoMPTls SPAHAN.

OBIJT 6EN MAART / A0 1675.

Hier ligt Georges IVilmson, tijdens zijn leven Marchand du Comptoir van de Nederlandse Oost-Indische Compagnie in Isfahan.

Overleden op 6 maart 1675.

5

HIER LIJD BEGRAVEN FRANCOIS CASTELIJN D'JONGE OBIJT 12EN JANUA: A0 1697: OUD 7: MAEND:

Hier ligt François Castelijn d'Jonge, die stierf op 12 januari 1697.

7 maanden oud.

6

GISTENDAG LEIJT BEGRAVEN SARA JACOBA ZES VAN KROONLUCHTER VROUWE VAN FRANÇOIS CASTELIJN OPPERHOOFD WEGENS DE NEDERL: OOST-INDISE COMP: TUT SPAHAN.

OBIJT gent MEIJ A0 1703.

Hier ligt Sara Jaqueline Six de Chandelier, echtgenote van François Castelijn, Senior Chief van de Verenigde Oost-Indische Compagnie in Isfahan.

Overleden op 9 mei 1703.

7

HIER LEGT BEGRAVEN DEN CL.

HEER MATTHEUS VAN LAYPZUS IN ZIJN LEVEN ONDRCOOPMAN EN OPPERHOOFD IN DER NEDERLANDSCHE GEOCTROYEERDE OOST-IND: COMP. TIEN COMPTOOR ISPAHAN.

OBIIT DEN 12 NOVEMRa 1730.

Hier ligt de heer Mathieu de LAypzus, tijdens zijn leven Sousmarchand en opperhoofd van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, geaccrediteerd in Isfahan.

Overleden op 12 november 1730.

8

GULLIELMUS BELI JOAN F NORTHUMBRE APUD REGEM ABBAS PRO: ANGLIA AGI ENS ANO: DNI: 1624 AET SUAE 33: MENSIS: FEIJ DIE: 24 SPAHANI DETUNCTUS AD: PIUM: PEREGRINUM.

HEXASTICHON.

VIVE DOMI; SED: VIVE: DEO: sic : SERA; SENECTUS COLLIGET: AD: CHAROS MEMBRA: SOLUTA; PATRES; LONGINO, VIS: VITAM: DUM CONOR: QUAERERE: REGNIS, HEU: JUVE NEM: INGANTUM; MORS: INOPINA PREMIT: SED: CHRISTU: VIVENS: COLUI; MORIENS, WIE VOCAVI; EN VIXI; QUANTUM: VIXERAT: ILLE; SAT IS. -MEMENTO MORI

9 HIC JACET INSIGNIS ARTS R. EDVARDUS PAGETT ANG: UT PULCRUM EX AETERNITATE CIRCULUM FORMARET; SSimae TRINITATIS COLLEGII APUD CANTABRIGIAM SOCIUS TANDEM QUINQUAGENARIUS ULTIMO PUNCTO VITAM CLAUSIT: THEOLOGUS, ET MATHEMATICUS LUSTRABAT ORBEM TERRUM IN PATRIAM PER TERRAM REDEUNTEM SISTEBAT MORS UTAT SISTEBAT MORS UTAT SISTEBAT MORS UTAT SISTEBAT MORS

OBIIT ENIM SPAHANI UT PUNCTUM EXTENDEBAT LINEAS: ULTRA TEMPUS.

STERVEN 21: JAN: AD 1702/3 SEcdum STIJL: VET.

ABI VIATOR EN An. INSIGNIS: DOCTORE DISCE IN TEMPORE AETERNITATEM.

S.

10 WILLIAM ALWEAL G.

11 Hic JACET D. MARCUS XAV. DOOR MAREZ GALL. OBIIT 31 MEI 1673.

12 CI GIT MICHEL BOIRRI ZWITSERLAND HET JAAR VERLOREN. X.

1673.

13

CI GIT LOUIS ROOPER LORRAIN, SILVERSHIP OVERLEDEN IN 1673. X.

14 Cy GIT RODOLFE.

Chardin geeft wat merkwaardige informatie over deze laatste begrafenis; Hier is hoe hij zichzelf uitdrukt: “Onder deze graven is er een van een horlogemaker genaamd Rudolf, Duitser, protestant, van wie we kunnen zeggen dat hij het martelaarschap heeft geleden onder het bewind van Sefi I; want, hoewel hij ter dood werd gebracht omdat hij een man had gedood terwijl hij zichzelf verdedigde, liet de koning niet nalaten hem met zo'n gretigheid een bod uit te brengen voor een zo lang leven en allerlei soorten goederen en diensten. om een mohammedaan te worden, dat men hem de glorieuze titel van martelaar niet kan weigeren. Armeniërs gaan elke dag naar zijn graf om wierook en kaarsen te branden, potten te breken en loten te werpen. Ze zijn bijgelovig genoeg om te geloven dat als iemand die met koorts wordt aangevallen, de pot breekt die hij dronk uit het graf van een ten onrechte vermoorde man, hij spoedig daarna zal herstellen (1).

Djoulfa is de zetel van het aartsbisdom waartoe alle Armeniërs die in Perzië wonen, behoren. De aartsbisschop had pater Clément tegen me laten getuigen dat hij me wilde spreken. De dag na mijn lange tocht haastte ik me om naar zijn huis te gaan, dat grenst aan de kathedraalkerk. Ik vond een man van de meest knappe verschijning, met een bewonderenswaardige grijze baard die op zijn borst viel, een verwaande neus van grote fijnheid, zeer levendige en vooral zeer intelligente zwarte ogen. Hij ontving me met volmaakt goede gratie, vroeg me wat details over mijn reis en mijn projecten, en gaf me goed advies over de hygiëne die in Perzië gevolgd moest worden. Hij nam me toen mee door de tuin

(1) Reizen, t. VIII, p. 116.

---

grenzend aan zijn huis en dat allemaal is beplant met prachtige fruitbomen. Ik zag onder meer kweeperen van verrassende grootte. Aan het einde, aan de kant van de rivier, staat een paviljoen van waaruit we mensen de Allah-Verdi-Khan-brug kunnen zien oversteken. Ik merkte ook het irrigatiesysteem van deze tuin op, door middel van een hol scheprad dat in een kanaal stort en het water in een kom ernaast dumpt. Het wordt bewogen door een mechanisme dat een kameel omdraait.

Nadat ik afscheid had genomen van de aartsbisschop, ging ik naar de Armeense kathedraal die, hoewel vrij groot, niets opmerkelijks te bieden heeft in zijn constructie. Het interieur is versierd, als het woord zonder bespotting kan worden gebruikt, met afschuwelijke fresco's die beweren religieuze onderwerpen te vertegenwoordigen en slechts een absurde uitdaging vormen voor alle wetten van de kunst en het gezond verstand. De toren van de kerk, van een nogal mooie oosterse stijl, is geïsoleerd op de binnenplaats die eraan voorafgaat; het is uitgerust met twee klokken die elke ochtend mogen luiden. Ik heb die dag andere kerken en kapellen bezocht. Dezelfde onbeduidendheid; er is daar niets dat vermeld mag worden, behalve in de kerk aan de Meïdân, die op zijn minst fresco's biedt die echt schilderen en het penseel van een of andere Venetiaanse kunstenaar verraden: het is bovendien bekroond door een koepel waarvan het interieur is prachtig verguld. De Kerk van de Katholieke Vaders onderscheidt zich ook door haar verhoudingen; het is groot en eenvoudig; aan elke kant is er een galerij waar de oude dominicanen door een gang gingen die in verbinding staat met het kloosterhuis.

Vroeger genoot de katholieke religie een grote

---

bescherming in Perzië. Op hun beurt werden er Augustijnen, Karmelieten, Kapucijnen, Dominicanen en daarna Jezuïeten gesticht, de meest gevreesde door moslimregeringen. De eersten die arriveerden waren de Portugese Augustijnen; de tweede waren de karmelieten, die zich in 1604 aan Abbas-le-Grand presenteerden als antbassadeurs van paus Clemens VIII en

dragers van een pauselijke brief die de koning complimenteerde met zijn overwinningen 'op de Turk, de gemeenschappelijke vijand.

Net als zij hadden de Augustijnen als gast van de koning onderdak in de stad gekregen. De kapucijnen verschenen pas tijdens het bewind van de opvolger van Abbas-le-Grand; Het was op aanbeveling van kardinaal Richelieu, aangemoedigd door zijn vertrouweling, pater Joseph, zelf een kapucijner, dat deze order de gunst kreeg om zich in Isfahan te vestigen, in een huis dat Sefi I hen toestond te kopen. De tradities van Abbas I waren verstreken toen de Dominicanen en de jezuïeten zich presenteerden, en het enige wat ze konden krijgen was toestemming om in Djoulfa te verblijven.

Maar al deze instellingen, die nooit een serieuze invloed hebben gehad op de bekering van moslims, werden ernstig aangevallen tijdens de invasie van de Afghanen en tijdens de lange burgeroorlogen die volgden, en geleidelijk aan hebben de religieuze fundamenten van Isfahan dat punt van verval bereikt waarop we zie ze vandaag.

Bij thuiskomst vond ik daar een uitnodiging die ik zowel verrast als gevleid was. Het was Imam-Djomé

Isfahan die me smeekte om de volgende ochtend te komen lunchen in een villa die hij bezit buiten de poort van Teheran. Ik betuig deze beleefdheid als een teken van de extreme sociabiliteit van het onderscheid van de Perzen. Ik kende deze hoge waardigheidsbekleder niet die, zoals we hebben gezien, de eerste rang in de religieuze hiërarchie bekleedt, en ik was een vreemde voor hem; Ik had deze beleefdheid van zijn kant alleen te danken aan mijn kwaliteit als Europese reiziger. Ik vertrok rond negen uur te paard en, terwijl ik de stad nog steeds in het westen omzeilde, arriveerde ik in minder dan een uur bij de tuinpoort van deze villa, die de eerste bezoeker mij wees.

Ik ontmoette daar een bediende om mijn paard te nemen en een andere om mij te leiden.

Ik volgde een laan met platanen en bossige beuken die me naar een grote kiosk brachten die overal open was, ondersteund door vier kolommen, en aan de ene kant uitkwam op de tuin en aan de andere kant in verbinding stond met een grote kamer. in het midden daarvan was een heel groot bassin, waarvan het water door een klein kanaaltje door de kiosk stroomde. Rechts en links waren tapijten uitgespreid waarop al een van de broers van Imam Djomé zat, die mij ontving, en Sartipe of generaal van de troepen die in Isfahan waren gestationeerd, aan wie hij me voorstelde. Even later arriveerde Imam-Djomé zelf, omringd door een menigte bedienden en vergezeld van een andere van zijn broers en twee van zijn neven, zoals hij Séyds. Hij pakte mijn hand, bedankte me voor het voldoen aan zijn uitnodiging en liet me naast hem zitten. Terwijl hij me toesprak, ter gelegenheid van mijn reis, enkele van die complimenten waarvan de Perzen zo goed weten hoe ze zich moeten wenden,

---

we kregen thee, koffie en vervolgens Shirini aangeboden (het is het equivalent van het woord snoep), bestaande uit cakes gemaakt met gearomatiseerde witte suiker, en als een drankje van de goed ingevroren Sekendjebin met gemalen ijs, uitstekende verfrissing die erg lijkt op Napolitaans graniet. Na een half uur werd aangekondigd dat de lunch werd geserveerd.

We gingen een tweede zeer ruime kamer binnen, gelegen onder die waar het bassin uit stroomde, waaruit het water, door een nieuw kanaal, het gelijk in tweeën verdeelde. Het was allemaal bijpassend versierd, maar met smaakvolle eenvoud. De grootste rijkdom lag in de prachtige tapijten die de vloer volledig bedekten. Aan de ene kant van dit kleine stroompje, dat de kamer een aangename frisheid gaf, hadden we een lunch voor de Perzische gasten

geserveerd, en aan de andere kant, voor mij, maar heel apart, een tweede lunch met absoluut dezelfde gerechten. Het is een wet van Perzische beleefdheid om aldus te dienen zonder degenen aan wie men eer wenst te betonen. De maaltijd bestond uit drie soorten pilau, geroosterd vlees en wild, met allerlei sauzen in verschillende kopjes, daarna groenten en een grote verscheidenheid aan cakes en uitstekend fruit. Ik zat natuurlijk, net als de andere gasten, in Perzische stijl op de grond. Deze positie, waarvan een lange verblijfplaats in het Oosten me niet kon doen krimpen, vermoeide me enorm; Ik zou al het serviesgoed van Imam-Djomé, heel rijk aan mijn geloof en waar geld domineerde, voor de minste zitplaats hebben gegeven. Dit deed niets af aan de interesse in alles wat er voor mijn ogen gebeurde.

Deze maaltijd, zo uniek voor mij, was nogal kort en wij

---

komt samen in het compartiment dat ik bezette om koffie te drinken en de Kalians te roken. Het gesprek duurde een uur en richtte zich bijna uitsluitend op de schoonheden van Isfahan, waarvan de Perzen terecht zeer glorieus zijn, en door de vragen die aan mij werden gericht over onze grote steden in Europa, zag ik goed dat met hun ogen Isfahan blijft de eerste stad ter wereld. Ik nam uiteindelijk afscheid van Imam-Djomé door hem te bedanken voor deze vriendelijke ontvangst die me in staat had gesteld het interieur van een van de grote huizen van Perzië te zien en enkele kenmerken van deze gebruiken en tradities nauwkeurig te observeren. dezelfde tijd zo verschillend van de onze. Ik had mezelf ook alleen moeten prijzen bij de andere gasten, maar de Sartipe onderscheidde zich ten opzichte van mij door een bijzondere hoffelijkheid en twee dagen later vond ik het mijn plicht om hem te bezoeken.

Ik was al een week in Isfahan en had nog veel te zien. De dag na de lunch van Imam-Djomé hervatte ik mijn avontuurlijke shoppen om het oostelijke deel van de stad te bezoeken. Nadat ik de Meïdân-Châh weer had gezien, die als mijn referentiepunt diende en het centrum van Isfahan vormt, nam ik een kijkje in het oude fort, van onregelmatige vorm, allemaal gebouwd van aarde en geflankeerd door ruimtes, door torens. maar volledig in verval. Ik kwam toen een lange bazaar binnen die in de richting van de derde grote brug van Isfahan leidt. Het opmerkelijke aan deze bazaar is de rotonde die het midden ervan inneemt en een reeks oude fresco's laat zien die perfect bewaard zijn gebleven en historische episodes voorstellen. We zien de heroïsche Roustam, Chosroës, de

---

grote Sassanidische koning, en de onvermijdelijke Châh-Abbas wiens herinnering nog steeds leeft bij de mensen van Isfahan.

Op een van deze schilderijen zien we een personage wiens gezicht is gewist en bekrast. De schilder had daar Aly of Hocem-le-Kurde afgebeeld, een legendarische held van de brigandage, en hij had het zo mooi gedaan, met een uitdrukking van onbevreesdheid zo poëtisch, dat zijn gezichtsvermogen veel jonge mensen bedierf, die met geweld hem, hield van avonturen en maakte zichzelf Louthi's, die we zouden vertalen (door een geheel van deze verschillende scheldwoorden te maken) door losbandigheid, schurken, moed en dieven. Als we deze bazaar verlaten, vinden we de tweede grote boulevard van Isfahan, ook wel Tsharbag genoemd, die slechts ongeveer dertig jaar is geplant en die leidt naar de grote en prachtige brug die het oostelijke uiteinde van de stad verbindt met die van de buitenwijk Sitchoun. Of de Guèbres. . De boulevard gaat verder aan de andere kant van Zendéhroùd, met een lengte gelijk aan dit eerste deel.

Deze brug genaamd de Hassan-Abad-brug en meestal Pont-Kodji is in totaal de waardige rivaal van die van Allah-Verdi-Khan. Het is duidelijk op een later tijdstip gebouwd en de architect nam het als model, terwijl hij op eigen initiatief een innovatie introduceerde die

aangeeft dat hij met zijn voorganger naar durf en eigenheid wilde streven. Deze innovatie bestaat uit een immense basis van zesentwintig meter breed, die de rivier volledig blokkeert. Hier werd de brug gelegd. Bij laag water wordt deze dam gebruikt om het regelmatige niveau van de Zendéhroùd stroomopwaarts te handhaven, en de overloop stroomt stroomafwaarts door grote openingen die watervallen vormen. Toen de rivier

---

wordt sterk het water stroomt over de basis in de arcades. Ook hier zijn de pieren doorboord door een longitudinaal gewelf met rechte voeten om het water dat door de bogen stroomt te overspannen. De Kodji-brug is korter dan de Allah-Verdi-Khan-brug, de rivier is daar smaller. Voor het bovenste deel is het min of meer dezelfde opstelling: een geplaveide weg in het midden, een overdekte galerij aan weerszijden, daarboven een lopend platform omzoomd door een open borstwering.

Maar wat de Kodji-brug onderscheidt, zijn de twee paviljoens die aan elk uiteinde de ingang versieren, en vooral de twee grote halfzeshoekige balakhanéhs, die in het midden van de brug zijn opgetrokken en naar buiten steken.

Er zijn verschillende kamers die zijn versierd met fresco's die jachten uitbeelden, waar de Perzen komen roken en thee en andere dranken drinken. Ik ging naar binnen om af te koelen en even te genieten van het prachtige uitzicht over de rivier en de twee paleizen die er aan de rand aan grenzen. Het was met hun bezoek dat ik mijn wandeling beëindigde; hier is het resultaat.

Deze twee koninklijke residenties zijn het werk van ChâhAbbas II, de tweede opvolger van Abbas-le-Grand. Hij werd bij de constructie geïnspireerd door de stijl en smaak van de gebouwen dankzij zijn voorvader. Het eerste paleis dat je tegenkomt bij het betreden van de grote tuin die zich over de hele lengte van de boulevard uitstrekt, is de Aiinèh-Khaneh, een enorm paviljoen van vierenveertig meter lang en eenentwintig breed. Het wordt voorafgegaan door een grote vierkante portiek, aan drie zijden open, ondersteund door achttien kolommen van cipressenhout en met in het midden een bassin met een waterstraal.

Het is duidelijk een imitatie van Tshéhel-Seitoun;

---

maar de situatie is hier voordeliger, omdat deze portiek uitkijkt op de Zendéhroùcl die langs de voet van het terras loopt waarop het is gebouwd. De spiegels die de kolommen bedekten zijn vrijwel geheel verdwenen. We komen dan in een zeer ruime vestibule.

Daar zijn de spiegels, ook bijna volledig verdwenen, vervangen door afschuwelijke schilderijen, die voorstellen, wat zou je nooit raden. Hadden we niet het idee om in elk leeg paneel schalen van pilau en andere schalen gevuld met brood te reproduceren! Het is niet absurd; het is stom. De vestibule leidt naar een grote kamer waarvan het plafond is afgerond in een koepel en die rechts en links toegang geeft tot twee lounges voorafgegaan door een gewelfde veranda. De middelste kamer is het meest sierlijk. Het bevat twee schilderijen, een die Abbas-le-Grand voorstelt en de andere Châh-Abbas II. De versiering van de muren en het plafond bestaat uit compartimenten en patronen, in verguld hout, omlijstende marmeren platen waarop bloemen, vogels en kleine dieren zoals hazen, konijnen enz. Zijn geschilderd. Dit alles, wat een goede tijd is, werd met grote finesse uitgevoerd en behield een grote levendigheid van kleuren. Deze kleine en charmante residentie is het best onderhouden van alle koninklijke huizen in Isfahan. Het is daar dat de sjah zijn toehoorders geeft wanneer hij komt, wat nu zeldzaam is, om een verblijf van enige duur te maken in de oude Perzische hoofdstad.

Niet ver daarvandaan, in dezelfde omheining, en altijd met uitzicht op de rivier, verrijst een groot vierkant gebouw met een binnenplaats in het midden, gescheiden van de Aiinèh-Khaneh door een gemeenschappelijke tuin uitgerust met kiosken, vijvers en

---

waterstralen. Het is de Heffdast die de vorm aanneemt van een kasteel met zijn grote grillramen die uitkijken over de loop van de rivier die haar muren baadt. Deze buitenkant vertoont een ongebruikelijke strengheid; maar het interieur biedt een werkelijk koninklijke decoratie. We doorkruisen eerst de appartementen met keukens, die bedoeld waren voor koninklijke gasten, en we komen uit op de uitgestrekte binnenplaats of liever de tuin beplant met platanen, beuken, fruitbomen en struiken, waarrond de vele paleisappartementen zijn gerangschikt. Ze zijn verrijkt met schilderijen, met vergulde lijsten, met bloemenslingers, en afgedekt met evenzo vergulde dozen, met verschillende ontwerpen. Ik zocht tevergeefs naar portretten of schilderijen met figuren. De meest gedecoreerde kamers zijn de kamers die uitkijken op de Zendéhroùd en u aan de andere oever de koepel en de minaretten van de koninklijke moskee laten zien. Een van de mooie dingen van Heffdast is de badkamer; het is allemaal van marmer, erg groot, met grote bassins, en zacht verlicht door ronde dakkapellen die erg hoog zijn geplaatst.

Toen ik het paleis van Abbas II verliet, begon ik door zijn immense tuin te lopen, waarvan de tijd de plantages heeft gerespecteerd en die in bepaalde delen van grote pracht is. In het midden is een paviljoen, genaamd, ik weet niet waarom, Nemekhtoun of La Salière; misschien komt het door de vorm van het bekken dat het midden inneemt. Zesentwintig jaar eerder was dit charmante gebouw het toneel geweest van een angstaanjagend drama. Het was daar dat de vader van de huidige koning, Fohamed-Châh, die naar Isfahan kwam om de stad en haar omgeving te verlossen van de Louthi's die daar als meesters domineerden, een

---

honderd van deze stoutmoedige struikrovers. De volgende dag werden ze allemaal tot het laatst onthoofd; hoofden vielen in het bassin en het bloed stroomde uit de Salt Shaker. We zien in het binnenland nog steeds plekken van dit bloedbad die daar zijn achtergelaten voor de grootste terreur van deze woeste bandieten die sindsdien in feite hun gedurfde ondernemingen niet hebben hernieuwd. Hoe dan ook, deze herinnering en de aanblik van dit bloed hadden me plotseling deze grote en prachtige tuin ontzegd, die zonder twijfel de mooiste is die er nog zijn uit deze oude tijden.

Toen ik het verliet, door een deur naast de Nemekhtoun, sloeg ik linksaf om een graf te zien dat het voorwerp is van bijzondere toewijding van de kant van de mensen van Isfahan. Het is dat van een van de belangrijkste ministers van Abbas-le-Grand, die stierf met een grote reputatie van heiligheid; het heet de tombe van emir. De cenotaaf, erg hoog, en in prachtig wit marmer, is geplaatst in het midden van een mooie omheining met bomen; vlakbij is een overdekte kamer, waarvan het midden wordt ingenomen door een Kirman-marmeren bassin: het laatste marmer is prachtig, wit met verweven groene en rode aderen. De hele zaak had niet sierlijker kunnen zijn, als ik het zo mag zeggen over een begrafenis. Witte duiven fladderden en koesterden rond het graf.

Ik zag toen een arme vrouw het naderen; ze had een kind aan haar arm, waarschijnlijk ziek, te oordelen naar de overdreven bleekheid: ze leunde het over het graf en zorgde ervoor dat haar twee handjes op het marmer rustten. Ik oordeelde daarom dat deze aanraking wordt toegeschreven aan de genezing van de zieken op voorspraak van de heilige emir.

Mijn bezoek aan Sartipe, dat de volgende dag plaatsvond, gaf mij de gelegenheid een nieuw paleis te leren kennen, waarvan ik het spijt zou hebben gehad dat ik het niet had gezien. Deze algemene officier is, naar de zoon van de koning, die de titel en het gezag van gouverneur heeft, de eerste persoon van Isfahan; dus kreeg hij een prinselijke residentie, en hij bewoont, binnen de muren van de voormalige koninklijke residentie van de Sophis, een paviljoen gebouwd door Feth-Ali-Châh om de acht favoriete vrouwen die hij meebracht te huisvesten. hem in Isfahan waar hij verbleef vaak. Dit paviljoen, met name samengesteld uit vier boudoirs op de begane grond en vier andere op de bovenverdieping, had de naam Haaste-behescht gekregen of de Iluit Doors of Paradise, het paradijs van Mahomet, dat spreekt voor zich.

Ik ging daarheen door de tuin van het Paleis van de Veertig Kolommen te passeren en een breed pad te volgen omzoomd met rozenstruiken en jasmijn. Het Paleis van de Acht-Hemel (het wordt dat meestal afgekort genoemd) is kleiner dan de Tshéhel-Seitoun. Het wordt betreden via twee identieke portieken, geplaatst in het oosten en in het westen, waarvan de opening wordt ondersteund door twee grote kolommen.

Ze geven toegang tot dezelfde kamer met daarboven een koepel met roosteropeningen en ingericht in het midden van een bassin met zijn waterstraal. Aan de vier hoeken openen zich en vormen gesneden zijden, de deuren die leiden naar de mysterieuze boudoirs die vroeger gereserveerd waren voor de favorieten van de wellustige Feth-Ali. Dezelfde opstelling wordt herhaald op de bovenverdieping. Een grotere portiek komt uit op de noordgevel en geeft toegang tot een tweede kamer die de koninklijke salon was. Dit achthoekige paviljoen staat allemaal op een hoge sokkel

---

in transparant Aderbeidjân-marmer. Het is ook omgeven door een terras waarachter zich een charmant bloembed en gazons uitstrekt, voorafgegaan door enkele prachtige platanen die hun schaduw werpen op dit buitenterras. Binnenin is hetzelfde decoratiesysteem gereproduceerd dat te zien is in de andere Isfahan-paleizen. Alles is verguld of beschilderd met een grote overvloed aan spiegels van verschillende afmetingen. Het penseel sierde daar vooral de bloemen en de vogels die de meest schitterende mix van kleuren voortbrengen. De maker van dit heerlijke toevluchtsoord liet zich daar vertegenwoordigen op twee schilderijen die hem laten zien, een gezeten op zijn troon en de ander, omringd door verschillende van zijn zonen.

De Sartipe die ik bezocht, komt uit de familie Noury, die de staat al diende onder het bewind van Abbas I en bleef opvallen in de volgende regeringen. Hij is de neef van wijlen Sadr'Azam die zo'n veertig jaar geleden een grote rol speelde. Ik ontmoette hem lopend in de paleistuin, omringd door ongeveer vijftig mensen, officieren, secretarissen, bedienden. Hij pakte mijn hand met de meest oprechte hartelijkheid en leidde me naar de middelste kamer van de Haashtebehescht. Hij nodigde me uit om thee mee te nemen, en in afwachting van de bereiding nam hij me mee door de verschillende delen van de poëtische woning die nu zijn thuis is geworden. Toen ik terugkwam onder de grote koepel, vond ik de thee die bij het bassin werd geserveerd, en door een delicate aandacht van Sartipe, die getuige was geweest van mijn ongemak en mijn verdraaiingen tijdens de lunch van Imam-Djomé, waren we naar de Europeaan gegaan; dat wil zeggen, de thee en het snoep waren op een tafeltje gezet,

---

omgeven door fauteuils, in ebbenhout ingelegd met parelmoer, en met rode fluwelen kussens als zitplaats.

Het gesprek, dat aanvankelijk ceremonieel was, werd al snel intiemer en ik bracht daar een charmant uur door in het gezelschap van een van de meest vooraanstaande mannen van Perzië.

Twee of drie dagen lang voelde ik me onwel en ik dacht dat ik dezelfde symptomen voelde die aan mijn grote ongesteldheid tussen Sultanièh en Kasbin waren voorafgegaan. Ik wilde, uit angst voor het ergste, nog een laatste blik werpen op deze wonderbaarlijke Isfahan die op zichzelf een heel werk zou claimen. Ik ging erop uit met de bedoeling om door de bazaars te bladeren en deze wandeling kostte me een hele middag. Deze bazaars zijn zonder nummer; elk kwartaal heeft zijn eigen, waar dagelijkse proviand en kleine huishoudelijke artikelen worden verkocht. Maar er zijn er een paar die opvallen door hun grootte en architectonische structuur. Ik heb al degene genoemd die geeft in de nieuwe Tsharbag, met zijn beschilderde koepel; er is nog een meer dan tweehonderd meter lang met uitzicht op de oude Tsharbag en langs de prachtige Madrassèh de Châh-Houssein en de Caravanseraï genaamd de la Mère du Roi, twee prachtige gebouwen in hun soort. Dan komt de Bazar des Chaudronniers, gelegen in de buurt van Tshéhel-Seitoun, vlakbij de belangrijkste openbare baden. Ondanks deze kleine naam vervaardigen en verkopen we daar al deze Perzische koperproducten, waarvan er vele een ronduit artistieke waarde hebben.

Maar de meest monumentale bazaar is degene die werd gebouwd door Abbas-le-Grand ten noorden van Meïdân-Châh

---

en waarvan de prachtige portiek een van de zijden van dit plein vormt en parallel loopt aan de ingang van de koninklijke moskee.

Het wordt de kleermakersbazaar genoemd, die daar inderdaad allemaal verzameld lijken te zijn. Ze bezetten daar elk een winkel en een kelder, en ik vond het geweldig ze met zoveel kunst te zien werken aan deze prachtige Perzische kostuums, geborduurd met zilver en goud, waarvan de aanblik me deed toegeven. Ik bracht terug als een merkwaardige herinnering aan mijn reis. Deze bazaar heeft de vorm van een kruis; de gewelven van de galerijen worden ondersteund door spitsbogen die zich van afstand tot afstand reproduceren. Op het kruispunt is een marmeren bassin, altijd voorzien van drinkbaar water; daarboven rijst een grote koepel op, versierd met symmetrische compartimenten; geëmailleerde stenen sieren ook het timpaan van de arcades. De ingang van deze bazaar, via het plein, is een triomfdeur die bestaat uit een zeer grote arcade, aan elke kant waarvan twee paviljoens naar voren komen die een overdekte galerij met zuilen ondersteunen, genaamd Nagareh-Khaneh; het is daar dat de musici die de fanfares van de koninklijke retraite spelen zijn geplaatst: deze gevel was beschilderd met fresco's die veldslagen voorstelden; tegenwoordig zijn deze schilderijen bijna helemaal uitgewist, ik eindigde deze vermoeiende wandeling met een uitstapje naar de joodse wijk. Niets is vreselijker ellendig dan deze groep smerige steegjes vol met duizend ongelukkige mensen wier mijnen en ellende samen tot diepe ellende leiden. Ik was er nog maar net binnen of ik zag mezelf omringd door een troep arme en arme vrouwen die aanboden mij een heleboel dingen en dingen te kopen.

---

het meest bizarre. Dus een vrouw zat me achterna met twee kleine levende kippen die ze me absoluut wilde verkopen, terwijl een haveloze man volhardde om een kleine spiegel voor mijn gezicht te houden, ongetwijfeld als een vorm van vleierij, maar misschien ook voor mij. " zich ertoe verbinden het te kopen. Ik bevond me in een nogal belachelijke positie en ik haastte me om de plaats te verlaten, temeer daar deze verontrustende menigte bleef groeien.

Ik zal niets meer zeggen over deze Joodse wijk, die bovendien niets te zien heeft in termen van monumenten, behalve twee zeer nietige tempels en met een even ellendig voorkomen.

De volgende dag had ik een verklaring voor mijn ongemak.

Het was opnieuw de koorts die de onvermijdelijke metgezel lijkt van elke reis naar Aziatische bodem. Gelukkig kon ik mijn toevlucht nemen tot een Europese arts, en bovendien van geluk, Nederlanders, die me in twee dagen van kinine en absolute rust weer volledig op de been wist te krijgen, terwijl hij deze behandeling vergezelde met al het nodige goede zorg gedaan om mijn dankbaarheid uit te lokken. Het was dr. Schlimmer, die na enkele reizen en avonturen zich in Isfahan had gevestigd en daar de dokter van de koningszoon was geworden aan wie het bestuur van de stad en de provincie is toevertrouwd. Het is ongetwijfeld in deze omstandigheid, maar ik geloof ook in de kennis die ik van Sartipe had opgedaan, dat ik de uitnodiging van de Shah-Zadeh aan mij verschuldigd was om naar zijn paleis te komen, waar hij me een levendig verlangen toonde om mij te zien.

Ik ging daarheen in het gezelschap van M. Schlimmer, die zo vriendelijk was om als mijn tolk te dienen. Toen ik de binnenplaats binnenkwam, zag ik de jonge prins voor een grote

---

raam, waardoor de blik een appartement op de begane grond van grote eenvoud binnenging. Hij had ons gezien. Ik salueerde hem militair: nadat hij mijn saluut had teruggekeerd, maakte hij een teken dat we naderbij kwamen en toen we een paar passen verderop aankwamen, nodigde hij ons uit om naar de kamer te gaan waar hij was en waar we onmiddellijk werden voorgesteld. De prins vroeg ons heel vriendelijk om te gaan zitten.

Emin-ed-Daùlèh, wat niets minder betekent dan 'Rechterhand van het rijk ', is de derde zoon van Nasr-ed-Dîn-Châh en van een wettige vrouw, maar niet van koninklijk bloed, voor wie zijn vader een speciale genegenheid heeft . Hoewel hij toen pas zeventien was, was hij al enige tijd getrouwd met een van de dochters van de beroemde emir-Nizam met wie Nasr-ed-Dîn hem ongetwijfeld had laten trouwen als een genoegdoening ter nagedachtenis van zijn vader. . De prinses had zojuist een erfgenaam aan haar man gegeven en bij deze gelegenheid had ze van de koning de naam Dahlia van het rijk gekregen. Deze titels, pompeus of gracieus, zijn gebruikelijk in de koninklijke familie en worden voor elk van haar leden de naam waaronder hij vooral bekend is. Emin-ed-Daùlèh is opmerkelijk mooi, dun figuur, bleke en doffe huidskleur, met grote zwarte ogen en ebbenhaar, vroege baard en snor ook van mooi zwart die de oogverblindende witheid van zijn tanden naar voren brengen. Een klein en blozend gehemelte maakt deze set compleet die op het eerste gezicht verleidt. Maar we komen terug van deze indruk wanneer we een ironische glimlach op zijn lippen zien die hen nooit meer verlaat. Deze glimlach krijgt soms een uitdrukking van onheil en, ik zou zeggen, goddeloosheid, wat verklaart hoe deze jonge man

---

prins is al meer gevreesd dan geliefd. Er worden enkele kenmerken van hem genoemd die ik niet verklaar, maar waarvan de uitdrukking van zijn fysionomie ons doet geloven. Er wordt dus gezegd dat hij, als gouverneur van Khorassan, een ongelukkige man zou hebben verminkt - door hem, voor een kleine fout, deze schandelijke behandeling toe te brengen. Vervoerd naar de regering van Ghiraz, waande hij, want ik weet niet welk motief, een zeer hoog persoon op een ezel door de straten van de stad te laten lopen, nadat hij hem had aangedaan, wat de grootste belediging is voor een Perzische de baard helemaal; op zijn bevel werd hij vervolgens midden in een hoop modder en vuil geworpen. Hij wordt er ook van beschuldigd zonder verder oponthoud drie of vier mensen in dezelfde stad te hebben vermoord. Zijn vader

was verplicht het te verlaten en had hem enige tijd in Isfahan geplaatst, waar de wijze geest van Sartipe, naar men zegt, erin slaagde dit woeste karakter te matigen.

In het publiek was hij zo vriendelijk om me toe te staan, hij leek me meer als een jonge man, bijna een kind, vol uitbarstingen en grillige grappen.

Na een paar complimenten over mijn reis, stelde hij me een heleboel vragen over de minder gevolgde en de meest bizarre dingen; hij gebruikte er zelfs een soort onheil in, en amuseerde zich enorm door mijn verlegenheid om hem tevreden te stellen over zeer moeilijke zaken waar hij plezier aan scheen te hebben. Trouwens, heel intelligent, maar vooral heel satirisch. Ik nam afscheid van Emin-ed-Daùlèh door wensen te doen, los van mijzelf, zodat hij het niet zou zijn die op een dag over Perzië zou moeten regeren. Het zou echter verkeerd zijn om te klagen over de ontvangst ervan. Dokter Schlimmer verzekerde mij dat deze manieren waren

---

die hij gebruikte bij de bezoekers die hij het leukst vond.

Ik moet het hebben geloofd toen ik de volgende dag zag dat de prins een hele voorraad wild en vis, patrijzen, wilde eenden, vooral prachtige vissen naar mijn huis stuurde, die me met veel complimenten werden gebracht.

Ik wilde deze verzending vieren; Ik nodigde een paar mensen uit samen met het entertainment van een Perzische dans. Ik heb deze dans al beschreven, waarvan het spektakel mij werd aangeboden toen ik in Zendjân (1) was door de twee Armeense handelaars die ik noemde. Hier was het weer een jonge jongen, met vrouwelijke trekken (vrouwen dansen niet in Perzië voor Europeanen), die het ballet betaalde.

Hij toonde grote behendigheid en tegelijkertijd veel gratie in deze oefening, die niet zozeer een dans is als wel een opeenvolging van echte acrobaattrucs. De laatste was daar een vroegere meester; Ik heb gehoord dat hij de danser was die het vaakst naar de Châh-Zadeh werd geroepen om hem te vermaken.

Ik had mijn vertrek voor de volgende dag geregeld. Ik verliet Isfahan met spijt dat ik daar niet langer kon blijven, maar met herinneringen waar ik heel blij mee ben, want ik verwijs vaak, met een bewondering die de tijd en de afstand alleen maar hebben vergroot, naar deze gevallen koningin, maar nog steeds een prachtige koningin van het Perzische rijk.

(1) Zie hfst. II. p. 106.

HOOFDSTUK VIII

Weg van Isfahan naar Shiraz. - Yezdégast. Ruïnes van Pasargade. - Persepolis. - Paleis van D, .jeIllschid. - Aankomst in Shiraz; de stad en haar omgeving.

Ik verliet Isfahan op de ochtend van 21 oktober om eerst naar Shiraz te gaan. Nadat ik een kleine stap de berg op had gedaan, bevond ik me in de vlakte die zich uitstrekt tot drie of vier farsags ten zuiden van de stad. Het water van de zee is daar gebleven, of er is een groot zoutmeer geweest; in feite bedekt zout, bijna in zuivere staat, de aarde in min of meer dikke lagen.

Halverwege ontmoeten we een tshaparkhaneh, in een plaats die Mar heet, waar ik een uur stopte, en daarachter een berg van middelmatige hoogte die moet worden doorkruist door een zeer steil en zeer smal defile. Deze doorgang is niet gemakkelijk, omdat het pad op één plek verandert in een echte trap uitgehouwen in de levende rots. Je kunt gemakkelijk uitglijden en vallen, en voor mij werd de moeilijkheid gecompliceerd door de aanwezigheid van een kudde

ezels beladen met droog hout, die deze gevaarlijke stap bijna volledig belemmerden. Ik ben er alleen uit gekomen

---

in de buurt van een reeks gedrang waar echter de strip domineerde. Even later wordt het pad breder en komen we de vlakte binnen, nog steeds doordrenkt met zout, wat erg droog betekent, maar waar de overblijfselen van dorpen en oude verlaten karavanserais met zekerheid aangeven dat deze weg tegenwoordig 'zo weinig wordt afgelegd, werd vroeger erg druk bezocht. Ik galoppeerde echter langs een karavaan kamelen en verschillende groepen ezels die worden gebruikt om goederen te vervoeren. Bij zonsondergang bereikte ik, nog steeds aan het rennen, het dorp Mejar dat ons nachtstation was. De tshaparkhaneh werd in een karavanserai geplaatst die enige afstand buiten het dorp ligt. Ik negeerde deze omstandigheid en ging altijd op zoek naar het postkantoor. Omdat ik haar niet zag, deed ik navraag en moest terug naar de karavanserai, die ik ver was gepasseerd. Dit monument dateert nog steeds uit Abbas-le-Grand. Het is in slechte staat zoals bijna alle karavanserais uit deze periode. De deur is gemaakt in een grote geblokkeerde arcade waarvan hij slechts het kleinste deel beslaat. Het achtersegment, boven de ingang, is met fresco's geschilderd en de kleuren zijn fris en levendig gebleven zoals in alle schilderijen van deze tijd, ongetwijfeld dankzij de buitensporige droogte van de lucht in deze landen.

Bij zonsopgang verliet ik Méjar, nog steeds lopend over de vlakte tot aan Komaïschâ waar ik lunchte. Op de weg zag ik aan mijn linkerhand, en heel weinig ver van elkaar, twee grote dorpen waar, midden tussen de bomen, verschillende kleine minaretten oprijzen die het bestaan van vele imams verraden.

Zadèhs. Ruïnes van soortgelijke graven verschenen mij terwijl ik van tijd tot tijd achtervolgde. Een half uur van Komaïschâ, in een klein dorp dat de naam Imam-Zadèh-Châh-Réza draagt, zag ik een perfect bewaard gebleven dorp, waardoor ik het graag wilde bezoeken. Imam-Réza is, zoals we weten, een van de meest gerespecteerde heiligen van de Chiyte-cultus.

Zijn lichaam zou rusten in Mesched in Khorassan; hier is het slechts een kleine tempel die ter ere van hem is opgericht. De bewakers waren erg meegaand; ze lieten me het interieur van Imam-Zadèh binnengaan, ik bedoel de binnenplaats die erg groot is en twee bassins bevat, een grote en een kleine, omgeven door eeuwenoude bomen waarvan de stammen allemaal uitzonderlijk zijn. De belangrijkste bezienswaardigheid van de plaats is een vissoort die men in het kleine bekken bewaart; ze zijn zwart van kleur en sommige zijn vrij groot. Moslims zeggen dat deze vissen betoverd zijn en dat als je ze eet, je onmiddellijk sterft. Omdat ik dit fenomeen niet heb meegemaakt, geef ik de anekdote voor wat het waard is. Komaïschâ is een oude en half verwoeste stad. De muren, de deuren, de greppels bestaan nauwelijks meer. De bazaar is klein, vervallen en erg slecht ingericht. Ik at haastig mijn lunch en stapte meteen weer op mijn paard.

De weg was uitstekend, nog steeds op de vlakte; maar hier lopen we op afstand langs een zeer ruige bergketen, hoewel helemaal kaal zoals bijna alle bergen van centraal Perzië en een deel van het zuiden. Aan de rechterkant paradeerden dorpen en gehuchten met een charmant aspect en allemaal omringd door culturen.

Het was het moment waarop het land voor tarwe werd geploegd; in

---

op de weilanden zag men een groot aantal koeien grazen, en onderweg kleine kuddes geiten; tot slot alle tekenen van echt welzijn. De vrouwen die we ontmoeten zijn niet gekleed zoals in steden. Ze bedekken hun gezichten niet, en in plaats van deze lange sluier, uniform blauw, die hen omhult en als mantel dient, dragen deze boerenvrouwen een kortere van achteren, van een blauw en wit geruite stof of heel wit en rood; alleen wanneer ze zien dat men ze opmerkt, brengen ze deze sluier terug voor het gezicht, dat voor driekwart verborgen blijft, en kijken dus slechts met één oog. Na een ontwerp van vier farsags, van Komaïschâ, kwam ik aan in Maksoùd-Bek, het einde van mijn reis voor die dag. Het is een eenvoudig dorp, omsloten door muren, waardoor het lijkt op een fort. Het land eromheen is zeer goed bewerkt en getuigt van zowel de activiteit als de industrie van zijn inwoners. Het postkantoor werd buiten het dorp geplaatst. Na het avondeten heb ik een lang uur door de buurt gelopen in een prachtig maanlicht. De Perzische lucht is er, zo puur, dat, ik kan het zonder poëtische pretentie zeggen, de maan eruitzag als een zilveren schijf die zwom in een zee van blauw, zichtbaar en transparant ondanks de nacht, terwijl het silhouet van de bergen viel op tegen een achtergrond van violet en doorschijnende kleur van welke schoonheid dan ook.

De volgende dag, 23, wilde ik zelfs eerder vertrekken dan de dag ervoor en een uur voor zonsopgang vertrekken. De temperatuur was volledig veranderd en ging van een half uur naar een half uur terwijl het afkoelde.

Ik beklom een van deze uitgestrekte plateaus, als één

---

gevonden in Perzië, dat vaak een zeer hoge hoogte boven zeeniveau bereikt. Deze, aan weerszijden ingesnoerd door twee rijen bergen, die soms naderbij komen en soms wegtrekken, werd doorkruist door een luchtstroom die een ijskoude wind werd op de plaatsen waar het plateau het smalst is. Afleiding was zeldzaam op deze weg. Ik ontmoette alleen groepen Illiaten, want ik ging het land van de nomaden van het Zuiden binnen, gezeten op hun ezels waar ze half in slaap wiegden en in een deken gewikkeld om zichzelf tegen deze ochtendkou te beschermen. Ze schonken geen aandacht aan mij en wat mij betreft was ik alleen maar bezig met rillen, hekelend tegen de blik van de rossinante die mij was gegeven, en die noch zweep noch aansporing kon beslissen.om te galopperen, wat me zou hebben gered van deze toevallige winter eerder.

Na drie farsags op deze manier te hebben gedaan, kwam ik aan bij een oude karavanserai, niet ver van het dorp Eminabad gelegen, en die niet meer is dan een ruïne, hoewel deze onder de beste duur is gebouwd. De basis van de muren is geheel van graniet, evenals een grote bak die nu droog is en buiten voor de deur staat. Op korte afstand daarvan bevond ik me voor een Karaoul-Khaneh; dit is de naam die wordt gegeven aan kleine militaire posten die op bepaalde plaatsen belast zijn met het handhaven van de veiligheid van de wegen. Nu de burgeroorlogen, die het leven van de stammen hebben gemaakt, geschiedenis zijn geworden, veranderen nomaden soms in struikrovers en vallen ze gewillig de bagage van reizigers aan. Maar het komt zelden voor dat ze aan een Europeaan zijn gericht. Vier jonge soldaten zonder uniform en gewapend met geweren die zouden hebben

---

een goed figuur in een antiekmuseum, kwam me een escorte aanbieden voor een competitie of twee. Het leek niet nodig om hun aanbod te accepteren, maar als dank gaf ik ze wat Krans; dat was, denk ik, alles wat ze wilden, want ze haastten zich om met een zeer tevreden uitdrukking op hun post terug te keren.

Ik verliet deze Karaoul-Khaneh en maakte opnieuw een farsag in de vlakte zonder enige schaduw van een gebeurtenis. De weg gaat dan over terrein dat steeds ruiger wordt, tot een

punt waar hij ingrijpt tussen twee kleine heuvels die een smal defile vormen. Aan het einde van deze passage wacht u een verrassing. Nooit meer een onverwachte blik. Je hebt voor je een diepe vallei, eerder een immens ravijn, sterk ingesloten tussen twee wallen van bijna steile rotsen. Uit de bodem van de vallei komt als een afgeknotte piramide een geïsoleerde rots tevoorschijn, met loodrechte zijden en absoluut ongenaakbaar, bekroond met huizen die met de rots een compacte massa vormen die tot grote hoogte reikt. Dit is de stad Yezdégast, het voormalige huis van de Guebres die in de dagen van moslimvervolging hun toevlucht hadden gezocht in dit ontoegankelijke toevluchtsoord, dat door middel van een houten brug overeenkomt met de rand van het ravijn, je zou kunnen zeggen met droog land . Alle buitenramen van deze bijzondere stad zijn voorzien van balkons, en terwijl ik de weg volgde die naar de vallei afdaalde, stonden deze balkons omzoomd met vrouwen en jonge meisjes die nieuwsgierig waren naar een Europeaan. Ze hadden hun gezichten volledig onbedekt en daar was ik erg blij mee, want ze waren allemaal min of meer mooi.

Voor Yezdégast, op de bodem van de vallei, is er een zeer goed onderhouden begraafplaats, waar zeer oude Guebre-graven worden vermengd met de moderne begrafenissen van deze afstammelingen van de vuuraanbidders. We gaan rond de rots die de stad ondersteunt, om bij het poststation te komen dat we gebouwd hebben voor een prachtige karavanserai, nog steeds in de tijd van Abbas, en aan de rand van een sterke stroom waarvan het water de tuinen bevrucht die het hele gebied beslaan. dit laagland.

Natuurlijk had ik een groot verlangen om het binnenland van de Gebre stad te bezoeken. Nadat ik de paarden bij de tshaparkhaneh heb opgeborgen, beklim ik het pad dat omhoog gaat naar de bovenrand van het ravijn en neem ik de loopbrug die je, als een echte ophaalbrug, via een versterkte poort naar Yezdégast leidt. Eenmaal binnengekomen volgen we een lange straat waarin we, van afstand tot afstand, andere deuren tegenkomen die geforceerd moesten worden voordat we het binnenland binnenkwamen. Ongetwijfeld hadden de volgelingen van Zarathoestra daar een schuilplaats gevonden die hen in staat moet hebben gesteld de aanvallen van hun vijanden lange tijd te trotseren. Het is een van de sterkste posities van Perzië, omdat het, ongeacht de moeilijkheid om het te benaderen, heel gemakkelijk is om het labyrint van smalle straatjes te verdedigen die deze luchtstad doorkruisen.

Om alles te zien, wilde ik naar het terras van een van de huizen gaan. Ik bereikte het via een bijna loodrechte ladder, met groot risico mijn nek te breken. Men wordt voor deze gevaarlijke beklimming gecompenseerd door de schoonheid van het uitzicht dat men daarboven geniet en dat het omliggende platteland omvat, maar vooral de diepe en lange vallei in het midden waarvan de stad

---

zit en waarvan we het perfect gecultiveerde verlengstuk in zijn geheel volgen. Nauwelijks had ik mij op dit terras getoond of die van de naburige huizen bedekten zich als bij toverslag met een menigte vrouwen die mij met grote nieuwsgierigheid aankeken, maar zonder ook maar de minste demonstratie te geven. Toen ik weer naar beneden kwam met iets meer moeite dan ik omhoog was gegaan, werd ik een kamer binnengeleid waar de meester van het huis op een tapijt lag, erg ziek, vertelden de vele assistenten die hem omringden het me, en alsof in de ogen van de Perzen, alle Europeanen zijn min of meer doktoren, ik werd gesmeekt om hem te genezen. De ziekte van de arme duivel was een kogel die een bergjager in zijn borst had gezeten en die niet kon worden verwijderd; hij stikte en het leek me niet lang meer te leven. Ik had geen remedie voor zo'n ziekte en had er oprecht spijt van dat in onze opleiding, in plaats van ons zoveel nutteloze dingen te leren, niemand het idee had ons enkele

praktische elementen van een operatie te leren die misschien zouden hebben geholpen om dit te verlichten. ongelukkige. Om mezelf te bevrijden van de smeekbeden van zijn familieleden en vrienden, gaf ik ze een stuk zelfklevende pleister, dat ik bij me had, en ze namen me terug met vele demonstraties van dankbaarheid. Keerde terug naar de tshaparkhaneh, ik stapte onmiddellijk weer in het zadel en door dezelfde steile klim die ik te voet had gevolgd, beklom ik niet zonder moeite deze enorme dijk om bij de hoofdweg te komen.

Een tocht van drie uur bracht me, voor het einde van de dag, naar Schoulgistan, waar ik de nacht doorbracht. Ik heb niets op te merken over al deze cursussen die in een land meer worden gedaan

---

nog steeds woestijn dan degene die ik 's ochtends had doorkruist. Rechts en links, en op vrij grote afstand, strekt zich een reeks volledig gestripte bergen uit, die hun inkepingen sterk aftekenen op een hemel met een bewonderenswaardige doorzichtigheid. Ik ontmoette slechts een paar geïsoleerde en volkomen ongevaarlijke Illiats, lopend op hun ezels, deze dieren zo dierbaar voor hen, want, volgens de gebruikelijke nuchterheid, combineren ze grote kracht en grote ijver. Schoùlgistan is slechts een klein dorp waar men een zeer vervallen koepel ziet die toebehoorde aan een moskee waarvan alleen ruïnes over zijn.

Het postkantoor is het ergste; het ligt buiten het dorp, vlakbij een beek waarvan het water ter compensatie uitstekend is.

De dag van 24 oktober bracht me van Schoùlgistan naar Sjourmek, met een rustperiode van twee uur in Adabeh, wat halverwege is. Deze route werd gemaakt zonder de minste ontmoeting, behalve die van een paar gazellen die dit gebied vaak met troepen bezoeken, waar ze echter slechts een zeer mager weiland vinden. Adabeh is de hoofdstad van een belangrijk kanton; daar woont een gouverneur.

Er is ook in de buurt een kantoor dat behoort tot de telegraaflijn die door de sjah aan Engeland is verleend voor de behoeften van zijn correspondentie met zijn Indiase rijk. De medewerkers, allemaal Engelsen, stuurden een bediende om me uit te nodigen om naar hun huis te komen. Ik liet ze antwoorden dat ik het jammer vond dat ik hun gedienstige aanbod niet kon aanvaarden, omdat ik op het punt stond Abadeh te verlaten.

Dit dorp, vol met tuinen en omgeven door perfect gecultiveerd platteland, biedt alle kenmerken van groot gemak, zodat de bevolking er gelukkig uitziet;

---

er is iets plezierigs aan het uiterlijk en de uitdrukking van de gezichten duidt op openhartigheid en vriendelijkheid. Het enige dat me opviel in Abadeh was een met zorg onderhouden begraafplaats die getuigt van het respect van de bewoners voor de nagedachtenis van de ouders.

De vier farsags die dit station van Sjourmek scheiden, zijn minder eentonig. Aan de linkerkant van de weg komen we vaak kleine dorpjes tegen die zijn omsloten door muren met torens, om zichzelf te beschermen tegen nomadische aanvallen. De boeren van deze dorpen waren verspreid over de velden, druk bezig met ploegen en zaaien, en ik werd getroffen door de zorg en intelligentie die ze bij dit werk inbrengen. Sinds Yezdégast had ik deze hoogvlakte verlaten waar ik zoveel kou had geleden; de hitte was teruggekeerd, het werd zelfs buitensporig en ik voelde meer en meer de invloed van het Perzische zuiden. Op korte afstand van Sjourmek zie je verschillende zeer oude ruïnes in snel tempo achter elkaar. In een ervan dacht ik een Gebre-tempel te herkennen met een altaar bedoeld voor de ceremonies van de aanbidding van vuur.

Dan komt de Sjourmek-begraafplaats, vol graven waarvan de versiering verrassend is voor een dorpsbegraafplaats. Een paar honderd passen verder, bij een sterke stroom, is de tshaparkhaneh. Ik vond daar een karavaan, bestaande uit ongeveer twintig beladen kamelen; de chauffeurs hadden daar het grootste deel van de dag geslapen, omdat ze tijdens de hitte, die erg intens was, niet wilden lopen. Ze maakten zich klaar om te vertrekken, om te profiteren van de koelte van de nacht.

De volgende dag, 25, was nog beter gevuld en bracht me van Sjourmek naar Ghirdab-Diehbid. Tot

---

Kanne-Khourra, waar we lunchen, de weg biedt geen interesse. Het is altijd dezelfde vlakte die in het oosten wordt begrensd door dezelfde bergen die zijn bekroond met dezelfde dorre toppen waar soms sneeuw te zien is. Hier is de vegetatie erg arm en bestaat bijna uitsluitend uit een soort zeer geurig wild gras, dat ik sinds Isfahan overal had opgemerkt, maar in mindere mate. Niets te zeggen over Kanne-Kourra, behalve dat ik lang op de reservepaarden moest wachten. De posthuizen ontbreken in deze gebieden soms en bovendien zijn we bij gebrek aan gras verplicht ze ver weg te sturen om te grazen. Uiteindelijk zijn we erin geslaagd een complete estafette samen te stellen en kon ik, in redelijk goede omstandigheden, de vijf farsags oversteken die mij van Ghirdah-Diehbid scheidden.

Dit deel van de weg vertoont meer gevarieerde aspecten dan degene die ik 's ochtends en de dag ervoor had afgelegd. Het terrein is heuvelachtig, de beklimmingen en afdalingen volgen elkaar op en soms ontmoet men tussen de heuvels kleine verontreinigingen die zeer welkome luchtstromen produceren onder een brandende zon. Er zijn twee klimaten in Farsistan, die ik net was binnengekomen. Het is beurtelings winter en zomer, afhankelijk van of men op de hoogten of in de vlakte loopt; maar de nachten zijn altijd koel en zelfs koud. De dag vervaagde en ik moet toegeven dat toen ik zag, wat ons drie of vier keer in het donker overkwam, groepen Illiaten die rond hun zwarte schapenvachtentent ronddwaalden, ik niet gerustgesteld was. We moeten recht doen aan de bestaande overheid, die doet alles wat ervan afhangt voor de veiligheid van de wegen. Maar een harde klap is zo snel gedaan en de Nomads weten of

---

weinig weerstand bieden aan een goede kans! Zo kwam ik 's nachts aan in een vlakte, en op de hoge heuvels die wegtrokken, zag ik achtereenvolgens talloze vuren ontsteken; het was een heel kamp van Illiaten die zich opwarmden voor hun tenten terwijl ze wachtten op bedtijd. De avondkou bereikte ook de vlakte en ik hoorde met genoegen herhaaldelijk geblaf waarop mijn kleine Vashka zo goed mogelijk reageerde en dat de nadering van Diehbid aankondigde. In een tijd van galop, geëxecuteerd temidden van verstikkend stof, bevond ik me voor het postkantoor. Ik was zwaar gevallen. De Naib had ons absoluut niets te bieden, zelfs geen brandhout. Gelukkig had mijn kok Youssouf de voorzorg genomen door van Kanne-Khourra een overgebleven schaap met wortelen te nemen, dat hij kon koken boven een vuur van droge kruiden, verzameld rond de tshaparkhaneh.

26 oktober. Die dag moest ik mijn meest vermoeiende etappe volbrengen. Ik had voorgesteld om in Murghâb aan te komen, in de buurt van de ruïnes die naar verluidt afkomstig zijn uit de oude hoofdstad van Cyrus, om genoeg tijd te hebben om ze de volgende dag te bezoeken. De postpaarden werden steeds zeldzamer en ik moest genoegen nemen met de paarden die me de dag ervoor al hadden gediend en die slechts één nacht slecht hadden gerust. Het was daarom met een wanhopige traagheid dat ik aan mijn reis begon. Maar na de eerste twee farsags, ongetwijfeld door het opwarmen van de wandeling of door gewoonte, keerden de benen terug

naar onze bergen en kreeg ik een trein die me, zonder dat het mij beviel, toch hoopte vrij vroeg de bestemming te bereiken die ik had. mij toegewezen. Van Diehbid nam ik mijn route rechtstreeks naar het zuiden,

---

links van mij de tweede weg verlaten die verder oostwaarts gaat en Kirman zal vergezellen. Drie farsags, pijnlijk overgestoken op een buitengewoon stenig pad, hoewel begrensd door redelijk goed gecultiveerde velden, brachten me bij een rivier genaamd Kirgoun, die ik overstak over een uitstekende brug. Daarachter is een oude verwoeste karavanserai, uit de tijd van Abbas, die dezelfde naam draagt. Ik zag daar, liggend onder de arcades die half door de tijd waren verwoest, Arabieren uit de omgeving van Bagdad, die prachtige paarden vergezelden die juist bedoeld waren voor de Nabob van wie ik sprak over mijn verblijf in Teheran.

Het is bij het verlaten van Kirgoun dat de grote moeilijkheden van deze weg beginnen, die een berg presenteert, of liever een groep van drie bergen gescheiden door diepe valleien en die drie oneffenheden vormen, van een zeer moeilijke doorgang. De eerste, genaamd TenghiMiam-Mollah, is echt eng. Het is een hoop enorme rotsblokken waar je doorheen moet knijpen, en de paarden komen vaak onder hun voeten grote, zeer gladde natuurlijke platen tegen, waardoor mensen op elk moment bang zijn om van een heuvel af te rollen. houdt nooit op te volgen. De tweede parade is min of meer hetzelfde, maar in plaats van deze platen zo gepolijst en zo gevaarlijk, moeten we onze weg vinden op een met grote stenen bezaaide grond waar de paarden even goed tegenaan struikelden. De derde stap, minder gevaarlijk dan de eerste, is de langste en de meest vermoeiende van de drie. Het is het diepst verzonken en de ogen kunnen nauwelijks de weerkaatsing van de stralen van de vurige zon verdragen, die de rechts en links opgestapelde rotswanden verhit. De valleien inter-

---

tussenpersonen vormen een gelukkig contrast met de brandende dorheid van deze verlaten hoogten. Ten slotte zien we een vegetatie die tijdens het transformeren steeds meer gaat.

Bergeiken, oude amandelbomen met gedraaide stammen en roodachtige bladeren kondigen de nadering naar de zuidelijke zone aan. Dit deel van de weg is bij uitstek gunstig voor de heldendaden van professionele of tweedehands bandieten, en er worden veel min of meer sombere verhalen verteld. Toen ik de tweede parade passeerde, kon ik even geloven dat ik getuige zou zijn van een dergelijk avontuur. Ik was druk bezig mijn weg te vinden in het midden van dit bed van enorme stenen, toen plotseling vier mannen te voet voor me verschenen, gewapend met geweren. Hun slechte uiterlijk, hun bijna haveloze kleren en een nogal arrogante houding gaven me de overtuiging dat ik te maken zou krijgen met echte bandieten. Volledige fout! Het waren eerlijke soldaten van Zijne Majesteit de Sjah van Perzië die patrouilleerden voor de grotere veiligheid van de reizigers.

Op enige afstand van de derde defile ontmoeten we een vrij sterke stortvloed, de Murghâb, die we enkele ogenblikken volgen tot een laatste heuvel die moet worden overgestoken om het dorp te ontdekken dat de naam van de rivier draagt of eraan heeft gegeven. aan deze naam is een tweede toegevoegd en deze heet Meshed-Murghâb.

In de buurt van waar de rivier de weg verlaat, vormt het een kleine waterval en splitst zich vervolgens in verschillende takken die de weilanden bevloeien aan het einde waarvan het posthuis is gebouwd, zeer dicht bij het dorp.

Ik kwam daar aan nadat ik bij de doorwaadbare plaats twee armen van de Murghâb had overgestoken, van ongelijke breedte, en langs een zeer

keurig onderhouden, waarvan de graven bijna allemaal van marmer zijn, wat heel gebruikelijk is in de buurt. Terwijl mijn diner werd voorbereid, begon ik door de stad te dwalen, ik zou zeggen het dorp, hoewel hij geëerd was door een bepaalde gouverneur. De aanblik van een Europeaan scheen mij verbaasd te doen gaan, vermengd met angst bij deze bevolking, wier gezichten welwillendheid en zachtheid uitstralen. De vrouwen, over het algemeen knap, zijn niet gesluierd. Ik zag een groot aantal van hen bezig zijn, buiten hun deuren, zeer mooie tapijten te weven, mijn geloof, die de industrie van het land vormen. De inwoners vinden ook in de weilanden die hen omringen een overvloed aan voedsel voor het vee dat ze houden en dat ze in Shiraz zullen verkopen. Eindelijk ontmoette ik, voor het eerst in Perzië, echte ossen, dikke koeien en welkomstkalveren. Vooral de schapen zijn hier prachtig en van deze soort met een enorme staart die slechts een bolletje vet is.

Grote geiten graasden bij de schapen en verderop zag ik enkele mooie merries gevolgd door mooie veulens.

Door deze laatste omstandigheid kon ik hopen dat ik de volgende dag een krachtig relais zou krijgen om me snel naar de ruïnes van de oude Pasargadae te leiden, waaraan ik een paar uur wilde besteden, en van daaruit naar Sidoun waar ik van plan was. om de nacht door te brengen.om de volgende dag te kunnen wijden aan de grootste ruïnes van Persepolis. Ik was totaal ontgoocheld toen ik zag dat het niet eens een kwestie was om mij paarden te geven, maar simpele muilezels, en moest nog lang op ze wachten, omdat ze in de verte aan het grazen waren. Eindelijk de VS.

We vertrokken over een perfect gecultiveerde en bewaterde vlakte, omzoomd door heuvels die valleien vormden, waarvan ik, daarachter, te midden van het groen, het koele dorp Hiderabad kon onderscheiden. Nadat ik twee uur op deze manier had gelopen, zag ik aan mijn rechterkant de overblijfselen van de constructie die verrezen op de helling van een heuvel die los stond van een keten van hogere bergen. Ik naderde de plek waar naar verluidt de oude stad bestond, gebouwd door de grote Cyrus.

Ik stuurde de bagage voor me uit en beval de chauffeur de gewone weg te volgen die ik verplicht was te verlaten, en me op te wachten in Kilek, voor Sidoun, ons nachtstation, en dan een lange omweg te maken, Ik ging naar de plek waar ik deze ruïnes zag.

Ze bestaan uit muren die volledig zijn gevormd uit blokken marmer van opmerkelijk gepolijst, en die de basis lijken te zijn geweest van een enorm gebouw, eerder een paleis dan een tempel; de rangschikking en de vrijwel volledige afwezigheid ter plaatse van secties van kolommen lijken hierop te wijzen. Vanaf dit hoge punt zien we de vlakte die bekend staat als Pasargadae zich voor ons uitstrekken en andere ruïnes laten zien, weliswaar weinig, maar met een groot karakter.

Ik zal de lezer niets leren door hem, volgens de klassieke geschiedenis, te vertellen dat de stad Pasargadae wordt verondersteld te zijn gesticht door de eerste Cyrus in de zesde eeuw vGT, op de plek waar hij had veroverd. Astyage, zijn grootvader en de laatste van de Median koningen. Dit woord Pasargade betekent volgens de oriëntalisten Kamp van de Perzen of Schat van de Perzen. Maar de stad werd waarschijnlijk zo genoemd naar de naam van de Pasargadae-stam, een van de edelste van de oude

---

Perzië, en waartoe de Achaemenidische of Kaianiaanse familie behoorde, waaronder de reeks heersers van Cyrus tot Darius die door Alexander zijn onttroond.

Maar bezette deze oude stad, waar de koningen van Perzië de kroon ontvingen en waar ze werden begraven, werkelijk de plaats die haar door de meeste reizigers was toegewezen, dat wil zeggen de vlakte die ik onder mijn ogen had? sommigen beweren het tegenovergestelde. Het is echter zeker dat daar een grote stad heeft bestaan en aangezien men nergens anders ziet, zelfs niet op een vrij grote afstand, zoveel indicatieve sporen, ben ik zeer bereid het eens te zijn met degenen die de eerste hier plaatsen. , spoedig vervangen door een meer magnifieke, deze Persepolis, waarvan we enkele mijlen verder zien, de prachtigste overblijfselen.

Ik ging naar de vlakte en hier is het resultaat van mijn onderzoek. Ten eerste, wanneer je aankomt, een deur in blokken van superieur gesneden wit marmer, waar je inscripties in spijkerschrift kunt zien. We komen dan bij een tweede ruïne die mij duidelijk leek te duiden op een oude tempel, te oordelen naar een prachtige marmeren zuil die nog steeds staat en naar de delen van degenen die op de grond liggen. Op de vier hoeken van de perfect zichtbare locatie zijn er vier andere kolommen, waarvan de voorkant is uitgehold in de vorm van een nis of een wachthuisje; ze werden waarschijnlijk gebruikt om de bewakers van de tempel te huisvesten. De ingang van dit oude gebouw was onlangs ontdekt door een Europese reiziger wiens naam ik niet kon vertellen. De twee deurposten, in blauw marmer, waren op hun binnenmuren versierd met twee reproducties van bas-reliëfs

---

een griffioen en een man. Maar deze twee blokken zijn doorbroken; we zien alleen de voeten van de personages die ons, door hun schoonheid, in staat stellen de rest te beoordelen. Iets verder is er een stuk gebouw dat de hoek lijkt te hebben gevormd van een monument waarvan de bestemming niet kan worden gespecificeerd. Het presenteert een soort nis aan de buitenkant en, van binnen, het enige volledige bas-reliëf van Pasargadae. Er wordt gezegd dat het de grote Cyrus vertegenwoordigt, aan wie vier uitgestrekte vleugels werden gegeven, twee voor en twee achter, als een symbool van zijn almacht die volgens de oude Perzen over het hele universum zweefde. Hij draagt een embleem op zijn hoofd, waarvan de betekenis onmogelijk te vatten is; dit hoofd heeft twee horens zoals die van een ram, met daarboven drie tekens die kunnen worden opgevat als drie sterren of drie bollen. Was dit een toespeling op de rijken van Assyrië, Media en Perzië, die Cyrus als hun heerser erkenden?

Ik zou niet weten hoe ik het moest zeggen. Ik hoef de lezer niet te waarschuwen dat ik als toerist op reis ben en niet als antiekhandelaar.

Verre van mij de pretentie om te schrijven en te oordelen, plaats ik er maar één, en dat is om precies te beschrijven wat ik heb geprobeerd duidelijk te zien.

Vandaar ging ik, door een groot deel van de vlakte over te steken, bezaaid met stenen en puin bij elke stap, naar het monument waarvan wordt aangenomen dat het Cyrus 'eigen graf is en dat zich in de buurt van het kleine dorpje Meshed bevindt. Deze begrafenis, volledig gebouwd in wit marmer, bestaat uit een afgeknotte piramide, vertegenwoordigd door vier traptreden die moeilijk te beklimmen zijn vanwege de grootte van de treden, maar vooral hun glans, hoewel minder goed gesneden dan de blokken van de

---

eerste ruïne die ik noemde. Daarop is het graf, in de vorm van een klein huis, gebouwd met grote marmeren platen. Volgens de meest bijzondere traditie maakten de Perzen dit monument tot de begraafplaats van de Moeder van Salomo, ze noemden het Meched-i-Mâder-Suleiman, en duidden bijgevolg onder de naam Mâder-i-Sidëiman de vlakte aan die ik omsingelde. Ze geven geen toegang tot het graf, maar omdat er niemand was, heb ik afgezien van de toestemming en ben ik er voorovergebogen naar binnen gegaan, want de deur is erg

laag. De muren zijn helemaal kaal en zwart gemaakt door de rook van de lampen die daar branden ter ere van de moeder van deze koning Salomo over wie de koran met evenveel lof spreekt als de bijbel. Deze grafkamer is in de ogen van moslims een ware imam-Zadèh geworden; het is voor hen een bedevaartsoord en velen wilden zelfs rond het monument begraven worden. Men zag aan een smal koord, dat dit soort gewelf kruiste, kleine offers die wijzen op recente devoties, zoals halskettingen, armbanden, sjaals en zakdoeken van zijde, enz. Als dit niet de begraafplaats van Salomo's moeder is, is het dan zekerder dat het die van Cyrus is? Dit is een traditie van reizigers die ik geef voor wat het waard is. Het enige dat ik kan zeggen is dat deze constructie dateert uit de oudheid; je hoeft geen professionele wetenschapper te zijn om hiervan overtuigd te zijn. Oorspronkelijk moest het monument worden omgeven door een portiek met zuilen, waarvan de overblijfselen waren ingebed in een nieuw gebouwde muur. We kunnen de ingang herkennen aan verschillende stenen die nu gebroken zijn en die een soort vestibule vormden voorafgaand aan het graf.

Het gehucht Meshed raakt hem bijna. Ik zou niets zeggen als het me niet het genoegen had geschonken om een dans van Perzische vrouwen te zien die de grote steden die ik had bezocht me niet hadden kunnen laten zien. Het was een bruiloft op het platteland voor een tent waar het feest had plaatsgevonden. Drie minstrelen, gezeten in de tent, woedden met hun dissonante instrumenten, terwijl twaalf ongesluierde vrouwen, verdeeld in twee groepen van zes, tegenover elkaar dansten en sjaals aan beide uiteinden als bloemenslingers vasthielden.

Er was niets gracieus aan hun stappen, en ik geloof graag dat ik niet de mooiste meisjes in Meshed voor me had, want ze waren niets minder dan mooi.

Maar al deze mensen, dansers en toeschouwers van beide geslachten, leken gelukkig en zeer onverschillig tegenover de vraag of het inderdaad op de locatie van de oude Pasargadae en in de buurt van het echte graf van de grote Cyrus was, dat ze zo waren. vermaakt.

Omdat ik niets meer te zien had, probeerde ik terug te komen door door de velden te galopperen, zo ver als mijn zware muilezel van Tshapar, de weg naar Shiraz, me kon toestaan. Ik moest verschillende greppels oversteken, een vrij sterke rivier die ik doorwaadde, en toen ging ik hoogten in waar ik een lang uur liep, stijgend, dalend, soms een door grote stenen geblokkeerd stuk tegenkomend. Waar niemand aan denkt te bewegen en dat houdt van de anderen was ik tevreden te omzeilen. De bergen zijn nu verre van dor zoals al die tussen Teheran en Isfahan. Hoe verder we naar het zuiden afdalen, hoe meer plantengroei er groeit, en dat valt vooral op

---

kleine boeketten van een in Europa onbekende boom, met groen en rood blad met bloemen in clusters, van een zeer helderrood; deze bloemen produceren een zeer transparant harsachtig sap, dat zich aan de bloembladen hecht als zoveel dauwdruppels, of liever mooie parels. Het is charmant.

Ik daalde uiteindelijk af in een vlakte die de hoogten, die ik zojuist was overgestoken, scheidt van een grotere berg ertegenover. Aan de voet van de afdaling ligt Kilek, een mooi dorp voorafgegaan door een begraafplaats gevuld met marmeren graven, en waar ik de eerste cipressen zag die ik nog had ontmoet. Het is de boom van deze provincies, waar hij de meest imposante proporties aanneemt. De smaak die ik heb voor cipressen, ondanks of beter gezegd vanwege het melancholische aspect, nam hier toe met een gevoel van bewondering. Mijn mensen wachtten op mij in Kilek; Ik voegde me weer bij onze karavaan en vervolgde mijn reis in de vlakte, naar de voet van de andere berg die ik zojuist heb genoemd en die alleen kan worden overgestoken door een parade die bekend staat om de moeilijkheden waarmee hij

wordt gezaaid en vanwege de aanvallen van struikrovers die, er wordt gezegd, beschouw het als het toneel van hun heldendaden.

Het wordt de parade van Parou (Tenghi-Parou) genoemd, naar de naam van de stad waar het naartoe leidt. Ik werd sterk aangeraden om een escorte te nemen voordat ik eraan begon. Maar na zoveel onnodige waarschuwingen geloofde ik niet langer in deze overvallersverhalen; Ik vertrouwde mijn ster, die me tot nu toe had beschermd, en bovenal had ik het volste vertrouwen in de goede orde die de huidige sjah in het verkeer bracht, tot wie ik geen vleierij had gericht om hem daarover te complimenteren. Natuurlijk ontmoette ik niet de geringste Perzische Fra-Diavolo, maar ik had

---

genoeg te doen om mij midden in de enorme blokken te dirigeren die de nauwe kloof belemmeren die een lang half uur moet worden gevolgd. Het aspect is zeer woest en tegelijkertijd zeer indrukwekkend. Aan weerszijden steken de rotsen over en lijken je te willen verpletteren; vaak buigen ze zich om en vormen ze natuurlijke gewelven die op geen enkele manier geruststellend zijn. Op de plaats waar deze eindeloze parade begint af te dalen, worden de rotsgedeelten, die de basis vormen en doorlopen in een trap, zo glad dat ik moest afstappen; maar ik kwam zo snel mogelijk weer op mijn beest, omdat deze gymnastiek te voet mijn kracht te boven ging. Gelukkig zag ik het pad breder worden en stond ik een paar ogenblikken later voor het meest charmante dorp, half verscholen door walnotenbomen, populieren en vele boomgaarden waarvan het openhartige groen me deed geloven dat we midden in de zomer waren. En niet eind oktober. Het was Parou die opnieuw won door deze verrassingsslag om zo aan de uitgang van deze woeste kloof te verschijnen. De rest van de afdaling biedt geen enkele moeilijkheid en we komen aan in een drassige vlakte waar ik aan het einde van de dag blij was Sidoun te vinden, omdat ik zo moe was, vooral door het schokkerige tempo. de lange race die ik die dag had gereden. Het postkantoor bevindt zich op een mooi plein en heeft een zeer hoge balakhaneh van waaruit ik, in de laatste zonnestralen, het lachende uitzicht kon creëren dat het dorp biedt, met zijn rijke tuinen, in het midden van een grote vallei rijk aan water en waar ik enkele monsters van het beste vee zag. Na het eten zag ik achtereenvolgens branden op de hoogten

---

buren, die de aanwezigheid van nomaden verraden die hier talrijk zijn. Maar in de vlakte is het vuur volkomen nutteloos; we voelen dat we de extreme middag van Perzië naderen en, ondanks een sterke dauw, had de avondlucht een absoluut tropische zoetheid.

De volgende dag, 28 oktober, is een van de belangrijkste van mijn reis; Ik kan zeggen dat het een tijdperk in mijn leven was. Het markeert in feite de dag waarop het mij werd gegeven om na te denken, om de prachtige overblijfselen te bewonderen van de weelderige hoofdstad van de Achaemeniden, gesticht ten minste vijf eeuwen vóór Jezus Christus, de residentie van deze prinsen die onze opleiding heeft gebracht aan ons vertrouwd gemaakt, Cyrus, Xerxes, Darius, veroverd door Alexander die in een orgie, naar men zegt, onvrijwillig zijn enorme paleis in brand stak waarvan de kolommen en terrassen nog steeds getuigen van de wonderbaarlijke pracht.

De ruïnes van Persepolis zijn vaak bezocht en vaak beschreven. Van de Portugees Antonio de Grovea, die zijn verslag in 1611 publiceerde, tot op de dag van vandaag heeft elke reiziger in Perzië zijn oude hoofdstad het eerbetoon betaald dat hem toekomt. Onder de oude reizigers noem ik Pietro della Valle, Thévenot, Chardin, Mandelslo, Struys, Le Bruyn, Herbert, Kœmpfer en Herbert de Jager; onder degenen van het begin van de eeuw, Niebuhr, Ker-Porter, William Franklin, en onder de meer recente reizigers, MM. Flandin en Brugsch,

vooral de eerste wiens beschrijving van de bas-reliëfs van Persepolis wordt aanbevolen door een bij uitstek artistieke taal en gevoel. Herbert de Jager, die ik zojuist heb genoemd, was Nederlands en bovendien, zoals aangegeven, op de datum van 1666, Chardin, zijn

---

intieme vriend, ' hoofd van de handel van degenen van zijn natie in Isfahan (1).

Als laatste durf ik niet te beweren iets nieuws over dit onderwerp te zeggen; Ik zal me beperken tot het nauwkeurig en zonder vooroordeel te beschrijven wat ik zag, niet als een geleerde, ik herhaal het, maar als een nieuwsgierig persoon, en bovendien vertaalde ik naar mijn beste kunnen de indrukken die dit imposante theater in mij baarde. een grootheid die nog steeds zo majestueus is.

Ik verliet Sidoun heel vroeg in de ochtend, vergezeld van de meest vindingrijke van mijn bedienden, Youssouf, aan wie ik op zijn aanbod de Naïb van de tshaparkhaneh toevoegde en een man uit Sidoun, beiden bekend met de topografie van beroemde plaatsen waar ik was. op bezoek gaan. We voorzagen ons van touwen met knopen en gewapend met ijzeren haken, die worden gebruikt om zichzelf aan punten te hijsen, anders ongenaakbaar, en we bereikten een vallei die wordt bewaterd door de rivier Murghâb, die de naam Poulbar draagt, en door de Petit-Araxe, waaraan, voor een grotere gelijkenis met de Araxe die ten noorden van Perzië stroomt, ook de naam Kouros of Cyrus is gegeven . Kleine stroompjes kriskras door de vallei en ik had tijdens de eerste farsags moeite om mezelf los te maken van het midden van deze landen die door riet en

(1) T. X, p. 117.

(2) Deze beoordeling is die van M. Langlés, de redacteur van Chardin (t. VIII, p. 145). De beschrijving van Herbert de Jager is opgenomen in deel V van Valentyns schitterende werk, getiteld: Olld en Nieuw Oost-Indien, etc.

---

waterplanten. Daar wordt echter rijst verbouwd en een soort plant die lijkt op maïs, maar waarvan het graan van de stengel is gerangschikt als een dennenappel. Vanaf de ingang herkent men deze vlakte waar alle oude historici Persepolis plaatsen, ongeveer vijftien mijlen lang en ingeklemd tussen twee bergen die slechts gescheiden zijn door een afstand die varieert van twee tot zes mijlen.

Na het oversteken van de Poulbar bij de doorwaadbare plaats, een blik werpend op Imam-Zadèh van Saïd-Abd-Ullah, die zich lijkt te willen verstoppen onder de dichtbegroeide bomen in dit grote theater gereserveerd voor andere herinneringen, ging ik naar rechts en bereikte een plaats waar we een lijn van loodrechte rotsen ontmoeten die de stad Persepolis dienden als een geavanceerde verdedigingsmuur. Na deze natuurlijke wal gedurende een halve farsag, kwam ik op een punt waar de rots een hoek vormt en onverwacht een reeks oude bas-reliëfs laat zien, uitgehouwen in de rots zelf, en die de Perzen Nakch-Í -Roustam noemden, de portret van Roustam, deze fantastische held die we hier overal zien. Als u dit punt passeert, wordt de vallei breder en komt uit in de vlakte van Merdacht, zo genoemd vandaag naar het stadje met deze naam waardoor de Perzen dat van Persepolis, een liga verderop, vergaten.

Voor een toerist is deze start werkelijk schitterend. Ik wilde geen stap meer zetten en zette mijn reis pas voort nadat ik deze bijzondere monumenten van een verdwenen beschaving voldoende had overwogen en ze had beschreven in aantekeningen waaraan ik niets zal mogen veranderen. Ik zeg niet dat ik goed zag en vooral goed gewaardeerd heb; maar ik geef dingen zoals ze mij leken en zoals ik ze begreep.

De belangrijkste beeldhouwwerken bestaan uit vier graven, want wat er ook over gezegd is, het is onmogelijk om iets anders te zien. Ze zien er allemaal hetzelfde uit. Slechts één is intact, de andere drie zijn zwaar beschadigd. Ze zijn uit deze harde rots gehouwen, zo fijn als het meest compacte marmer. Hun ingang bevindt zich op een hoogte die varieert van vijf tot vijftien meter, zonder dat er een helling of trap naar boven leidt. Het bevindt zich in het midden van een portiek, vertegenwoordigd door vier kolommen die halverwege de rots uitsteken en waarvan de kapitelen, gevormd door twee kleine scheve stieren, een hoofdgestel dragen waarboven een bas-reliëf is in een frame. Aan de zijkanten en onder deze gevel bevinden zich nog andere bas-reliëfs.

Weer andere, lager geplaatst en sommige zelfs aan de voet van de rots, zijn van ruimte tot ruimte te zien tussen de graven die min of meer van elkaar verwijderd zijn; we ontmoeten ze zelfs daarbuiten. Dit alles, ik herhaal, is uitgehouwen in de rots zelf en lijkt een tentoonstelling van immense schilderijen die aan de loodrechte muren van deze gigantische muur hangen.

De eerste tombe, de best bewaarde, bevindt zich op een hoogte van bijna veertig voet. Boven het hoofdgestel is een ingelijst bas-reliëf uitgehouwen dat bovenaan een zonneschijf voorstelt die met zijn stralen een koning op zijn troon omgeeft; Hiermee wilde men ongetwijfeld de oorsprong aangeven van de koninklijke macht, die voortkwam uit de zon, de goddelijkheid van de oude Perzen. De koning kijkt naar een priester, in de houding van gebed, die zijn handen naar hem opheft. Aan de andere kant is een altaar waarop het heilige vuur brandt, symbool van de zonaanbidding. Hieronder, en zoals ondersteund door

---

In de kolommen is een grotere afbeelding te zien waarin twee rijen boven elkaar geplaatste mannen zijn getoond. Ze lopen in de rij en lijken een rouwstoet te vormen.

Rechts en links, en in aparte lijsten, zijn figuren in lange gewaden en dragende fakkels uitgehouwen. Deze verschillende sculpturen zijn met grote delicatesse behandeld. Eén ding viel me vanaf het begin op, het is de grote overeenkomst die er bestaat tussen de typen die ik daar vertegenwoordigd zag en die aangeboden door deze bevolking van het zuiden van Perzië die ik voor mijn ogen had. Dezelfde schoonheid en dezelfde fijnheid van gelaatstrekken, haar even lang achter en kort aan de voorkant, en dan hetzelfde kostuum, een lange tuniek, blote benen en op het hoofd de kleine pet of toque die het kapsel is van de Perzen hier. Deze gelijkenis wordt weergegeven op alle bas-reliëfs van Persepolis.

Ik werd gegrepen door een onweerstaanbaar verlangen om het interieur van dit graf te bezoeken. Het was niet gemakkelijk, zelfs niet zonder gevaar, maar ik wilde niet voor niets de touwladders hebben meegebracht, het is waar heel primitief, waarmee de Naib zichzelf had voorzien, die me bovendien krachtig aanmoedigde tot deze beklimming waar hij nooit over sprak om met mij te bereiken. Als we de rots volgen, vinden we een spleet die het mogelijk maakt om op het platform te klimmen dat de top bekroont; de haak van het touw zat er stevig aan vast, ik greep de knopen vast, en twee van mijn mannen begonnen me op te hijsen en naar hen toe te trekken. De muur was zo glad dat ik mezelf op geen enkele manier met mijn voeten kon helpen. Een eerste poging die niet was gelukt, de tweede keer, dankzij een verdubbeling van de inspanningen van degenen die me op deze manier sleepten, kon ik het niveau bereiken van

---

de ingang van het graf, en het touw met mijn voet balancerend, merkte ik dat ik in het interieur werd geworpen, waar ik gehurkt viel; het was niet zonder moeilijkheden geweest en misschien zullen we het erkennen, zonder risico.

De begrafeniskamer, van middelmatige grootte, volledig uitgehold in de rots, zonder enig spoor van gevelbekleding of gewelf, is door een lage scheiding verdeeld in drie compartimenten die elk drie graven bevatten die ook in de steen zijn gegraven. Van deze negen graven hebben sommige nog hun deksels, die van de anderen is gebroken, ongetwijfeld in de hoop kostbare voorwerpen te verzamelen. De afwezigheid, in de open graven, van enig spoor van botten, bracht me ertoe te denken dat deze graven, van tevoren voorbereid, om een reden waarvan de geschiedenis geheim is gehouden, waarschijnlijk nooit zijn gebruikt. Aan de rechterkant als je binnenkomt, zien we, uit de rots steken, twee boven elkaar geplaatste planken aan de voet waarvan een kanaal is gegraven dat misschien bedoeld is voor de stroom van Australisch water dat door het gewelf van het gewelf wordt geleid door een kanaal dat niet 'verschijnt niet: maar ik denk eerder dat de twee treden waarover ik zojuist heb gesproken een altaar waren waarop slachtoffers werden geofferd en dat de inkeping aan de onderkant werd gebruikt om het bloed in een of andere binnenbak te laten lopen. Dit alles was niet bijzonder interessant en komt niet overeen met de schoonheid van de buitenkant; maar toch ging ik naar beneden, en dit keer zonder de minste moeite, heel blij mijn nieuwsgierigheid te hebben bevredigd. Ik zou kunnen zeggen: ik zag, opperste aantrekkingskracht en vaak de enige beloning van de reiziger.

Na dit eerste graf komt, in het zorgvuldig gepolijste deel van de rots, een inscriptie in het oud

---

Perzische karakters op een marmeren plaat daar ingelegd.

We ontmoeten dan, uitgehouwen aan de voet van de rots, een bas-reliëf dat een koning in borstplaat voorstelt en een helm draagt die versierd is met veren, zijn hand uitgestrekt op het hoofd van een kind dat een man volgt; achter de koning is een gepantserde dienaar geplaatst zoals het personage dat het kind vergezelt. Ik neem aan dat dat betekent dat de zoon van een overwonnen prins gegijzeld moet worden. Verdergaand komt men aan voor de tweede van deze graven waarvan ik, in verband met de eerste, een algemene beschrijving heb gegeven, waarnaar ik niet zal terugkeren. Meteen daaronder zijn er twee rijders met de helm in gedachten en ook bedekt met een borstplaat. Na een uitzinnig gevecht slaagde een van hen erin de ander te doorboren met een speer, die hem en zijn paard neerstortte.

Achter de winnaar staat een man met een lange stok aan het uiteinde waarvan men denkt een standaard te herkennen.

Tussen de tweede en derde tombe werd ik tegengehouden door het mooiste bas-reliëf van deze oude tentoonstelling.

Op een prachtig gemodelleerd paard staat trots een vorst met majestueuze houding. Welke van de Darius of de Xerxes? Ik zou niet weten hoe ik het moest zeggen. Hij heeft voor zich twee gevangenen of gijzelaars van de veroverde volkeren, met kettingen aan hun voeten. De een legt een knie op de grond, terwijl de ander blijft staan; ze lijken de genade van de veroveraar af te smeken. Achter de koning steekt een streng uitziende man zijn vinger op alsof hij respect wil tonen voor de smekelingen. Deze prachtige compositie is in kolossale proporties verwerkt en het effect is opvallend.

Daarna kwamen de derde en vierde graftombes. De sculpturen die ze versierden, verkeren in een staat die het risico van een verklaring van de afgebeelde onderwerpen niet toelaat. Onder de vierde en laatste kan men echter nog een gevecht onderscheiden dat doet denken aan de basreliëf waarvan ik sprak over het tweede graf.

Voordat ik verder ga, moet ik een constructie niet weglaten die te zien is in de ruimte tegenover deze begrafenissen. Het is een klein huis, allemaal gebouwd van wit marmer, en bevat slechts één kamer waarin, naar alle waarschijnlijkheid, de lichamen werden gedeponeerd voordat ze werden begraven. Het is perfect bewaard gebleven, behalve de voordeur. Het dak wordt gevormd door twee enkele blokken marmer, van enorme afmetingen. De opening van de ramen herinnert aan de Romeinse stijl.

Honderd passen verder, precies op de plaats waar de rotswand de hoek vormt met de vlakte van Merdâcht, was ik in staat om nog twee schitterende bas-reliëfs te aanschouwen waarvan de karakters een bijzondere onderscheiding hebben gekregen van de beitel van de kunstenaar. De ene stelt een staande koning voor, beide handen rustend op zijn zwaard, zijn borst bedekt met een borstplaat en met aan zijn hoofd een helm versierd met een pluim. Hij lijkt recht te doen en bevindt zich tussen twee groepen mannen met een volkomen tegenovergestelde houding. Terwijl sommigen kalm en respectvol de koninklijke beslissing afwachten, verschijnen anderen in woede en steken dreigend hun vuist op. De koning luisterde naar hen met een opmerkelijke waardigheid. Op het tweede schilderij zien we in aanwezigheid twee ruiters, met een soevereine uitstraling, die elk onder de voeten van zijn paard een man verpletteren die op

---

aarde op de buik. Aan de zijkanten van de paarden hangen kettingen die zijn beëindigd door een soort kanonskogels en waarschijnlijk bedoeld zijn voor de verslagen krijgers in een veldslag die net heeft plaatsgevonden. Een van de leiders houdt de ander vast als een knoop van linten als teken van vriendschap en bondgenootschap. Achter hem, die klaarblijkelijk de overwinnaar is, staat een man die een palmtak in de lucht tilt.

Boven deze twee bas-reliëfs, en op de kroep van de rotsachtige verhevenheid, staat een geïsoleerde zuil in wit marmer. Even verderop passeerde ik twee kleine vierkante monumenten met gekanteelde randen, vijf tot zes voet hoog. Het zijn, zo wordt gezegd, twee altaren gewijd aan de aanbidding van de zon en waarop, in een gat in het midden, het heilige vuur werd aangestoken.

Dat is het geheel van dit stenen museum, dat bovendien bij elke stap versierd is met inscripties die ik niet zo goed kan uitspreken, en die, zoals men kan bevestigen, geen gelijke heeft in de wereld. Het is als een heroïsche proloog die een waardig idee geeft van wat je verderop te wachten staat.

Toen ik de rotsen van Nakch-i-Roustam verliet, begon ik de vlakte te doorkruisen en me op de punten te dragen waar een monument mijn aandacht trok. Een grote omweg, in de richting van Sidoun, bracht me voor de Tagt-i-Taous of karavanserai van de Pauw. Het is in feite een vierkante constructie in wit marmer, die lijkt op dat soort terrassen die men midden in de karavanserais vindt, waar de gewone mensen in de zomer de frisheid van de avond inademen en waar ze zelfs doorbrengen de nacht. Het enige dat overblijft van de karavanserai van de Pauw is het terras van iets meer dan een meter hoog. Van daaruit ging ik de vallei in en kwam ik bij Derwazeh-i-Schàr, een van de extreme poorten

---

van Persepolis, die ik aldus had benaderd. Deze zeer herkenbare ingang werd verdeeld in twee verschillende openingen door een muur van grote blokken steen die overblijft; de huidige weg door de vallei loopt nog steeds door deze poort. In de toekomst ontmoeten we nog een ruïne die, vanwege de nabijheid van de ingang van de stad, naar mijn mening een openbare markt of een tempel was. Deze ruïne bestaat uit een paar omgevallen muren en kolommen die ook op de grond liggen. Deze kolommen ondersteunden leeuwen die op hun

buik gehurkt zaten; men kan ervan oordelen aan de enige die nog overeind staat en die nog steeds op de top een leeuw toont wiens hoofd gebroken is. Voordat ik mijn weg vervolgde op deze site, die inderdaad de plek is waar Persepolis ooit stond (het puin waarmee het is bezaaid, getuigt hiervan), maakte ik een omweg om een nieuwe groep uitgehouwen rotsen te zien, die de Naib onder mijn aandacht aanbood als een imitatie van Nakch-i-Roustam.

Deze sculpturen, die de naam Nakch-i-Redjeh dragen, zijn vanaf de weg niet zichtbaar; we moeten daarheen geleid worden. Ze zijn drie in aantal en werden uitgevoerd op de muren van een soort driezijdige kamer die van nature uit de rots bestaat en die voorheen met de grootste zorg was gepolijst. Het eerste bas-reliëf stelt een koning voor die wordt vergezeld door acht officieren of bedienden. De hoofdpersoon draagt, zoals alle koningen die ik tot nu toe heb beschreven, een borstplaat en een helm met daarbovenop veren, en wordt op een zeer fraai uitziend paard geplaatst; zijn gezicht en zijn gedrag zijn vol adel en majesteit. Van de mannen in zijn suite zijn er drie op de voorgrond, die beide handen op hun zwaard rusten en drie anderen half verborgen zijn achter het paard; fout

---

van de plaats op dit deel van de rots, de laatste twee - waren alleen bedacht in buste: op het kruis van het paard twee inscripties, één in spijkerschrift en de andere in Griekse letters werden gegraveerd. De tweede tabel bevat slechts vijf karakters. De eerste in de rij geeft natuurlijk een grote ring aan een tweede figuur die een hoofdband of tiara om het hoofd draagt. Achter hem komt een bediende, een heraut, met een palmblad in zijn hand, zelf gevolgd door een man met een meditatieve houding, die de elleboog van zijn gebogen rechterarm met zijn linkerhand ondersteunt; achter, maar met zijn rug naar hem die de koning zal zijn, staat eveneens een man in dezelfde bedachtzame houding. Het derde bas-reliëf lijkt sterk op het laatste schilderij dat op de rotsen van Nakch-i-Roustam verschijnt. Hier zijn weer twee krijgers, twee heersers te paard, gekleed in hun borstplaten en hun helmen, die een verband in een knoop of een ring uitwisselen als teken van pact en vriendschap. Zowel bij Nakch-i-Redjeb als Nakch-iRoustam zijn de verschillende delen van de rots bedekt met inscripties in spijkerschriftletters en in andere karakters waarvan de naam mij onbekend is. Deze drie bas-reliëfs waren, net als de vorige, bedoeld om overwinningen en heldendaden te herinneren waaraan de tijd de herinnering heeft weggenomen.

Het enige dat ik had gezien, was alleen de voorbereiding op wat me tegen het einde van deze toch al drukke dag te wachten stond. Ik zag in de verte de hoop ruïnes die het plateau aanduiden waar het immense paleis van de Achaemeniden stond, waarvan er nog zoveel overblijfselen zijn.

---

staand. Ik haastte me naar die kant. Toen ik dichterbij kwam, werden de ruïnes groter. De ondergaande zon kleurde met een roze weerkaatsing de grote marmeren zuilen en de gevleugelde sfinxen die nog steeds trouw, zoals twintig eeuwen geleden, de ingang van de koninklijke residentie bewaken. Aangekomen aan de voet van de monumentale trap die zo bewonderenswaardig bewaard is gebleven en van zo'n zachte helling, die naar het midden van deze grandioze ruïnes leidt, stak ik mijn paard, en zoals ongetwijfeld de ruiters van weleer, was het bijna in galop dat ik 'arriveerde op het enorme platform waar ik afstapte, verbluft, verblind door al deze prachtige overblijfselen van een verdwenen pracht. Ik bleef een kwartier op dezelfde plaats, verzonken in stomme bewondering, terwijl ik mijn blik terugkeerde van dat verbazingwekkende puin van zo'n verre tijd naar die vlakte van Merdâcht die zich voor mijn ogen ontvouwde in zijn eeuwige en frisse jeugd, en ik filosofeerde los van

mijzelf op de werken van de mens die verdwijnen en op het werk van God dat niet voorbijgaat.

Nadat ik de laatste zonnestralen had zien sterven op de nog steeds staande zuilen van het Persepolis-paleis, ging ik naar het nabijgelegen dorp Kennareh om daar de nacht door te brengen om de ochtend van de volgende dag te wijden aan een gedetailleerde inspectie van dit verbazingwekkende monument .

Tijdens mijn omzwervingen van de dag had ik de Ketkhoda van Kennareh ontmoet, die zich heel beleefd had gehaast om mij gastvrijheid in zijn huis te bieden. Bij zijn aankomst aangekomen, en eenmaal geïnstalleerd, probeerde hij me, met veel oosterse omschrijvingen, duidelijk te maken dat hoewel de eerste magistraat van zijn dorp een kleine en voorlopige vergoeding voor mijn kosten niet onaangenaam voor hem zou zijn.

Bovendien toonde hij grote gematigdheid, want voor het avondeten en onderdak, het toevoegen van gerst voor de paarden, vroeg hij mij slechts om een waarde van twaalf francs.

Het was zeker mijn bedoeling hem meer te geven bij zijn vertrek, maar de volgende dag verstoorde een ongelooflijk incident onze nederzetting.

Het was nauwelijks daglicht en ik sliep nog toen ik plotseling wakker werd door het geschreeuw van vrouwen. Ik haastte me om me aan te kleden; Ik was nog niet klaar toen mijn gastheer, behoorlijk bang, mijn kamer binnenstormde en me smeekte hem te redden, want, zei hij, ze waren gekomen om hem te arresteren. Het lijkt erop dat deze dappere politiecommissaris, door de staat beschuldigd van het toezicht op plunderaars en dieven, zelf niets minder was dan een hondsdolle plunderaar. Hij beroofde 's nachts de velden en tuinen van zijn burgers en beschuldigde vervolgens deze plunderingen van arme duivels die hij naar Shiraz stuurde om de straf te ontvangen voor misdaden die ze niet hadden begaan. Gebouwd op deze verwijtbare draaimolen, had de gouverneur van de provincie zojuist een Ferasch gestuurd, bijgestaan door twee soldaten, met het bevel hem deze bijzondere beschermer van eigendom te brengen. Mijn man was helemaal gek geworden. Hij bood aan mij zijn huis en zijn akker te verkopen om Shiraz te bewijzen dat hij absoluut niets bezat; hij wilde me zelfs dwingen het kleine bedrag dat ik hem had gegeven terug te nemen en, als ik dat weigerde, ging hij rond op zoek naar een plek om het te verbergen. Ondertussen verschenen de afgezanten van de gouverneur aan de deur. Toen hij zag dat ik niets deed om hem te helpen, en als ik dat had kunnen doen, zou ik oppassen dat ik dat niet deed, liet de Ketkhoda zich zonder weerstand arresteren, terwijl hij protesteerde tegen zijn onschuld.

---

cence; de Ferasch bond zijn handen vast en ze verlieten het huis te midden van het gehuil en snikken van drie of vier vrouwen die in de greep leken te zijn van de hevigste pijn.

Deze scène had mijn vertrek enigszins vertraagd. Ik stuurde eerst mijn bagage-muilezels vooruit, met het bevel aan de conducteurs om op me te wachten op de weg naar Shiraz, in het dorp Sergoun, vier farsags van Kennareh, en ik ging verder, met de rest van mijn wereld, naar dit paleis van ruïnes die ik slechts een glimp had opgevangen.

Ik kwam vooraan aan in dezelfde schok als de dag ervoor, en begon aan een methodische inspectie waarvan ik het resultaat zal geven.

De Perzen noemen dit paleis, of liever deze reeks paleizen, Takht-i-Djemschid, de Troon of Paleis van Djemschid, naar de naam van een van de oudste heersers van de Kaian-dynastie (de Achaemeniden van de Grieken), en zelfs Tshéhel -Minar, de veertig kolommen, woorden die ongetwijfeld worden gebruikt om een onbepaald aantal kolommen aan te duiden. Het

paleis van Djemschid stond op een uitgestrekt terrein in terrassen, onregelmatig van vorm, in zijn uiterste lengte ongeveer vijfhonderd meter en bijna driehonderd in zijn grootste breedte. De hoogte van deze immense basis is gemiddeld ongeveer negen meter, maar met niveauverschillen die evenveel verschillende platforms vormen, bedoeld om verschillende gelaagde constructies te ontvangen. Om deze monumentale zetel voor te bereiden, hebben we geprofiteerd van de aard en de indeling van de grond, bestaande uit een verzachte helling van de berg van marmoreal rotsen die achter het paleis afrondde in een halfrond dat het leek te omarmen en het tegen de wind beschermde. . uit het noorden en

---

ballast. Door middel van blokken toegevoegd aan de lagere delen, en onlosmakelijk verenigd met de rotsachtige massa, wordt deze ruimte volledig geëgaliseerd, die nog steeds over de hele omtrek wordt gehandhaafd door delen van de muur van een echt Cyclopisch werk, in blokken van een meer zwarte steen hard dan marmer, en waarvan sommige verrassend dik zijn.

Je bereikt dit plateau via de grote trap die ik voor het eerst te paard beklommen heb, en ik smeek de lezer mijn vrijmoedigheid niet te eren, want degenen die het hebben gebouwd, hadden het hier duidelijk voor ingericht. en een half breed, over een lengte van vijfentwintig, slechts een hoogte van minder dan vijf centimeter: het zal daarom duidelijk zijn dat de toegang zeer gemakkelijk is. Deze trap, in zwarte steen van de mooiste glans, wordt niet in het midden van het terras geplaatst, maar op het derde deel van zijn ontwikkeling aan de noordkant. Het bestaat uit vier beklimmingen. De eerste twee, van achtenvijftig treden elk, beginnend vanaf het punt van aankomst, leiden geleidelijk wegbewogen naar twee brede landingen, waar de andere twee beklimmingen op hun beurt beginnen, die in tegenovergestelde richting naderen en bovenaan eindigen. van het terras, op de entree veranda.

Terwijl je daar verschijnt, moet je voor iemand een majestueuze portiek van afwisselend pilasters en marmeren zuilen ontmoeten. Het enige dat er tegenover staat, zijn twee pilasters, dan twee kolommen en dan twee andere pilasters. Deze enorme pilaren, langer dan breed in de richting van de heenreis, waren versierd met afbeeldingen van monsterlijke dieren, zes meter hoog, waarvan we nog steeds vier prachtige monsters kunnen zien. Op beide

---

eerst werden twee stieren uitgehouwen, symbolen van kracht en macht; de borst en de voorpoten (het hoofd ontbreekt) bezetten het voorvlak, de rest van het lichaam loopt rond de hoek van de pilaar en eindigt op het binnenvlak. De dieren afgebeeld op de andere twee pilaren, op dezelfde manier gerangschikt en bewonderenswaardig bewaard gebleven, hebben een heel ander karakter. De poten en het lichaam zijn van een stier, de borst is van een vogel en uit de schouders komen twee grote uitgestrekte vleugels tevoorschijn; het hoofd is dat van een man met een lange, mooie baard die de heerszuchtige uitdrukking van het gezicht accentueert; dit hoofd wordt bekroond door een kroon of een tiara. Bovenaan elk van deze pilasters staan inscripties in spijkerschrift. De twee kolommen, de enigen die staan, zijn van wit marmer, gegroefd, met grote kapitelen die naar alle schijn bedoeld zijn om een hoofdgestel te ondersteunen waarvan geen spoor overblijft.

Aan de linkerkant van dit portiek, dat wil zeggen in het noordelijke deel van het platform, het minst aanzienlijk in omvang, zien we alleen een verwarde hoop oude fragmenten die hier geen flauw idee van kunnen geven. De constructies ontwikkelden zich voornamelijk op het tegenoverliggende deel, het grotere; hier zien we nog steeds zulke mooie overblijfselen, die ik zal proberen een idee te geven.

Rechts van de portiek komend en kijkend naar het zuiden, ontmoet je eerst voor je een grote kale ruimte waar M. Flandin met voldoende reden aanneemt dat het een met bomen beplante tuin of binnenplaats was, dankzij het land. meldde dat de regens van twintig eeuwen hebben geleid. Het grijze stenen bassin, dat nog steeds overblijft,

---

is een argument voor deze hypothese. Na deze esplanade komt een terras dat twee tot twee meter boven de voorgrond is verheven, en waarop het paleis, de tempel of de triomfzuilengalerij rustte (deze verschillende verklaringen hebben hun aanhangers), lange tijd aangewezen onder de naam Tskéhel - Minar, de veertig zuilen . We bereiken, door middel van vier zijwaarts lopende trappen, op dit terras waarvan de ontwikkeling drieëntachtig meter lang is. Twee van deze hellingbanen zijn in het midden geplaatst en vormen een trap; de andere twee gaan aan elk uiteinde in de tegenovergestelde richting omhoog. Ze hebben uniform eenendertig graden, en op de binnenmuren van de muur die hen vergezelt, hebben we evenveel personages voorgesteld, gewapend met speren, die elke trede lijken te bewaken die aan hun voeten eindigt.

De hele voorkant van het terras is van het ene uiteinde naar het andere bedekt met sculpturen die zijn onderverdeeld in talrijke compartimenten. Deze bas-reliëfs, waarvan er verscheidene zwaar beschadigd zijn, zijn minutieus beschreven door mijn voorgangers; Ik kon ze alleen kopiëren, ik stuur ze liever terug.

In het algemeen, en verwijzend naar mijn indruk, lijkt het mij dat de kunstenaar of kunstenaars die verantwoordelijk zijn voor deze versiering een religieus feest wilden vertegenwoordigen; het is als een immense processie, een eindeloze processie van mensen van alle rangen, van alle beroepen en van alle kostuums op weg naar de trappen van de tempel of het paleis. We zien prachtig geklede figuren, priesters, soldaten, boeren; sommige mannen brengen offers, anderen leiden paarden, ossen, anderen rijden in een wagen, enz. Wij

---

Stel je voor dat de antieke reizigers, die alles graag willen uitleggen, geen zin hadden in essays over zo'n rijk onderwerp. Dr. Brugsch, om er maar één te noemen, zag in deze lange processie de hulp van de volkeren die hun eerbetoon aan Xerxes brachten. Als de meningen verschillen over de onderwerpen die in deze tabellen worden behandeld, hebben bijna alle mensen ermee ingestemd recht te doen aan hun verdienste van samenstelling en uitvoering, en aan het oneindige geduld dat nodig was om zo, en soms in dubbele rijen, te snijden. dit grijszwarte marmer zo hard en zo perfect gepolijst.

Van Tshéhel-Iinar staan nog maar dertien kolommen, maar het hele terras is bedekt met puin, wat aangeeft dat er daar een veel groter aantal moet zijn geweest, dat op het aantal van zestig wordt gebracht.

Er was ook veel discussie over de indeling en het doel van deze meerrijige colonnade. Het lijkt te zijn verdeeld in vier groepen: de belangrijkste, van zesendertig kolommen, in het midden; twee andere, van slechts twaalf kolommen, aan elke kant en op enige afstand daarvan; en de vierde vooraan, die dienst doet als portiek voor het geheel. Sommigen dachten dat ze in de centrale afdeling een tempel of heiligdom herkenden; andere, een ruimte die open is voor koninklijke feesten of recepties, wat hen doet vermoeden dat de kolommen bedoeld waren om een dakbedekking te dragen, in steen of in hout, waarvan echter geen erg nauwkeurige aanduiding het bestaan onthult. Men zou de meningen misschien met elkaar kunnen verzoenen door toe te geven dat de middelste groep, zelfs zonder dekking, een tempel ontwierp gewijd aan de zon, waarvan de aanbidding, gevierd in de open lucht, alleen een

altaar opgericht in het midden: in deze hypothese zouden de twee zijgroepen twee ereplaatsen markeren waar de koning stond, evenals de belangrijkste figuren van de staat. De dertien kolommen die overeind bleven, worden aldus verdeeld: één aan de groep vooraan, drie aan de één rechts, vier aan de één links, en vijf in de middelste groep. Maar er zijn meer sokkels die de plaats van andere ontbrekende kolommen aangeven.

Al deze zuilen, van fijn grijs marmer, zijn ongeveer hetzelfde, gegroefd en ongeveer zestig voet hoog en zestien in omtrek. Hun basis is gevormd uit grote gesneden lotusbladeren, de stengel naar boven. Ze hebben een dubbele hoofdstad: de eerste ligt dicht bij de Korinthische orde, en de bovenste hoofdstad lijkt Dorisch te zijn. Elke kolom moest de afbeelding van een symbolisch dier ondersteunen; op een ervan zien we nog een liggend paard, waarvan het hoofd ontbreekt.

Rondom deze grote zuilengalerij verrezen vier verschillende paleizen, misschien meer; Ik lach alleen als ik spreek over degenen wiens ruïnes ik herkende. Het is deze reeks paleizen, aangevuld met de tempel met zuilen die ik zojuist heb beschreven, die de koninklijke residentie van de Achaemeniden vormden en die wordt aangeduid onder de algemene naam Takhti-Djemschid. Wat overblijft van deze paleizen bestaat voornamelijk uit voetrechten die de deuren en ramen schetsen, waarvan ook de stijlen en lateien bewaard zijn gebleven; maar de tussenliggende gebouwen, die de buitenmuren en binnenverdelingen vormden, zijn verdwenen. Op al deze blokken marmer of hardsteen is echter nog een groot aantal sculpturen en bas-reliëfs bewaard gebleven, die ons nog steeds toelaten om te reconstrueren.

---

de gebouwen waarvan ze het meest solide frame vormden, door het denken te vernietigen.

Het grootste van deze paleizen bevond zich in het oosten, in de buurt van de berg. We kunnen acht deuren herkennen, waarvan de stijlen zijn bedekt met bas-reliëfs. Ik kan ze niet allemaal beschrijven. Sommige stellen fantastische dieren voor met het lichaam van een leeuw en de kop gewapend met een hoorn; ze staan op hun achterpoten, met voor zich een man die met de ene hand hun hoorn vasthoudt en met de andere een grote dolk in hun buik steekt. Op andere bas-reliëfs zien we een zittende priester of koning, waarachter een of meer bedienden een palmblad of een parasol op zijn hoofd houden; hieronder scrollt een rij priesters die offergaven dragen. Op twee van de deuren is een hogepriester uitgehouwen, vergezeld van magiërs die de goddelijkheid aanbidden. Hieronder volgt een processie van mannen met fakkels in hun handen: bovenaan wordt Hormisdas voorgesteld die uit de zon komt, en direct daaronder een hogepriester of een koning gezeten op een hoge stoel en achter wie staat een man die zijn hoofd schaduw geeft met een palmblad. Op verschillende plaatsen zien we nog nissen, resten van min of meer bewerkte lambrisering. We denken, maar uiteraard zonder enige vorm van bewijs, dat het hier de belangrijkste binnenlandse paleizen waren, die waar de privé-appartementen van de koningen van het oude Perzië waren gevestigd, en we concluderen dat dit het paleis is waar Alexander, de overwinnaar van Darius, was. , kwam om een paar dagen rust en plezier te vragen, die in dit geval de enige zouden zijn die door het vuur zou worden verslonden, waarover historici spreken.

In het zuiden van dit grote paleis is er een veel kleiner paleis, waarvan de zes deuren herkenbaar zijn. Op de rechterpoten van twee van deze deuren staan twee mannen met fakkels; op twee anderen, dezelfde groep waarover ik heb gesproken, van mannen die bij hun horens twee dieren voor zich inhouden. Ook hier vinden we het bas-reliëf dat een priester of

een koning voorstelt, op wiens hoofd twee mannen een parasol van palmbladeren vasthouden. In het midden, bij de hoofdingang, veel groter dan de anderen, is er nog steeds een uitgehouwen karakter van onderscheiding die een flesje parfum in zijn hand lijkt te dragen, en waarachter slaven zijn geplaatst die zijn hoofd schaduw geven. Van een parasol.

Ten westen van dit kleine paleis ligt een derde, die, te oordelen naar de ruïnes, bijna net zo groot moet zijn geweest als het eerste. Het rees op een hoger gelegen terras en men bereikte het van het kleine paleis via een prachtige trap, vandaag erg vervallen, die echter nog steeds een prachtig bas-reliëf laat zien, een leeuw die zichzelf op een paard werpt. Het is onmogelijk om de andere sculpturen die gruwelijk verminkt zijn goed te beoordelen. Dit paleis had twee terrassen of trappen, een naar het oosten, waar de ingang zou komen, de andere aan de andere kant met uitzicht over de stad en de vlakte. Aan de hand van de blokken die op hun plaats zijn gebleven, zijn acht deuren te onderscheiden. Er kunnen slechts twee bas-reliëfs worden beschreven. De ene stelt een priester voor, gevolgd door een geit die wordt geleid door een slaaf en die ongetwijfeld voor een offer zal worden gebruikt; op een andere zien we priesters met een reeks bedienden die parasols dragen en gekleed zijn in traditionele Perzische klederdracht (Cola-Farsi).

Vanuit dit derde paleis bereikt men via een trap, waarvan de ruïnes nog steeds getuigen van de primitieve schoonheid, een nieuw terras waarop het vierde paleis verrees. Tussen de sculptuurfragmenten kunnen we de vergoddelijkte zon zien, waaraan mannen op een rij offers brengen. Negen deuren van deze koninklijke residentie zijn nog intact en presenteren, op hun staanders en hun deurstijlen, onderwerpen waarvan velen de herhaling zijn van degene waarover ik al heb gesproken, maar met nuances in de executie: mannen die worstelen met eenhoorns, met griffioenen met lichamen en koppen van vogels en met leeuwen die tegen hen opstaan; koningen en priesters, op wier hoofden palmbladeren worden vastgehouden als parasols of vliegenmonsters; processie van mannen met fakkels, enz.

Om in al hun details de ontelbare sculpturen te beschrijven die min of meer goed bewaard zijn gebleven, van de oneindige versiering van deze agglomeratie van paleizen die men aanduidt onder de naam van de ruïnes van Persepolis, zou het nodig zijn, ik herhaal het, een heel volume.

Zelfs als ik de archeologische kennis zou hebben die nodig is voor een dergelijk werk, zou ik het niet nodig vinden om het uit te voeren, want het zou zijn om opnieuw te doen wat al zo goed is gedaan door de meeste reizigers en geleerden die ik heb genoemd. Ik wilde de lezer alleen een idee geven van het geheel en van het karakter van deze prachtige residentie die de glorie en de val van de Achaemeniden zag en die, in zijn huidige staat, voorbestemd is om nog vele eeuwen de beschaving te herinneren. en de ontwikkeling van de kunsten van het oude Perzië.

Buiten de omheining die deze verschillende gebouwen omarmde

Fices en aan de zijkant van de berg, teruggerond in een enorme halfrond, zien we, gebeeldhouwd en uitgegraven in de rots, twee graven die bijna volledig lijken op die van de natuurlijke muur van Nakch-i-Roustam, die al is beschreven. Ze zijn gescheiden door een afstand van ongeveer honderdvijftig meter en hebben ook een portiek die bestaat uit vier semi-uitstekende kolommen waarvan de kapitelen, gevormd door twee scheve stieren, een grote fries ondersteunen waarin een rij leeuwen is afgebeeld. Boven is een vierkant frame, in het bovenste deel is een personage uitgehouwen, ongetwijfeld een godheid die in de lucht zweeft; een beetje verder naar beneden is een koning te zien, met een boog in zijn hand; voor

hem, op een klein altaar, brandt het heilige vuur. Dit onderwerp lijkt op een groter altaar te zijn geplaatst, dat bijna de hele breedte van het frame inneemt en is versierd met twee rijen figuren die hun armen opheffen tot het niveau van hun hoofd. Aan weerszijden van de gevel beïnvloeden andere figuren, in grotere mate, een rouwhouding. Er is een platform gemaakt van slechts een paar meter breed op de rots zelf, voor deze graven, die door een spleet worden betreden in plaats van een deur die onderaan een grotere ingang is geplaatst die niet zo gesimuleerd is.

Ten slotte werden, net als bij Nakch-i-Roustam, de binnengraven, die in het midden van een volledig vergelijkbare grafkamer waren geplaatst, op dezelfde manier in de rots gegraven.

Ik had het allemaal gezien. De Naïb bracht me terug naar de weg naar Shiraz, over de vlakte van Merdâcht. Deze vlakte is op sommige plaatsen erg moerassig en ik galoppeerde tussen de wilde grassen, waar de stad Persepolis ooit stond. Ik pauzeerde even om een

---

rots waarop in de oudheid een enorme ijskelder was gegraven. Verderop zien we twee andere grotere rotsen, die waren uitgehouwen in de vorm van een driehoek, en die waarschijnlijk twee citadellen ondersteunden of misschien dienden, aldus gerangschikt, als natuurlijke verdediging. Dit waren de laatste overblijfselen die me eraan herinnerden dat er een van de grootste en meest magnifieke steden in het universum had bestaan, die door zijn majestueuze ruïnes nog steeds de macht bevestigt van de vorsten die gedurende tweeduizend driehonderd jaar hebben opgehouden te regeren. Daar.

Maar zowel de tijd als de omstandigheden van de ondergang van Persepolis zullen altijd een mysterie blijven. Als Alexander, vrijwillig of zonder ontwerp, een van zijn paleizen verwoestte, is er niets dat bewijst dat hij de hele stad van boven naar beneden verwoestte en vooral omver wierp. Perzische auteurs spreken vaak van Istakhar, dat de hoofdstad van de Achaemeniden zou hebben vervangen, tenzij dit de naam is van de oude stad die door de eeuwen heen altijd aan het verdwijnen is. Tot deze Istakhar behoorden de laatste constructies waarover ik zojuist heb gesproken, evenals ander puin dat men in grote aantallen ziet in de vlakte van Merdâcht. Ten tijde van het verschijnen van de Arabieren vermelden de nationale kronieken ook alleen de verovering en omverwerping van Istakhar. Als, zoals er reden is om te denken, deze naam dezelfde is als die van Persepolis, bedacht door Griekse historici, zou de laatste ruïne van de Achaemenidische stad pas in de zevende eeuw na Christus zijn.

Maar ik laat deze vragen over aan degenen met meer kennis.

hoewel, voor oude steden, hun verdwijning vaak evenveel onduidelijkheid biedt als hun fundament.

Een race van anderhalf uur bracht me naar Pùl-i-

Khan, naam gegeven aan een grote en mooie brug waarover we de Petit-Araxe oversteken, deze rivier noemde, zoals ik al zei, in de oudheid de Kouros of Cyrus, en die we tegenwoordig de Bend-Amir noemen. Deze brug, zeer dicht bij de samenvloeiing van de Bend-Amir en de Poulbar, heeft drie bogen, de middelste veel breder en hoger dan de andere twee, waardoor de twee zijden van het dek een zeer steile helling hebben. Ik was op weg naar Shiraz, die, beginnend vanuit Pùl-i-Khan, en nadat ik een heuvel heb overgestoken, door een kleine vlakte loopt die wordt begrensd door bergen met een grote droogte; in tegenstelling tot degenen die ik was tegengekomen uit Isfahan, kun je geen bomen of enig spoor van vegetatie zien. Aan de andere kant is het bassin dat ze vormen zo vol water dat cultivatie onmogelijk is; het is slechts een uitgestrekt moeras waar het wandelen vaak wordt belemmerd door de hoge

watergrassen die de onstabiele grond bedekken. Daar zag ik verscheidene grote kuddes schapen en koeien van een zeer fijne soort, langs de weg grazen onder de hoede van kleine herders met waakzame gezichten en intelligente, vriendelijke ogen. Deze kuddes behoorden toe aan de Illiats van het Zuiden, wier zwarte tenten ik op enige afstand kon zien, en in de buurt aten hun paarden, vastgebonden aan de voeten, stilletjes van dit hoge gras waarvan ze zouden zeggen dat ze erg vriendelijk waren. Deze drassige weg bracht me uiteindelijk, bij zonsondergang, naar Sergoun, een mooi dorp voorafgegaan door een kleine miniatuur Imam-Zadeh omringd door een perfect onderhouden begraafplaats. Aan de linkerkant, voordat ik het dorp binnenreed, is de tshaparkhaneh waar ik mezelf een goede nachtrust beloofde die daarna hard nodig was.

---

deze dag zeker een van de meest interessante maar tegelijkertijd vermoeiende vooral. Ik had geteld zonder de muggen waardoor ik amper kon slapen; Ik werd gek, en hoewel ik er zeer van overtuigd ben dat de Voorzienigheid alles doet voor het beste in deze wereld, had ik moeite om de noodzaak van deze nachtelijke beulen in het scheppingswerk te begrijpen.

Dus het was met gretigheid dat ik de volgende dag, 30 oktober, dit onherbergzame postkantoor verliet, heel blij te bedenken dat er een beter onderkomen op me wachtte in Shiraz, waar ik 's middags zou aankomen. Ik had mijn wereld gevonden op deze bijeenkomst en het was daar ook dat ik de Naïb en mijn cicerone van Sidoun ontsloeg, beiden tevreden met een heel bescheiden vergoeding. Toen ik wegging, werd Sergoun wakker en toonden de inwoners hun aangename en opgewekte gezichten op hun deuren, die in mijn ogen scherp contrasteerden met de frons en bijna woeste lucht van de mensen van Isfahan. Het aspect van het dorp is ook charmant, met zijn groene omgeving, de blauwe koepel van de moskee en de kleine bazaar waar ochtendhandelaren de mooiste granaatappels ter wereld in hoge piramides neerzetten.

Van Sergoun verandert de aard van de bodem volledig; het is een dorre en steenachtige grond, doorsneden door tamelijk hoge bergen, die men op korte afstand van Shiraz verlaat. De moeilijkheid van deze met stenen bezaaide weg wordt bemoeilijkt door de noodzaak om verschillende passen over te steken die zoveel verontreinigingen vormen van een zeer moeilijke doorgang.

De paarden die ik in Sergoun had gekregen, waren absoluut walgelijk en we kwamen nauwelijks vooruit.

Na vele beklimmingen en afdalingen, en op de achterkant van de hoogste berg, ontmoeten we, aan het einde van een hoger plateau, een prachtige karavanserai, waar ik een paar momenten van rust heb genomen. Deze constructie kan wedijveren met de karavanserai van Passengan: op elke hoek staat een torentje met openingen bedoeld om de inwendige delen te ventileren. Het hoofdgestel met kroonlijst boven de deuren is versierd met beschilderde onderwerpen die niet zonder waarde zijn. Vooraan is een tagt te zien, dat wil zeggen een soort frame opgetrokken op een terras een paar meter boven de grond en rond een boom, onder het gebladerte waarvan reizigers rusten. Deze was gebouwd aan de rand van een overvloedige stroom, onder een gigantische walnotenboom, en diende op dat moment als een toevluchtsoord voor een paar erg slecht uitziende individuen die daar schuilden tegen de middagzon, buitengewoon vurig voor het seizoen en in zo'n hoge site.

Van daaruit zorgt de keten van volledig gestripte bergen die Shiraz voor je verbergt en die we maar half zijn overgestoken, ervoor dat de weg zijn eentonige en vermoeiende opeenvolging van afdalingen en beklimmingen hervat en zelfs met tussenpozen passages biedt die nog

moeilijker zijn dan de eerste. We gaan zo een aantal uren door en ik dacht dat ik dood zou gaan van verveling, toen een onverwachte ontmoeting een beetje afleiding op deze saaie reis gooide.

Het was de optocht van drie Perzische dames, van grote onderscheiding, te oordelen naar hun talrijke gevolg. Ze reisden, elk afzonderlijk, in een van die gesloten voertuigen die op een lange brancard waren geïnstalleerd, gedragen door twee paarden die achter elkaar liepen, de een voor en de ander achter.

Hun trein was enorm: gewapende mannen, bedienden

---

van beide geslachten te paard, in cacolets, op de rug van kamelen; dan eindeloze bagage. Ik trok een paar passen van het pad, volgens de Perzische discretie, om ze te laten passeren, en bij hetzelfde gevoel zorgde ik ervoor dat ik niemand van hun gevolg in twijfel trok om erachter te komen wie ze waren. Een paar prinsessen misschien, maar zeker dames op de eerste rij. Ik vervolgde mijn wandeling in nog slechtere omstandigheden vanwege de snelheid van de afdaling op een weg die letterlijk gevuld was met stenen die onder de voeten van de paarden rollen. Het kostte me het mis omdat ik zo verdrietig was gemonteerd. Inderdaad, toen ik het het minst verwachtte, struikelt mijn paard ineens en dit op zo'n angstaanjagende manier dat hij op zijn knieën valt, en mij plotseling over zijn hoofd rolt in het midden van de stenen. Mijn schedel was versleten en even leek het alsof ik net mijn nek had gebroken. Door een of ander wonder had ik niets kapot en ik had een minuut duizeligheid, waarna ik weer in het zadel stapte.

Gelukkig had mijn paard zichzelf geen pijn gedaan noch gekroond, en zijn ongeluk leek hem juist een onverwachte vurigheid te hebben bezorgd.

We waren maar een uur rijden van Shiraz, maar het werd toch hoog tijd om er te komen. De afdaling werd zachter en een eerste tuin gaf een voorgevoel van de vlakte die door een laatste verhevenheid niet kon worden opgevangen.

Eindelijk, na vele zigzaggen, zag ik plotseling, in de bocht van een rots, een prachtige vallei voor me ontvouwen, weelderig van groen, in het midden waarvan ik de beroemde stad, de wieg en het graf van de twee grootste dichters van Perzië, Saâdi en Hafiz,

---

met zijn enkele palmboom die melancholisch boven zijn bossen van cipressen en sinaasappelbomen uittorent. Het is een complete verandering van decoratie. De weg vanaf de voet van de berg is net zo opgewekt als de weg die ik net had afgelegd, dor en verlaten was. Deze vlakte van Shiraz is gewoon een enorme tuin. Een halfuur rustig galopperen leidde me naar de ingang van de stad. Ik volgde een brede straat met bomen en mooie huizen, ik ging toen een bazaar binnen die naar een paar stappen van het postkantoor leidde, en ik was eindelijk in staat om uit dit verdomde beest te komen dat zo'n slechte rol voor me had gespeeld. een rondreis waarin ik heel goed het einde van mijn reis en van mijn leven had kunnen vinden.

Mijn verblijf in Shiraz was een week. Dat is meer dan ik nodig had om de stad en haar omgeving in al haar details te leren kennen. Maar ik had deze rust nodig voordat ik aan de Perzische Golf begon om de Tigris op te gaan naar Bagdad. En dan, ik zal het zeggen, mijn ongelukkige val had de volgende dag en in het begin was ik weinig in staat om lange races te rijden. Vanaf de derde dag kon ik echter doorgaan met een bezoek waarvan ik de lezer het resultaat zal geven, voorafgegaan door een kort overzicht van de topografische situatie en de geschiedenis van Shiraz.

De vlakte waar de stad zich bevindt, vormt een bekken van zeven tot acht mijlen lang en vier of vijf breed, volledig omgeven door bergen van ongelijke hoogte die op elk windpunt een andere naam krijgen: in het noorden is het de Koùh-deremâun , in het zuiden de KoÙh-Afâlou, in het oosten de KoÙh-béhmou en in het westen de Koùh-sey-tchénâr.

Deze bergen zijn soms bedekt met sneeuw; maar de

---

plain verliest nooit zijn warmte, die in de zomer oploopt tot vijfenveertig graden. Het vriest daar niet en Shiraz bedient zieke Perzen als winterverblijf, zoals bepaalde steden in Frankrijk en Italië dat voor ons doen.

Een heel kleine rivier, de Khorrem-derréh of de Roknâbad genaamd, doorkruist deze vlakte en stroomt door het midden van de stad. Net als al deze rivieren van Perzië, zwelt deze aanzienlijk in het regenseizoen en de smeltende sneeuw, en het richt grote schade aan op het platteland en in de stad zelf. In de zomer wordt bijna al het water omgeleid voor landbouwdoeleinden en voor het besproeien van tuinen. Ook in de dichtstbijzijnde delen van de vallei ontstaan hier en daar talloze bronnen die bijdragen aan de vruchtbaarheid van deze immense oase waar het oog zonder cultuur bijna geen lege plek ontdekt.

De oprichting van Shiraz dateert pas vanaf de introductie van het islamisme in Perzië: lokale historici en geografen geven hierover nauwkeurige informatie.

Volgens de auteur van Nozahat âl-qoloùb, die ze samenvatte, bouwde Mahommed, de zoon van Kassem, een van de Arabische leiders die Persepolis hadden ingenomen en verwoest, onder het kalifaat van Abdel-Malek, de vijfde van de Ommiades, Shiraz, ongetwijfeld door daar de overblijfselen van deze hoofdstad van Perzië te gebruiken. Deze naam van Perside was die welke de Grieken gaven aan de provincie die de inheemse bevolking noemde en nog steeds Fars of Farsistan noemt. Shiraz, die snel groeide, werd haar hoofdstad, en in het verval van de overheersing van de Kalifes gingen Fars en haar nieuwe hoofdstad op hun beurt over in de macht van de vorsten Soffarid, Samanid, Bouïdes en Dilemieten die elkaar opvolgden.

---

stierf tijdens de negende en tiende eeuw. Tegen het einde van de Seldjoucides viel Shiraz in handen van de Attabegs, genaamd Salgarians, naar de naam van een Seljoucid-generaal die, nadat hij de regering van Fars had ontvangen, zich daar onafhankelijk verklaarde. Zijn opvolgers regeerden meer dan een eeuw over heel Zuid-Perzië. Daarna opgenomen in het rijk van Genghis-Khan en dat van Timour, Farsistan, na te hebben behoord tot de Turkomanen van de Witte Schapen, onderwierp zich aan de Sophis-prinsen en zag het belang ervan verdwijnen naarmate Isfahan groeide, wiens onbetwiste suprematie spoedig die van al deze tijdelijke hoofdsteden van Perzië, Tabriz, Sultanièh, Kasbin en ook Shiraz. In het midden van de achttiende eeuw ging de leidende rol over naar de laatste stad, opgericht als hoofdstad, zoals we hierboven hebben gezien, door de leider van de Zend-dynastie, Kérim-Khan, de restaurateur en de stichter. Van de meeste van de monumenten van Shiraz. Ik heb, met details waarnaar ik de lezer verwijs, de dramatische strijd van zijn opvolgers met de Kadjar-vorsten blootgelegd, een strijd waarvan de troon van Perzië de prijs was en waarvan het fortuin ten gunste van de laatste eindigde.

De naam Shiraz is vaak teruggekeerd naar mijn pen en we hebben gezien als gevolg van welke omstandigheden, niet alleen verloor deze stad haar tijdelijke rang, maar ook zag Isfahan haar seculiere belang verdwijnen, waardoor ze werd ontdaan ten gunste van Teheran. de hoofdstad van Kajar.

Wrede rampen maakten het werk van deze politieke decadentie compleet, en de laatste drie aardbevingen van 1813, 1824 en 1853 maakten van Shiraz een stad waar de ruïnes veel groter zijn dan de delen die intact zijn gebleven.

De dag na mijn aankomst ging ik vroeg weg, hoewel niet erg ongeremd, om een paar bezoeken te brengen aan mensen voor wie ik aanbevelingsbrieven had. De eerste was voor een respectabele katholieke priester die aan het einde van de stad in de Armeense of christelijke wijk woonde. Deze wijk die in totaal bestaat uit vier huizen gegroepeerd bij een kleine kerk, van recente bouw, is door een deur gescheiden van de hoofdstraat van Shiraz om de inwoners te beschermen tegen beledigingen of liever gezegd indiscreties van moslims. Er is ook een klein badhuis. Ik maakte eerst gebruik van de gelegenheid die zich voordeed om mijn pijnlijke ledematen te verlichten met een goed bad, en daarna meldde ik me aan de deur van de pastorie die grenst aan de kerk. De voortreffelijke priester die daar logeerde, heette me zeer genadig welkom en voegde alle mogelijke diensten toe. Hij liet me deze kerk zien, zeer elegant gebouwd en gedecoreerd in oosterse stijl. Het was amper acht jaar geleden gebouwd door de weduwe van een Engelsman die in Shiraz stierf en wiens begrafenis vlakbij ligt. Op het altaar staat een prachtige afbeelding van de Heiland.

Van daaruit ging ik naar Dr. Fagergrin, een Zweedse arts, die al vijfentwintig jaar in het land gevestigd was, een echte patriarch door de eenvoud van zijn manieren en zijn manier om gastvrijheid te horen en te beoefenen. Hij wilde me absoluut bij hem thuis hebben gedurende de paar dagen dat ik in Shiraz moest blijven; Toen hij mijn aarzeling zag, sprak hij niets minder dan me gevangen te houden en me zo ondanks mezelf tot zijn gast te maken, en hij gaf me pas mijn vrijheid na een formele belofte om diezelfde dag terug te komen, om te dineren en te slapen in zijn huis., zeer commo-

---

krankzinnig en dat hij zelf had gebouwd volgens een plan dat zowel Europees als Oosters was. Aan onderdak kon ik niet ontbreken, want zo'n uitnodiging wachtte mij bij de Engelse consulaire agent, voor wie mijn derde brief was. Dit was een Indiase Nabob, broer van de Nabob die ik in Teheran had gekend, die mij bij hem aanbeveelde. Hij ontving me met die voortreffelijke hindoe-minzaamheid die een manier vindt om de Perzische beleefdheid verder te verfijnen. Hij stond er heel erg op om me zijn gastvrijheid te laten accepteren en leek oprecht geïrriteerd dat ik ergens anders een verbintenis had aangegaan. Hij moest beloven op korte termijn met hem te komen lunchen, en ik verliet hem, niet zonder hem hartelijk te hebben bedankt voor zijn aanbod en zijn gedienstige aandrang. Vanaf de middag werd ik geïnstalleerd bij Dr. Fagergrin, waar ik de volgende dag doorbracht met het ontvangen van zijn zorg; een aderlating verloste me van de zwaarte in mijn hoofd, wat het enige was dat me zorgen baarde, en ik begon toen rond te lopen in de stad en haar omgeving.

Shiraz is een van de Perzische steden die in twee eeuwen het meest is veranderd. Het is moeilijk om zelfs de overblijfselen te vinden van al het moois waarover Chardin in het bijzonder spreekt, en des te meer, geen spoor van deze oudere pracht die de waanzinnige ijdelheid van zijn inwoners deed zeggen dat zelfs vandaag nog. Gascons of Persia: “ Toen Shiraz Shiraz was, was Caïro slechts de buitenwijk (1).

(1) Chardin, t. VIII, p. 435

---

baden en vele paleizen, met meer dan honderdduizend inwoners. Morier, die het in 1811 bezocht, twee jaar voor de eerste aardbeving van deze eeuw, schatte de bevolking niet op meer dan twintigduizend zielen.

Een andere Engelse reiziger, Alexander, die deze stad zag na de formidabele commotie van 1824, gaat zelfs zo ver om te zeggen dat er geen enkele koepel of een enkele staande minaret was tegengekomen, en M. le comte de Gobineau, bij het oversteken van Shiraz in 1855 , aldus de effecten van de laatste aardbeving opgemerkt, slechts twee jaar voorafgaand aan de passage ervan: “ Shiraz is niet meer dan een naam; bijna alle gebouwen en huizen werden afgebroken; de muren zijn allemaal gelijk met de grond, en om door de straten te gaan, moet men op hopen puin klimmen vanaf de top waarvan men zich in de binnenplaatsen stort (i).

Tien jaar waren amper verstreken toen ik zelf in deze stad aankwam. We waren met energie doorgegaan om het puin te verwijderen, we gingen nog steeds door met gedeeltelijk herstelwerk, maar het is voor altijd goed gedaan van de poëtische stad geïllustreerd en gezongen door zijn twee kinderen, Saâdi en Hafiz.

Vroeger was Shiraz ingesloten in een versterkte muur waaraan Kérim-Khan, voor de noodzaak van zijn strijd met de Kadjars, een greppel had toegevoegd. Nadat hij de stad op de laatste van de Zends tot meester had gemaakt, liet AgahMohamed de greppel vullen en zowel de muur als de torens die haar verdedigden, slopen. Zowel als voorzorgsmaatregel tegen een beweging van de inwoners als tegen een vijand die de binnenkomst van de

(1) Drie jaar in Azië, van 1855 tot 1859, p. 164.

---

stad, had Kérim er ook een binnenste en centrale citadel gebouwd, die de gewijde naam van Ark had gekregen. Zijn kantelen, stevig gebouwd, heeft een groot oppervlak en bevat net als de ark van Teheran verschillende gebouwen die worden gebruikt om de Beglier-Bey of gouverneur van de provincie, zijn vele dienaren en een deel van het garnizoen te huisvesten. Dit deel van de stad heeft het minst geleden. Het paleis dat aan de gouverneur is toegewezen, staat in een grote tuin die is versierd met vijvers en waterstralen. Men ziet daar de Divan-khanéh of audiëntiezaal versierd met marmeren platen waarop de beitel of het penseel de afbeeldingen van de helden van het oude Perzië vertegenwoordigde. Vlakbij waren er de privé-appartementen en de harem van Kerim-Khan, deze heerser wiens populariteit, vanwege zijn grote kwaliteiten en constante gematigdheid, nog steeds in Shiraz leeft. We weten dat hij de titel van Chàh of koning niet wilde aannemen, en dat hij onder de eenvoudige naam Vackil (Administrator, Regent) regeerde, als een echte soeverein is het waar, het grootste deel van Perzië. hem, in de loop van de bloedigste anarchie, die twintigjarige vrede waarvan het land de herinnering niet heeft verloren.

Het is aan dezelfde Kérim-Khan dat we de bouw van de belangrijkste bazaar van Shiraz te danken hebben, mooi in elk land en misschien wel de grootste die in Perzië te zien is. Het heet de Tshéhar-Bazaar en opnieuw de Vackil Bazaar. Na alle beschrijvingen die ik heb gegeven van de bazaars van andere steden, zal ik deze niet ondernemen; het is dezelfde mix van winkels en industrieën, maar met minder beweging vanwege de buitensporige afname van de bevolking. Shiraz was ooit een industriestad. Wij niet

---

vervaardigt nauwelijks, maar op vrij grote schaal, dan wollen sokken en handschoenen die worden geleverd door de fijne kuddes die in de omgeving worden grootgebracht, in tegenstelling tot Isfahan die dezelfde katoenen voorwerpen produceert, vooral handschoenen die Armeense vrouwen breien.

Maar de belangrijkste industrie van Shiraz en die hem nog steeds een zekere beroemdheid oplevert, is de productie van Khattein; dit is de naam van een soort houten mozaïek waarvan we meubels, kisten, cassettes maken, met de mooiste ontwerpen en een grote verscheidenheid aan tinten. Ik zag er opmerkelijke monsters van in de Tshéhar-Bazar en bestelde een klein juwelendoosje dat me op de vierde dag perfect geconditioneerd werd gegeven. Deze mozaïekkasten zijn heel gracieus, maar het vereist het klimaat van Zuid-Perzië; kleuren, lak, fijnheid van de assemblage zijn nauwelijks bestand tegen de vochtigheid van de andere provincies, des te meer de werking van het klimaat in Europa.

De herinnering aan Kérim-Khan is ook verbonden met de grote en prachtige moskee die zijn naam draagt, Afesdjed-iVekil, de Vackil-moskee. Het is de grootste in Shiraz.

Het overtreft ook aanzienlijk in grootte en schoonheid die van de Kadjare-dynastie in Teheran.

Tijdens de laatste aardbeving had de prachtige azuurblauwe koepel van aardewerk zwaar geleden, maar men moest hem haasten om hem te herstellen, omdat de Vackil-moskee zowel voor de Shiraziërs een voorwerp van verering en trots is dat hen herinnert aan hun dankbaarheid, hun geliefde heerser. Van de moskeeën die nog steeds in Shiraz bestaan, kan er naast deze worden vermeld; het is degene die zijn naam Afesdjed-i-Nô heeft behouden

---

(Nieuwe moskee), hoewel het meer dan vijfhonderd jaar oud is, omdat het in de dertiende eeuw is gebouwd door een van de Attabegs die Fars regeerde als soevereine vorsten. Het is erg vervallen, maar door zijn afmetingen en wat er overblijft van zijn ornamenten doet het eer aan de tijd die het zag bouwen en die is die van de dichter Saâdi. Deze naam herinnert aan de vroegere literaire roem van Shiraz, die nu is verdwenen, zoals blijkt uit de vele instellingen voor openbaar onderwijs die daar floreerden in de tijd van haar welvaart. Van al deze Madrassehs, waar duizenden toehoorders kwamen om de wetenschap en kennis van belle-lettres te putten, staat er maar één, prachtig zelfs, als de aardbeving van 1853 haar niet zo slecht had behandeld. Het is een dubbel hoofdgebouw versierd met geglazuurd aardewerk langs een grote binnenplaats, die men betreedt via een prachtige portiek, en met, met prachtige appartementen voor de leraren, een oneindig aantal kamers bestemd voor hun leerlingen. We zien daar nog een paar studenten; maar, net als de stad zelf, is de grote academie van Shiraz, ooit zo beroemd, in verval geraakt.

De stad Shiraz vormt een groot lang plein en heeft vier poorten in de richting van de vier windstreken. Een bijzondere lokale beroemdheid is aan een van hen gehecht. Het is daar, op een veld dat men onmiddellijk bij het verlaten ontmoet, dat men op een door de autoriteit vastgestelde dag, de wapens in de hand, alle bijzondere ruzies leegmaakt die in het jaar niet konden worden ondergebracht. De Chirazische bevolking, die als de meest geestige in Perzië wordt genoemd, is tegelijk zeer satirisch en zeer ontvlambaar; het was daarom een verstandige maatregel om de

---

afwikkeling van particuliere haat; dit geeft meer tijd aan de rol van vrienden en bemiddelaars, en hoewel het dus een hele dag is toegestaan, zijn ontmoetingen uiteindelijk vrij zeldzaam. Shiraz heeft geen van deze boulevards naar het model van die van Isfahan, en zelfs geen mooie straat die men kan citeren. De meest ruime zijn echter beplant met bomen, waarvan de schaduw een grote hulp is tijdens de tropische hitte van de zomer. Hoewel de huizen over het algemeen uit baksteen zijn opgetrokken, zien ze er weinig uit en zelfs, door de zeer primitieve manier waarop ze zijn gepleisterd met een mengsel van grove mortel, gehakseld stro en koeienmest, lijkt het alsof ze gewoon in aarde zijn gebouwd. Maar meer dan de helft

van de oude huizen is ingestort of zelfs helemaal verdwenen, en hier, zelfs meer dan in Isfahan, hebben de tuinen de plaats ingenomen van gebouwen. Sommige van deze tuinen zijn goed onderhouden. Maar de mooiste zijn buiten, en behouden nog steeds de reputatie van dit land van rozen en jasmijn.

Eén dag was genoeg voor mij om, zonder iets interessants weg te laten, het binnenland van Shiraz te bezoeken. De volgende dag moest ik de uitnodiging van de Nabob honoreren; Ik ging daarheen op de tijd die mij was toegewezen. Ik vond hem in het gezelschap van twee van zijn broers en twee andere Perzische gasten. Deze familie is een van de families die door de Engelsen van haar patrimoniale soevereiniteit in India is ontdaan. Vóór de Britse verovering werd deze naam van Nabob onverschillig gegeven aan de grote feudatoria van het Indo-Mongoolse rijk, soorten van min of meer onafhankelijke onderkoningen, zoals de Nabobs van Aoud, Bengalen, Béhar, Karnatic, enz., En aan eenvoudige

---

feodale heren die, onder de heerschappij van de keizer, min of meer beperkte gebieden bezaten. De familie van Nawabs die ik tijdens mijn reis kende, behoorde tot de laatste categorie. Nadat ze rijkelijk in hun land hadden geleefd, geruïneerd door hun onteigening, leefden ze van een pensioen dat de Engelse regering hun gaf, dat niet alleen hun verblijf in Perzië had toegestaan, maar ook slim genoeg was geweest om hen door functies aan zijn dienst te verbinden, het is waar, zonder politiek belang, en natuurlijk door hen nauwlettend in de gaten te houden zonder dat ze het al te veel beseffen.

Degene die in Teheran woont, wordt Mirza-Hocem-AliKhan genoemd, en degene die mij in Shiraz heeft ontvangen, Jaffer-KouliKhan. Van zijn twee broers die aanwezig zijn, omdat er nog anderen zijn (Mirza-Hassan-Ali-Khan en Mehamet-Ali-Khan), was de eerste, de jongste, die heel goed Engels spreekt, voor mij een geweldige hulpbron tijdens de lunch , en ik trok van hem alle nodige informatie over de dienst van de Engelse schepen die de Perzische Golf bevaren en naar Bagdad gaan, dat hij zelf verschillende keren had bezocht.

De maaltijd werd het best gehoord en alles werd in overvloed geserveerd. Het was een mengeling van de Engelse en Perzische keuken, maar waar de laatste overheerste: verschillende pilals, vlees in kleine stukjes gesneden met pittige sauzen, geroosterde kippen, patrijzen in zoete saus, daarna een volledig assortiment gebak, jam en zoetigheden; onder deze zoete service waren voornamelijk gekonfijte appels die mij heerlijk leken.

De zuivere hindoes eten geen vlees, maar mijn Nawabs, waarvan hun naam voldoende aangeeft, behoorden toe

---

naar het mohammedaanse ras, dat, na India te hebben veroverd op de nationale dynastieën, op zijn beurt werd overgenomen door de Engelsen. De koran verbood alleen het gebruik van wijn; men zou het niet hebben vermoed in deze lunch, waar alle gasten, behalve ik, moslims waren. We waren in het land waar de beroemdste wijngaarden van Perzië liggen, en de beste wijnen van Shiraz werden, ik bevestig het, waardig gevierd. Deze wijn is werkelijk voortreffelijk en ik ken geen enkele Spaanse wijn die daarmee te vergelijken is. Het werd soms puur gedronken, soms gesneden met rozenwater en zo geven de Perzen er de voorkeur aan; dat is mijn smaak niet en het natuurlijke boeket lijkt mij een veel aangenamer parfum dan dat dat het resultaat is van dit bijzondere mengsel. Met of zonder rozenwater had de wijn van Shiraz zijn effect gehad en het was in de meest hartelijke bui dat we afscheid namen na een sessie die niet minder dan vier uur had geduurd.

Elke reiziger die door Shiraz reist, is een pelgrimstocht verschuldigd naar de graven van de twee poëtische beroemdheden, Saâdi en Hafiz, waarop deze stad terecht trots is en die heel Perzië zo hoog in aanzien staat. Ik heb er een halve dag aan besteed en het was mijn meest plezierige excursie. Saâdi's tombe, die ik als eerste bezocht, bevindt zich op een uur rijden van Shiraz, aan de voet van een van de bergen die aan de noordoostkant aan de vlakte grenzen. Om daar te komen verlaat men de stad door een deur waaraan de naam van de dichter is gegeven en die, net als de anderen, bovendien bijna een ruïne is. De weg die we volgen is buitengewoon zanderig en moeilijk begaanbaar. Hier en daar verlaten we, naar rechts en naar links, een paar tuinen en een paar

---

landhuizen in vrij slechte staat. Maar tweederde van de weg is er een oude koninklijke residentie, de Bâgh-del-Goucha (tuin die het hart verrukt), die echt prachtig is. Het is, als een constructie, slechts een heel klein zomerpaleis, toen bewoond door een broer van de gouverneur die zich daar met zijn harem had gevestigd; al het moois bevindt zich in de tuin die een bossig bos vormt van sinaasappelbomen, gigantische jasmijnen en rozenstruiken die nog allemaal in bloei staan. Het wordt besprenkeld met water uit een zeer overvloedige natuurlijke bron genaamd Tehechméï-Sadi of Bron van Saâdi, die uitkomt in een beek en verschillende watervallen vormt. Door zijn ligging op een hellend vlak kon ik op mijn gemak naar het interieur kijken. Bij een bassin, in de schaduw van grote sinaasappelbomen, zag ik de heer des huizes omringd door verschillende gasten met wie hij net een hapje had gegeten; ze zaten op een groot tapijt, druk bezig met het drinken van thee en het roken van hun kalian.

Om hen heen stonden veel bedienden, zowel blank als zwart, die hen graag wilden dienen. In de buurt hinnikten prachtige Arabische paarden, vastgebonden aan de takken van een boom, toen ze hun rantsoen gerst zagen aankomen, naar hen gebracht door andere bedienden. De voordeur aan de kant van de weg werd geblokkeerd door een menigte bedelaars die met hun gebruikelijke gezangen om aalmoezen bedelden. Er was zelfs een groep mannen, klaarblijkelijk dierenborrels en bedriegers, wachtend om te worden geroepen om hun werk voort te zetten. Ze hadden, alleen met een stuk touw vastgebonden, een tamme leeuwin bij zich die als een hond aan hun voeten lag. Deze set was heel pittoresk.

Op enige afstand van Bâgh-del-Goucha ontmoeten we een molen die een beek verandert die van de berg komt en waarvan het water de eigenschap heeft warm te zijn in de winter en koud in de zomer. Eindelijk kwam ik aan bij een klein dorp dat ook de naam Saâdi krijgt dat de landgenoten van de dichter graag vermenigvuldigen, omdat ze het Saâdi-bekken nog steeds een fontein noemen die ondergronds, op een diepte van ongeveer veertig voet, een prachtig tafelkleed vormt dat bereikt wordt door een grote trap. Het water is warm in de winter en de Perzen, voor wie Saâdi, tegelijk als een groot dichter, een vrome derwisj en zelfs een heilige was, geloven dat dit water dankzij zijn tussenkomst een wonderbaarlijke genezende kracht heeft. Naast deze fontein bevindt zich de tuin met in het midden de tombe.

Deze tuin, omsloten door muren, gevestigd in een uitsparing gevormd door de dorre berg, lijkt een oase, volledig beplant zoals hij is met cipressen, sinaasappelbomen, granaatappelbomen en andere struiken. Er is niets bijzonders aan de begrafenis zelf. Het is een eenvoudige tombe in witte kalksteen, geplaatst in een gewelfde kamer, die lijkt op een kapel en die wordt betreden via een open arcade. Deze laagbouw sarcofaag is bedekt met inscripties die naar verluidt afkomstig zijn uit de werken van de dichter. Andere inscripties, maar deze die door zijn bewonderaars met een instrument zijn gegraveerd, als aandenken aan

hun bezoek, zijn overal op de binnenbekleding van de muur te zien. Een paar woorden over Saâdi's leven lijken me hier essentieel.

We plaatsen zijn geboorte aan het einde van de twaalfde eeuw, rond het jaar 1184. Hij maakte zijn eerste studies in Shiraz en zeer

---

nog jong toonde een poëtische roeping die hem de goede gratie van Saad-Ben-Zengui aantrok, de vijfde van de Attabegs Sagarianen, in dienst waarvan zijn vader was gehecht. Het is vanwege deze gunst, zo wordt gezegd, dat hij de naam Saâdi aannam of kreeg, die aldus een bijvoeglijk naamwoord werd dat betrekking heeft op de naam van de prins zelf. SaadBen-Zengui hield van en beschermde de kunsten. Shiraz was hem de bouw van zijn mooiste moskee verschuldigd, de Moskee van de Volksvergadering (Mesdjed-i-Djémah), waarvan Chardin een pompeuze beschrijving geeft die vandaag de dag onmogelijk te verifiëren is, omdat dit monument zoals zoveel anderen is verdwenen. Saâdi ging zijn studie afmaken in Bagdad, toen het centrum van de verlichting, en toen hij niets meer te vragen had over de wetenschap van zijn tijd, die voornamelijk moslimfilosofie en -theologie omvatte, ondernam hij een reeks reizen, waaronder zijn werken die teruggeroepen werden in meer dan één plaats het geheugen. Hij bezocht eerst Arabië en Mekka, waar hij meer dan één pelgrimstocht maakte, daarna Abessinië, Mesopotamië, Syrië, Klein-Azië, verschillende delen van Perzië, Turkestan en tenslotte naar India. Na een aantal jaren op deze manier te hebben gewerkt, keerde hij terug naar zijn geboorteplaats, die al beroemd was om de vele afstandelijke gedichten die hij in de hele moslimwereld had gezaaid, van Bagdad tot Delhi. Het is in volledig bezit van hemzelf en in alle volwassenheid van zijn genie dat hij in Shiraz zijn twee belangrijkste werken componeerde, de Bostan (Tuin van de Vruchten) en de Gulistan (of Parterre des Roses). De eerste, allemaal in coupletten, bevat tien liedjes; de auteur ontwikkelt een zuivere moraal, zelfs sober, en gebruikt een taal die vaak mystiek maar altijd poëtisch is. De

---

ten tweede, vermengd met proza en vers, is een werk waarvan de Europese literatuur geen model biedt. Het werd goed beoordeeld door zijn laatste Franse vertaler. Je vindt er alles: grappen, filosofische zinnen, historische anekdotes, adviezen voor de levenswijze of het beheer van staatszaken; allemaal verweven met vers en proza.

Naast een stukje geschiedenis zullen we een grap tegenkomen; na een gelijkenis, een of andere scherpe en ingenieus uitgedrukte zin (1). Het bestaat uit Kacideh, (Arabische en Perzische elegantie), Mérâcy, (begrafenis elegantie), Molamma 'ât, (halfgedichten in het Arabisch en Perzisch), religieuze en mystieke stukken, Gazels of Odes, apologues, coupletten en kwatrijnen .

Volgens een van zijn Perzische biografen, Daoùlet-Châh, bracht Saâdi dertig jaar van zijn bestaan door met studeren, dertig jaar reizen en de rest met pensioen, waar hij stierf, naar men zegt, op de leeftijd van honderdtwee jaar. Hij had zelf, zegt hetzelfde, een kluis met een tuin gebouwd nabij de bron van Roknabad en in de buurt van het klooster van een gerespecteerde sjeik, Abou-Abd-Allah-ibn-Khafif: het is

(1) Gulistan of Le Parterre des Roses, uit het Perzisch vertaald door M. Ch. Defrémery. Voorwoord, p. XLI. Parijs, 1858, bij Firmin Didot frères.

---

precies de plaats waar zijn graf is geplaatst. Saâdi leefde daar de laatste dertig van zijn leven in meditatie, gebed en het beoefenen van alle deugden, onderwerp van de verering van de

inwoners van Shiraz, die hem beschouwden als een onvergelijkbare dichter en een gezegende derwisj; dus, zoals zijn tijdgenoten deden, werd hij alleen de Cheick of de heilige genoemd. Verschillende ijverige moslims wilden begraven worden in Saâdi's tuin, vlakbij zijn begraafplaats. Onder de graven die daar zijn opgetrokken, zijn er enkele die een zeer bizarre bijzonderheid bieden, bestaande uit een portret van de overledene geschilderd in olieverf en met flamboyante kleuren, op een plaat die aan de kop van tumulesteen staat. Het is gewoon verschrikkelijk.

Om bij het graf van Hafiz te komen, moet je dichter bij de stad komen, richting het zuiden trekken, en daar ontmoeten we, op slechts een kwartier van Shiraz, een grote tuin, voorheen omgeven door een vierhoekige omheining., genaamd Hafiziou of XRaftzieh; het is op deze plaats, die zijn naam herinnert, dat het Anacreon van Perzië rust, populairder en vooral tegenwoordig meer gelezen dan de sobere Saâdi. Maar voordat we daar aankomen, passeren we een andere tuin genaamd Haftan, grotendeels in de schaduw van de mooiste zeedennen die in Perzië te zien zijn. Er is een imam-Zadeh, in de vorm van een kleine moskee, in het interieur waarvan we verschillende fresco's zien, duidelijk modern, en in het bijzonder twee angstaanjagende portretten die worden gegeven voor die van Saâdi en Hafiz: ze worden voorgesteld als derwisjen (voor de tweede is het idee bizar) en zijn ze allebei volkomen lelijk. De andere schilderijen, een beetje

---

minder slecht, reproduceer scènes uit het Oude Testament, het offer van Abraham, enz.

Hafiz werd geboren in Shiraz (de datum van zijn geboorte is niet gespecificeerd) ongeveer dertig jaar na de dood van Saâdi. Zijn reputatie had de hele dertiende eeuw vervuld; de veertiende behoort vrijwel geheel toe aan zijn rivaal, die in 1389 op zestigjarige leeftijd stierf (1). De eerste was verschenen onder het bewind van de Attabegs van Fars, die onafhankelijk werden tijdens het verval van de Turco-Seldjoucides heersers; de tweede was de tijdgenoot van een nieuwe dynastie van lokale prinsen, Modhaffériens genaamd, naar de naam van de eerste van hen, Moudzaffer of Modhaffer, Turkmeense leider, die profiteerde van de zwakheid van de laatste Gengiskhanid-koningen om zich als meester in Shiraz te vestigen . Hafiz, die niet veel lijkt te hebben gereisd, woonde in deze stad toen ze in 1387 naar Timour-Leng ging, bang voor de vreselijke straf die de woeste Tataar zojuist had gestraft voor het verzet van Isfahan, waar hij was vermoord. , zeggen ze, meer dan zeventigduizend hoofden: de dichter hoefde zichzelf alleen maar te prijzen voor de vleiende manier waarop hij door de veroveraar werd behandeld. Zijn echte naam was Mahommed-ChemsEddin. De bijnaam Hafiz, wat betekent "begiftigd met een goed geheugen", werd hem gegeven omdat hij de hele Koran uit zijn hoofd had; in Perzië worden degenen die in staat zijn om te reciteren nog steeds geroepen in de moskeeën. naar de tekst.

Hafiz had in zijn vroege jeugd

(1) De Perzen hebben een volledige biografie van Saâdi en Hafiz, van een van hun oude schrijvers, Daoùlet-Châh, die de Tezkératâl-Choârâ of Levens van de Perzische dichters heeft samengesteld.

Grondig theologie en jurisprudentie bestudeerd, waarvan de leerstellingen van de Koran de basis vormen. Zijn poëtische roeping kwam tot hem in het tijdperk van genoegens, en hij begon te zingen over wijn, liefde en zelfs schandelijke hartstochten die hem tot een voorwerp van afkeer maakten voor sommige van zijn tijdgenoten, terwijl anderen, de meerderheid, het in zijn liedjes wilden zien alleen de schoonheid van de verzen en de gratie van de uitdrukking. Dus toen hij stierf, probeerde de islamitische geestelijkheid te voorkomen dat hij

de laatste eer zou krijgen. Maar de bewondering die we hadden voor de dichter was sterker dan dit verzet van de Mollahs; hij werd begraven in de omheining die sindsdien zijn naam draagt en die Hafiz zelf vaak heeft gevierd onder zijn oude naam Mossellâ, evenals de Rocnabad-stroom die in de buurt stroomt.

Het graf van Hafiz is volledig blootgelegd; het bestaat uit een stenen sokkel waarop Kérim-Khan een tweede hogere sokkel in transparant marmer uit het Ourmiameer heeft geplaatst, waarop twee gazels of odes gekozen uit de vijfhonderdeenenzeventig stukken zijn gegraveerd met zeldzame elegantie. dezelfde natuur die de verzameling werken van de dichter vormt, door de Perzen aangeduid onder de naam Dyvân. Op enige afstand van het graf staat een constructie, aan twee kanten open en versierd met zuilen, die een paviljoen of een kleine moskee voorstelt. Een paar graven zijn verspreid over de begraafplaats van de epicurische Hafiz; ze behoren tot bewonderaars van zijn genialiteit die naast hem wilden rusten. Hafizieh is een favoriete plek om te wandelen voor de jeugd van Shiraz; ze komt daar haar kalian roken terwijl ze koffie of thee drinkt, en de verzen van reciteren

---

zijn favoriete dichter. Er zijn verfrissingen opgesteld in de open lucht bij zijn graf; Ik kreeg daar een kopje thee voorgeschoteld, wat welkom was, want deze excursie, geheel te voet, had me enorm geraakt.

Shiraz, waarvan de relatief moderne oorsprong goed bekend is, biedt niet noodzakelijkerwijs oude overblijfselen.

Maar men had mij, met anderhalve meter van de stad, gewezen op het bestaan van verschillende bas-reliëfs die in tegenspraak lijken te zijn met de mening die haar grondslag pas in de eerste eeuw van de moslimperiode legt. Ik wilde het feit verifiëren. Ik vertrok door dezelfde Saâdi-poort, maar deze keer te paard, omdat de race langer was, ging ik naar het zuidwesten, op een bepaalde afstand langs de hoogten.

Aan deze kant wordt het platteland voortreffelijk gecultiveerd; de weg doorkruist op sommige plaatsen weilanden waar talloze kuddes schapen en koeien graasden.

Na een uur lopen kwam ik aan in een klein dorp, Dâstchéir genaamd, gelegen aan de voet van de berg, in een land dat lacht van groen. Van daaruit zag ik, op de top van een kleine heuvel die uitsteekt in de vlakte, een duidelijk oude ruïne; Ik steeg af en bevond me al snel in de aanwezigheid van drie deuren, de enige die nog overeind stonden van een grotere constructie. Net als in Persepolis zijn de rechter marmeren voeten van deze deuren versierd met bas-reliëfs die ook mannen met fakkels voorstellen. De gelijkenis hiervan blijft met de ruïnes van Takht-i-Djemschid, de allure en fysionomie van de personages, te identiek om er zelfs maar kopieën van te zijn, de aard van de gebruikte materialen en hun soms gedwongen verbinding, al deze omstandigheden hebben geleid tot de conclusie dat het gebouw hierin is opgetrokken

---

plaats werd gebouwd met puin dat vanuit Persepolis werd vervoerd. Dit is de mening van de Engelse reiziger Morier en van M. Flandin, het is ook de mijne, als ik mijn bescheiden mening mag geven. De oudheid van Shiraz wint daarom niets aan het bestaan, in zijn omgeving, van deze pastiche, relatief modern, gevormd met oude fragmenten en waaraan de Perzen, we weten niet waarom, dezelfde naam geven als Meched-i-Mâder -Suleïnlân (Graf van de moeder van Salomo), waaronder ze het graf van Pasargade aanduiden.

Een half uur later werd mij gewezen op andere sculpturen, maar deze waren uitgehouwen in de rots zoals ik die had gezien voordat ik in Persepolis aankwam. Om daar te komen moest ik een drassige vijver oversteken waarin wilde wilgen groeien. Dit diepe moeras zit vol

modderige gaten, waar ik dacht dat ik nog steeds vastzat, ik en mijn paard. Aan de andere kant rijst in feite een grote rots op, met aan de voet alleen een stukje aarde, op het oppervlak waarvan in drie ad hoc gepolijste compartimenten drie bas-reliëfs te zien zijn, waarvan er één een enkele karakter, waarschijnlijk een koning; de tweede, een personage van dezelfde rang geplaatst voor een tiener, misschien een vrouw, te oordelen naar haar lange jurk en de pet die op haar haar rust; de derde lijkt op de eerste. Deze verschillende figuren, die meer dan drie meter hoog zijn, zijn sterk verminkt en hun uitvoering is veel slechter dan de sculpturen van Nakch-i-Roustam, waarvan ze een duidelijke en onvolmaakte nabootsing zijn. Dit is de reden waarom ze worden toegeschreven aan de Sassanid-periode, zeven of acht eeuwen dichter bij ons. In de omgeving is geen bouwafval te zien: dat is het wel

---

daarom is er nog geen bewijs dat men zich kan beroepen ten gunste van een min of meer verre oudheid van Shiraz.

Voordat ik naar de stad terugkeerde, wilde ik onderzoeken wat er buiten nog van haar te zien was. De grote schoonheid van Shiraz heeft altijd bestaan in deze reeks tuinen die waren vermenigvuldigd op de zo gunstige hellingen van de omringende bergengordel. Het was daar dat de soevereine vorsten van Fars graag met pensioen gingen en, onder de mooiste schaduwen, het brandende seizoen zo lang in deze streken doorbrachten. Van de vele woningen die ze achtereenvolgens hebben gebouwd, zijn er nog maar drie die het waard zijn om vandaag genoemd te worden. Ik noemde de Bâghdel-Goucha; het is noodzakelijk om er de Bâgh-Takht en de BâghNô bij te voegen. De Bâgh-Takht (tuin die domineert, welke troon) wordt gepresenteerd in de vorm van een opeenvolging van prachtige terrassen, waarvan er één een zeer groot bassin is gegraven. In de Bâgh-Nô (de Nieuwe Tuin) staat een mooie villa, of liever een heel elegant paleis, dat uitkijkt over de stad en de groene vlakte, op een kleine afstand omlijst door de donkere gordel van de bergen. Aan de voorzijde strekt zich een prachtig marmeren bassin uit, waarin deze charmante constructie tot uiting komt. Maar de grootste rijkdom van deze koninklijke residenties, zoals die van de vele villa's die door particulieren zijn gemaakt, komt van de overvloed aan bomen, van zulke diverse soorten, die daar zijn verkwist en die zelfs vandaag de dag worden onderhouden. 'Hui, zorgvuldig. Het is, tussen de bomen van de laan, de plataan en de iep, die een enorme ontwikkeling bereiken, maar vooral de cipres, van een onvergelijkbare majesteit, en die men zo overal ziet, binnen en buiten de stad, dat Shiraz de naam van de stad van cipressen; dan,

---

voor bedden, sinaasappel, citroen, granaatappel, mirte, gemengd met rozenstruiken en prachtige jasmijn.

In de tuinen worden ook mooie vruchten verbouwd, waarvan ik de soorten elders heb opgesomd, maar voornamelijk kweeperen van verbazingwekkende grootte, evenals granaatappels, die in heel Perzië grote bekendheid genieten.

De wijnstok wordt ook gebruikt als versiering, ofwel die men hem in de bomen laat klimmen, ofwel die men, zoals in Europa, priëlen en wiegen vormt. Dit alles bij elkaar, ik herhaal, geeft het platteland van Shiraz het aanzien van een enkele en uitgestrekte tuin en maakt de situatie van deze stad tot een van de mooiste ter wereld. Heel dicht bij Bâgh-Takht zag ik een kleine begraafplaats in een volledig vervallen staat. Daar werd het hoofd van de Pruisische missie, Baron Minutoli, die in 1863 in Shiraz stierf, begraven; onder de hoede van dokter Fagergrin werd een stenen tombe voor hem opgericht, zeer noodzakelijk om zijn stoffelijk overschot te beschermen tegen de hebzucht van de jakhalzen die 's nachts uit de bergen afdalen en begraafplaatsen doorzoeken om de doden op te graven.

Om een einde te maken aan de buitenkant van Shiraz, wil ik een paar woorden zeggen over de begrafenis van een voormalige Beglier-Bey of gouverneur van Fars, die dicht bij de stad te zien is, in het midden van de tuin en in de villa zelf. die hebben toebehoord. De tuin, gevuld met eeuwige bloemen, rozenstruiken en sinaasappelbomen, gedomineerd door hoge cipressen, wordt perfect onderhouden. Aan het ene uiteinde bevindt zich het huis, met een kleine uitstraling, waarvan de hoofdkamer is omgebouwd tot een rouwhal. Door de openstaande ramen zag ik de sarcofaag bedekt met een rijk tapijt, waarop vazen waren gezet die waren gegarneerd met de mooiste bloemen.

Twee Mullahs, geknield aan weerszijden van het graf, reciteerden of zongen liever gebeden op klagende toon; deze gebeden worden, als resultaat van een speciale stichting, onophoudelijk vernieuwd en dag en nacht zijn er altijd twee mollahs die zo tot de doden bidden.

Ik was op 6 november aangekomen. Ik was een hele week in Shiraz; het was tijd om weer op pad te gaan en ik besloot de volgende dag de stad te verlaten. Mijn vriendelijke gastheer wilde deze laatste dag voor mij zo aangenaam mogelijk maken. De middag was gewijd aan het bezoeken van een zeer mooie tuin, pas geplant in de stad zelf, en behorend tot twee Perzische broers, beiden vrienden van de dokter. Madame Fagergrin en haar kinderen maakten deel uit van het gezelschap, dat charmant was; we kregen een snack aangeboden bestaande uit allerlei soorten lekkernijen, waar de banketbakkers van Shiraz uitblinken, en we brachten daar een paar zeer aangename uren door, wachtend op het avondeten dat volgde op een avond vol muziek en dans.

'S Morgens ging ik naar de Armeense wijk om een laatste bad te nemen in het etablissement dat ik noemde. Ik noem dit detail alleen omdat het me de gelegenheid geeft me een feit te herinneren dat de kennis van de gebruiken van het Shiraziaanse volk interesseert. Om ons door het doolhof van straten te leiden dat gevolgd moest worden, had mijn bediende willekeurig een boodschapper uitgekozen; hij was een Jood. Ik had gehoord van de minachting en zelfs de afkeer die de Joden, eens talrijk, hier inspireren; maar ik had deze overdaad aan fanatisme en werkelijk woeste haat niet verwacht waarvan ik getuige was. Door

---

tweemaal zag mijn ongelukkige cicerone, zeker zonder enige provocatie, zichzelf aangevallen worden met de meest buitensporige wreedheid. Nadat hij was geschopt door een groep bedelaars die naar hem toe waren gerend om hem te mishandelen, maar die onmiddellijk wegliep, ontmoette hij een Mullah, die hem eerst vervloekte en hem daarna een eerste klap met een stok gaf, die anderen zouden volgen, als ik niet had ingegrepen met een energie die de agressor oplegde. Ik heb tot dusver niets gezegd over deze wolk van bedelaars die de straten van Shiraz teisteren; hun belangeloosheid vergaf mij geen enkele dag. Ze hebben echter een bijzondere gewoonte waardoor ze hun arrogantie kunnen vergeven, die alleen door hun vuiligheid wordt geëvenaard: voordat ze je om een aalmoes vragen, vertellen ze je altijd hoe laat het is, evenals de dag van de week en de dag. van de maand. Het zijn tegelijkertijd echte klokken als levende, sprekende almanakken, en als ze je de hand uitsteken, lijken ze de prijs op te eisen van een bewezen dienst.

Afgezien van het ongemak van zijn bedelaars, kan Shiraz het nog grotere ongemak van zijn schorpioenen veroorzaken. De best bewaarde huizen zijn er niet van vrijgesteld, en ik merkte het op in het huis van mijn gastheer, vooral opmerkelijk vanwege zijn netheid. De dag na mijn aankomst had een van mijn bedienden er een gevonden in de kleine kamer die hij naast de mijne bewoonde, en de dag voor mijn vertrek, precies op de avond waarover ik nog moet

praten, was die van de dienstmeisjes van het huis. in de hand gestoken door een van deze gevaarlijke beesten, wat onmiddellijk een zwelling veroorzaakte die zich in een oogwenk naar de hele onderarm had verspreid.

De heer Fagergrin had bij gelegenheid van mijn vertrek een dozijn mensen verzameld, gekozen uit de beste Perzische samenleving in de stad; want van de Europeanen waren er in 1866 alleen hijzelf, zijn vrouw en zijn vier kinderen, vier charmante kleine meisjes, van wie de oudste tien jaar oud was.

Madame Fagergrin is de dochter van M. Séminot, een voormalige Franse officier die getrouwd was met een Poolse weduwe genaamd Borowski, die, nadat hij in Perzië in dienst was getreden, bij de val van het eerste rijk, de rang van generaal van ingenieurs had bereikt. Wat betreft de dokter, een groot liefhebber van avontuur en onverschrokken wandelaar, hij was te voet van Stockholm naar Teheran gekomen en had Rusland doorkruist.

Nadat zijn diensten waren goedgekeurd door de Perzische regering, werd hij naar Shiraz gestuurd als hoofdarts van de provincie Fars, waarna hij werd verwoest door een wrede epidemie.

Zijn kennis en toewijding maakten hem al snel populair bij de lokale bevolking, en zijn populariteit werd nog vergroot door de briljante rol die hij speelde in de campagne van 1856 tegen de Engelsen aan de kust van de Perzische Golf.

Fundamenteel eerlijk, openhartig, vastberaden, altijd bereid om te verplichten, woont hij in Shiraz, omringd door universele genegenheid en achting, op een voet van volmaakte gelijkheid met de hoogste figuren. Ik had daar die avond het bewijs van toen een aantal van de hoofdmannen van de stad elkaar ontmoetten, waaronder de gouverneur Hassan-Abd'UllahKhan. Het was heel opgewekt, terwijl het niettemin de rol van de oren deed, want Perzische muziek is woedend voor degenen die er noch de gewoonte noch het gevoel van hebben. Er zijn echter motieven met een dromerig en melancholisch karakter waaruit de vaardigheid van onze componisten zou kunnen profiteren. Wat dansen betreft, het heeft me niets geleerd

---

opnieuw. In Perzië dansen mannen en jonge jongens verkleed als vrouwen alleen in het openbaar. Hier waren alle dansers joden. Het was bijna een balletgezelschap dat ons de uitvoering van een Perzische bruiloft gaf, en in dit soort dansvoorstellingen was het grootste succes voor de adolescent die de rol van de bruid speelde; het was een vrouwelijke gratie en bescheidenheid die duidde op een echte acteur. De dans werd gevolgd door een soort Perzisch avondmaal, waarna ze uit elkaar gingen, waarbij iedereen in de meest gedienstige bewoordingen zijn wensen voor de gelukkige voortzetting van mijn reis uitdrukte.

Kortom, tot nu toe hoefde ik mezelf alleen maar te feliciteren met de manier waarop het was bereikt, en het was vol enthousiasme dat ik de volgende dag weer vertrok om de haven van Bender-Bouchir, aan de Perzische Golf, te bereiken. waar ik aan boord zou gaan voor het oude Babylonië en Bagdad, waar ik de winter wilde doorbrengen.

GRAF VAN ESTHER EN MARDOCHE.

De plaat er tegenover, die dit dubbele graf voorstelt, is de reproductie, in facsimile, van een tekening die op mijn verzoek in Hamadan (de oude Ecbatane) gemaakt is door een Israëliet van deze stad. Door het prospectus van het werk dat ik aan het publiek aanbied te publiceren,

had de boekverkoper aangekondigd dat hij dit boek moest begeleiden, een van de twee originele tekeningen van het graf van Esther en Mordechai die ik van mijn reis had meegenomen; Om deze toezegging te eren, bevestig ik hier deze eerste plaat die geen perspectief is, maar eerder een figuurlijk en indicatief plan, uitgevoerd met een soort naïviteit die getuigt van de rigoureuze nauwkeurigheid ervan. Ik bezocht Hamadan pas toen ik terugkeerde naar Perzië, wat ik in mijn derde deel met de lezer zal bespreken. Als ik spreek over de oude hoofdstad Mede, zal ik in detail het merkwaardige monument beschrijven dat herinnert aan de twee bijbelse personages wier naam, zowel in de herinnering aan Perzië als in het heilige boek, wordt geassocieerd met die van een van de

---

machtige heersers van het land. Ik zal de teksten en tradities bekendmaken die aan dit graf zijn gehecht waarvan de constructie, zoals het zich nu gedraagt, niet duidelijk dateert uit de tijd van Ahasveros, maar niettemin teruggaat tot nog zeer oude tijden. De tweede plaat, gereserveerd voor het volgende deel, geeft de vertaling weer van de Hebreeuwse inscripties die, in deze, op de twee cenotaven voorkomen.

EINDE VAN DE TWEEDE.

INHOUDSOPGAVE VAN HET TWEEDE VOLUME

BOEK II

Lu Perzië

EERSTE HOOFDSTUK

Pagina's.

Weg van Erivan naar Teheran. - Armenië en Aderbeidjân. De Araxis. - Marand. - Sofian. - Aankomst in Tabriz. 5

HOOFDSTUK II

Tabriz (Tébriz, Tauris) 40

HOOFDSTUK III

Vertrek vanuit Tabriz. - Turkmantschaï. - Myanah. - Zendjàn. Sultanièh. - Kasbin. - Sulaymaniyeh. - Aankomst in Teheran 80

HOOFDSTUK IV

Teheran, de huidige hoofdstad van Perzië. - Oorsprong en komst van de regerende dynastie 176

HOOFDSTUK V.

Omgeving van Teheran. - Landleven in Perzië. - Betrekkingen met de Europese legaties. - Koninklijke residenties. - Dierentuin. 237

HOOFDSTUK VI

Perzische natie. - Religie. - Royalty, regering en wetgeving. - Wetenschappen, kunst, moraal en gebruik. - Ruïnes van Rhei.

- Koninklijk publiek. - Vertrek vanuit Teheran 288

HOOFDSTUK VII

Weg van Teheran naar Isfahan - Koum. - Passengan. - Kachân.

- Aankomst in Isfahan. - Beschrijving van deze stad 363

HOOFDSTUK VIII

Weg van Isfahan naar Shiraz. - Yezdégast. - Ruïnes van Pasargade.

- Persepolis. - Paleis van Djemschid. - Aankomst in Shiraz; de stad en haar omgeving 444
Tombe van Esther en Mardacheus, 521

EINDE VAN DE TABEL IN TWEEDE VOLUME.